A XIX-XX. SZÁZADI MAGYAR ÁLLAM NEMZETBIZTONSÁGI SZERVEZETEI

Osztrák-Magyar Monarchia
közös közép-címer (1)

Osztrák-Magyar Monarchia
közös kis-címer (2)

Magyar közép-címer (alakokkal)
dualizmuskori (3)

Magyar közép-címer (lombokkal)
dualizmuskori (4)

Magyar kis-címer (alakokkal)
dualizmuskori (5)

Magyar kis-címer (lombokkal)
dualizmuskori (6)

Magyar címer
1918-1919 (7)

Magyar közép-címer (lombokkal)
két világháború között (8)

Magyar kis-címer (lombokkal)
két világháború között (9)

Magyar címer
1944-1945 (10)

Magyar címer
1945-1946 (11)

Magyar címer
1946-1949 (12)

Magyar címer
1949-1956 (13)

Magyar címer
1956-1957 (14)

Magyar címer
1957-1990 (15)

A XIX-XX. SZÁZADI MAGYAR ÁLLAM NEMZETBIZTONSÁGI SZERVEZETEI

A XIX-XX. SZÁZADI MAGYAR ÁLLAM NEMZETBIZTONSÁGI SZERVEZETEI

A tanulmánykötet
a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

és a
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

által szervezett
azonos című

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA KIADVÁNYA
(2012. október 27.)

Kiadó:
Nemzetbiztonsági Szakszolgálat
és a
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

Budapest
2014

A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezeti

Szerkesztők
Boda József - Parádi József

Megnyitó
© Boross Péter 2013

Előszó
© Parádi József 2013

Utószó
© Boda József 2013

Szerzők
© Aradi Flórián - © Bank Barbara - © Boda József - © Kovács Tamás -
© Kovács Zoltán András - © Müller Rolf - © Nagy Ákos Péter - © Ötvös István -
© Parádi József - © Regényi Kund - © Szakály Sándor - © Takács Tibor -
© Tömösváry Zsigmond - © Zeidler Sándor 2013

Borító
© Parádi Ákos - © Zeidler Sándor 2013

A kiadvány a konferencia előadásainak tanulmánnyá fejlesztett alkotásait foglalja kötetbe.
A kötet a második, javított, bővített és átdolgozott kiadás.

HU-ISBN 978 963 89 8280 3

TARTALOMJEGYZÉK

Szerzők .....15.p.
A magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozat rendezvényeinek jegyzéke .....20.p.
Konferenciaprogram .....22.p.
PARÁDI József: Salutem (Előszó) .....27.p.
BOROSS Péter megnyitó beszéde .....29.p.
PARÁDI József: 22 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában .....33.p.

Plenáris ülés - A polgári magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei
PARÁDI József: Az Evidenzbüro .....51.p.
ZEIDLER Sándor: POKORNY Hermann kitüntetései és ami mögötte van .....73.p.
SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918-1922 .....125.p.
KOVÁCS Tamás: A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi (Állami) Rendőrség politikai osztálya(i) 1919 augusztus - 1944. március 19. .....141.p.
KOVÁCS Zoltán András: Állambiztonság a SZÁLASI-kormány idején .....159.p.

I. szekció - A magyar pártállam nemzetbiztonsági szervezetei
MÜLLER Rolf: Politikai rendőrség a második világháború utáni években 1945-1948 .....193.p.
ÖTVÖS István: Harc az elsőbbségért. Adalékok az ÁVH, a Katpol és a BM szervezetek küzdelmeihez 1947-1949 .....213.p.
BANK Barbara: A Börtönügyi Osztály(ok) története 1945-1957 .....229.p.
TAKÁCS Tibor: A KÁDÁR-i poltikai rendőrség létrehozása 1956-1962 .....245.p.

II. szekció - A rendszerváltás utáni magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei
TÖMÖSVÁRY Zsigmond: A katonai felderítés / hírszerzés története a rendszerváltástól napjainkig .....263.p.
REGÉNYI Kund: Alkotmányvédelmi Hivatal mint modern nemzetbiztonsági szolgálat .....287.p.
ARADI Flórián: Rendszerváltás a polgári hírszerzésnél .....295.p.
NAGY Ákos Péter: Adalékok a rendvédelmi szervezetek feddhetetlenségét ellenőrző szolgálatok történeti áttekintéséhez az RSZVSZ tevékenységének folyamatában az NVSZ megalakulásáig .....311.p.
BODA József: Magyar nemzetbiztonsági szolgálatok 2010 után .....331.p.
BODA József: Zárógondolatok (Utószó) .....369.p.
Szerkesztői tájékoztató .....371.p.
Recenziók .....375.p.
A konferencia képekben .....381.p.
PARÁDI Ákos - ZEIDLER Sándor: A boritóhoz .....393.p.
Annotáció .....399.p.

In memoriam a magyar nemzetbiztonsági szervezetek azon tagjainak,
akik a magyar nemzet ellen vétőkkel szembeni fellépésük során
az életüket áldozták hazánkért.

Historia est magistra vitae.
A történelem az élet tanítómestere.

S Z E R Z Ő K

Dr. Boross Péter

(Nagybajom, 1928.VIII.27. -) Erdész család gyermeke. Középiskolai tanulmányait a kaposvári Somssich Pál gimnáziumban fejezte be, majd az érettségit követően a Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatott jogtudományi tanulmányokat, ahol 1951-ben már az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerzett jogtudományi doktorátust. Ezt követően a Fővárosi Tanácsnál tisztviselőként dolgozott. Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt a Budapesti Forradalmi Bizottság és az Értelmiség Forradalmi Tanács tagja volt. 1956-ban letartóztatták és internálták, majd 1959-ig rendőri felügyelet alá helyezték. Hányatott évek után 1965-ben a Dél-pesti Vendéglátóipari Vállalat igazgató helyettesévé, majd 1971-ben igazgatójává nevezték ki, ahonnan 1989-ben nyugdíjazták. Antall József kormányában először a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, majd az Információs Hivatal és a Nemzetbizonsági Hivatal vezetésével megbízott tárca nélküli miniszter. 1990-től belügyminiszter és miniszterelnökhelyettes. 1993. XII. 12-től miniszterelnök 1994-ig. 2009-ben képviselői mandátumáról lemondott.

Bank Barbara

- Doktorandusz

Kutatási területe: a magyar rendvédelem 1945-1956. Az internálás és kitelepítési rendszer története Magyarországon, illetve az 1956-os forradalom és az azt követő megtorlás.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**nincs adat**
- tanulmányok	**nincs adat**
- közleményei	**nincs adat**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Dr. Boda József

- A hadtudomány egyetemi és Ph.D doktora
- A Hadtudományi Doktori Iskola témavezető oktatója

Kutatási területe: a rendvédelmi békefenntartás és polgári válságkezelés, valamint annak magyarországi XIX-XX. századi története.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**3**
- tanulmányok	**15**
- közleményei	**32**
- idézettsége	**9**
- Hirsch-index	**1**

Tagja a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak, a Magyar Kriminológiai Társaságnak, a Magyar Hadtudományi Társaságnak, a Magyar Rendészet-tudományi Társaságnak, a Magyar Repülés-történeti Társaságnak, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Tudományos Tanácsának és a Rendőri Jövőkutatók Nemzetközi Szövetségének.

KOVÁCS Tamás

- Doktorandusz
- Egyetemi adjunktus

Kutatási területe: a két világháború közötti Magyar Királyság politikai rendészet-története.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**1**
- tanulmányok	**34**
- közleményei	**5**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Tagja a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak, a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Levéltárosok Egyesületének és a Magyar Rendészettudományi Társaságnak.

Dr. KOVÁCS Zoltán András

- A történelemtudomány Ph.D. doktora

Kutatási területe: a magyar állambiztonsági testületek és a belügyminisztérium szervezet-története 1920-1945 között.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**1**
- tanulmányok	**12**
- közleményei	**16**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Tagja a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak és a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának.

Dr. MÜLLER Rolf

- Ph.D.

Kutatási területe: a magyar pártállam nemzetbiztonsági testületeinek története.

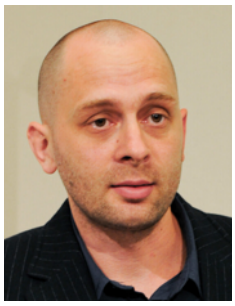
Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**nincs adat**
- tanulmányok	**nincs adat**
- közleményei	**nincs adat**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Tagja a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének, a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Levéltárosok Egyesületének és az Informatika a Társadalomért Egyesületnek.

NAGY Ákos Péter

- Doktorandusz

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**nincs adat**
- tanulmányok	**nincs adat**
- közleményei	**nincs adat**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Kutatási területe: a magyar rendvédelmi testületek belbiztonsági szervezetének XX-XXI. századi története.

Tagja a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak.

Dr. ÖTVÖS István

- Doktorandusz

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**nincs adat**
- tanulmányok	**nincs adat**
- közleményei	**nincs adat**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Kutatási területe: a magyar pártállam nemzetbitonsági szervezeteinek története.

Dr. PARÁDI József

- Bölcsészdoktor
- A Hadtudomány kandidátusa
- Nyugalmazott főiskolai tanár
- Az ELTE-ÁJK MÁJT külső munkatársa, a Hadtudományi Doktori Iskola témavezető oktatója

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**12**
- tanulmányok	**95**
- közleményei	**178**
- idézettsége	**620**
- Hirsch-index	**18**

Kutatási területe: a magyar rendvédelem története 1867-1945.

Tagja a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnöke, a *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*) HU-ISSN 1216-6774 és a *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*) HU-ISSN 1785-3257 periodikák és *„A Magyar Rendvédelem-történet öröksége”* HU-ISSN 2062-8447 című könyvsorozat főszerkesztője.

DR. SZAKÁLY Sándor

- Az MTA doktora
- Egyetemi tanár

Kutatási területe: a XIX-XX. századi magyar had- és sporttörténet, különös tekintettel a honvédség, a csendőrség és a tisztképzés történetére.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**17**
- tanulmányok	**68**
- közleményei	**141**
- idézettsége	**388**
- Hirsch-index	**12**

Tagja a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságnak, az Eszterházy Károly Főiskola Intézményi Doktori Tanácsának, a Nemzeti Kegyeleti Bizottságnak.

Választmányi tagja a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaságnak.

Elnökségi tagja a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak.

Alelnöke a Magyar Olimpiai Akadémiai Tanácsnak, a Magyar Történelmi Társulatnak.

Vezetője a Nemzeti Kultúrális Alap Szépirodalmi és Ismeretterjesztő Kollégiumának.

Elnöke a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Tudományos Tanácsának, az Osztrák-Magyar Tudományos és Oktatási Kooperációs Akció Alaítvány kuratóriumának, a Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományos Tanácsának, a Márai Sándor Kultúrális Közalapítvány kuratóriumának, a Honvéd Hagyományőrző Egyesületnek.

Szerkesztőbizottsági tagja a *Történelmi szemlének,* a *Honvédségi Szemlének,* a *Magyar Naplónak,* a *Bécsi Naplónak,* a *Hadtörténelmi Közleményeknek* és a *Rubicon*nak.

Dr. TAKÁCS Tibor

- Ph.D.

Kutatási területe: a magyar pártállam állambiztonsági testületeinek története.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**nincs adat**
- tanulmányok	**nincs adat**
- közleményei	**nincs adat**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Tagja a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének és a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesületnek.

Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond

- Hadtudományi Ph.D
- Címzetes egyetemi docens
- A Hadtudományi Doktori Iskola témavezető oktatója.

Kutatási területe: a magyar katonai hírszerzés XX. századi története.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**3**
- tanulmányok	**14**
- közleményei	**18**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Tagja a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Hadtudományi Bizottságának, a Magyar Hadtudományi Társaságnak.

Elnöke a Felderítők Társaságának,

Szerkesztőbizottsági tagja a *Felderítő Szemlének* és a *Szakmai Szemlének*.

ZEIDLER Sándor

Kutatási területe: az archontológia, fallerisztika, heraldika, insigniológia, vexillológia, numizmatika, ikonográfia, történeti segédtudományoknak a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre alkalmazott változata. Munkásságában az által gondozott szakterület szakértője.

Tudománymetriai adatai:

- könyvek	**1**
- tanulmányok	**6**
- közleményei	**11**
- idézettsége	**nincs adat**
- Hirsch-index	**nincs adat**

Tagja a Magyar Numizmatikai Társaságnak és az Európai Hagyományőrző Egyesületek Szövetségének.

Elnökségi Tagja a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak.

ARADI Flórián

N I N C S A D A T

Dr. REGÉNYI Kund

N I N C S A D A T

A magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozat rendezvényeinek jegyzéke.

S.sz.	Konferencia címe	Időpont
1.	A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945.	1990. IV. 24.
2.	A rendvédelem-történet kutatásának, feldolgozásának és oktatásának időszerű kérdései	1990. november
3.	Tradíció és korszerűség	1991. XI. 19-21.
4.	A dualista Magyarország rendvédelme	1992. IX. 29-30.
5.	Háború, forradalom, trianon	1993. IX. 21-23.
6.	A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme	1994. október
7.	Háborúból diktatúrába	1995. X. 25-28.
8.	A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól - Itálián és Ausztrián keresztül - Budapestig	1996. X. 29 - X. 01.
9.	Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században	1997. IX. 22-26.
10.	A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre	1998.IX.22-25.
11.	Szabad mozgás a Kárpát-medencében	1999. IV. 20-23.
12.	A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában	1999. X. 06-07.
13.	A közbiztonság közös európai örökségünk	2000. III. 19-20.
14.	Az ezeréves magyar rendvédelem	2000. XI. 8-10.
15.	Az európai és a magyar rendvédelem a XIX-XX. században	2001. XI. 06-08.
16.	A rendvédelmi szakképzés története	2002. XI. 12-13.

S.sz.	Konferencia címe	Időpont
17.	A rendvédelem humán viszonyai	2003. XI. 11-12.
18.	Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában, Európában a XIX-XX. században	2004. X. 13-14.
19.	Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában	2005. X. 06-07.
20.	A XIX-XX. századi magyar forradalmak hatása a nemzeti rendvédelmi rendszerünkre	2006. IX. 29.
21.	A magyar rendvédelem fejlődése a XIX-XX. században	2007. X. 04-05.
22.	Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre	2008. X. 10-11.
23.	A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek	2009. X. 09.
24.	Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005	2009. XII. 03.
25.	A közbiztonság közös Kárpát-medencei örökségünk	2010. XII. 06-10.
26.	Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében	2011. XI. 11.

A konferenciasorozat rendezvényein elhangzott előadások tanulmányokká fejlesztett változatait a *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*) HU-ISSN 1216-6774 abban az esetben közölte, ha az alkotás megfelelt a periodika közlési feltételeiben foglaltaknak. A periodika - a 15. számmal kezdődően - megtalálható a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság honlapján:

https://www.szbmrtt.atw.hu

és az Országos Széchenyi Könyvtár, Elektronikus Dokumentum Központ, Elektronikus Periodika Adatbázis és Archívum honlapján:

http://www.epa.oszk.hu

A periodikában - a 26. számmal befejeződően - 379 tanulmány jelent meg.

KONFERENCIAPROGRAM

PLENÁRIS ÜLÉS (délelőtt) A polgári magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei

Levezető elnök : Dr. DOMBRÁDY Lóránd

8.15 - 9.00. Regisztráció

9.00 - 9.15. **Dr. BOROSS Péter** megnyitója
Magyarország miniszterelnöke

A résztvevők köszöntése
Dr. BODA József, Dr. PARÁDI József

SZBMRTT elismerések átadása
Dr. PARÁDI József

9.15. - 9.40. **Dr. PARÁDI József** : Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szolgálata: az Evidenzbüro

9.40. - 10.05. **CSÓKA Ferenc** : Hírszerzés Magyarországosn, 1867-1918.

10.05. - 10.30. **ZEIDLER Sándor** : POKORNY Hermann vezérezredes kitüntetései és ami mögötte van

10.30. - 10.45. **Kávészünet**

10.45. - 11.05. **Dr. SZAKÁLY Sándor** : Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918-1922.

11.05. - 11.30. **KOVÁCS Tamás** : A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi (Állami) Rendőrség politikai osztálya(i) 1919 augusztus - 1944. március 19.

11.30. - 11.55. **Dr. KOVÁCS Zoltán András** : Állambiztonság a SZÁLASI-kormány idején

11.55. - 12.15. **Kérdések, hozzászólások**

12.15. - 13.00. **BÜFFÉEBÉD**

I. SZEKCIÓ (délután) A magyar pártállam nemzetbiztonsági szervezetei

Levezető elnök : Dr. SZAKÁLY Sándor

13.00. - 13.20. **Dr. KABÓDI Csaba** : Államvédelem és büntetőeljárási jog

13.20. - 13.40. **Dr. MÜLLER Rolf** : Politikai rendőrség a második világháború utáni években 1945-1948.

13.40. - 14.00. **Dr. ÖTVÖS István** : Harc az elsőbbségért. Adalékok az ÁVH, a Katpol és a BM szervek küzdelmeihez 1947-1949.

14.00. - 14.20. **BANK Barbara** : A Börtönügyi Osztály(ok) története 1945-1957 között

14.20. - 14.40. **TAKÁCS Tibor** : A KÁDÁR-i poltikai rendőrség létrehozása 1956-1962

14.40. - 14.55. **Kérdések, hozzászólások**

14.55. - 15.10. **Szünet**

II. SZEKCIÓ (délután) A rendszerváltás utáni magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei

Levezető elnök : Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond

15.10. - 15.40. **Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond** : A katonai felderítés / hírszerzés története a rendszerváltástól napjainkig

15.40. - 16.00. **Dr. REGÉNYI Kund** : Az Alkotmányvédelmi Hivatal

16.00. - 16.20. **Dr. ARADI Flórián** : Rendszerváltás a politikai hírszerzésnél

16.20. - 16.30. **Szünet**

16.30. - 16.50. **NAGY Ákos Péter** : Adalékok a rendvédelmi szervek feddhetetlenségét ellenőrző szolgálatok történeti áttekintéséhez az RSZVSZ tevékenységének folyamatában az NVSZ megalakulásáig

16.50. - 17.10. **Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat** : Katonai elhárítás a rendszerváltástól napjainkig

17.10. - 17.40. **Dr. BODA József** : A nemzetbiztonsági szolgálatok 2010 után

17.40. - 17.50. **Dr. BODA József, Dr. PARÁDI József** A rendezvény zárása

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

és a

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

közös szervezésében 2012. X. 27-én megtartott

XXVII. magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia címe:

„A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei."

A konferencia fővédnöke:
Dr. Boross Péter
miniszterelnök

Helyszín:
Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

H-1399 Budapest 62. Pf.:170
(+36/06-1) 325-7672
nbsz@nbsz.gov.hu
http://www.nbsz.gov.hu

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

H-1037 Budapest, Haránt u. 12.
(+36/06-1) 250-6199
szbmrtt@gmail.hu
https://www.szbmrtt.atw.hu

A szervezőbizottság elnöke
mag. Simon F. Nándor
(+36/06-20) 347-4602
simon.f.nandor@gmail.com

A könyvben megjelentetett írások nem feltétlenül tükrözik a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat hivatalos álláspontját, mert meg kívánjuk őrizni a szerzői szabadságot és különbözőséget.

Levezető elnökök

Dr. DOMBRÁDY Lóránd
- az MTA doktora
- címzetes egyetemi tanár

Dr. SZAKÁLY Sándor
- az MTA doktora
- egyetemi tanár

Dr. TÖMÖSVÁRY Zsigmond
- a hadtudomány Ph.D. doktora
- címzetes egyetemi docens

SALUTEM

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat közös szervezésével valósult meg 2012. X. 27-én a rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozat XXVII. rendezvénye *„A XIX-XX. századi polgári magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei”* címmel.

A konferenciasorozatot 1990-ben indította útjára a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. A rendezvénysorozat részeként megvalósított konferenciák mindegyike tematikus volt. A konferencián elhangzott előadások tanulmányokká fejlesztett változatait - más tanulmányok mellett - többnyire a Rendvédelem-történeti Füzetekben publikálták. 2012-ben először került sor arra, hogy a tanulmányok önálló kiadványban kerültek kiadásra.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság - a nemzeti rendvédelem-történetünk művelésének jelenlegi helyzetében - pártolja ezt a megoldást. Fontosnak tartjuk ugyanis, hogy a magyar rendvédelem történetének gondozása terén a - rendszerváltás során a különböző politikai kurzusok tévelygései következtében kialakult mintegy 1/4 évszázados - lemaradás fokozatosan felszámolásra kerüljön. Úgy gondoljuk, hogy helytelen a rendvédelmi szakemberek képzéséből a hivatástörténetiség száműzése, továbbá a magyar rendvédelem-történet művelése céljából a jelenlegi szervezetcsökevények helyett egy életképes intézményt indokolt működtetni, ahol a szakterület művelőit lehetne foglalkoztatni.

Amíg azonban a magyar rendvédelem-történet gondozását elősegítő környezet kialakítása várat magára, fokozott jelentőséggel bír a szakterület feltárására és bemutatására irányuló mindenfajta tevékenység, különösen a testületi vezetés és a társadalmi szervezet összefogásán nyugvó akciók.

Bízom abban, hogy a tanulmánykötet minél több emberhez el fog jutni: a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat tagjain kívül a társ rendvédelmi szervezetek személyi állományához és a téma iránt érdeklődő civilekhez is.

Az olvasó olyan hivatástörténeti tanulmánykötetet vehet a kezébe, amely több korszakon átívelve az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig kíséri a szakterület fejlődését. Egy gyűjteményes kötet ugyan nyilvánvalóan nem tekintheti céljának a szakterület

történetének teljességre törekvő bemutatását - még tankönyvi funkciókat sem vállalhat magára -, azonban a különböző korok szaktevékenységeit taglaló alkotások mégis jól érzékeltetik, hogy milyen eltérő szerepet töltöttek be a magyar állam fejlődésének korszakaiban azok a szervezetek, amelyeket napjainkban „nemzetbiztonsági" jelzővel mint gyűjtőfogalommal illetünk.

A szerzők jelentős része az általa előadott téma avatott művelője. Huzamos ideje kutatják a témakört, melynek feldolgozásával tudományos fokozatokat is szereztek. A publikált tanulmányokban foglaltak többségükben a szerzők tudományos fórumokon megvitatott kutatási eredményeire épülnek.

A kiadvány példaként állítható a társ rendvédelmi testületek elé, bízva abban, hogy az egyes rendvédelmi testületeknél - történelmük feledés homályába merült tapasztalatainak a feltárása és bemutatása által - előbb utóbb hasonló jellegű kiadványsorozatok publikálására kerülhet sor.

Nem csupán azért fejezem ki tiszteletem a kiadvány, illetve annak szerzői és szerkesztői, valamint a kiadásban közreműködők előtt, mert megítélésem szerint színvonalas és hiányt pótló alkotás keletkezett, amely hozzájárul nemzeti rendvédelem-történetünk ismeretanyagának gyarapításához. Álláspontom szerint a tanulmánykötet enyhíthet azon a hátrányos helyzeten, hogy a magyar rendvédelmi szakemberek hivatástörténeti ismeretei hiányosak. Márpedig az ismeretek hiánya az egyik legnagyobb akadálya annak, hogy a személyi állomány figyelme hivatása története felé forduljon. A kötet egyben talán segíthet annak a sajátos szemléletmódnak a feloldásában is, amely a rendvédelmi szakterületek történetének a művelhetőségét a testületek vezetőinek a hozzájárulásához véli kötni.

Véleményem szerint a tanulmánykötet nyugodt szívvel ajánlható kiadvány, amelynek helyet illik szorítani a rendvédelmi szakemberek házi könyvtárainak polcain, illetve a szakkönyvtárak gyűjteményeiben, valamint a témaorientált közgyűjteményekben, továbbá a rendvédelmi folyóiratok szerkesztőségeiben.

Budapest, 2013. I. 1.

Dr. Parádi József
a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság elnöke

MEGNYITÓ

Tisztelt jelenlévők, kedves barátaim,
hölgyeim és uraim!

Amikor ezt a megtisztelő felkérést kaptam, hogy itt valamiféle nyitó szónoklatot tartsak, hatalmas dilemma elé kerültem. Miről beszéljek én? 22 éve már, hogy azt a hat hónapot szolgáltam itt abban a mezőben vagy annak a mezőnek inkább a környékén, amit a jelenlévők képviselnek.

Az időszak furcsa átmeneti időszak volt, sajátos helyzettel és főleg, hogy akkor hatalmas izgalom szállta meg a lelkeket, mert mindenkit, ahogy az új választási eredmény során a hatalmi viszonyok kialakultak, a titkosszolgálat érdekelt és oda kívánt kerülni. Én a magam részéről számtalan ambíciót voltam kénytelen kiszorítani abból a pozícióból, amit akkor a miniszterelnök rám rótt. Az emberi fantáziák, gyanakvások, remények és egyebek központba helyezték azt a gondot, hogy ki dolgozott ide és ki nem dolgozott ide. Kiről van valami iromány és kiről nincs. A kíváncsiság és a misztikum és az a különös hangulat, amelyikben ilyen leleplezési szándékok nyilvánultak meg, már akkor elkezdték azt a máig tartó súlyos problémát, hogy mi is van az ügynökökkel.

A dolog természetéből adódik, hogy az akkori politikai viszonyok között voltak erők, akik az összes szervezet felszámolását tűzték ki célul. No, azt nem volt nehéz bizonyos élettapasztalat vagy vezetői tapasztalatok alapján felmérni, hogy ezekre a szervezetekre szükség van. Hogy bizonyos orientációs zavarok vannak, az teljesen természetes. Egyben nyugtatni a közvéleményt, hogy az egész elmúlt sok évtized, beleszámítva a kivégzések meghatározott korszakát, akár *„RÁKOSI akár KÁDÁR”* rendszer nem attól volt stabil, mert léteztek a titkosszolgálatok, mint ahogy nem is képes ez a testület megóvni a hatalmi viszonyokat, ha a történelem másként ítélkezik. Én akkor azt számtalan helyen elmondtam, hogy a cári Ohranáról olyan hírek terjedtek el akkoriban, hogy az a legstrammabb, legerősebb és a KERENSZKIJ-féle forradalomnál mégis sehol nem volt. Aztán a Szovjetunió összeomlott, és akkor a KGB misztikum mindenhol széles körben elterjedt és nem tudta megóvni, ahogy a magyar titkosszolgálatok sem tudták volna, ha akarták volna, akkor sem azt a düledező rendszert fenntartani, amelyik akkoriban éppen agóniáját élte már a nyolcvanas években. Ez azért volt fontos, hogy a figyelmet elterelje kissé a szolgálatokról, mert ugyanakkor nagyon fontos feladatai vannak.

Most én nem tudok semmiféle receptet vagy megoldást ajánlani a mára. Egyet azonban tudok. Alapvetően megváltoztak a nemzetközi viszonyok. Európa megszűnt hatalmi tényező lenni. Az Egyesült Államok, a fegyverkező Oroszország és Kína az, amelyik a világban az igazán meghatározó potenciát képviseli, ebben Európa legfeljebb társutas. Előnye az, hogy Európán belüli háborúkra esély sincs, hátránya, hogy az egykor diadalmas földrész, melynek területén mi is vagyunk, segédcsapattá minősült az utóbbi évek során. Ebből adódóan egészen más a feladat ma és másfajta orientációt igényel a szolgálatoktól, amikor különböző viszonyokat, amelyek az országra nézve előnnyel vagy hátránnyal járnak, elemeznie és jeleznie kell, mint akkor, amikor potenciálisan egy ilyen hadiállapotos helyzet volt az Európán belüli országok között. Van azonban feladat rengeteg. Én nagyon bízom, hogy ez a konferencia, amikor bemutatja a múltat, akkor azoknak a tanulságoknak a levonására alkalmassá teszi, amelyek ma hasznosíthatók egy megváltozott összetételű, pozicionált Európával kapcsolatban.

Biztos vagyok benne, hogy nem olyan nehéz kitalálni, hogy a hatalmi centrumok - és azok lehetnek nem katonai hatalmi centrumok is - körüli tájékozódás minden ország vezetésének érdeke. Azt is nagyon jól tudjuk, ahol nagy apparátusokat hoznak létre, nevezzék akár Brüsszelnek, ott előbb-utóbb az apparátusok válnak uralkodó tényezővé és nem azok, akik látszólag megnevezett vezető személyek. És hogy itt milyen indulatok, vélemények, orientációk alakulnak ki, azt nem árt tudni egy országnak, amelyik nagy mértékben függ attól, hogy miként bánnak vele a nagy nemzetközi - idézőjelben mondom - tőzsdéken. Én úgy hiszem, hogy ebben a megváltozott viszonyrendszerben egyvalami azonban állandó. A szolgálatokban ténykedni intelligenciaigényes feladat. Nem véletlen, hogy a különböző nemzetközi szervezeteknél az intelligencia szó többnyire benne van a testületek megnevezésében. Valóban óvatos, árnyalt és ilyen természetű tevékenységet kell folytatni. Biztos vagyok benne, hogy ezt jól érzékelik a szervezetben dolgozók. Azt nem is kell mondanom, hogy ami itt kell, hogy végletesen elhatalmasodjon, az a magyar nemzeti érdekek képviselete. Semmi más! Semmi más meghatározó tényező nincs. Az elmúlt évek átalakulási időszakában voltak bizonyos pártügyi beavatkozások, befolyások. Mindegyiknek rossz vége lett. Álmomban se jöjjön elő a Nyírfa-ügy körül kialakult bonyodalom, ami többet ártott a szolgálatoknak, mint akármilyen más külső beavatkozás. Igényt támaszt ez a rendszer az irányítás iránt is. Az irányítás iránti igény abban nyilvánul meg, hogy aki itt irányít, az nem tagja a titkosszolgálatoknak. Az politikus többnyire. A politikus kellő (ön) mér-

séklete kell, hogy érvényesüljön. Nem kíváncsiskodhat olyan részletek után, amelyek szervezeti belügyek. Irányokat, feladatokat szabhat, de semmiképpen nem lehet részese azoknak a sokféle személyes vonatkozású intimitásoknak, amelyek egy ilyen szervezetnek természetes sajátjai.

Én kívánom önöknek, hogy az irányítás mindig olyan feltételek között történjen, amelyik messzemenően figyelembe veszi azt, hogy a politikus ma van, holnap egy másik politikus jön helyette. Nem hordozhat magában olyan intimitásokat, amelyeket a különböző politikai harcok vagy polémiák során felhasználhat. Itt tehát azt kell mondanom, hogy az irányítás iránt is van annyi ízlés- és intelligenciaigény, hogy ezt a normát betartja.

Hölgyeim és uraim! Köszönöm a meghívást! És nagy kíváncsisággal várom, hogy a tőlem eltérően igazán hozzáértők szavaiból többletismeretekhez jussak. Köszönöm, hogy meghívtatok!

Budapest, 2012. X. 27.

Dr. Boross Péter
miniszterelnök,
a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat
irányító tárcanélküli miniszter
a Nemzetbiztonsági Bizottság volt elnöke

PARÁDI József

22 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában.

A rendszerváltás kapcsán - a magyarországi szervezkedési szabadság visszaállítása nyomán - 1990. év végén alapítottuk meg a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságot.[1] A 10 fő alapító tag többsége korábban már mint a nemzeti rendvédelem-történetünk művelésére szakosodott kutató gondozta a témakört. Összességében az alapítók mindegyike részt vett valamilyen formában a magyar rendvédelem-történet művelésében. A tudományos társaságot a Fővárosi Bíróság az 1991. év elején regisztrálta.[2]

A rendszerváltás időszakában nemzeti rendvédelem-történetünk művelésének a helyzete siralmas volt. A magyar pártállam kultúrpolitikáját meghatározó úgynevezett „hármas T" (tiltani, tűrni, támogatni) közül a rendvédelem-történet a Tiltás kategóriájába tartozott. Ez alól a Tanácsköztársaság és az 1945 utáni időszak jelentett kivételt, ám ezen időszakok vizsgálata számára is elvárás volt a pártállami politikai prekoncepcióhoz való igazodás. Nemzeti rendvédelmünk története ideológiai megfontolásból került a tiltó kategóriába. A korabeli hivatalos ideológia szerint ugyanis a magyarországi proletárdiktatúrákat megelőző társadalmi berendezkedések időszakában a nemzet törpe kisebbsége elnyomta a népet. Ezen elnyomás fizikai kivitelezését pedig a rendvédelmi szervezetek valósították meg, ezért e testületek tanulmányozását nem tartották célszerűnek.[3]

Ez a szellemiség hatotta át a közoktatást és a rendvédelmi szakképzést is. Nem csupán arról volt azonban szó, hogy egy favorizált ideológia számára biztosított primátust a hatalom. A tudományos alkotómunka, a képzés és a publikálási lehetőségek terén is érvényesült a sajátos szellemiség.

- A magyar rendvédelem dokumentumait és szakirodalmát oly módon selejtezték, hogy azokból csupán néhány példány maradjon fenn, azokat pedig - a kijelölt közgyűjteményeken belül - külön gyűjteményekben koncentrálták, amiket csak külön engedéllyel lehetett megtekinteni.[4]
- A rendvédelmi szakképzésben csupán a Tanácsköztársaság és a magyar pártállam, illetve a Szovjetunió rendvédelem-története volt oktatható.[5]
- A kitüntetett időszakoktól, illetve témaköröktől eltérő kuta-

tásokat a hatalom nem támogatta.- A hivatalos politikai prekoncepció alátámasztását nélkülöző művek publikálását nem támogatták.

Ilyen körülmények között nem csoda, hogy - a nehézségekkel dacolva - csupán néhányan kutatták a leginkább vörös posztónak számító polgári magyar állam rendvédelem-történetét. Lényegében közülük került ki a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságot alapítók többsége.[6]

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság taglétszáma kezdetben gyors ütemben gyarapodott. A későbbiek során azonban visszafogtuk a létszámnövekedést, mivel meg kívántuk őrizni a társadalmi szervezet tudományos jellegét. A társaság tagságának többsége a közgyűjtemények munkatársai, a felsőoktatási intézmények oktatói és a rendvédelmi testületek személyi állománya köréből kerül ki ma is.[7]

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság létrehozása óta - az alapszabályzatában rögzítetteknek megfelelően - a magyar rendvédelem-történet kutatásával és a feltárt eredmények közkinccsé tételével foglalkozik.[8]

A társaságalapítás nyomán nagy lelkesedéssel fogtunk hozzá nemzeti rendvédelem-történetünk műveléséhez. E munka során a témakör kutatói - néhány kivételtől eltekintve - tudományos társaságunk tagjává váltak, vagy legalábbis a vonzáskörébe kerültek. Ma már hét szakosztályunk működik. A szakosztályok azonban nem adminisztratív egységek, hanem szellemi alkotóműhely jelleggel tevékenykednek.[9]

A rendszerváltás óta eltelt időben - az alapító tagok akaratának és az alapszabályzatban foglaltaknak megfelelően - a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság a magyar rendvédelem-történet művelésének szellemi centrumává és motorjává vált. Napjainkban a magyar nyelvterület egyetlen szervezete, amely nemzeti rendvédelem-történetünk átfogó tudományos művelését tekinti hivatásának.

Legfontosabb eredményeink közé tartozónak tekintem, hogy:

- két periodikát publikálunk, nevezetesen a *Rendvédelem-történeti Füzetek*-et, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia szakbizottsága a szakterület mérvadó folyóiratának ismert el, és

a kutatási eredményeket tartalmazó tanulmányokat a tudományos közlésekkel szemben támasztott igényeknek megfelelő formában közli, illetve a *Rendvédelem-történeti Hírlevel*-et, amely a szakterület művelésével kapcsolatos operatív eseményekről - konferenciákról, könyvbemutatókról, oktatói és tudományos fokozatok védéseiről stb. - nyújt tájékoztatást. (Az 1991-ben alapított *Rendvédelem-történeti Füzetek*-ben 2012-vel bezárólag 112 szerző tollából 375, a tudományos közlés igényeinek megfelelő tanulmány publikálására került sor.) ;[10]

- 2011-ben könyvsorozatot indítottunk *„A magyar rendvédelem-történet öröksége”* címmel; [11]

- a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti tudományos Társaság tagjai hozták létre a nemzeti rendvédelem-történetünk témakörében keletkezett *szakirodalom többségét és a szakterület mérvadó irodalmát*; [12]

- a magyar rendvédelem-történet témakörében megvédett *tudományos fokozatok* szerzőinek többsége a társaság tagjai közül került ki, illetve a fokozatszerző eljárások és e témakörbe tartozó oktatói habilitációs eljárásokban is jelen voltak tudományos társaságunk tagjai (jelenleg tudományos-, illetve oktatói fokozattal mintegy 40 tagtársunk rendelkezik);[13] (**Lásd I., II. és III.sz. mellékleteket**)

- létrehoztuk a szakterület kutatási eredményeit bemutató *rendezvénysorozatokat*, melyen belül évente általában egy alkalommal kerül sor a magyar rendvédelem-történet konferenciasorozat rendezvényére a társaság szervezésében, valamint szakosztályonként átlag két-három évente a szakosztályi szimpozionokra, e rendezvények ismertté és népszerűvé váltak, melyekre a külföldi szellemi alkotóműhelyek képviselői is ellátogattak; [14]

- *kapcsolatba* léptünk hasonló témaköröket művelő hazai és külföldi szervezetekkel, amelyekkel baráti kapcsolatot ápolunk, illetve eredményes közös projekteket valósítunk meg;[15]

- szellemi irányítást igyekszünk nyújtani *fiatal kutatótársaink* részére, segítjük a magyar rendvédelem-történet témaköreinek feldolgozásával tudományos és oktatói fokozatra törekvők tevékenységét, a szakterület művelése terén elinduló ifjú kutatókat; [16]

- tudományos társaságunknak érzékelhető *szellemi kisugárzása* van: a trianoni határokon belülről, illetve a Kárpát-meden-

ce térségéből, sőt más kontinensekről is megkerestek bennünket a magyar rendvédelem-történet körébe tartozó témákkal, valamint a média rendszeres vendégei társaságunk tagjai, továbbá igyekeztünk a magyar rendvédelem-történeti tapasztalatok számára érvényt szerezni nemzeti rendvédelmünk fejlesztése során; [17]

- a nemzeti rendvédelem-történetünket művelők méltánytalan mellőzésének semlegesítése érdekében hat fokozatú *kitüntetési rendszert* hoztunk létre, a kitüntetési rendszer elemeiből eddig 192 fő 387 elismerésben részesült; [18]

- tudományos értékű *honlapot* hoztunk létre a magyar rendvédelem-történet témájával, melyet igyekszünk más - hasonló témájú és tudományos értékű - honlapok rendszerével összekötni; [19]

- szellemi alkotómunkánkat sikerült *politikai prekoncepcióktól mentesen,* a tudományos igényesség szellemében, a történelmi objektivitás talaján állva végezni; [20]

- sikerült *a felsőoktatás humán szférájában a magyar rendvédelem-történetet* mint tantárgyat integrálnunk. [21]

Ezek az eredmények nyilvánvalóan sikertörténetet alkotnak. Az éremnek azonban legalább két oldala van. A magyar rendvédelem-történet művelése terén így mi sem csupán sikereket, hanem kudarcokat is megéltünk. Igaz azonban, hogy a kudarcok nem tőlünk függően keletkeztek. A kudarcok közé soroljuk, hogy:

- a hivatástörténeti oktatás - néhány álmegoldás kivételével - lényegében *kiszorult a magyar rendvédelmi szakképzésből*, ezzel kapcsolatosan pedig akaratlanul is felmerül a kérdés, vajon milyen csoportosulásnak áll érdekében, hogy a jövő magyar rendvédelmi szakemberei szakmai felkészítésük során ne ismerkedhessenek meg nemzeti rendvédelem-történetünk tapasztalataival, az ugyanis nyilvánvaló, hogy a magyar népnek ez nem lehet az érdeke, vajon hány emberöltőt kell még várni arra, hogy az illetékesek ne hárítsák el a hivatástörténeti felkészítésre irányuló felvetéseket; [22]

- *nem sikerült átütő fordulatot létrehozni a szakterület illetékesei körében a magyar rendvédelem-történet megítélése terén*, e réteg tagjai - néhány tiszteletre méltó kivételtől eltekintve, a szakmai felkészítésük hiányosságaiból fakadóan - nem kellően tájékozottak a hivatásuk történetében, illetve a különböző szellemi áramlatok oly erős hatást gyakoroltak a szemléletükre, hogy jelentős részük a nemzeti szakmatörténeti tapasztalato-

kat ismeretlenül is alábecsüli, azokhoz ellenségesen viszonyul.Sikerek ugyan e téren is keletkeztek, hiszen ma már sokkal szélesebb azoknak a köre, akik érdeklődést mutatnak hivatásuk története iránt, mint egynegyed évszázaddal korábban - azonban még mindig masszívan tartják magukat olyan nézőpontok is, amelyek a szakterület művelését hátráltatják. Ezek közül talán a legfontosabb az a politikai prekoncepció, amely a történelmi eseményeket a politikai meggyőződéshez szeretné igazítani. Nem kevésbé káros az a primitív nézet sem, amely a hivatástörténet gondozását propaganda tevékenységként kezeli. Ugyancsak hátráltató tényező az a nézőpont is, amely a történelmi tények objektív feltárását azért tartja veszélyesnek, mert mozgásterét szűkítő tényezőként vélekedik a szakmatörténeti eredmények feltárásáról és azok alkalmazásáról; [23]

- *nem sikerült elérni a magyar rendvédelem-történeti intézet létrehozását*, pedig ezzel a témakör művelését ellehetetlenítő tényezők megszüntethetők volnának, mivel napjainkban - a szakterület komplex gondozására alkalmatlan - pártállami szervezetcsökevények képtelenek ellátni a magyar rendvédelem-történet művelését. A széttagolt struktúra a csekély források koncentrálását nem teszi lehetővé, és a foglalkoztatott személyi állomány - néhány ritka kivételtől eltekintve - a szakterület tudatlanja, a szakterületet pedig mások művelik társadalmi munkában. Emellett pedig példátlan pazarlás valósul meg azáltal, hogy a tárcánál az úgynevezett köteles példány rendszer gyakorlatilag nem működik.[24]

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy 2011 végén és 2012 első felében biztató folyamatok indultak el nemzeti rendvédelem-történetünk művelési feltételei szervezeti kereteinek a fejlesztése érdekében. Ez a folyamat azonban sajnálatos módon elakadt.

2012-ben az a helyzet állt elő, hogy a legnépesebb fegyveres szervezeteket magában foglaló, a magyar rendvédelem történetének komplex művelésére hivatott és alkalmas állami szervezettel nem rendelkezik az ország. A magyar rendvédelem-történet tárgyi emlékei pusztulásának vagyunk szomorú szemtanúi. A pártállam időszakában likvidált írásos emlékek maradványainak világhálóra vitele évtizedek óta várat magára. A rendvédelmi szakemberképzésből a hivatástörténeti oktatást kirekesztették. A magyar rendvédelem művelésére alkalmatlan pártálla-

mi szervezetcsökevényekben a szétforgácsolt forrásokat többségében a szakterület tudatlanjai kezelik. Vajon mikor lesz annyi becsülete a magyar rendvédelem történetének, hogy a diktatúrák sanyargató szervezeteit bemutató intézmények költségvetéseihez közelítő támogatásban részesüljön.

Összességében tehát a rendszerváltással ugyan a tiltó szabályok és elvek elhárultak a magyar rendvédelem-történet művelésének az útjából. A 22 év alatt azonban a témakör művelése társadalmi szervezetre maradt. Ezt a feladatot azonban - ahogyan a világon sehol, úgy - Magyarországon sem képes ellátni egy társadalmi szervezet. Két évtizede söprik a szőnyeg alá az illetékesek a problémát, nevezetesen a magyar rendvédelem-történet állami intézménye kialakításának a témáját. A gond azonban magától nem oldódik meg. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság már több alternatív megoldási koncepciót is kidolgozott, érdemi döntés azonban még nem született. Bízunk abban, hogy előbb-utóbb ilyen állásfoglalás létrejön, és ezzel gátat szabnak a magyar rendvédelem-történet tárgyi és írott emlékei további pusztulásának, az identitástudat mellőzésének.

Jegyzetek:

1 A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság alakuló közgyűlése jegyzőkönyvének dátuma 1990. XII. 14.

2 A Fővárosi Bíróság a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságot 1991. II. 6.-án 3324 sorszámon regisztrálta.

3 RÉVÉSZ

4 Az Országos Széchenyi Könyvtár rendelkezett a legtöbb, az érdeklődők elől elzárt kiadvánnyal. E gyűjteményt „zárt osztály"-nak nevezték. A ma már irónikusnak tűnő elnevezés jelölésére szolgáló „Z" betű máig fellelhető - a napjainkban már természetesen mindenki által megtekinthető - könyvanyag lapjain az Országos Széchenyi Könyvtárban.

5 A nyolcvanas évek második felében a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói számára ugyan nagy nehezen engedélyezték az úgynevezett szakmatörténeti tankönyv kiadását és annak oktatását, azonban a könyv tartalma csak a Tanácsköztársaságra és a pártállam időszakára terjedhetett ki.

6 PARÁDI: Tájékoztató a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság megalakításáról.

7 PARÁDI: Bemutatkozik a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.

8 Alapszabályzat a Fővárosi Bíróság irattárában.

9 PARÁDI:Egy új szellemi vállalkozás, a magyar katasztrófaelhárítás történetének a feltárására irányuló tudományos alkotóműhely alapítása.

10 PARÁDI: Az 1991-ben alapított *Rendvédelem-történeti füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), nemzetközi szabványosított időszaki kiadvány azonosítója HU-ISSN 1216-6774, az 1995-ben alapított *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), nemzetközi kódja pedig HU-ISSN 1785-3257.

11 *A magyar rendvédelem-történet öröksége* című könyvsorozat nemzetközi szabványosított azonosítója HU-ISSN 2062-8447.

12 A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság alapítása óta a magyar rendvédelem-történet témakörében, a legszerényebb becslés szerint is a tagság által létrehozott könyvek száma 100 felettire, a tanulmányok száma pedig minden bizonnyal 1000 felettire tehető.

13 PARÁDI: Doktoranduszok és aspiránsok a magyar rendvédelem-történeti diszciplínában.

14 E rendezvényekről rendszeresen nyújtottunk tájékoztatást a *Rendvédelem-történeti Hírlevél* és más rokon szakterületi sajtóorgánum hasábjain.
PARÁDI: A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre ; PARÁDI: Tradíció és innováció című konferencia tapasztalatai.

15 A kapcsolatok alakulásáról a *Rendvédelem-történeti Hírlevélben* jelentek meg beszámolók.
PARÁDI: Tájékoztató külföldi rendvédelem-történeti társaságokról. ; PARÁDI: Rendvédelem-történeti konferencia Münster 2002. augusztus.

16 PARÁDI: A rendvédelem-történeti diszciplína legifjabb művelői. ; PARÁDI: Rendvédelem-történet az Országos Tudományos Diákköri Konferencián.

17 A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság honlapján „Publikációs jegyzék" címmel rovatot nyitottunk, amelyben - önkéntes adatszolgáltatás nyomán - a tudományos fokozatot szerzett és doktorandusz társasági tagjaink publikációi és azok citációs indexei találhatók. A jegyzék ugyan koránt sem tartalmazza a nemzeti rendvédelem-történetünk témakörében rendszeresen publikáló valamennyi tudományos fokozatos tagtársunkat, azonban így is több ezer citációt foglal magába mintegy 250 periodikában, illetve

könyvsorozatban, emellett pedig számos monográfia és kismonográfia jellegű kiadványban. Tudományos műhelyeink tagjainak alkotásaira történő hivatkozások szép számmal vannak jelen a témaorientált tudományos- és oktatói fokozatszerző dolgozatokban is. A szellemi kisugárzás a gyakorlati élet terén is érzékelhető. A történelmi Magyarország erdélyi határait bejáró egyesület például, társaságunk tagjai által készített vonatkozó tartalmú alkotásainak a segítségével igyekeznek feltárni az erdélyi magyar-román határ jeleit és a hajdani határőrizeti infrastruktúra maradványait.
PARÁDI: A történelmi Magyarország határai, mint rendvédelem-történeti emlékhelyek.

18 PARÁDI: A rendvédelem-történetért elismerési rendszer.

19 PARÁDI: Felhívás adatközlésre a rendvédelem-történeti honlap létrehozásához. ; PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség honlapja http://www.csendor.com ; PARÁDI:Az internet hasznosítása a magyar rendvédelem-történetét kutatók munkássága eredményeinek közkinccsé tétele érdekében.

20 PARÁDI - ZEIDLER: Etika és minőség a magyar rendvédelem-történet művelése terén.

21 PARÁDI: Identitástudat, rendvédelem-történet.

22 PARÁDI: Nemzeti rendvédelem-történet a magyar rendvédelmi szakemberek képzésében.

23 A szakmatörténet ellenesség többnyire a nemzeti létet lekicsinylő szemléletmóddal párosul, bár e magatartást megvalósítók nem minden esetben vannak tudatában cselekedeteik jellegével. Ezen szemléletmód klasszikus megnyilvánulási módja volt a hivatástörténeti képzés elcsökevényesítése a hajdani Rendőrtiszti Főiskolán. A tanintézet vezetői elérték, hogy a magyar rendvédelem-történeti tantárgycsoport kikerüljön a képzési programból. Helyette a nyomozás stb. történetét oktatták lehetetlenül alacsony óraszámban, csupán egy-egy szűk rendvédelmi szakterület fejlődéstörténetébe engedve bepillantást a jövő szakembereinek. Azonban ezt is a szakterület tudatlanjai oktatták, mivel a főiskola vezetői a rendvédelem-történeti szakembereket fokozatosan kiszorították az oktatásból. A megmaradt hivatástörténeti képzést pedig más szakterületek idősebb oktatóira bízták akik e teendőiket úgy valósították meg, ahogyan az a legkényelmesebb volt, azaz a szolgálati idejük kezdetén keletkezett pártállam korszakbeli rendvédelem-történeti élményeiket osztották meg a hallgatókkal. Az a látszólag oktatásszervezési dilemma, hogy a rendvédelmi tisztképzésben résztvevők a magyar rendvédelmi rendszer fejlődésének egészére kiterjedő átfogó képzésben, vagy csupán egy szűk területet magába foglaló szakmatörténeti felkészítésben részesüljenek, a gyakorlatban átértelmezést nyert és a pártállami rendvédelem bújtatott propaganda eszközévé vált. A néhai rendőrtiszti főiskola *„fura-urai”* - hatalmi pozícióikkal visszaélve - így kreáltak a szakmatörténet oktatásának természetes helyzetéből politikai kérdést.
Loc.cit.

24 PARÁDI - ZEIDLER: op.cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

RÉVÉSZ — RÉVÉSZ Sándor: *Aczél és korunk.* Budapest, 1997, Sík. 435 p. HU-ISBN 963 85 5203 4.

CIKKEK

PARÁDI: A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre. — PARÁDI József: A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre. *Hadtörténelmi Közlemények*, CXIV.évf. (1991) 1.sz. 206-210.p. HU-ISSN 0017-6540.

PARÁDI: Tájékoztató a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság megalakításáról. — PARÁDI József: Tájékoztató a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság megalakításáról. *RTF Főiskolai Figyelő Plusz,* II.évf. (1991) 2.sz. 171-172.p. HU-ISSN 0866-4404.

PARÁDI: Bemutatkozik a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. — PARÁDI József: Bemutatkozik a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), IV.évf. (1995) 4.sz. 13-16.p. HU-ISSN 1785-3257.

PARÁDI: Tájékoztató külföldi rendvédelem-történeti társaságokról. — PARÁDI József: Tájékoztató külföldi rendvédelem-történeti társaságokról. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), IV.évf. (1995) 5.sz. 12.p. HU-ISSN 1785-3257.

PARÁDI: Rendvédelem-történeti konferencia Münster 2002. augusztus. — PARÁDI József: Rendvédelem-történeti konferencia Münster 2002. augusztus. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XI.évf. (2002) 18.sz. 10-17.p. HU-ISSN 1785-3257.

PARÁDI: A rendvédelem-történeti diszciplína legifjabb művelői. — PARÁDI József: A rendvédelem-történeti diszciplína legifjabb művelői. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XIII-XV.évf. (2006) 22-26.sz. 6.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: Identitástudat, rendvédelem-történet. — PARÁDI József: Identitástudat, rendvédelem-történet. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XIII-XV.évf. (2006) 22-26.sz. 96-101.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI:Tradíció és innováció című konferencia tapasztalatai. — PARÁDI József: Tradíció és innováció című konferencia tapasztalatai. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XIII-XV.évf. (2006) 22-26.sz. 111-116.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI:Felhívás adatközlésre a rendvédelem-történeti honlap létrehozásához. — PARÁDI József: Felhívás adatközlésre a rendvédelem-történeti honlap létrehozásához. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XXI.évf. (2007) 27.sz. 104-106.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: Doktoranduszok és aspiránsok a magyar rendvédelem-történeti diszciplínában.

PARÁDI József: Doktoranduszok és aspiránsok a magyar rendvédelem-történeti diszciplínában. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XVII.évf. (2008) 29-30.sz. 75.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: Rendvédelem-történet az Országos Tudományos Diákköri Konferencián.

PARÁDI József: Rendvédelem-történet az Országos Tudományos Diákköri Konferencián. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XVIII.évf. (2009) 31-32.sz. 197-201.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség honlapja http://www.csendor.com

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség honlapja http://www.csendor.com *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XIX.évf. (2010) 33-34.sz. 155-157.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI - ZEIDLER: Etika és minőség a magyar rendvédelem-történet művelése terén.

PARÁDI József - ZEIDLER Sándor: Etika és minőség a magyar rendvédelem-történet művelése terén. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XIX.évf. (2010) 33-34.sz. 203-208.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: A rendvédelem-történetért elismerési rendszer.

PARÁDI József: A rendvédelem-történetért elismerési rendszer. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XX.évf. (2011) 35-36.sz. 105.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: Nemzeti rendvédelem-történet a magyar rendvédelmi szakemberek képzésében.

PARÁDI József: Nemzeti rendvédelem-történet a magyar rendvédelmi szakemberek képzésében. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XX.évf. (2011) 35-36.sz. 169-175.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: Az internet hasznosítása a magyar rendvédelem-történetét kutatók munkássága eredményeinek közkinccsé tétele érdekében.

PARÁDI József: Az internet hasznosítása a magyar rendvédelem-történetét kutatók munkássága eredményeinek közkinccsé tétele érdekében. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XX.évf. (2011) 35-36.sz. 187.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: A történelmi Magyarország határai, mint rendvédelem-történeti emlékhelyek.

PARÁDI József: A történelmi Magyarország határai, mint rendvédelem-történeti emlékhelyek. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XX.évf. (2011) 35-36.sz. 203-204.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

PARÁDI: Egy új szellemi vállalkozás, a magyar katasztrófa elhárítás történetének a feltárására irányuló tudományos alkotóműhely alapítása.

PARÁDI József: Egy új szellemi vállalkozás, a magyar katasztrófa elhárítás történetének a feltárására irányuló tudományos alkotóműhely alapítása. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XXI.évf. (2012) 37-38.sz. 20-24.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet
A XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történeti témájú tudományos fokozatszerző disszertációk a hetvenes évektől napjainkig.

II.sz. melléklet
A XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történeti tartalmú disszertációk.

III.sz. melléklet
A XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történeti tartalmú témát kutató doktoranduszok.

I.sz. melléklet

A XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történeti témájú tudományos fokozatszerző disszertációk a hetvenes évektől napjainkig.

Disszertáció idő	Egyetemi doktori	Ph.D.	Kandidátus	Akadémiai doktori	ÖSSZESEN
1961-1970	2	-	4	-	**6**
1971-1980	1	-	1	-	**2**
1981-1990	5	-	11	-	**16**
1991-2000	6	3	7	-	**16**
2001-2010	-	7	1	1	**9**
2011	-	-	-	1	**1**
ÖSSZESEN	14	10	24	2	**50**
DOKTORANDUSZ	-	4	-	-	**4**
MINDÖSSZESEN	**14**	**14**	**24**	**2**	**54**

Forrás ! PARÁDI József: Nemzeti rendvédelmünk XIX-XX. századi története a magyarországi tudományos fokozatszerző disszertációkban. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XX.évf. (2011) 35-36.sz. 169-175.p. HU-ISSN 1785-3257. http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

II.sz. melléklet

A XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történeti tartalmú disszertációk.

1. ANDRÁSSY Antal: *Noszlopy Gáspár 1820-1853.*
Egyetemi doktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1982.

2. ARADY Péter: *A Dráva vidék védelmének szervezése 1948 tavaszán és nyarán.*
Egyetemi doktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1967.

3. BACSA Gábor: *A Magyar-Jugoszláv (S. H. S.) határ megállapítása és kitűzése.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1995.

4. BALÁZS Károly: *Felső Árva és a Szepesség Magurán túli részének Lengyelországhoz való csatolása 1918-1920.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1987.

5. BALOGHNÉ Sereke Anikó: *A magyar idegenforgalom története a kiegyezéstől a második világháború végéig.*
Egyetemi doktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1994.

6. BENCSIK Péter.: *Az útlevélkérdés története Magyarországon a törvényi szabályozástól a második világháborúig.*
Ph.D. disszertáció Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Pécs, 1999.

7. BERTA István: *A kivándorlás problematikája Magyarországon a századfordulón 1903/IV.tc.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1997.

8. BODA József: *A mélységi felderítés fejlődése, helye és szerepe az új védelmi alapelvekben.*
Hadtudományi egyetemi doktori disszertáció (ZMNE). Budapest, 1995.

Idem: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században.*
Ph.D. disszertáció. (ZMNE). Budapest, 2006.

9. BONHARDT Attila: *A magyar hadifoglyok hazaszállítása az első világháború után.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1983.

10. BÖKÖNYI István: *A rendőr tiszthelyettes- és zászlósképzés felszabadulás utáni története, helyzete, fejlesztésének lehetőségei.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1988.

11. BUR Márta: *A magyar határőrvidék felszámolása. A házközösség (zadruga) válsága.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1962.

12. CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1918.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1998.

13. CSUKA Gyula: *A belügyminisztérium határőrség és a határmenti lakósság kapcsolata 1945-1987 között, különös tekintettel az önkéntes határőr mozgalom helyére, szerepére a határőrség és a belügyi szervek munkájának segítésében.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1988.

14. GÁSPÁR László: *A határőrség fejlődése 1950-1956.*
Hadtudományi egyetemi doktori disszertáció (ZMNE). Budapest, 1989.

Idem: *A magyar határőrség szolgálati tevékenységeiben ható elvek érvényesülése és változásai 1949-1980.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1996.

15. HEGEDŰS Ernő: *A légideszantok fejlődése a második világháborúban és hatása napjaink légi gépesítési törekvései.*
Ph.D. disszertáció (ZMNE). Budapest, 2009.

16. HUNYADY Károly: *A Szovjetunióban élő magyar hadifoglyok hazatelepítése 1919-1922.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1969.

17. KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.*
Ph.D. disszertáció Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Debrecen, 2000.

18. KÁLMÁN Zsolt: *A Magyar Királyi Csendőrség működése Somogy vármegyében 1884-1914.*
Ph.D. disszertáció. (ZMNE). Budapest, 2008.

19. KÁVÁSSY Sándor: *Somogy vármegye direktóriuma 1919-ben. Megyevezetés Somogyban 1919. március 10-től 1919. június 08-ig.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1969.

20. KESERŰ István: *A felszabadult Magyarország rendőri és határőrizeti szerveinek megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában 1944-1948.*
Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1977.

Idem: *A határőrség megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1985.

21. KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.*
Ph.D. disszertáció (PTE-BTK). Pécs, 2008.

22. LAGZI István: *Lengyel menekültek Magyarországon a II. világháború alatt.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1981.

23. LŐRINCZ József: *Fiatalkorúak szabadságelvonással járó büntetőjogi szankcióinak végrehajtása.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1993.

24. MEZEY Barna: *A magyar polgári börtönügy kialakulása.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1990.

Idem: *A munkáltatás szerepe a büntetés-végrehajtás történetében. A fenyítőház modelltől a rabdolgoztató házakig.*
Akadémiai doktori értekezés (MTA). Budapest, 2011.

25. NAGY György: *A határforgalom és a határforgalom ellenőrzés története 1945-1980.*
Hadtudományi egyetemi doktori disszertáció (ZMNE). Budapest, 1987.

Idem: *Magyarország határforgalmat ellenőrző szervezetének, a szervezet feladatrendszerének, alkalmazott módszereinek változása 1945-1991.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1993.

26. NAGY József: *A BM. Határőrség szervezetének, létszámának területi elhelyezkedésének és tevékenységének fejlődése 1958-1988.*
Hadtudományi egyetemi doktori értekezés (ZMNE). Budapest, 1993.

Idem: *A határőrség területi elhelyezkedésének, tevékenységének, szervezetének és létszámának fejlődése 1958-1998.*
Ph.D. disszertáció (ZMNE). Budapest, 2000.

27. ORBÁN József: *A munkásőrség történet 1957-1963.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1988.

28. ORODÁN Sándor: *A Határőrség művelődési tevékenységének története 1945-től 1990-ig. Elgondolások az új szervezetű Határőrség közművelődési feladataira.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1994.

29. ŐRY Károly: *Katonapolitika és a hadsereg főbb kérdései az októberi polgári demokratikus forradalom időszakában.*
Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1970.

30. PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.*
Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1985.

Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1990.

31. PERÉNYI Roland: *A nagyvárosi bűnözés társadalomtörténete. Hétköznapi bűnözés Budapesten a XIX-XX. század fordulóján.*
Ph.D. disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 2010.

32. SALLAI János: *Magyarország határai a térképeken a honfoglalástól 1947-ig.*
Hadtudományi egyetemi doktori disszertáció (ZMNE). Budapest, 1994.

33. SUBA János: *Magyarország határainak kitűzése és felmérése 1921-1925.*
Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1996.

Idem: *Magyarország államhatárainak változásai 1867-1945. A határmegállapító bizottságok működése Magyarországon a XIX-XX. században.*
Ph.D. disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 2002.

34. SZABÓ Árpád: *A magyar honvéd karhatalom részvétele az 1956-os ellenforradalom katonai leverésében.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1967.

35. SZABÓ Gyula: *A rendőrtisztképzés 1945-1948 között és a ráható tényezők.*
Hadtudományi egyetemi doktori disszertáció (ZMNE). Budapest, 1996.
ekvivalenciával Ph.D. disszertáció (ZMNE). Budapest, 1997.

36. SZAKÁLY Sándor: *Magyar tábori csendőrség 1938-1944.*
Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Budapest, 1988.

Idem: *A magyar katonai elit 1938-1945.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1990.

Idem: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945. Lexikon és adattár.*
Akadémiai doktori értekezés (MTA). Budapest, 2006.

37. TELEKI Éva: *A nyilas uralmi rendszer Magyarországon 1944. október 15-1945. április 4.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1971.

38. URBÁN Aladár: *A nemzetőrség és a honvédség szervezése 1848 nyarán. I., II. köt.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1988.

39. VELKEI Ferenc: *Orosz hadifoglyok Magyarországon az első világháború és a Magyar Tanácsköztársaság idején.*
Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1988.

Forrás ! PARÁDI József: Nemzeti rendvédelmünk XIX-XX. századi története a magyarországi tudományos fokozatszerző disszertációkban. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XX.évf. (2011) 35-36.sz. 169-175.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

III.sz.melléklet

A XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történeti tartalmú témát kutató doktoranduszok

1. BERKI Imre: *Adyligeti határőr ezred története.*
   Doktori iskola (ELTE-BTK)
2. KOVÁCS Tamás: *Megfigyelés, internálás, deportálás. Belső elhárítás a II. világháborúban.*
   Doktori iskola (PTE-BTK).
3. NAGY Ákos Péter: *A Nemzeti Védelmi Szolgálat.*
   Doktori iskola (ZMNE).
4. PRUKNER Attila: *A magyar pénzügyőr- és vámszervezetek 1867-2010.*
   Doktori iskola (NKE-HHTK).
5. VARRÓ István Tamás: *A magyar pénzügyőrség története megalakulásától 1944-ig.*
   Doktori iskola (NKE-HHTK).

Forrás ! PARÁDI József: Nemzeti rendvédelmünk XIX-XX. századi története a magyarországi tudományos fokozatszerző disszertációkban. *Rendvédelem-történeti Hírlevél* (*Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis*), XX.évf. (2011) 35-36.sz. 169-175.p. HU-ISSN 1785-3257.
Világhálón:
http://www.szbmrtt.atw.hu/ Kiadványaink rovatban.

Plenáris ülés

A polgári magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei

PARÁDI József

Az Evidenzbüro.

A polgári magyar állam időszaka, amely álláspontom szerint - az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc idejét nem számítva - 1867-től 1945-ig tartott, nem nélkülözte a hírszerző szakmai szervezetet sem a dualizmus, sem pedig a két világháború közötti időszakban. A dualizmusban az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezete az Evidenzbüro volt.

Ez természetesen nem jelentette azt, hogy a közös ügyeket intéző közös intézmények, illetve a két társország - amennyiben annak szükségességét látta - ne folytathatott volna hírszerzést. Meg kell azonban különböztetni a tevékenységet és a szervezetet.

A polgári magyar állam hírszerző tevékenysége legelső szervezetének nyilvánvalóan az Evidenzbüro tekinthető, bár nem volt tisztán magyar szervezet, hiszen a két társország közös szervezetei közé tartozott. Tény azonban, hogy ebből a testületből fejlődtek ki az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása nyomán létrejött utódállamok hírszerző szervezetei. Ez a szakmai folytonosság egyértelmű és nyilvánvaló.[1] A II. vh. után azonban Közép-Európában, a Szovjetúnió által megszállt országokban lényegi változtatásokra került sor. A polgári államokat - a szovjet igényeknek megfelelően - úgynevezett pártállamokká alakították át. Ez már más típusú állam volt. Olyan diktatúrákat hoztak létre - összhangban szovjet állammodellel - amelyek a hírszerzést már nem csupán a külországokkal szemben folytattak, hanem a saját polgáraikkal szemben is. Ez a tevékenység pedig összefonódott az elnyomás sajátos eszközeivel. A hírszerzés ősi módszerei, metodikája tehát valóban csupán az új technika által nyújtott lehetőségek függvényében módosult. Az állam jellegének változása azonban e tevékenységnek a lényegét alakította át.[2]

Álláspontom szerint egy idegen hatalom érdekében a nemzet érdekeivel szemben működtetett állam egészében és részleteiben sem lehet a magyar jogfolytonosság része. Így tehát a pártállami biztonsági szervezetek sem tekinthetők a polgári magyar állam biztonsági szervezetei utódjának, még akkor sem, ha valamely testületek metodikája hasonlít egymásra.

A nemzetbiztonsági szervezetek nyilvánvalóan a nemzet biztonságára veszélyt jelentő cselekmények felderítésére és elhárí-

tására hivatottak, a külső és az ország lakosai közül indított, illetve közös kezdeményezések esetén is.

Az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában ezek a behatolási kísérletek alapvetően az ellenséges országok által valósultak meg. A behatolásnak a XXI. századra kialakult két új formája, azaz a terrorizmus és a nemzetközi érdekcsoportok, azaz az államok feletti érdekeiket megvalósító behatolási formák ekkor még vagy nem léteztek, vagy - a jelenlegi helyzethez viszonyítva - csupán gyerekcipőben jártak.

Ebből fakadóan a pártállami időkhöz, illetve a rendszerváltás utáni időkhöz hasonló nemzetbiztonsági szervezetek az Osztrák-Magyar Monarchiában nem működtek, mivel nem volt rájuk szükség. A két társállam, illetve az államot alkotó nemzetek biztonsága még nem igényelte a későbbi korokban létrehozott szervezetek működését, egyrészt a külső behatolások elhárítása, másrészt a saját polgárok elnyomása értelmében sem.

Természetesen a polgári magyar állam időszakában is előfordultak az állam, illetve a nemzet biztonsága ellen irányuló cselekedetek, ezeknek az elhárítása azonban még nem igényelte önálló testület létrehozását. A dualizmus idejében ezt a feladatot látta el a belügyi tárca kebelében működő, rendkívül csekély létszámot foglalkoztató, úgynevezett államrendőrségi osztály, melynek az elnevezése is több ízben módosult.[3] A két világháború közötti időszakban pedig a Magyar Királyi Állami Rendőrség, majd a Magyar Királyi Rendőrség szervezetében egy osztály, a politikai nyomozó osztály,[4] A Magyar Királyi Csendőrség kötelékében pedig a Központi Nyomozó Parancsnokság egyik alosztálya alkotta a politikai ügyekre specializált szervezeti egységet.[5] E két szervezeti egység is a magyar proletárdiktatúra kapcsán keletkezett tapasztalatok nyomán megvalósult jogszabálymódosítások következtében jött létre.[6]

Álláspontom szerint a polgári magyar állam biztonságáért felelős szervezetek nem tekinthetők a pártállami időszak állambiztonsági szervezetei elődjének. A kiegyezés utáni magyar állam vezetésének a nézetét osztom. Ők sem voltak hajlandók átvenni a neoabszolutizmus elnyomó apparátusát, mivel nem tekintették a nemzetünket sanyargató szervezeteket a magyar rendvédelem fejlődési folyamata részének.[7]

Megítélésem szerint önmagában amiatt, hogy egyes szervezetek részben vagy egészében azonos, illetve hasonló metodi-

kát alkalmaznak, nem lehet folyamatosságot feltételezni. Úgy gondolom, hogy az ilyen jellegű folyamatosság hirdetése hamis és alattomos álláspont, amely szándékosan igyekszik figyelmen kívül hagyni a nemzeti jelleget. Azt sugallja, mintha egyrészt a nemzeti jelleg nem csupán fölösleges volna, hanem egyenesen hiányozna is minden biztonsági szervezetből, másrészt pedig a szakterület működését függetleníteni igyekszik attól a közegtől, amelyben tevékenykedik. Ez pedig nem igaz, mivel összemossa a diktatúrák rendfenntartását a nemzetek érdekében megvalósított rendvédelemmel.

Úgy gondolom, hogy a Kárpát-medencében megvalósított kiegyezés előtti rendvédelem és a második világháború utáni magyarországi rendvédelem nem elődje, illetve nem folytatása a polgári magyar állam rendvédelmének. Nem tekintem a neoabszolutizmus államát, a polgári magyar államot és a magyar pártállamot jogfolytonosnak. Az ugyan tény, hogy mindhárom formáció a magyar nemzet által lakott térségben egymást követően működött. Etikátlan, morbid gondolkodásmódnak tartom azonban a nemzetünket sanyargató szervezeteket a nemzet védelme érdekében működő testületekkel összekeverni.

A dualizmus időszakában azonban különbséget kell tenni a külállamok irányában megvalósításra kerülő hírszerzés és a belső rend fenntartásával kapcsolatos úgynevezett államrendőri tevékenység között. A hírszerzés ugyanis - a Pragmatica Sanctioból származtatott közös védelem részeként - a közös érdekeltségű viszonyok közé tartozott.[8] Ebből fakadóan a neoabszolutizmus-kori hírszerzés szerves fejlődéseként jött létre az Evidenzbüro. A szervezet tevékenysége azonban a dualizmus keretei között maradt, mindkét társország érdekeit szolgálta, a közös védelmi képesség egyik fontos elemét alkotta.[9] Ezzel szemben a neoabszolutizmus állambiztonsági testületeinek magyarországi szervezeteit a kiegyezéskor a magyar kormány nem vette át.[10] E feladatkörre - alkotmányos keretek között - a korábbitól eltérő szellemiséggel nem szervezeteket, hanem szükség szerint kislétszámú csoportokat működtettek.[11]

Az Evidenzbüro tehát a HABSBURG-haderőn belül fejlődött, vált önálló és folyamatosan működő szolgálati ággá. Ebből fakadóan kialakulásának kezdete megelőzte a kiegyezést.

A XVIII. században Európa szerte a hadra kelt sereg küldött ki hírszerzőket a hadvezetéshez szükséges információk meg-

szerzése érdekében. A XIX. században azonban - a haditechnikai eszközök tömeggyártásának és a technikai vívmányoknak a fegyverzet-fejlesztésekben való alkalmazásának az elterjedésével, továbbá a tömeghadseregek kialakulásával - előtérbe került a folyamatosan működő hírszerző szolgálat szükségessége.

A HABSBURG-birodalomban a XIX. század kezdetére már létrehozták a vezérkar egyik osztályaként az *„Evidenzhaltung Abteilung”*-ot, amely a császári seregektől beérkező hírjelentéseket összegezte és értékelte. Ez volt az egységes hírszerző szolgálat kialakításának az első lépése. A vezérkar hírszerzésre szakosodott osztálya évente hozzávetőlegesen 60 000 forint körüli költségvetést kapott. A XIX. század végén ezt a szervezeti egységet - változatlanul a vezérkar szervezetén belül - fejlesztették tovább Nyilvántartó Irodává *„Evidenzbüro”*.[12]

Az Evidenzbüro első főnöke KALIK Antal őrnagy volt, aki másfél évtizedig (1850-1865) vezette a hírszerzést és az Evidenzbürotól tábornokként ment nyugdíjba.[13]

Az 1859. évi háború ráirányította a figyelmet a békeidőszakban megvalósításra kerülő hírszerzés fontosságára. A békeidőbeli hírszerző munka eredményesebbé tétele érdekében kifejlesztették a katonai attasé szolgálatot, ahová - a térségben használatos nyelveket kiválóan beszélő - vezérkari tiszteket nevezték ki. Az Osztrák-Magyar Monarchia Katonai Attasé Szolgálata 1860-ra felállt. Ez a katonai attasé szolgálat képezte a mintáját a két világháború között kialakított és működtetett magyar katonai attasé szolgálatnak is. A megcsonkított Magyar Királyság 60 főnyi katonai attasja közül 14 fő még az Osztrák-Magyar Monarchiában végezte el a bécsi hadiiskolát, amely a dualista államalakulat vezérkari tisztképző intézménye volt. Közülük egy-két fő az Evidenzbüronál is szolgált. Az Evidenzbüronál teljesített szolgálati múlttal rendelkező tisztek többségét azonban 2. Vkf. Osztálynál foglalkoztatták, mivel ott nagyobb szükség volt rájuk.[14]

Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szolgálata szolgálati szabályzatot is kapott. Minden bizonnyal ez a szabályozás képezi a későbbi közép-európai hasonló szabályozások alapját. Az Evidenzbüro szolgálati szabályzata 1872-ben jelent meg ***„Anleitung zum Kundschaftsdienste”*** címmel Bécsben, melyet a Császári Királyi Udvari és Állami Nyomdában állítottak elő.[15]

1878-ban a közös hadügyminiszter az uralkodó katonai irodájához tervezetet juttatott el, melyben javaslatot tett a hírszerző szolgálat és a közigazgatási hatóságok tevékenységének az összehangolására. Két csoportra osztották a teendőket, nevezetesen békében és háborúban megvalósítandó feladatokra.

Békében a külképviseletek - amennyiben nem rendelkeztek katonai attasé munkatárssal - kötelesek voltak figyelemmel kísérni az állomáshely szerinti állam katonai eseményeit és berendezéseit, illetve azok változásait, amelyeket nyilván is kellett tartaniuk, és az információkat a szokásos diplomáciai úton a feletteseiknek továbbítaniuk. Ennek keretében a nagyobb ló- és élelmiszer-, valamint fegyver-, illetve hadianyag-vásárlásokat, a haderővel kapcsolatos jelentősebb személyi mozgásokat, építkezéseket és építőanyag-gyűjtéseket kellett rögzíteniük.[16]

Külön feladatkört kaptak a határmenti hatóságok. Ide sorolták például a csendőrség, a rendőrségek, a pénzügyőrség határmenti alakulatait, a határmenti vámhivatalokat, illetve azok határmenti szervezeti egységeit, valamint minden közigazgatási hatóságot, amelyeknek a hatósági területe a határ mentén helyezkedett el és működésükből fakadóan érintkezésbe kerülhettek a szomszédos országok lakóival is.[17]

A Magyar Királyság tekintetében - a határ túloldalán élőkkel való kapcsolatba kerülést illetően - elsősorban a határszéli csendőrség, a Magyar Királyi Határrendőrség és a határmenti vámhivatalok jöhettek számításba. E szervezetek közül is az Evidenzbüroval a legintenzívebb kapcsolat kialakítására a határszéli csendőrségnél került sor.[18]

Az Osztrák-Magyar Monarchia két társországában a Magyar Királyságban és az Osztrák Császárságban a határmenti hatóságoknak a határmenti túloldali területeken figyelemmel kellett kísérniük:

- a határra vezető közlekedési és hírközlési infrastruktúra fejlesztését, a sebezhető pontokat;
- a nagyobb létszám elhelyezésére alkalmas épületek, illetve jelentős mennyiségű felszerelés és élelem tárolására alkalmas építmények létrehozását;
- a csapatmozgásokat, a fegyveresek létszámát és fegyverzetét, valamint elhelyezkedését.[19]

A monarchiai hatóságoknak azonban nem csupán a határ túloldali, hanem a határmenti honi területekre kiterjedően is a-

kadtak feladataik. Nevezetesen:

- a közlekedési infrastruktúrát, a terepet és a műtárgyakat felmérő idegeneket meg kellett figyelniük (festők, fotográfusok stb.);
- a postagalamb-tulajdonosokat és a postagalamb-reptetéseket is szemmel kellett tartani;
- az ingatlant bérlő vagy ingatlant vásárló, esetleg csupán a térségben gyakran felbukkanó idegeneket is meg kellett figyelniük;
- a hirtelen életmódváltoztatást megvalósítókra is fel kellett figyelniük;
- mindezekről értesíteniük kellett a legközelebbi illetékes katonai parancsnokságot.[20]

A határmenti hírszerzés, illetve annak megakadályozása is emberek által valósult meg. Ezért fontos volt, hogy a határmenti szervezetek figyelemmel kísérjék:

- a határforgalmat - különösen a kishatárforgalmat - és a gyanús személyeket megfigyelés alá vonják;
- a határforgalomban rendszeresen résztvevőket a túloldali helyzetről visszatérően kikérdezzék;
- a birtokukba jutott információk helytállóságát, és - mivel a határállomásokon szolgálatot teljesítők és házuk népe lényegében bármikor akadálytalanul átléphette a határt a legközelebbi túloldali településre, ezért - egyes információk tekintetében alkalom nyílt azok személyes ellenőrzésére is.

A határmenti szervezeteknek:

- az illegális határátlépőket, el kellett fogni és kikérdezni az esetleges információszerzési vagy információtovábbítási szándékukról;
- az információszerzésre valamilyen okból (nemzeti érzület, anyagi okok vagy a körülményei, illetve szokásai és szenvedélyei által szorult helyzetbe kerüléséből fakadóan) felhasználható személyeket ügynökként lehetett foglalkoztani;
- a határon legálisan vagy illegálisan átlépésre kísérletet tevő kémeket el kellett fogni, illetve megfigyelni és további megfigyelés céljából a társ rendvédelmi testületeknek átadni;
- a hazai hírszerzők szükség szerinti illegális határátlépését is biztosítani kellett.[21]

Mozgósítás időszakában módosultak a feladatok. Ennek részeként:

- szigorítani kellett az idegenforgalmat (jelentkezési kötelezett-

ség szigorítása, külföldi képviseletek tagjainak megfigyelés alá vonása);

- be kellett vezetni a távközlés felügyeletét (táviratkorlátozás, titkos szövegű táviratok betiltása, magántáviratok szükség szerinti felfüggesztése, levélforgalom tartalmának ellenőrzése és szükség szerinti szüneteltetése, a sajtó ellenőrzése, katonai hírek cenzúrázása);
- meg kellett szervezni a lovak, a gabona, továbbá a fegyverek és lőszerek kiszállításának a megakadályozását;
- értesíteni kellett a vasúti és hajózási vállalatokat, hogy szállítóeszközeiket az ország területére vonják vissza és ott gyűjtsék.

A haderő felvonulásakor újabb feladatok jelentkeztek.

- Le kellett zárni az ellenséges országokkal a közös határokat.
- Mentesíteni kellett a határvonalakra tartó vasútvonalakat és vasútállomásokat a nem katonai tartalmú forgalomtól.
- A hadi állapot bekövetkezte után az ellenségről szóló híreket a közigazgatással karöltve a katonai parancsnokságokhoz kellett eljuttatni.
- A területen kívüliséget élvező külképviseletek tagjainak táviratait és levelezését meg kellett figyelni.
- A csapatszállításokra és a katonai intézkedésekre hivatásukból fakadóan rálátással bíró személyek megbízhatóságát le kellett ellenőrizni, és akikkel kapcsolatosan kételyek merültek fel, azokat el kellett távolítani.[22]

A haderő indítványa számos olyan témát érintett, amelyet nem lehetett egyoldalúan, csak a haderő igénybevételével megvalósítani, illetve az Osztrák-Magyar Monarchiának csupán az egyik társországában bevezetni. Nyilvánvalóan nem csupán az uralkodó, hanem mindkét kormány, illetve országgyűlés támogatására is szükség volt, hiszen az érintett témakörök feltétlenül törvényi szabályozást igényeltek. TISZA Kálmánnak számos aggálya volt, amit nem lehetett egykönnyen tisztázni.[23]

Azzal ugyan lényegében mindenki egyetértett - a hadvezetés, az uralkodó, az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság kormányai -, hogy a háború időszakára a polgári demokrácia által biztosított szabadságjogokat korlátozni szükséges. A vita témáját az képezte, hogy a polgári közigazgatás vagy pedig a hadvezetés kapja-e meg a korlátozással élés lehetőségét.[24]

Végül a magyar kormány hosszas fontolgatás nyomán 1912.

XI. 30-án terjesztette az országgyűlés elé a kivételes hatalomról szóló törvényjavaslatot, amelyet a Közigazgatási és Igazságügyi Bizottság 1912. XII. 4-i véleményének a figyelembevételével a törvényhozás 1912. XII. 7-én megtárgyalt, 1912. XII. 11-én már a főrendi ház is jóváhagyta, 1912. XII. 21-én pedig az uralkodó szentesítette. A kivételes hatalomról szóló magyarországi törvénnyel az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországában az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban is rendezték a háborús időszakra vonatkozóan a polgári szabadságjogok korlátozási lehetőségének témakörét. A szabályozás azonban a két országban kétféle módon történt. Az Osztrák Császárságban a német mintát követték, azaz a kivételes hatalom a haderő kompetenciájába került. Ezzel szemben hazánkban a brit mintát követték elődeink, így a Magyar Királyságban a kivételes hatalmat a magyar kormány gyakorolta.[25]

A kivételes hatalom magyarországi törvényi szabályozása nyomán kerülhetett sor a haderő - ennek részeként az Evidenzbüro - és a polgári hatóságok háború időszakára szóló együttműködésének az előkészítésére.[26]

A kivételes hatalomról szóló magyarországi törvényben foglaltak szerint a rendvédelmi testületek háború időszakában sem kerülhettek a haderő fennhatósága alá. A határőrizeti erők esetében azonban - ha a szomszédos országgal hadiállapot állt be - a határmenti térség felvonulási területté vált. Ez a térség tehát - mint hadműveleti terület - a magyar törvény szerint is a haderő fennhatósága alá került bár, csupán addig maradt a haderő irányítása alatt, amíg a térség hadműveleti státusza fennmaradt.[27]

A korabeli terminológia szerint a katonai határőrizetre történő áttérés előkészítésének és megtervezésének az irányítását a Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchia határaival egybeeső határszakaszain a véderő területileg illetékes - Nagyszebenbe és Temesvárba települt - hadtestparancsnokságainak vezérkari osztályai valósították meg. A vezérkari osztályok által elkészített előzetes elgondolásokat a terepen egyeztették a Magyar Királyi Határrendőrség,[28] a Magyar Királyi Csendőrség,[29] a Magyar Királyi Pénzügyőrség[30] és az érintett honvéd kerületparancsnokságok képviselőivel. Ezt követően alakították ki a terveket, amelyek a békeidőszakban megvalósításra kerülő előkészítési feladatokat és a mozgósítás időszaká-

ra vonatkozó teendőket foglalták magukba. E tevékenységek közé tartoztak a hírszerzéssel és a kémelhárítással kapcsolatos teendők is.[31]

Az Evidenzbürohoz kapcsolódóan a magyar határőrizeti szervezeteknek lényegében kettős feladatuk volt. Egyrészt minél több friss információt kellett összegyűjteniük a határ túloldaláról. Ezt részben a még működő határforgalomban résztvevők kikérdezése által valósították meg. Másrészt pedig - a mozgósítás időszakában folyamatosan gyarapodó létszámukra hagyatkozva - járőrcsoportokat (3-6 fő) kellett közvetlenül a határ szélére vezényelni, hogy vizuális felderítést hajtsanak végre, illetve ezen járőrcsoportok egy részét felderítési és diverziós célokkal a határ túloldalának a határmenti térségébe irányították.[32]

Ennél is fontosabb azonban, hogy a hazai határmenti területek távközlési és közlekedési infrastruktúráját, a műtárgyakat, épületeket, raktárakat stb. megvédjék az ellenséges diverziós cselekményektől. Különös fontossággal bírt a határvonalra irányuló vasútvonalak védelme. Ennek keretében meg kellett akadályozni az ellenséges felderítő járőrök magyar földre jutását, illetve a behatoló járőröket el kellett fogni vagy meg kellett semmisíteni.[33]

A háborús időszak felderítéssel és az ellenséges felderítés elhárításával kapcsolatos teendői tehát jelentős mértékben különböztek a békeidőszak feladataitól. Azonban a békeidőszak hírszerzési feladatai is sokrétűek voltak, azokban a határmenti szervezetek tevékenysége sem nélkülözhette a sokoldalúságot.[34]

Az Evidenzbüro nyílt és titkos módszerekkel egyaránt gyűjtött információt az Osztrák-Magyar Monarchia számára fontos térségekből. E térségek többé-kevésbé lefedték az esetleges fegyveres konfliktus esetében a haderő számára tervezett hadműveleti irányokat.[35]

Az Evidenzbüro központját az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje vezérkarának nyilvántartó irodája alkotta. Szakmai felügyelete alá tartoztak a hadseregek és a hadtestek vezérkaraihoz telepített úgynevezett felderítő főállomások, amelyek a hadműveleti irányokban megvalósuló hírszerző tevékenységet működtették.[36] (**I.sz. melléklet**)

A célállamokban úgynevezett *„ágens”*eket foglalkoztatott az Evi-

denzbüro. Az ágensek pedig kémszervezeteket, *„rezidentúrák”* -at működtettek a célterületeken. Azokat, akik hazafias meggyőződésből vállalkoztak hírszerzésre, a korabeli szakzsargon *„bizalmi emberek”*-nek hívta. A folyamatosan külföldön élő munkatársakat *„megbízott”*-aknak nevezték. Az esetenként egy-egy célfeladat teljesítése érdekében kiküldötteket pedig *„hírszerző”*-ként nevesítette a korabeli terminológia.[37]

A dualizmus időszakában teljesedett ki a sorozáson alapuló tömeghadseregek rendszere. Ez pedig merőben új jellegű hadviseléshez vezetett, amely nélkülözhetetlenné tette a tömeges méretű és sokoldalú, a béke időszakra is kiterjedő felderítést. Ebben a helyzetben elkerülhetetlen volt a hírszerzőszolgálat fejlesztése. Az Evidenzbüro fejlesztésével, a szervezet vezetői közül KALIK után a második legnagyobb mérvű fejlesztések URBANSKI nevéhez fűződnek.[38]

Az I. vh-t megelőző évtizedekben az Evidenzbüro újabb csoportokkal bővült, mint például erődítési, tűzérségi stb. A fejlesztést azonban nehezítette, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezetének szűkös költségvetése volt. A XX. század elején az Evidenzbüro mintegy 100 000 korona, a Nachrichtenbureau közel 500 000 márka, az orosz hírszerzés pedig - csupán a varsói katonai kerület hírszerzési céljainak teljesítésére - 5 000 000 rubellel rendelkezett. Ebből fakadóan az Evidenzbüronál fontos szervezeti egységek - mint például a kémelhárítás bűnügyi szervezetének - kiépítése még váratott magára. Az Evidenbüro bécsi központja 1912-ben 28 tisztet foglalkoztatott, míg a Nachrichtenbureau központjában 1914-ben 42 tiszt teljesített szolgálatot. A jelentős és krónikus pénzhiány arra sarkallta az Evidenzbüro vezetését, hogy saját pénzszerzési forrásokhoz nyúljanak. Előfordult, hogy híranyagok felhasználásával készített idegen hadseregeket bemutató könyveket publikáltak, vagy dezinformációt tartalmazó híranyagot adtak el külföldi hírszerzőknek stb. Mindez segítséget jelentett ugyan, azonban egy birodalom hírszerzésének a dotálását nyilvánvalóan nem lehetett ilyen forrásokra alapozni.[39]

Különösen szerénynek tekinthető az Evidenzbüro költségvetése, ha figyelembe vesszük, hogy az Orosz-birodalom részéről nem csupán a varsói, hanem a lembergi és kijevi, valamint az odesszai katonai kerület is elsősorban az Osztrák-Magyar Monarchia és a Német Császárság irányában fejtett ki hírszerző

tevékenységet. Az érintett orosz katonai kerületek hírszerzési költségvetése pedig nem maradt el egymástól. Ez összességében évente mintegy 15 - 20 millió rubelt jelentett. Ettől az összegtől nem maradt el a francia és a brit hírszerzés költségvetése, bár e szervezetek tevékenysége elsősorban nem az Osztrák-Magyar Monarchia ellen irányult. Kifejezetten a HABSBURG-birodalom, azon belül is főként a Magyar Királyság ellen irányult azonban a szerb és a román hírszerzés. A szerb és a román állam ugyan nem rendelkezett olyan jelentős összegekkel, mint az orosz vagy a brit birodalom, azonban a tevékenységük mégis veszélyes volt. A veszélyességük pedig elsősorban nem a klasszikus értelemben vett hírszerző munkájukból eredt - bár az sem volt elhanyagolható - hanem abból fakadt, hogy az ország szétszakítására, a magyar állam megdöntésére törekedtek a nemzetiségi mozgalmak befolyásolása által.[40]

Az Evidenzbüro költségvetésének mérsékelt jellegét leginkább az Osztrák-Magyar Monarchia költségvetésében betöltött arányával lehet érzékeltetni.

A kiegyezés évében a közös költségvetés összege 107 500 000 forint volt, melynek a 95 % alkotta a hadügyi költségvetést, összegszerűen 102 125 000 forinttal. Ebből az összegből mintegy 60 000 forint jutott a hírszerzésre, amely a közös hadügyi költségvetés 0,05% -át tette ki.

1880-ban a közös költségvetés összege 111 000 000 forint volt, melyben a hadügyi költségvetés változatlan aránnyal 95 %-kal részesült, összegszerűen 105 450 000 forinttal. Ebből az összegből mintegy 80 000 forint jutott a hírszerzésnek, amely a közös hadügyi költségvetés 0,07 %-át tette ki.

1898-ban a közös költségvetés összege és abban a hadügyi, továbbá a felderítés költségvetési aránya nem változott. 1892-ben az Osztrák-Magyar Monarchiában valutareformot hajtottak végre, a régi forint helyére az új korona lépett. Hozzávetőlegesen 2 korona ért 1 forintot.

1913-ban - forintértékben számolva - a közös költségvetés összege mintegy 181 250 000 forintot tett ki, melyből a 95 %-os hadügyi költségvetés 172 187 500 forinttal részesedett. Ennek alkotta a 0,11 %-át a 200 000 forintos Evidenzbüroi költségvetés. Ez bizony abban az esetben is szerénynek nevezhető, ha figyelembe vesszük, hogy egy hírszerző szolgálat költségvetése sohasem nyílt teljes egészében.[41] **(II.sz. melléklet)**

A mérsékelt költségvetés volt nyilvánvalóan az egyik indítéka annak, hogy a kiadáskímélő információszerzési lehetőségeket előszeretettel aknázták ki az Evidenzbüronál. Ennek keretében nem csupán a dualista államalakulat mindkét társországának közigazgatási szerveit vonták be amennyire csak lehetséges volt a hírszerzésbe, hanem kölcsönösen megosztották - a Nachrichtenbureau és az Evidenzbüro vezetőhelyettesei által egymás szolgálati helyein tett látogatások során előkészített, majd 1910-ben a vezetők által jóváhagyott **memorandumban** foglaltaknak megfelelően - a Nachrichtenbureauval a megszerzett információkat és felosztották a feladatokat is.

Kiépítették a legálisan beszerezhető információk értékelőelemző szervezetét is. Ennek érdekében a célországok kiadványait - közlönyök, szakkönyvek és folyóiratok, valamint minden publikáció, amelyből értékelhető információ nyerhető - beszerezték, azok tartalmát pedig a szakemberek kiértékelték, és más információkkal összekötve következtetéseket vontak le. E munka során az Evidenzbüronál naponta 70 külföldi folyóiratot dolgoztak fel.[42]

Mivel az Evidenzbüro háborúban és békében egyaránt támaszkodni igyekezett a közigazgatási hatóságokra, rendvédelmi testületekre, így előbb-utóbb szükségessé vált, hogy ahol az együttműködés rendszeresen megvalósult, azokon a helyeken az együttműködő szervezetek saját tevékenységükre szólóan is szabályozzák valamilyen formában a hírszerző munkában való részvételüket. Ezt a szabályozást a legrészletesebben és a legkörültekintőbb módon a határszéli csendőrségnél valósították meg.[43]

A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati szabályzatához mellékelt **titkos függelékben** lényegében a témakörre vonatkozóan egy szolgálati utasítást hoztak létre. Az ebben foglaltakra tekintettel hajtotta végre a Magyar Királyi Csendőrség az útlevélköteles határokon az Evidenzbüroval az együttműködést.[44]

A titkos függelékben szabályozták az együttműködőkkel kapcsolatos tevékenységet. Szigorúan tilos volt például több ügynökkel egy időben egy helyen találkozni. Az ügynökök kilétét szigorú titokként kellett kezelni. A jelentéseikben kizárólag a fedőszámuk szerint utalhattak az ügynökök személyére. A fedőszám pedig egy törtszám volt, ahol a hadtestparancsnokság had-

száma volt a számláló az ügynökök sorszáma pedig a nevező. A hírszerzéssel kapcsolatos levelezésük során kettős borítékot kellett használni, amelynél a külső borítékon a hadtest vezérkari osztályát kellett címzettként feltüntetni. A belső borítékon pedig *„Hírjelentés sajátkezű felbontásra”* szöveget kellett elhelyezni.[45]

Emellett a titkos függelék tartalmazta azokat az előírásokat, illetve jelenségeket és körülményeket, amelyekre a határszéli csendőrség járőreinek szolgálatteljesítésük során a hírszerzéssel kapcsolatosan ügyelniük kellett, illetve meghatározta a reagálás módját is. A titkos függelék az utasforgalom ellenőrzésével kezdődően, a zöldhatár őrzésén keresztül, egészen a határmenti lakosok tevékenységének figyelemmel kísérésével befejeződően, sőt még a túloldali területeken a vizuális felderítést elősegítő eszközök megjelenítéséig a lehető legszélesebb körben igyekezett a témakört szabályozni.[46]

A titkos függelék olyan jól sikerült szabályzat volt, hogy a két világháború közötti időszakban is - a változott körülményekhez igazodva - a csendőrség határmenti őrsein annak a tartalma szerint látták el szolgálatuknak a felderítéshez kapcsolódó részét. A Magyar Királyi Csendőrségnek az ezredfordulón még élő néhai tisztjei határozottan állították, hogy az 1912. évi szabályozásnak megfelelően valósult meg a két háború közötti időszakban is a Magyar Királyi Csendőrség határmenti őrseinek a felderítéssel kapcsolatos tevékenysége.

Az Evidenzbüro tehát - annak ellenére, hogy nyilvánvalóan nem volt magyar szervezet - mély nyomokat hagyott a magyar állam működésében. A trianoni békediktátum utáni csonka Magyarország Magyar Királyságában, mintát jelentett a hírszerzés és az elhárítás újjászervezése számára. A szakterület újjászervezése a dualizmuskori szellemiség talaján, részben a monarchiai szakemberek bábáskodásával valósult meg.[47]

Álláspontom szerint finomítani érdemes azt a tényt is, hogy az Evidenzbüro nem a magyar állam szervezetébe tartozó intézmény volt. Ez egyrészt megingathatatlan történelmi tény. Másrészt azonban nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy a dualista államalakulat két állam, nevezetesen a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság olyan államszövetsége volt, ahol a két ország lemondott a szuverenitásához tartozó úgynevezett közös érdekeltségű viszonyok körébe tartozó szakterületek ön-

álló intézéséről annak érdekében, hogy együttes erővel a nagyobb siker reményében valósíthassák meg azokat. A közös érdekeltségű viszonyok költségének fedezése érdekében a két társország - a teljes vámbevétel összegén túlmenően - a költségvetésük jelentős hányadát is a közös érdekeltségű viszonyok kivitelezésére hivatott közösügyi szervezetek költségvetésének a biztosítására fordította. E szervezetek pedig mindkét társult ország érdekeit szolgálták, a szervezetekben mindkét ország polgárait foglalkoztatták. Az már a társult országok mindenkori erőviszonyától függött, hogy a közös érdekeltségű viszonyok megvalósítására hivatott szervezetek költségvetéséből, a személyi állományokban történő részvételből, illetve a szervezetek működésének az előnyeiből milyen arányban és módon részesülhettek. Ez természetesen nem valósulhatott meg politikai viták nélkül. Ezek a viták azonban a dualista rendszer keretei között maradtak. Végül is több nagyhatalom összefogásának eredménye nyomán, vesztes háború következményeként bomlott fel az Osztrák-Magyar Monarchia és vele a közös ügyek intézésére hivatott intézményrendszere részeként az Evidenzbüro is.[48]

A történelmi tényekből fakadóan tehát vitathatatlan ugyan, hogy az Evidenzbüro nem volt magyar szervezet, azonban ugyanúgy vitathatatlan az is, hogy a közösügyi szervezetek részét képezte, és a trianoni békediktátum utáni magyar állam szakterületének gyökerei ezen intézményben keresendők.

Más vonatkozásban is felmerülhet az Evidenzbüro hovatartozásának a témája. Nevezetesen az állampárti diktatúra megvalósítására hivatott, a szovjet állambiztonsági szervezetek nyúlványaiként nemzetellenes tevékenységet kifejtő ÁVH és az állampárton belüli előd-, illetve utódszervezetei milyen alapon érdemelhetik a magyar nemzeti szervezet jelzőt. A nemzetbiztonsági szervezet elnevezésnek a szervezetekre való kiterjesztése tekintetében nyilvánvalóan a forma és a tartalom disszonanciájáról van szó. Úgy gondolom azonban, hogy a terminológiának egyrészt az igazságot tükröző jelleggel kell bírnia. Másrészt pedig a terminológia a gondolkodásmód tükre. A hamis tükörkép viszont hamis gondolatok és értékítéletek létrehozását idézheti elő. Ezért álláspontom szerint nem célszerű a magyar nemzetbiztonsági szervezet minősítésének kritika nélküli használata a pártállami szervezetek esetében.

További aggályom, hogy a polgári magyar állam sem a dualizmus, sem pedig a két világháború közötti időszakban nem rendelkezett a nemzet elnyomását az operatív munka eszközeivel országos szinten és tömegesen megvalósító sanyargató testületekkel, ellentétben az állampárttal. A két világháború között - a Tanácsköztársaság reakciójaként a Corpus Juris-ba iktatott 1921/III.tc. alapján - a Magyar Királyi Államrendőrség, majd a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség kötelékében szolgálatot teljesítő politikai nyomozó osztály, illetve alosztály meg sem közelítette a későbbi ÁVH tevékenységét. Olyan volna ezen összehasonlítási kísérlet, mintha egy csizmadia műhelyét szeretnénk egy cipőgyárral összehasonlítani. Álláspontom szerint ugyancsak téves értékítéleten nyugszik a témakör azon megközelítése, amely egy platformra szeretné helyezni a magyar nemzet felszámolását hirdető hatalom, azaz a neoabszolutizmus nemzetelnyomó szervezeteit, a polgári magyar állam rendfenntartó és honvédelmi szervezeteivel, továbbá a pártállami nemzetsanyargató testületekkel.

Megítélésem szerint ugyanis attól, hogy egy szervezet részben vagy egészében magyar földön működik, még nem tekinthető magyarnak. Véleményem szerint a legitim magyar hatalom szervezetei tekinthetők magyarnak. A jogeljátszás és a proletár internacionalizmus egyaránt - más-más tartalommal ugyan a magyarságellenesség közös szellemiségének talaján állt. Márpedig a nemzetellenes szervezeteket nem lehet nemzetvédelmi testületeknek hívni, még akkor sem, ha történetesen az operatív munka módszerei hasonlatosak.

Véleményem szerint egy szervezet nem attól válik nemzetbiztonságivá, hogy az operatív munka eszközeit és módszereit alkalmazza, hanem attól hogy ezeket a magyar haza, a magyar nemzet érdekében hasznosítja. E szerint pedig a közös ügyek csoportjának intézését megvalósító szervezetekhez tartozó Evidenzbüro sokkal inkább volt nemzetbiztonsági szervezetnek tekinthető, mint például az Államvédelmi Hatóság, illetve annak pártállami előd- és utódszervezetei.

Jegyzetek:

1 PILCH

2 HORVÁTH

3 RESS

4 BORBÉLY - KAPY: 159-161.p.

5 REKTOR: 175-176.p.

6 1921/III.tc.

7 DEÁK

8 GALÁNTAI

9 ERDŐS

10 ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei.

11 ZACHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. ; RESS: op.cit.

12 PILCH: op.cit.

13 Loc.cit.

14 SZAKÁLY: *A magyar katonai attasé szolgálat személyi összetétele 1918-1945*. 46-49.p.

15 *Anleitung zum Kundschaftsdienste*

16 PILCH: op.cit. I.köt. 324.p.

17 Loc.cit. 325.p.

18 PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.*

19 PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a második világháborúig.

20 PARÁDI - SUBA - VEDÓ

21 PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben.*

22 PILCH: op.cit. I.köt. 326.p.

23 Loc.cit. 327.p.

24 MEZEY

25 Loc.cit.

26 1912/LXIII.tc.

27 Loc.cit.

28 PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.

29 PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.

30 PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.

31 PARÁDI:Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.

32 Loc.cit.

33 GÁSPÁR - PARÁDI

34 PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.

35 PARÁDI: *Csendőrség a határőrizetben.*

36 PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.*

37 PARÁDI: *A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914.*

38 PILCH: op.cit.

39 Loc.cit. II.köt. 20.p.

40 Loc.cit. II.köt. 21.p.

41 GALÁNTAI: op.cit. 112-115.p.

42 PILCH: op.cit. 1.sz.jegyzettel. 21.p.

43 PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig.

44 SZUT - 1912 "Titkos függelék"

45 Loc.cit.

46 Loc.cit.

47 SZAKÁLY: Az ellenforradalmi Magyarország hadseregének felső vezetése 1919-1944. ; Szakály: A magyar katonai attasé szolgálat személyi összetétele 1918-1945. op.cit.

48 GALÁNTAI: op.cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

BORBÉLY - KAPY	BORBÉLY Zoltán - KAPY REZSŐ: *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. 594 p.
ERDŐS	ERDŐS László: *Propaganda, kémkedés, háborús szabotázs.* Székesfehérvár, 1932, Szerzői kiadás 77 p.
GALÁNTAI	GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 386 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
HORVÁTH	HORVÁTH József: *A III/III. főnöke voltam. Avagy a „cég" együtt bukott a rendszerrel.* Budapest, 1998, Püski - Met Publishing Corp. 239 p.HU-ISBN 963 9040 789.
PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.*	PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség. 95 p.
PARÁDI: *A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914.*	PARÁDI József: *A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914.* Budapest, 1987, Határőrség. 123 p.
PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.*	PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 219 p. HU-ISBN 963 76 2330 2. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 1./
PARÁDI: *Csendőrség a határőrizetben.*	PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. HU-ISBN 963 76 2331 0. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./
PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben.*	PARÁDI József: *Rendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 266 p. HU-ISBN 963 76 2332 9. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 3./
PARÁDI - SUBA - VEDÓ	PARÁDI József - SUBA János - VEDÓ Attila: *A magyar-román határ és őrzése 1867-1918.* Budapest, 2011, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 142 p. HU-ISBN 978 963 08 1708 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 1./ HU-ISSN 2062-8447.

PILCH — PILCH Jenő (szerk.): *A hírszerzés és a kémkedés története.* I-III.köt. Budapest, 1936, Franklin.

REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland OHIO USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA ISBN 0-934214-01-8.

TANULMÁNYOK

DEÁK — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle,* XLIX.évf. (2007) 33.sz. 352-353.p. HU-ISSN 0040-9634.

GÁSPÁR - PARÁDI — GÁSPÁR László - PARÁDI József: A magyar határőrizeti szervek feladatai a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914. *ZMKA Akadémiai Közlemények*, XXX.évf. (1987) 134.sz. 131-151.p. HU-ISSN 1218-5507.

MEZEY — MEZEY Barna: A kivételes hatalom. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), IV.évf. (1994) 5.sz. 4-6.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Háború, forradalom, trianon”* című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle,* XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.

PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények,* CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570.p. HU-ISSN 0017-6540.

PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények,* CIII.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.

PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények,* CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.

PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a *„Háború, forradalom, trianon”*

című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig

PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, VII.évf. (1999) 5.sz. Különszám. 27-48.p. HU-ISSN - A tanulmány korábbi változata 1999. október 6.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *„A közigazgatás a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában”* című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a második világháborúig.

PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a második világháborúig. In BODA József: *A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség.* Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ - Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány. 74-109.p. HU-ISBN 963 21 4995 5.

RESS

RESS Imre: A kormányzati hírszolgálat átalakulása az Osztrák-Magyar Monarchiában a kiegyezés után 1867-1873. In CSÓKA Ferenc (szerk.): *Szakszolgálat Magyarországon.* Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 93-125.p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.

SZAKÁLY: Az ellenforradalmi Magyarország hadseregének felső vezetése 1919-1944.

SZAKÁLY Sándor: Az ellenforradalmi Magyarország hadseregének felső vezetése 1919-1944. *Hadtörténelmi Közlemények,* XCIX.évf. (1984) 1.sz. 16-45.p. HU-ISSN 0017-6540.

SZAKÁLY: A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele 1919-1945.

SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele 1919-1945. 39-60.p. In SZAKÁLY Sándor (szerk.): *Katonák, csendőrök, ellenállók.* Kaposvár, 2007, Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése. HU-ISBN 978 963 86 7329 9. /Örökség, 22./ HU-ISSN 1218-7380.

ZACHAR : Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei.

ZACHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), I.évf. (1991) 1.sz. 17-29.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945”* című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél

ZACHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), II.évf. (1992) 3.sz. 65-74.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Tradíció és korszerűség”* című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZABÁLYZATOK

Anleitung zum Kundschaftsdienste

Anleitung zum Kundschaftsdienste. Wien, 1872, Aus der kaiserlich-königlichen Hof und Staatsdruckerei. 115 p.

SZUT - 1912

Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1912, Várnay és fia „Municipia” kiadó hivatala. 384 p.

JOGSZABÁLYOK

1912/LXIII.tc.

1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.

1921/III.tc.

1921/III.tc. az állami és a társadalmi rend hatályosabb védelméről.

<u>*Mellékletek jegyzéke*</u>:

I.sz. melléklet
Az Evidenzbüro struktúrája.

II.sz. melléklet
Az Evidenzbüro költségvetése.

I.sz.melléklet

Az Evidenzbüro struktúrája.

NYILVÁNTARTÓ IRODA
Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerzésének központi szervezete a Császári és Királyi Hadsereg vezérkarának részeként működött az uralkodó felügyelete alatt.

Közvetlen intézményei

FELDERíTŐ FŐÁLLOMÁSOK
- A Császári és Királyi Hadsereg hadtestparancsnokságai vezérkari osztályainak részeként, autonóm módon működtek,
- Hírszerző tevékenységük iránya megegyezett a hadtest hadműveleti irányával.

FELDERÍTŐ MELLÉKÁLLOMÁSOK
pld. a Határszéli Csendőrségnél a határ közeli felderítés végzése és a mélységi felderítők, illetve információk határon történő átsegítése, továbbá az ellenséges hírszerzőkk határon történő kiszűrése érdekében.

Ügynöki és nyílt információ szerzése

Rezidentúrák és a célországokban az ügynöki információszerzés megvalósítói

Forrás ! - GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. HU-ISBN 963 76 2331 0. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./

II.sz.melléklet

Az Evidenzbüro költségvetése.

Tárgyév	Teljes közös költségvetés	Hadügyi közös költségvetés	Evidenzbüro költségvetése
1867	107 500 000 100 %	102 125 000 95 %	60 000 a hadügyi költségvetés 0,05 %-a
1880	111 000 000 100 %	105 450 000 95 %	80 000 a hadügyi költségvetés 0,07 %-a
1898	lényegében ugyanaz mint 1880-ban	lényegében ugyanaz mint 1880-ban	lényegében ugyanaz mint 1880-ban
1913	181 250 000 100 %	172 187 500 95 %	200 000 a hadügyi költségvetés 0,11 %-a

Az értékek kerekítettek és nem tartalmazzák a vámbevételeket.
Az 1912. évi valutareformra való tekintet nélkül Ft. értékek.

Forrás ! - GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. HU-ISBN 963 09 2589 3.

- PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. HU-ISBN 963 76 2331 0. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./

ZEIDLER Sándor

POKORNY Hermann kitüntetései és ami mögötte van.

Gyönyörűen dekorált iskolateremtő szakember elismeréseit reprezentálják POKORNY Hermann kitüntetései.[1] Sajnálatos módon a kitüntetésekre felterjesztő dokumentumok közül néhány ugyan nem került elő, ez azonban semmit sem von le a kitüntetések értékéből.[2] POKORNY Hermann minősítési lapja 1909 után hiányzik a bécsi Kriegsarchivból[3], és a budapesti Hadtörténelmi Levéltárban is csak néhány 1945 utáni irat található.[4] POKORNY Hermann özvegye a család birtokában lévő iratokat a Hadtörténelmi Levéltárnak adományozta, így a POKORNY életút megmaradt dokumentumai a közgyűjteményekben ma már - foghíjasan ugyan, de - fellelhetők és tanulmányozhatók.[5] 2000-ben a *„Hadtörténeti levéltári kiadványok”* című sorozatban, a Petit Reál és a Kaloprint kiadók gondozásával POKORNY Hermann életútját bemutató könyv is megjelent.[6] Ezt megelőzően azonban már a hatvanas években ismert volt POKORNY Hermann első világháborús tevékenysége.

POKORNY Hermann a morvaországi Kremsierben (Kromerizben), német ajkú családban született 1882. IV. 7-én.[7] Iskolás korában anyanyelve mellett a cseh és a latin nyelvet is elsajátította. A későbbiek során pedig megtanulta az orosz, a bolgár és a lengyel nyelveket is, amelyek ismeretét magas szintre fejlesztette. Mint nyelvtehetség természetesen valamennyire a francia és az olasz (nem találtam adatot arra nézve, hogy az olaszt használta volna) nyelvet is beszélte, 1919 után pedig tökéletesen megtanult magyarul.

Katonai pályát választott. A bécsi Landwehr[8] hadapródiskola hallgatójaként - évfolyamelsőként 1900. VIII. 18-án (1900. IX. 01-i ranggal, 1. rangszámmal) avatták hadapród tiszthelyettessé.[9] A bécsi 1.Landwehr gyalogezredhez került, ahol 1903. X. 15-ig századszolgálatot teljesített. Azt követően 1903. X. 15. és 1904. VII. 03-a között elvégezte a Landwehr alantostiszti tanfolyamát és szeptember 30-ig ezredénél századszolgálatot teljesített. 1904. X. 01. és 1906. X. 31. között végezte el a cs. és kir. Hadiiskolát, *„kitűnő”* minősítéssel, a 7. helyre rangsorolva. 1906. XI. 01-től 1909. IX. 01-ig a 43. Landwehr gyalogdandár vezérkari tisztjeként szolgált. Ezt követően két hónapot Szófiában töl-

tött nyelvtanulás céljából, majd 1909. XI. 01-e és 1910. II. 01-e között a Graz-i székhelyű cs. és kir. III. hadtest parancsnokságon vezérkari tisztként teljesített szolgálatot. Hadnaggyá 1901. XI. 01-én (2. ragszámmal), majd főhadnaggyá 1906. XI. 01-én (1906. X. 31-i ranggal és 1. ragszámmal nevezték ki. 1910. V. 01-vel nevezték ki vezérkari századosnak[10] és 1910. II. 1-vel beosztották az Instruktionsbüroba, ahol kiképzési segédletekkel foglalkoztak.[11] 1913-ban - kölcsönös vezénylés alapján - háromnegyed évet Oroszországban töltött tanulmányúton.[12] Visszatérése után az Evidenzbüróba[13] került orosz referensként.[14]

Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolását követő mozgósításkor felállították a Hadsereg Főparancsnokság Hírközpontját. A háború kitörése a Teschen-i Hadsereg Főparancsnokságon érte, ahol a Hadműveleti Osztály alárendeltségében a rádiós csoport vezetésében vett részt, ami a hadsereg főparancsnokság hírközpontjának a szakmai felügyelete és irányítása alatt állt.[15] Hírforrások voltak a csapatok jelentései, a repülőjelentések, a katonai attasék és a külképviseletek tudósításai, valamint a kémhírek. A rejtjelezett üzeneteket elektromos távíró, főleg a drótnélküli szikratávíró továbbította. Mivel a *herz* hullámai minden irányban terjednek, így egy megfelelő műszaki vevőkészülékkel fel lehet fogni. POKORNY ezekkel kezdett el foglalkozni, engedélyt és utasítást kapott erre METZGER vezérkari ezredestől, a hadműveleti osztály vezetőjétől. Több rádióállomással az arcvonal közelébe ment és - mivel az orosz nyelvet tökéletesen beszélte - sikerült megfejteni folyamatosan az orosz rejtjelkulcsokat. POKORNY rájött, hogy az orosz kriptográfusok[16] a 35 betűs orosz abc-t 24 betűre csökkentették, és a hiányzó 11 betűt a 24 betűs abc 11 helyére mint második betűt osztották be. Ezáltal hadvezetőségünk olyan hírforrással rendelkezett, amely gyorsaság, megbízhatóság és jelentőség tekintetében a világtörténelemben példa nélkül állt. A 18 megfejtett rejtjelkulcs közel 10 ezer távirat megértését eredményezte. Tevékenységének döntő jelentősége volt az orosz gőzhenger megállításában és visszagördítésében 1914. november-december folyamán, a Gorlice-i áttörésnél és 1915. VIII. 25-én Brest-Litowsk várának elfoglalásakor. A németek - főképp MACKENSEN tábornagy - is elismerték a fiatal vezérkari tiszt eredményeit, aki akkor már vezérkari őrnagy volt.

POKORNY Hermann visszakerült az Evidenzbüróba, azonban az irodai munkát unalmasnak találta, ezért 1916. augusztusában az olasz frontra kérte magát. Elöljárói hozzájárultak ahhoz, hogy harctéri szolgálatát az olasz fronton folytathassa, ahol a 26. Landwehr gyalogezred II. zászlóaljának parancsnokaként tanúbizonyságot tett személyes bátorságáról.[17] Az olasz frontra vezénylésében minden bizonnyal szerepet játszott, hogy felettesei alkalmat akartak neki adni a Katonai Mária Terézia Rend elnyeréséhez.

1916. IX. 6-án visszarendelték Bécsbe, majd a 3. Edelweiss hadosztály vezérkari főnökévé nevezték ki.[18] Az 1917. évi orosz forradalom után, a novemberben elkezdődött béketárgyalásokon szakértői minőségben vett részt az Osztrák-Magyar Monarchia delegációjának tagjaként·[19] 1917. V. 1-vel vezérkari alezredessé léptették elő.[20] A tárgyalások helyszínét 1918. márciusban hagyta el. Tevékenységét a Központi Hatalmak magas kitüntetésekkel ismerték el.[21]

Ezután Bécsbe került, ahol átvette az Evidenzbüró orosz referatúrájának vezetését.[22] Az új vezérkari főnök ARZ vezérezredes és a fiatal *IV. Károly* is elismerték tevékenységét.

Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása Bécsben érte, ahol 1918. november elején - kilépve a közös hadseregből - magyar szolgálatba állt.[23] A HABSBURG-birodalom széthullása után cseh állampolgár nem akart lenni. Ausztriában sem volt kellemes a vesztett háború után magas rangú tisztként élni. Először a gróf TAKÁCH-TOLVAY József vezérkari ezredes vezetése alatti Felszámoló Hivatalba került, majd megbízták az „*S-csoport*" felállításával és megszervezésével. 1919. III. 5-én magyar állampolgárságot kapott.[24]

A magyar Nyilvántartó Iroda szolgálatában állt a Népköztársaság és Tanácsköztársaság ideje alatt is. Ennek bukása után igazolása elhúzódott. Debrecenbe helyezték a vasi gyalogezred zászlóalj-parancsnokának.[25]

1920 júniusában elvállalt egy titkos küldetést a Krímbe báró VRANGEL fehér hadseregéhez. Álnéven, kalandos úton októberben került haza, teljesítve felderítői küldetését. Az oroszok is kitüntették.[26] 1921-ben ezredesi rangot kapott.[27]

Idehaza megteremtette a Vezérkari Főnökség (VKF) Nyilvántartó Iroda „*X-alcsoportját*", melynek - kinevelve utánpótlását - 1925-ig a vezetője maradt.[28] Ezután rövid időre Szeged-

re került az V. vegyesdandár gyalogsági parancsnokaként, egyúttal elnyerte a tábornoki rangot is.[29] 1926-ban kinevezték a Budapesti Vámőrkerület parancsnokának,[30] majd 1928-ban a testület felügyelőjének, egyben pedig altábornaggyá is előléptették.[31] Innen került 1930. márciusban a VII. miskolci vegyesdandár élére, ahol 1934 májusáig teljesített szolgálatot.[32]

Ezután Budapestre helyezték, ahol a Szabályzatszerkesztő Bizottságot vezette 1935 májusi nyugdíjazásáig.[33] Ekkor csak 53 éves volt. Kapcsolata kihagyásokkal, de végig megmaradt a kódfejtőkkel, s mint nyugállományú altábornagy 1935 szeptemberétől 1937 februárjáig a 2. vkf. osztályon az X. alosztály vezetője volt.

Emlékirataiban megírta, hogy Berlinbe hívták, ahol CANARIS tengernagy vezette Abwehr megvette könyvének kiadási jogát, hogy megakadályozzák annak megjelenését, nehogy a külföldi titkosszolgálatok okulhassanak belőle.[34]

Budapest ostromát a Ráday utca 24/a alatti lakásában vészelte át. 1945. I. 15-én átment a szovjet csapatokhoz. MALINOVSZKÍJ marsall színe elé került, ahol leíratták vele tapasztalatait, információit.[35]

Február 8-án Debrecenbe vitték és átadták a DÁLNOKI MIKLÓS Béla vezérezredes által vezetett ideiglenes kormánynak. Itt a Jóvátételi Kormánybizottság és Fegyverszüneti Bizottság elnöke lett, majd a külügyminisztérium állományában a hadifoglyok ügyeit intézte.[36]

1945. X. 1-én nyugállományú vezérezredessé léptették elő.

1949. februárban elbocsátották, 1950 augusztusában pedig nyugdíját is elvették. Alkalmi fordításból élt, végül 1955-ben sikerült 1143 Ft-os nyugdíjhoz jutnia. 1960-ban hunyt el, felesége 1983-ban követte.[37]

Sírja a gödöllői Dózsa György úti temetőben van.

Jegyzetek:

1 Lásd I-X mellékletek.

2 - A kitűntetések adományozó okiratai két elismerés kivételével nem kerültek elő. A kitűntetések közül:

- 1926 Kormányzói Dicsérő Elismerés
- Nagy Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal adományozó okiratai kerültek elő.

3 Kriegsarchiv Az Osztrák-Magyar Monarchia szétbonthatatlan dokumentumait - köztük a közös hadsereg iratait - Bécsben őrzik. Gondozásában pedig részt vesz a néhai birodalom társországának magyar levéltári kirendeltsége. A POKORNY Hermannra vonatkozó iratanyagot a bécsi magyar levéltári kirendeltség vezetője BALLA Tibor alezredes úr segítségével sikerült megtalálnom, akinek ezért külön köszönetet mondok. Az 1909 utáni minősítési lapok hiánya nem egyedülálló, erre még a tapasztalt osztrák levéltárosok sem tudtak magyarázatot adni, (prof. dr. SZAKÁLY Sándor szíves közlése) akinek kiemelten szeretnék köszönetet mondani önzetlen segítségéért, jegyzetei átengedéséért, mert a rejtések végett a titkos elhatározásoknak nagyon nehéz a nyomára jutni.

4 Feltehetően - bár ez ma már nehezen bizonyítható - a Vörös Hadsereg megszállása időszakában tűnhettek el a POKORNY-féle iratok. Valószínűleg a szovjet állambiztonsági szervezetek megbízottai vagy a magyar ÁVH emberei emelhették ki az iratokat.

5 HIM.HL. VII.90.fondszám.

6 POKORNY

7 Loc.cit. 33 .p.

8 A Landwehr az Osztrák-Magyar Monarchia véderejének az egyik része volt. A véderő két haderőnemből állt, a haditengerészetből és a szárazföldi haderőből. A szárazföldi haderő pedig öt fő részre tagolódott. Ezek voltak a közös hadsereg (1868/XL.tc. a véderőről.), az Osztrák Császárságban a Landwehr és a Landstrum, a Magyar Királyságban pedig a honvédség (1868/XLI.tc. a honvédségről.) és a népfölkelés (1868/XLII.tc. a népfölkelés-ről.) A teljes haderő - a pragmatica sanctióból származtatott kiegyezési törvényben (1867/XII.tc.) foglaltaknak megfelelően - az uralkodó „vezérlete" (Leitung), „vezénylete" (Führung) és „belszervezete" (innere Organisation) alatt állt, bár a Magyar Királyi Honvédség tekintetében az uralkodói akarat a honvédelmi miniszter ellenjegyzésével volt érvényesíthető. A haderővel kapcsolatos uralkodói jogkörök gyakorlásához szükséges pénzügyi fedezetet pedig a két társország országgyűlései biztosították. Így a haderő feletti valóságos rendelkezés abban az esetben valósulhatott meg, ha a három fél - az uralkodó, az Osztrák Császárság országgyűlése és a Magyar Királyság országgyűlése - között akarategység jött létre. Magasabb egységparancsnokságokkal (hadtest- és hadsereg parancsnokságokkal) csak a közös hadsereg rendelkezett. Ezen parancsnokságok alárendeltségébe tartoztak a Landwehr, Landstrum és a honvéd, népfelkelő alakulatok is. A Landwehr-Landstrum és a honvédség-népfelkelés egymástól, illetve a közös haderő alakulataitól (ezred, dandár, hadosztály) élesen elkülönült. Az ezredek belszervezete pedig azonos volt. A közös hadsereg összfegyvernemi jelleggel bírt, míg a Landwehr-Landstrum, valamint a honvéd-népfelkelő alakulatok nem rendelkeztek tüzérséggel, műszakiakkal stb. A beosztott tisztek - korabeli szóhasználat szerint alantos tisztek - képzése a közös hadsereg, a Landwehr-Landstrum és a honvédség-népfelkelés tisztképző intézményeiben egyaránt folyt. Vezérkari tiszteket azonban a közös hadseregnek a katonai felső vezetés felkészítésére és továbbképzésére hivatott oktatási intézményeiben képeztek. Az Osztrák-Magyar Monarchia szárazföldi védereje 6 hadseregből, ezen belül pedig 16 hadtestből állt. A hadtestek alárendeltségében - a közös hadsereg kötelékébe tartozóan - 32 gyalog és 8 lovas-hadosztály, míg - a honvédség kötelékébe - 8 gyalogos és 2 lovas hadosztály -, továbbá a Landwehr kötelékébe - 8 gyalogos hadosztály tartozott. A teljes véderő békelétszáma mintegy 500 000 fő, a hadilétszáma pedig csaknem 1 500 000 fő volt. Az 1878-ban okkupált, majd 1908-ban annektált

Bosznia-Hercegovina - az annexiót követően - oly módon illeszkedett az Osztrák-Magyar Monarchia véderejébe, hogy a Bosznia-Hercegovina-i ezredek közvetlenül a közös hadsereg magasabb egységparancsnokságainak az alárendeltségeibe kerültek.
GALÁNTAI: 100-110 .p.

9 Ez a rendfokozat elnevezése 1908 októbere után zászlósra változott, ami tisztjelölti állománynak felelt meg.

10 KA.W. Generalstab, Rang- und Einteilungslisten 1914.VII.1.

11 POKORNY: op.cit. 51.p.

12 Loc.cit. Marschroute 1913.III.1.

13 Az Evidenzbüro az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezete volt, amely a véderő kötelékében, a vezérkar közvetlen alárendeltségében működött. Az Evidenzbüro (Nyilvántartó Iroda) elnevezéssel működő hírszerző szervezet a hadseregek, illetve hadtestek hadműveleti irányaiba tartozó területekről gyűjtött nyílt és titkos módszerekkel teljeskörű információkat. Az egyes irányokban végzett hírszerző munkát a hadtestek vezérkari osztályaihoz telepített úgynevezett hírszerző főállomások irányították. A hírszerző főállomásokról beérkező információkat és a legális úton beszerezhető adatokat az Evidenzbüro összegezte, elemezte és értékelte, majd a véderő vezetésének a rendelkezésére bocsátotta.
PILCH

14 CS.GY. C 47.dok. POKORNY Hermann iratai.

15 PILCH: op.cit. III.köt. 367.p.

16 Kiptográfia (görög eredetű): titkosírás, rejtjeles írás, illetve ennek rendszere, kulcsa.

17 KA.W. k.u.k. Armeeoberkommandó/na/zu res.7682.

18 1916.IX.01 - 1917.I.6.-ig volt a cs. és kir. 3. (Edelweis) hadosztály vezérkari főnöke. HIM HL POKORNY Hermann iratai 47. doboz.

19 Közelről ismerte meg az orosz delegáció tagjait köztük TROCKIJ-t is.

20 HIM HL titk.81928 sz./80561/1458 cs.

21 Porosz Koronarend II. a kardokkal , Török Ozmán Rend III. osztálya a kardokkal , Bolgár Nemzeti Katonai Érdemrend III. osztály hadidíszítménnyel.

22 CS.GY. POKORNY Hermann iratai 47.p.

23 POKORNY: op.cit. 31.p.

24 HIM HL HM.ált.8b.1920. 412525/1920-8.-14712

25 POKORNY: op.cit. 31.p.

26 Loc.cit. 111.p.

27 HIM HL. titk.8.1928/80561/1458 cs.

28 CS.GY. POKORNY Hermann iratai 48.p.

29 HIM HL korm.elh.1926.02.08./10200/ki-1926/58.p.

30 A Magyar Királyi Vámőrség 1921. VIII. 25.-étől 1932. X. 1.-éig működött a pénzügyi tárca látszólagos felügyeletével. A valóságban azonban - az ország védelmi képességének elősegítése céljából, a határőrizeti legális feladatkör rejtésében - a testület fedésében katonai erőket csoportosítottak a határra. A Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság magyarországi tevékenységének beszűntetése után, 1927-től a Magyar Királyi Honvédség gyalogezredeinek 1/3-a a Magyar Királyi Vámőrség rejtésében a határok mentén diszlokált. A Magyar Királyi Vámőrség élén a vámőrség vezérfelügyelője állt, tevékenységét a Vámőr Főparancsnokság segítette. A testület 7 kerületből állt: Budapest, Győr, Szombathely, Kaposvár, Szeged, Debrecen és Miskolc székhellyel. A vámőr kerületek székhelyei és az őrizetükre bízott határszakaszok megegyeztek a Magyar Királyi Honvédség vegyesdandárainak székhelyével és határszakaszaival. A vámőr kerületek alárendeltségeibe a vámőr szakaszok tartoztak, összesen 54. A sza-

kaszok pedig a vámőr őrsöket irányították, amelyek a testület legkisebb szervezeti egységeit alkották. Összességében csaknem 151 vámőr őrs működött. A Magyar Királyi Vámőrség személyi állományának a létszáma - a szervezet rejtésében működő honvéd ezredek nélkül - 4500 fő körüli volt. A bujtatott honvéd ezredek honvédségi egyenruhát és rangot viseltek, a honvédségnél rendszeresített haditechnikával rendelkeztek. A Magyar Királyi Vámőrség önálló egyenruhával és rendfokozati rendszerrel, valamint csupán kézi lőfegyverekkel rendelkezett. A testület legénységi állományát úgynevezett kényszertoborzás (sorozás) útján biztosították. A vámőri rangoknak a katonai rangrendszerben volt párhuzamos megfelelője. A Magyar Királyi Vámőrséghez helyezett katonák a katonai rangjuknak megfelelő vámőri rangot kaptak és visszahelyezésük alkalmával azt a katonai rangot kapták, amilyen rangot a vámőrségnél elértek, illetve annak megfelelő katonai rangot. A vámőrség személyi állománya ugyan hivatalosan a pénzügyi tárcához tartozott, a valóságban azonban - bujtatott módon, a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományához hasonlóan - a honvédelmi tárca diszponált a személyügyi témák felett.

PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. 73-86.p. , 271-272.p. , 281-295.p. ; PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. ; PARÁDI:A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. ; PARÁDI:A magyar állam határőrizete a két világháború között. ; PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. ; HIM HL. korm.elh.1925.XII.05. 500 titk/ki.-1925 57.p.

31 HIM HL HM titk.i.192868021261449 cs.

32 HIM HL HM elh.8.1934/106564/2168 cs.

33 HIM HL korm.elh.1935.III.23. 124.titk./ki-1935. 65.p.

34 POKORNY: op.cit.

35 CS.GY.: POKORNY-napló: 1945. 221-223 bejegyzés.

36 POKORNY: op.cit. 31.p. 1945.II.8-1949.II.

37 POKORNY Hermann felesége született SIMON Klára 1983.VI.30.-án hunyt el és 1983.VII. 8.-án temették.

OSZK GY.J.GY.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 390 p.HU-ISBN 963 09 2589 3.

PILCH — PILCH Jenő (szerk.): *A hírszerzés és kémkedés története*. I-III.köt. Budapest, 1936, Franklin.

TANULMÁNYOK

PARÁDI : A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN -

PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *RTF Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p. HU-ISSN 0866-4404.

PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között.

PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), V.évf. (1995) 6.sz. 64-75.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *„A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme”* című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig.

PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok,* VII.évf. (1999) 5.sz. Különszám. 27-48.p. HU-ISSN - A tanulmány korábbi változata 1996. október 6.-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *„A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában”* című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

EMLÉKIRATOK

POKORNY

POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző*. Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

KÉZIRATOK

PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.*

PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, 1990.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

CS.GY.	Családi gyűjtemény.
HIM.HL.	Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár
KA.W.	Kriegsarchiv Wien
OSZK. GY.J.GY.	Országos Széchényi Könyvtár Gyászjelenés Gyűjtemény

Mellékletek jegyzéke: (POKORNY Hermann kitűntetései)

I.sz.melléklet
Katonai Jubileumi Kereszt. (*1848-1908*)

II.sz.melléklet
Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel.

III.sz.melléklet
Porosz Vaskereszt II. osztálya

IV.sz.melléklet
Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel

V.sz.melléklet
Porosz Vaskereszt I. osztálya.

VI.sz.melléklet
Török Vasfélhold (ottomán hadi érem).

VII.sz.melléklet
Bronz Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal.

VIII.sz.melléklet
Lipót Rend Lovagkeresztje hadiékítménnyel és kardokkal

IX.sz.melléklet
Vöröskereszt Tiszti Díszjelvénye hadidíszítménnyel.

X.sz.melléklet
Porosz Koronarend II. osztálya a kardokkal.

XI.sz.melléklet
Török Ozmán Rend III. osztálya a kardokkal.

XII.sz.melléklet
Bolgár Katonai Érdemrend III. osztálya hadiékítményekkel.

XIII.sz.melléklet
Nagy Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal.

XIV.sz.melléklet
Orosz Vlagyimir Rend IV. osztálya.

XV.sz.melléklet
Kormányzói Dícsérő Elismer és Újólagos Kormányzói Dícsérő Elismerés
(Koronás Bronz Érdemérem és Koronás Ezüst Érdemérem piros-fehér szegélyű zöld szalagon.)

XVI.sz.melléklet
Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya.

XVII.sz.melléklet
Magyar Háborús Emlékérem karddal és sisakkal.

XVIII.sz.melléklet
Magyar Érdemkereszt II. osztálya a csillaggal (Magyar Érdemrend Középkeresztje a csillaggal).

XIX.sz.melléklet
Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a csillaggal.

XX.sz.melléklet
Magyar Népköztársasági Érdemérem arany fokozata.

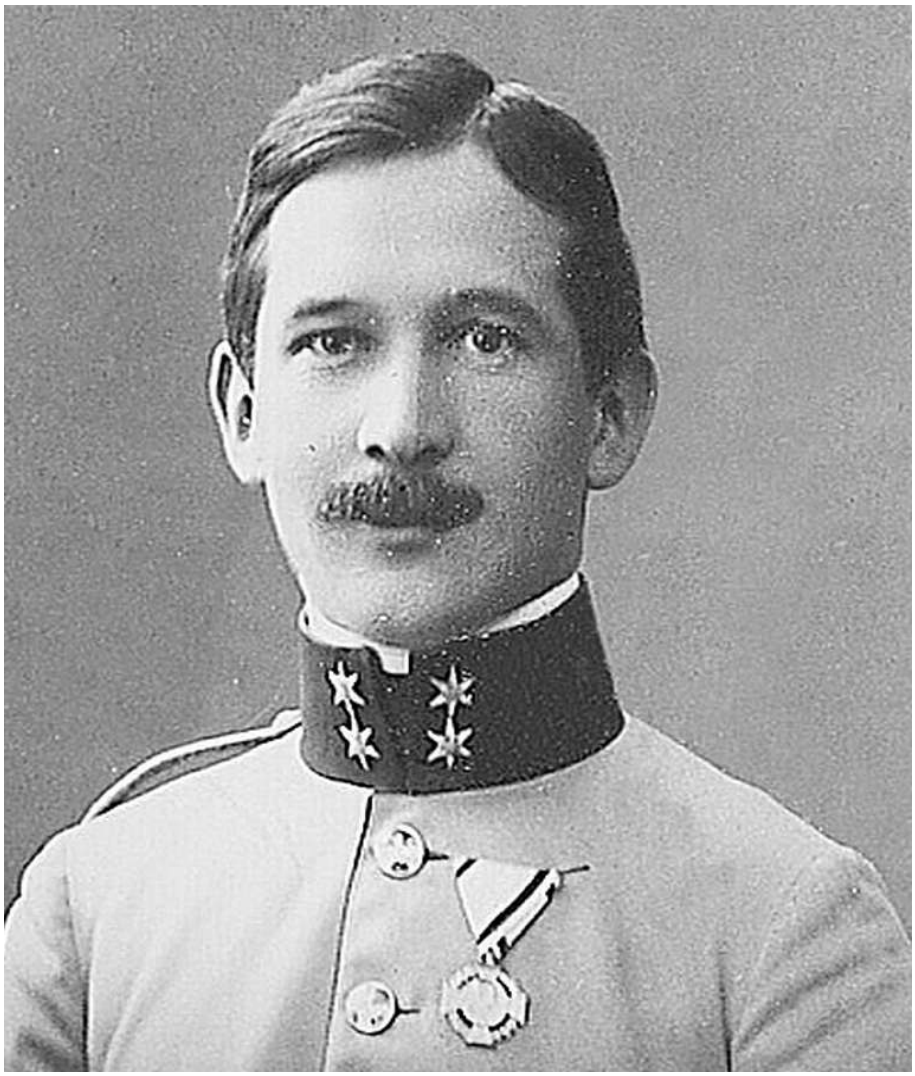
I.sz.melléklet

Katonai Jubileumi Kereszt. (1848-1908)

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

POKORNY Hermann 1909-ben, főhadnagyként,
a Katonai Jubileumi Kreszttel.

Forrás ! POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző*. Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

II.sz.melléklet

Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadi díszítménnyel.

I. Ferenc József 1849-ben alapította. 1860-óta hadi díszítményekkel is adományozták. 1914-ben három osztályra bővítették, az eredetiből lett a harmadik osztály. 1916.XII.13-a után - az első vonalbeli érdemekért - kardokkal is adományozták.

POKORNY Hermann-t 1914-ben tűntették ki az elismeréssel a hadi díszítménnyel (kardokkal) ékesített változatot pedig 1917-ben utólag ítélték oda számára.

Forrás! BODROGI Péter - MOLNÁR József - ZEIDLER Sándor: *Nagy magyar kitüntetéskönyv. A magyar állam rendjelei és kitűntetési a Szent György-Rendtől a Nagy Imre-Érdemrendig*. Budapest, 2005, Rubicon-Ház Bt. 85.p. HU-ISBN 963 86 7211 0. /Rubicon könyvek./

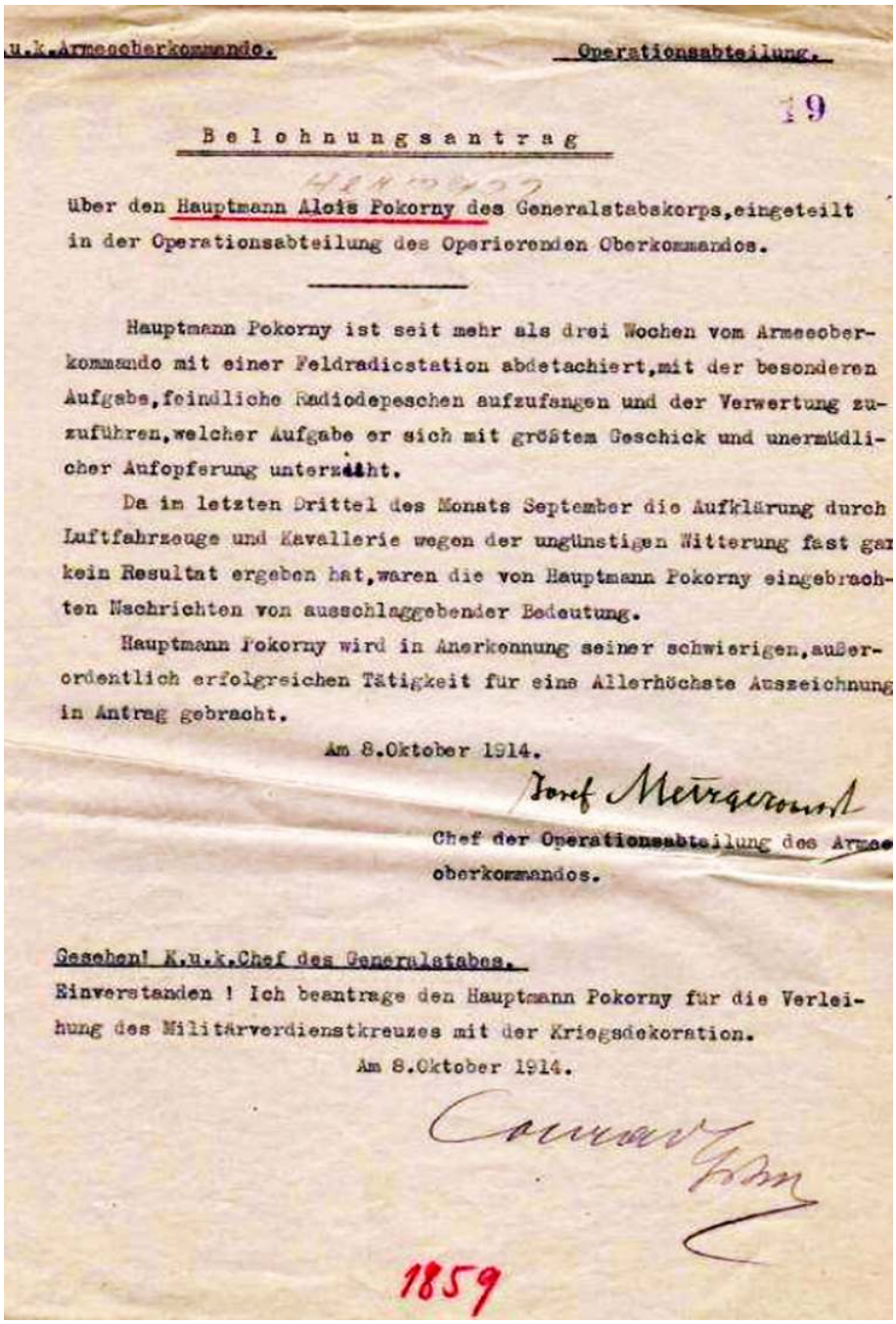
POKORNY Hermann felterjesztése Katonai Érdemkeresztre.

POKORNY Hermannak utólag ítéltek oda a Katonai Érdemkeresztet. POKORNY Hermann kitüntetési felterjesztését METZGER vk. ezredes AOK hadműveleti osztály vezetője és CONRAD vezérkari főnök írta alá.

„*Pokorny százados több mint három hete a hadsereg parancsnokságtól elkülönítetten egy tábori rádióállomásra van vezényelve, azzal a különleges feladattal,hogy az ellenséges rádióadókat mérje be és híreiket értékelje. Ezt a feladatot a legnagyobb ügyességgel és fáradhatatlan önfeláldozással végzi. Mivel szeptember utolsó harmadában a felderítés az időjárás miatt a repülőgépek és a lovasság által nem hozott szinte semmilyen eredményt, a Pokorny százados által hozott ada-tok perdöntőnek bizonyultak. Pokorny századosnak nehéz, rendkívül eredményes munkája elismeréseképpen egy Legfelsőbb Elismerésre kívánjuk felterjeszteni. Láttam! Egyetértek! Felterjesztem Pokorny századost a III.osztályú hadiékítményes kitűntetésre*."

Kihirdetve: Personal Verordnungsblatt für K.u.K. Heer 1914/Nr.7. oktober 21.

POKORNY Hermann felterjesztése a Katonai Érdemkereszt (hadidíszítményekkel) kitüntetésre.

k.u.k.Armeeoberkommando. Operationsabteilung.

19

Belohnungsantrag

über den Hauptmann Alois Pokorny des Generalstabskorps, eingeteilt in der Operationsabteilung des Operierenden Oberkommandos.

Hauptmann Pokorny ist seit mehr als drei Wochen vom Armeeoberkommando mit einer Feldradicstation abdetachiert, mit der besonderen Aufgabe, feindliche Radiodepeschen aufzufangen und der Verwertung zuzuführen, welcher Aufgabe er sich mit größtem Geschick und unermüdlicher Aufopferung unterzieht.

Da in letzten Drittel des Monats September die Aufklärung durch Luftfahrzeuge und Kavallerie wegen der ungünstigen Witterung fast gar kein Resultat ergeben hat, waren die von Hauptmann Pokorny eingebrachten Nachrichten von ausschlaggebender Bedeutung.

Hauptmann Pokorny wird in Anerkennung seiner schwierigen, außerordentlich erfolgreichen Tätigkeit für eine Allerhöchste Auszeichnung in Antrag gebracht.

Am 8.Oktober 1914.

Josef Metzger m.p.

Chef der Operationsabteilung des Armeeoberkommandos.

Gesehen! K.u.k.Chef des Generalstabes.

Einverstanden ! Ich beantrage den Hauptmann Pokorny für die Verleihung des Militärverdienstkreuzes mit der Kriegsdekoration.

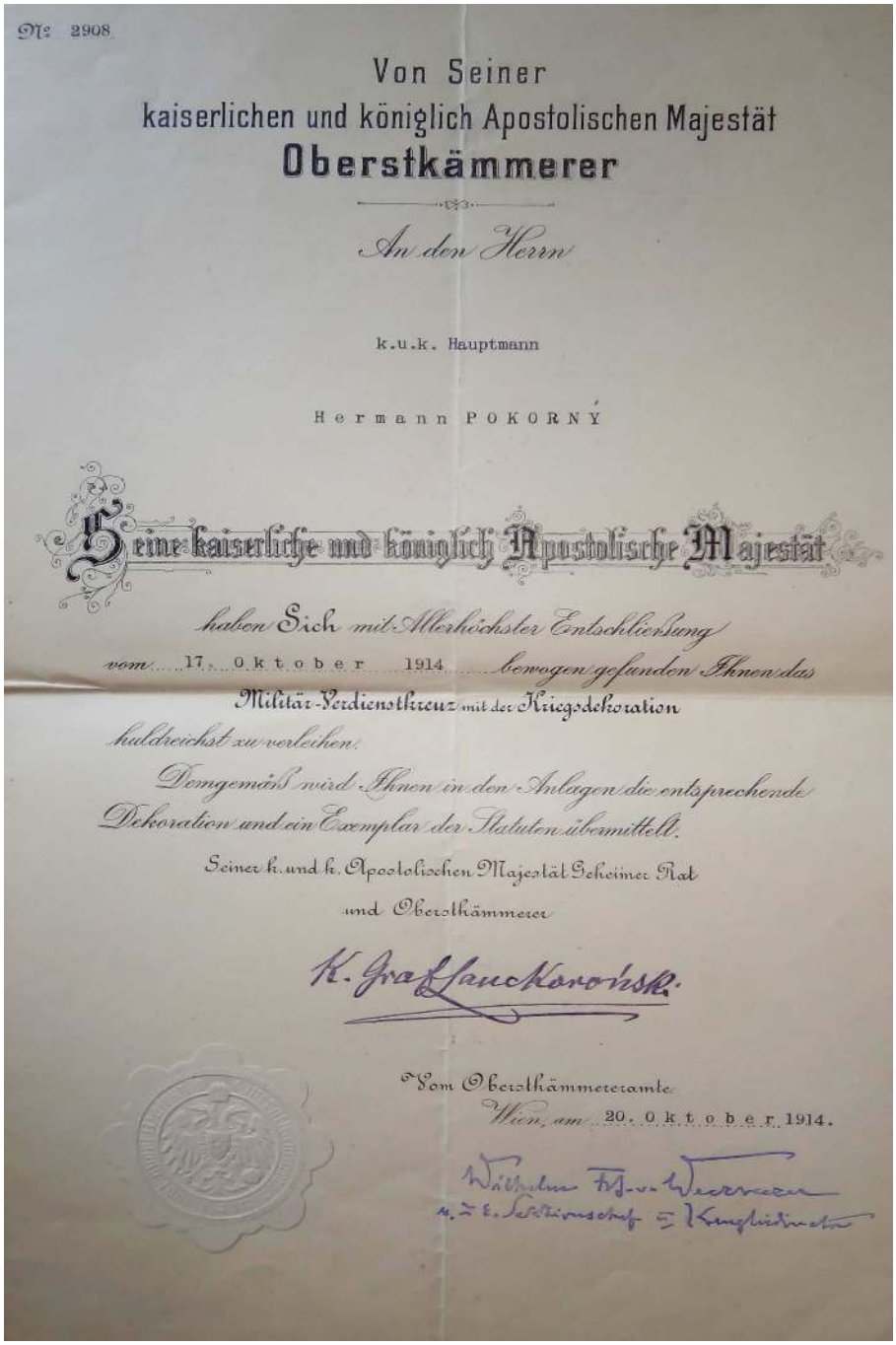
Am 8.Oktober 1914.

Conrad m.p.

1859

Forrás! Kriegsarchiv Wien.

POKORNY Hermann adományozó okirata
a Katonai Érdemkereszt (hadidíszítményekkel) kitüntetésre.

№ 2908

Von Seiner
kaiserlichen und königlich Apostolischen Majestät
Oberstkämmerer

An den Herrn

k.u.k. Hauptmann

Hermann POKORNÝ

Seine kaiserliche und königlich Apostolische Majestät

haben Sich mit Allerhöchster Entschließung
vom 17. Oktober 1914 bewogen gefunden Ihnen das
Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdekoration
huldreichst zu verleihen.
Demgemäß wird Ihnen in den Anlagen die entsprechende
Dekoration und ein Exemplar der Statuten übermittelt.
Seiner k. und k. Apostolischen Majestät Geheimer Rat
und Oberstkämmerer
K. Graf Lanckoroński

Vom Oberstkämmereramte
Wien, am 20. Oktober 1914.

Forrás! GYÁRFÁS György magángyűjteménye.

POKORNY Hermann 1914-ben vk. századosként
a Katonai Érdemkereszt III. osztályú kitüntetéssel.

Forrás ! PILCH Jenő et al. (szerk.): *A hírszerzés és kémkedés története*. Budapest, 1936, Franklin. III.köt. 367.p.

III.sz.melléklet

Porosz Vaskereszt II. osztálya.

III. Frigyes Vilmos porosz király 1813-ban alapította a személyes bátorság elismerésére. 1914-ben újjáalapították.

POKORNY Hermann-t 1914-ben tűntették ki az elismeréssel.

német szalaggal magyar-osztrák típusú szalaggal

Forrás! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

IV.sz.melléklet

Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel.

Eredetileg *Buonaparte NAPÓLEON* alapította 1805-ben
a lombardiai Vaskoronával való megkoronázásakor.
Bukása után *I Ferenc* átvette és módosított formában 1815-ben bevezette rendjelei közé.
1860-óta katonai érdemekért hadi díszítménnyel is lehetett adományozni.

POKORNY Hermann-t 1915-ben tűntették ki az elismeréssel
és 1917-ben megkapta hozzá a kardokat is.

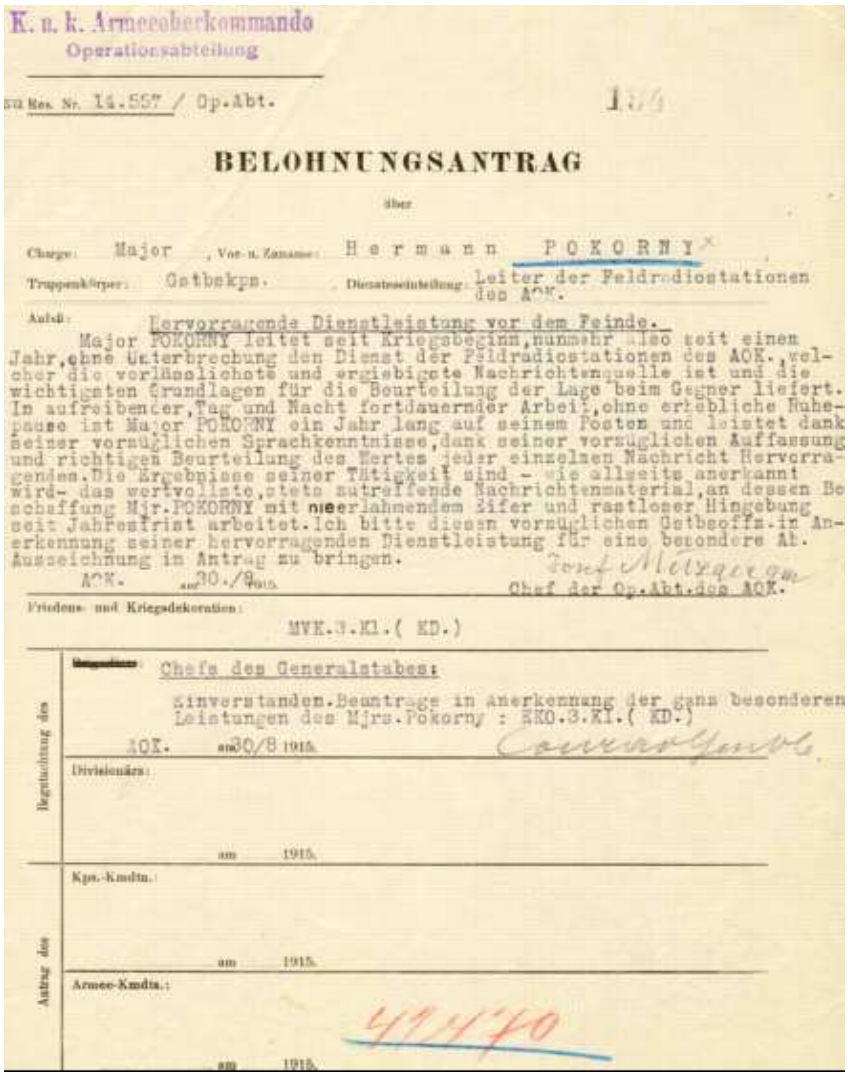
Forrás! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

POKORNY Hermann felterjesztése az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel kitüntetésre.

POKORNY Hermann kitűntetési felterjesztését 1915. VIII. 30.-án METZGER vezérőrnagy, az AOK hadműveleti osztály vezetője és CONRAD vezérezredes a vezérkari főnöke írták alá.

„*Pokorny őrnagy a háború kezdete óta, tehát egy teljes éve vezeti a hadsereg-parancsnokság tábori rádiószolgálatát, amely a legmegbízhatóbb és legkiadósabb hírforrás az ellenség hely-zetének megítélésénél a legfontosabb alapokat képezi. Felőrlő éjjel-nappali munkában minden pihenés nélkül Pokorny egy éve van már posztján, és kiváló nyelvismeretének, kiváló felfogásának és minden egyes híradat kapcsán megnyilvánuló pontos ítélőképességnek köszönhetően kiváló teljesítményt nyújt. Működésének eredménye - mint azt minden helyen elismeri - a legértékesebb állandóan pontosnak bizonyuló híranyag, melynek megalkotásán Pokorny őrnagy már egy éve soha nem szűnő szorgalommal és megállás nélkül odaadással dolgozik. Kérem ezen kitűnő vezérkari tisztet kiváló szolgálata elismeréseképp különleges kitüntetésre javaslatba hozni.*”

POKORNY Hermann felterjesztése
az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel kitüntetésre.

K. u. k. Armeeoberkommando
Operationsabteilung

Res. Nr. 14.557 / Op.Abt. 1.5

BELOHNUNGSANTRAG

über

Charge: Major, Vor- u. Zuname: Hermann POKORNY

Truppenkörper: Gstbskpn. Dienstesteinteilung: Leiter der Feldradiostationen des AOK.

Anlaß: Hervorragende Dienstleistung vor dem Feinde.

Major POKORNY leitet seit Kriegsbeginn, nunmehr also seit einem Jahr, ohne Unterbrechung den Dienst der Feldradiostationen des AOK., welcher die verläßlichste und ergiebigste Nachrichtenquelle ist und die wichtigsten Grundlagen für die Beurteilung der Lage beim Gegner liefert. In aufreibender, Tag und Nacht fortdauernder Arbeit, ohne erhebliche Ruhepause ist Major POKORNY ein Jahr lang auf seinem Posten und leistet dank seiner vorzüglichen Sprachkenntnisse, dank seiner vorzüglichen Auffassung und richtigen Beurteilung des Wertes jeder einzelnen Nachricht Hervorragendes. Die Ergebnisse seiner Tätigkeit sind - wie allseits anerkannt wird - das wertvollste, stets zutreffende Nachrichtenmaterial, an dessen Beschaffung Mjr. POKORNY mit nieerlahmendem Eifer und rastloser Hingebung seit Jahresfrist arbeitet. Ich bitte diesen vorzüglichen Gstboffz. in Anerkennung seiner hervorragenden Dienstleistung für eine besondere Auszeichnung in Antrag zu bringen.

AOK. am 30./9 1915. Chef der Op.Abt. des AOK.

Friedens- und Kriegsdekoration:

MVK.3.Kl.(KD.)

Begutachtung des: Chefs des Generalstabes:

Einverstanden. Beantrage in Anerkennung der ganz besonderen Leistungen des Mjrs. Pokorny : MKO.3.Kl.(KD.)

AOK. am 30/8 1915.

Divisionärs: am 1915.

Antrag des: Kgs.-Kmdtn.: am 1915.

Armee-Kmdtn.: 49470 am 1915.

Forrás! Kriegsarchiv Wien

POKORNY Hermann adományozó okirata
az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel kitüntetésre.

X. 2006 1915.

Seine Majestät
Der Kaiser von Oesterreich
König von Böhmen u.s.w.
und Apostolische König von Ungarn

haben mit Allerhöchster Entschließung
vom 24. September 1915
dem Major
Hermann Pokorný
des Generalstabskorps, beim Armee-Oberkommando,
in Anerkennung vorzüglicher Dienstleistung vor dem Feinde,
taxfrei
den Oesterreichisch-Kaiserlichen
Orden der Eisernen Krone dritter Klasse
mit der Kriegsdekoration
Allergnädigst zu verleihen geruht.

Was hiermit beurkundet wird.

Wien, am 1. Oktober 1915.

Von Seiner k. u. k. Apostolischen Majestät
Obersthofmeisteramt:

Forrás! GYÁRFÁS György magángyűjteménye.

POKORNY Hermann 1916-ben vk. őrnagyként
az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel kitüntetéssel.

Forrás ! POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző.* Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

V.sz.melléklet

Porosz Vaskereszt I. osztálya.

III. Frigyes Vilmos porosz király alapította a II. osztályal kitüntetettek, ismételt magasabb személyes bátorság elismerésére.

POKORNY Hermann 1915 végén, vagy 1916 elején kaphatta meg a kitüntetést.

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

VI.sz.melléklet

Török Vasfélhold (ottomán hadi érem).

V. Mohamed szultán alapította 1915-ben a vitézség és hadi érdemek elismerésére.

POKORNY Hermann-t 1916-ban tüntették ki az elismeréssel.

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

VII.sz.melléklet

Bronz Katonai Érdemérem. A Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal.

I. Ferenc József alapította 1890-ben a legfelsőbb dicsérő elismerés láthatóvá tételére.
1911-ben az ismételt legfelsőbb elismerés jelölésére ezüst érem formátumban adományozták.
A első világháborúban hadi érdemekért a katonai érdemkereszt szalagján adományozták.
1916.XII.13.-tól - az ellenség előtti vitéz és önfeláldozó magatartásért -
kardokkal is adományozták, melyet visszamenőleg is odaítéltek.
1917-től *Károly* arcképét és - az osztrák mellett - a magyar Szent Koronát is
feltüntették az elismerésen.

POKORNY Hermann-t 1917-ben tűntették ki a kardokkal kiegészített változatú elismeréssel.

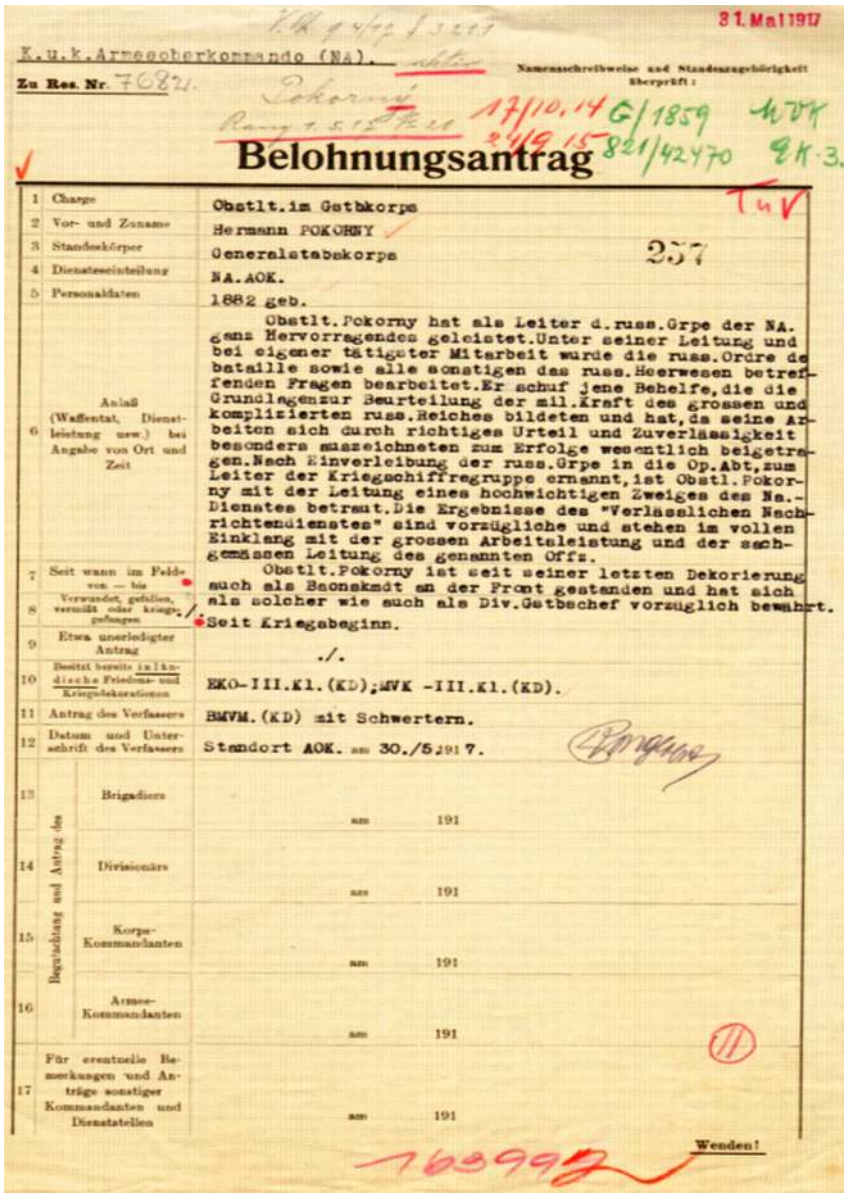
Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

POKORNY Hermann felterjesztése a Bronz Katonai Érdemérem (hadidíszítményekkel) kitűntetésre

POKORNY Hermann kitüntetési felterjesztését 1917. V. 30.-án RONGE ezredes írta alá.

„*Pokorny alezredes mint a hírszerző osztály orosz csoportjának vezetője egészen rendkívüli teljesítményt nyújtott. Vezetése alatt és legszorosabb személyes munkájával foglalkoznak az orosz hadrenddel és minden egyéb orosz hadszervezést érintő kérdéssel. Ő hozta létre azokat a segédleteket, amelyek a nagy és bonyolult orosz birodalom hadi potenciáljának megbecsülésének alapját képezik és mivel munkája helyes ítéletei és megbízhatóságuk miatt is kiemelkednek, nagyban hozzájárult a sikerekhez. Az orosz csoport operatív osztályba történt átszervezése után Pokorny alezredest a hírszerzés egyik legfontosabb ágával bízták meg .A megbízható hírszerzőszolgálat adatai kiválóak és teljes összhangban vannak e tiszt nagy munkateljesítményével és szakszerű vezetésével. Pokorny alezredes legutóbbi kitüntetése óta zászlóaljparancsnokként is teljesített frontszolgálatot, és mint ilyen, illetve mint hadosztály vezérkari főnök is kiválóan helytállt.*”

POKORNY Hermann felterjesztése a Bronz Katonai Érdemérem (hadidíszítményekkel) kitüntetésre.

31. Mai 1917

K.u.k.Armeeoberkommando (Na).

Zu Res. Nr. 7082.

Namensschreibweise und Standeszugehörigkeit überprüft:

17/10,14 G/1859 AVK
2/9/15 821/42470 8K.3.

Belohnungsantrag

1	Charge	Obstlt.im Gstbkorps
2	Vor- und Zuname	Hermann POKORNY
3	Standeskörper	Generalstabskorps
4	Dienstteseinteilung	NA.AOK.
5	Personaldaten	1882 geb.
6	Anlaß (Waffentat, Dienstleistung usw.) bei Angabe von Ort und Zeit	Obstlt.Pokorny hat als Leiter d.russ.Grpe der NA. ganz Hervorragendes geleistet.Unter seiner Leitung und bei eigener tätigster Mitarbeit wurde die russ.Ordre de bataille sowie alle sonstigen das russ.Heerwesen betreffenden Fragen bearbeitet.Er schuf jene Behelfe,die die Grundlagenzur Beurteilung der mil.Kraft des grossen und komplizierten russ.Reiches bildeten und hat,da seine Arbeiten sich durch richtiges Urteil und Zuverlässigkeit besonders auszeichneten zum Erfolge wesentlich beigetragen.Nach Einverleibung der russ.Grpe in die Op.Abt,zum Leiter der Kriegschiffregruppe ernannt,ist Obstl.Pokorny mit der Leitung eines hochwichtigen Zweiges des Na.-Dienstes betraut.Die Ergebnisse des "Verlässlichen Nachrichtendienstes" sind vorzügliche und stehen im vollen Einklang mit der grossen Arbeitsleistung und der sachgemässen Leitung des genannten Offz.
7	Seit wann im Felde von — bis	Obstlt.Pokorny ist seit seiner letzten Dekorierung auch als Baonskmdt an der Front gestanden und hat sich als solcher wie auch als Div.Gstbschef vorzüglich bewährt.
8	Verwundet, gefallen, vermißt oder kriegsgefangen	./. Seit Kriegsbeginn.
9	Etwa unerledigter Antrag	./.
10	Besitzt bereits in- und ausländische Friedens- und Kriegsdekorationen	EKO-III.Kl.(KD);MVK -III.Kl.(KD).
11	Antrag des Verfassers	BMVM.(KD) mit Schwertern.
12	Datum und Unterschrift des Verfassers	Standort AOK. am 30./5./917.
13	Begutachtung und Antrag des: Brigadiers	am 191
14	Divisionärs	am 191
15	Korps-Kommandanten	am 191
16	Armee-Kommandanten	am 191
17	Für eventuelle Bemerkungen und Anträge sonstiger Kommandanten und Dienststellen	am 191

Wenden!

Forrás! Kriegsarchiv Wien

VIII.sz.melléklet

Lipót Rend Lovagkeresztje.

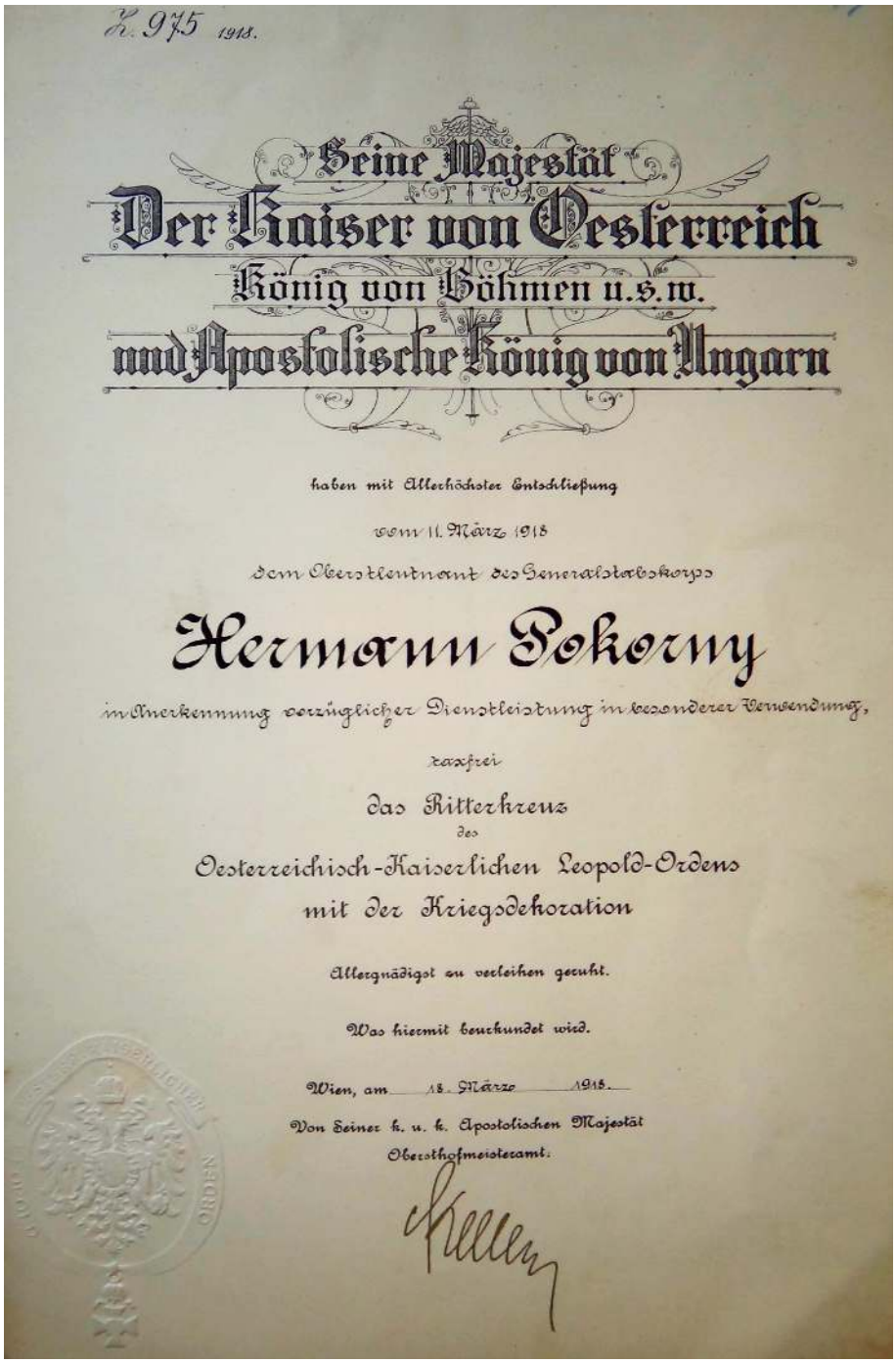
I. Ferenc alapította 1808-ban. 1860-óta - katonai érdemekért - hadidíszítménnyel is adományozták.
1884-ig a kitüntetett bárói címet is kérhetett.

POKORNY Hermann-t 1918-ban a Breszt-Litovszk-i béketárgyalásokon kifejtett eredményes tevékenysége jutalmaként tüntették ki az elismeréssel.
POKORNY a szalagon lévő fémpánt és kardok nélkül kapta.

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

POKORNY Hermann adományozó okirata
a Lipót Rend Lovagkeresztje kitüntetésre.

K. 975 1918.

Seine Majestät
Der Kaiser von Oesterreich
König von Böhmen u.s.w.
und Apostolische König von Ungarn

haben mit Allerhöchster Entschließung

vom 11. März 1918

dem Oberstleutnant des Generalstabskorps

Hermann Pokorny

in Anerkennung vorzüglicher Dienstleistung in besonderer Verwendung,

taxfrei

das Ritterkreuz
des
Oesterreichisch-Kaiserlichen Leopold-Ordens
mit der Kriegsdekoration

Allergnädigst zu verleihen geruht.

Was hiermit beurkundet wird.

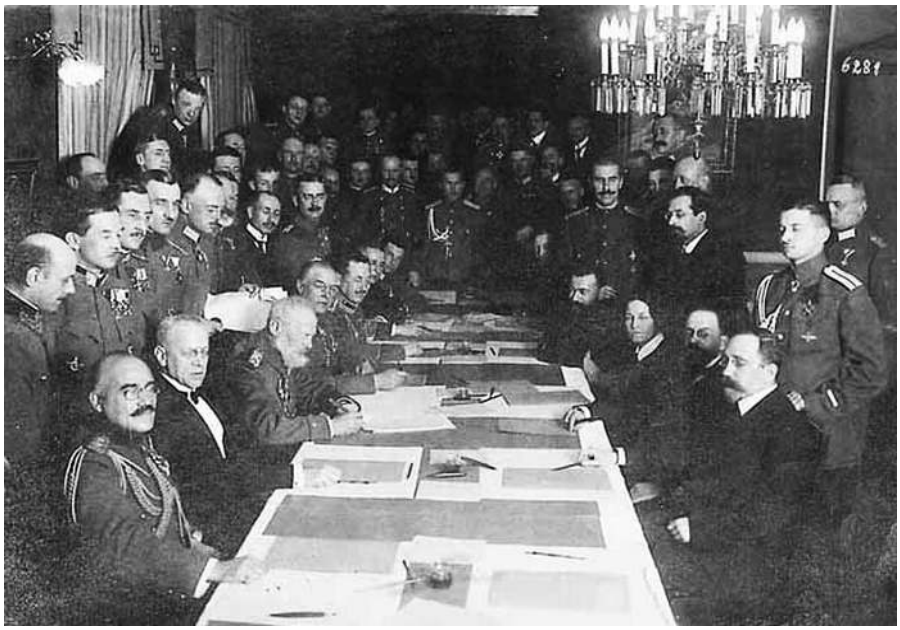
Wien, am 18. März 1918.

Von Seiner k. u. k. Apostolischen Majestät
Obersthofmeisteramt:

Keller

Forrás! GYÁRFÁS György magángyűjteménye.

A Breszt-Litovszki béke aláírása.
(POKORNY Hermann balról a 2. álló alak)

Forrás! POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző*. Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

IX.sz.melléklet

Vöröskereszt Tiszti Díszjelvénye hadidíszítménnyel.

I. Ferenc József alapította 1914-ben a vöröskeresztes érdemek elismeréséül.

POKORNY Hermann-t 1918-ban *Ferenc Salvador* herceg a Vöröskereszt elnöke a Breszt-Litovszk-i béketárgyalásokon kifejtett eredményes tevékenysége jutalmaként tüntette ki az elismeréssel.

Forrás! BODROGI Péter - MOLNÁR József - ZEIDLER Sándor: *Nagy magyar kitüntetéskönyv. A magyar állam rendjelei és kitűntetési a Szent György-Rendtől a Nagy Imre-Érdemrendig*. Budapest, 2005, Rubicon-Ház Bt. 109.p. HU-ISBN 963 86 7211 0. /Rubicon könyvek./

X.sz.melléklet

Porosz Koronarend II. osztálya a kardokkal.

I. Vilmos porosz király 1861-ben alapította.

POKORNY Hermann-t 1918-ban
a Breszt-Litovszk-i béketárgyalásokon kifejtett eredményes tevékenysége jutalmaként
tüntették ki az elismeréssel.

Forrás! FRITCZ Rudolf Künkon: *103 Auktion.* Osnabrück, 2005, FRITCZ Rudolf Künkon Münsenhandlung. 213.p. ISBN -

XI.sz.melléklet

Török Ozmán Rend III. osztálya a kardokkal.

Abdul Azisz szultán 1862-ben alapította az állam érdekében végzett jeles tettek jutalmazására.

Pokorny Hermann-t 1917-ben
a Breszt-Litovszk-i béketárgyalásokon kifejtett eredményes tevékenysége jutalmaként
tüntették ki az elismeréssel.

Forrás ! *Verorders Kollektion Tammann 80. Auktio.* Basel, 2008, UBS.AG. 194.p.

XII.sz.melléklet

Bolgár Katonai Érdemrend III. osztálya hadiékítményekkel.

Forrás ! *Verorders Kollektion Tammann 80. Auktio.* Basel, 2008, AG. 128.p.

XIII.sz.melléklet

Nagy Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal.

Ferenc József 1890-ben a Katonai Érdemkeresztet alapított,
majd 1914-ben különleges legfelsőbb dicsérő elismerés látható jeleként
Nagy Katonai Érdeméremmel egészítette ki a kitüntetést.
Ezt az elismerést rendkívül ritkán, elsősorban a hadsereg,vagy hadseregcsoport
parancsnokoknak adományozták.
Az első világháborúban 10 külföldi és 20 osztrák,illetve magyar állampolgár
számára történt adományozás.
Összesen két kivétel volt, az egyik BENFIELD sorhajó hadnagy (szárazföldi rangrendszerben
százados a megfelelője) tengerészeti mesterrepülő, a másik POKORNY Hermann vezérkari alezredes.

POKORNY Hermannt 1918-ban tűntették ki ezzel a kivételes elismeréssel.

1.sz. kép *2.sz.kép* *3.sz.kép*

Forrás ! *1.sz. kép*: Kriegsmuseum Wien. ; *2.sz. kép*: BODROGI Péter - MOLNÁR József - ZEIDLER Sándor: *Nagy magyar kitüntetéskönyv. A magyar állam rendjelei és kitűntetési a Szent György-Rendtől a Nagy Imre-Érdemrendig.* Budapest, 2005, Rubicon-Ház Bt. 98.p. HU-ISBN 963 86721 1 0. /Rubicon könyvek./ ; *3.sz.kép*: Loc.cit.: 117.p.

Magyarázat a *3.sz. képhez*: A kitűntetett a kitüntetés két példányával rendelkezett az egyiket - a peremén lévő vésés szerint - az Evidenzbüro tiszti karától kapta. Ez a kor bevett szokása volt. A másik volt a hivatalos példány. Annak ellenére, hogy a kitűntetést már két éve *Károly* képmásával adományozták POKORNY Hermann kitűntetésének mindkét példányán *Ferenc József* arcmása szerepelt.

Eredetileg felszólításra Katonai Mária Terézia Rendért folyamodott, melynek teljesítését MECKENSEN tábornagy is javasolta, azonban mivel ezen rend adományozásának egyik feltétele a rendkívüli személyes bátorság volt, amelynek a teljesítésére POKORNY számára nem nyílt lehetőség, ezért Maximilian RONGE vezérkari ezredes Ő Felsége számára más jellegű kitüntetés adományozását javasolta. Az uralkodó ezért a Nagy Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal tűntette ki POKORNY Hermannt.

Nagy Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal elismerés okirata.

Nr. 197.
4. November 1918.

Personal-angelegenheiten.

Verordnungsblatt für das k. u. k. Heer.

Allerhöchste Entschließungen.

Seine k. u. k. Apostolische Majestät geruhten allergnädigst

anzubefehlen:

daß die besondere Allerhöchste belobende Anerkennung — bei gleichzeitiger Verleihung der Schwerter — bekanntgegeben werde:

für besonders hervorragende Dienstleistung vor dem Feinde:

dem Oberstleutnant Hermann **Pokorný** des Gfiffbo-[illegible]. (A. h. E. vom 24. Okt. 1918 — Präs. Nr. 39644, vom 28. Okt. 1918);

zu verleihen:

den Orden der Eisernen Krone 2. Klasse mit der Kriegsdekoration und den Schwertern taxfrei:

in Anerkennung tapferen und erfolgreichen Verhaltens vor dem Feinde:

dem Obersten Emil **Vidale** des IR.Rgts. Nr. 13, [illegible] mit dem Rudo. eines bh. Inf.Rgts.;

dem Hauptmann i. d. Ref. Alexander **Lösch** des Inf.-Rgts. Nr. 32;

das Ritterkreuz des Leopold-Ordens mit der Kriegsdekoration und den Schwertern taxfrei:

in Anerkennung tapferen und erfolgreichen Verhaltens vor dem Feinde:

dem Obersten d. R. Adalbert **Dobija von Kamieniec**

dem Oberstleutnant Eduard von **Weydt** des Inf.Rgts. Nr. 93;

dem Hauptmann Felix von **Bäumen** des Feldjäger-Rgts. Nr. 106; (A. h. E. vom 24. Okt. 1918 — Präs. Nr. 39699, vom 28. Okt. 1918);

dem Obersten Martin **Trsek** des Inf.Rgts. Nr. 81 (A. h. E. vom 24. Okt. 1918 — Präs. Nr. 39644, vom 28. Okt. 1918);

dem vor dem Feinde gefallenen Hauptmann Inf. **Karl** des Feldjäg.Baons. Nr. 24; (A. h. E. vom 24. Okt. 1918 — Präs. Nr. 39699, vom 28. Okt. 1918);

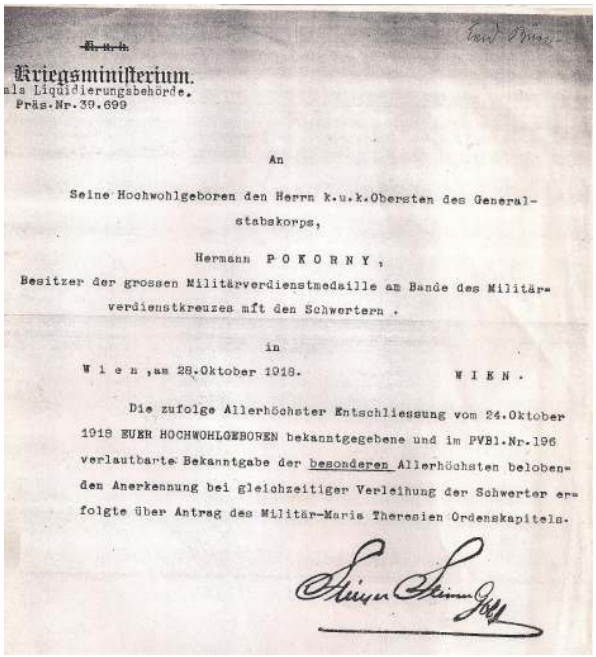
das Offizierskreuz des Franz Joseph-Ordens mit der Kriegsdekoration:

in Anerkennung vorzüglicher Dienstleistung während der Kriegszeit:

dem Oberstleutnant Friedrich **Pelz** des Inf.Rgts. Nr. 24; (A. h. E. vom 18. Okt. 1918 — Präs. Nr. 38375, vom 19. Okt. 1918);

Ohne die Verleihungen von Tapferkeitsmedaillen.

(68. Jahrgang.) 1390

~~Kr.u.k.~~

Kriegsministerium.
als Liquidierungsbehörde.
Präs.Nr.39.699

An

Seine Hochwohlgeboren den Herrn k.u.k.Obersten des Generalstabskorps,

Hermann POKORNY,

Besitzer der grossen Militärverdienstmedaille am Bande des Militärverdienstkreuzes mit den Schwertern.

in

Wien, am 28.Oktober 1918. WIEN.

Die zufolge Allerhöchster Entschliessung vom 24.Oktober 1918 EUER HOCHWOHLGEBOREN bekanntgegebene und im PVBl.Nr.196 verlautbarte Bekanntgabe der besonderen Allerhöchsten belobenden Anerkennung bei gleichzeitiger Verleihung der Schwerter erfolgte über Antrag des Militär-Maria Theresien Ordenskapitels.

Forrás ! Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi könyvtára.

XIV.sz.melléklet

Orosz Vlagyimir Rend IV. osztálya.

II Katalin cárnő 1772-ben alapította.
POKORNY Hermann-t 1920-ban VRANGEL - LAMPE vezérkari ezredes budapesti összekötő tisztje által - az elismerés békebeli, aranyból készült példányával tüntette ki.

Forrás ! *Verorders Kollektion Tammann 80. Auktio.* Basel, 2008, UBS.AG. 453.p.

XV.sz.melléklet

Kormányzói Dicsérő Elismerés (Koronás Bronz Érdemérem piros-fehér szegélyes zöld szalagon).

Vitéz nagybányai HORTHY Miklós kormányzó 1922-ben alapította, az Osztrák-Magyar Monarchia legfelsőbb dicsérő elismerésének a mintájára. Az 1890-es és a 1922-es érmek hátulján „Signum Laudis" azaz a dicséret jele latin felirat szerepelt.

POKORNY Hermann-t 1926. VI. 29.-én nyá. honvéd tábornokként és aktív vámőr tábornokként kapta meg az elismerést.

Forrás ! UNGVÁRY Krisztián gyűjteményéből.

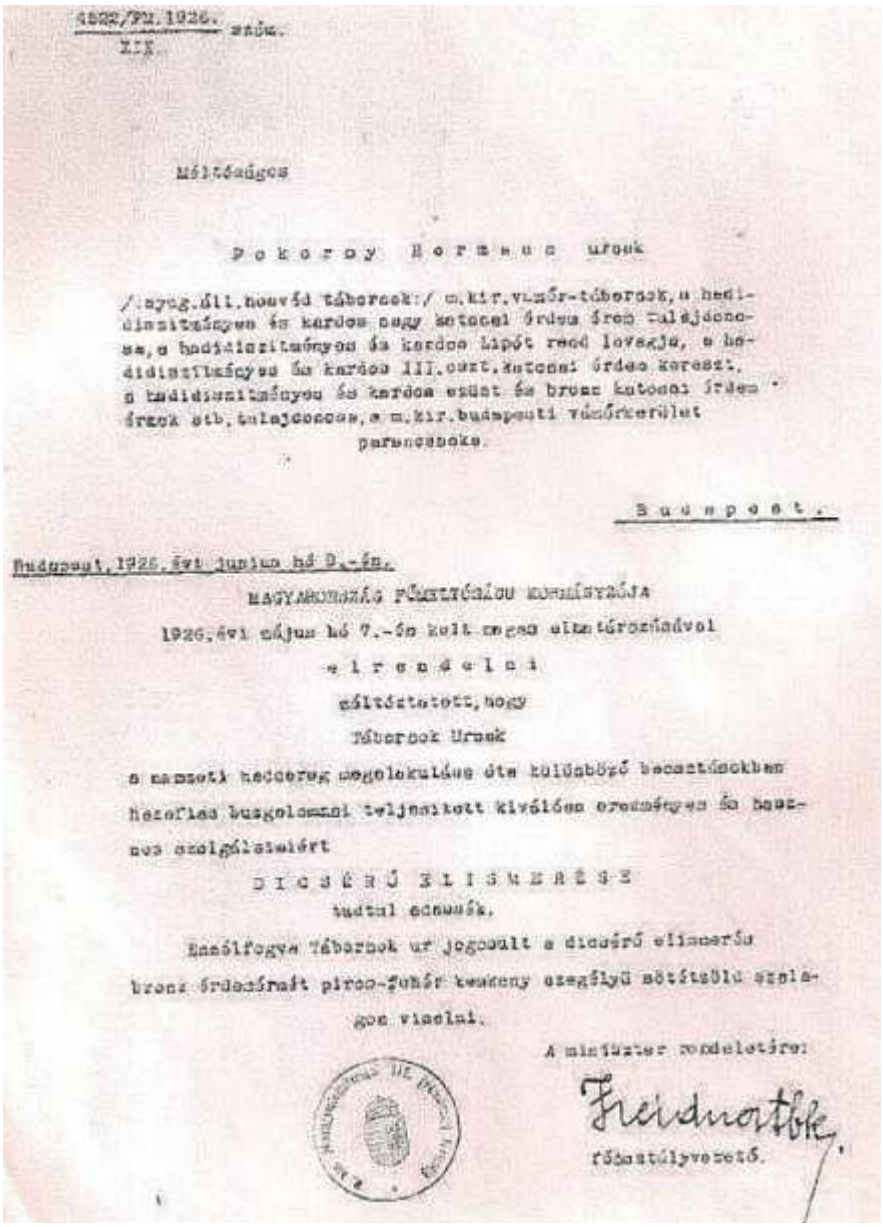
XV.sz.melléklet

Újólagos Kormányzói Dicsérő Elismerés (Koronás Ezüst Érdemérem Piros-fehér szegélyes zöld szalagon).

Forrás! GYÁRFÁS György magángyűjteménye.

POKORNY Hermann számára kiállított Kormányzói Dicsérő Elismerés értesítési okirata.

4522/VI.1926. szám.
XIX.

Méltóságos

Pokorny Hermann urnak

/Nyug.áll.honvéd tábornok:/ m.kir.vkmőr-tábornok,a hadidinsitaéyen és kardos nagy katonai érdem érem tulajdonosa,a hadidinsitaényen és kardos Lipót rend lovagja, a hadidinsitaényen és kardos III.osztt.katonai érdem keresztes, a hadidinsitaényen és kardos ezüst és bronz katonai érdem érmek stb.tulajdonosa,a m.kir.budapesti vkőrkerület parancsnoka.

Budapest.

Budapest,1926.évi junius hó 9.-én.

MAGYARORSZÁG FŐMLTÓSÁGU KORMÁNYZÓJA

1926.évi május hó 7.-én kelt magas elhatározásával

elrendelni

méltóztatott,hogy

Táborok Urnak

a nemzeti hadsereg megalakulása óta különböző beosztásokban hazafias buzgalommal teljesített kiválóan eredményes és hasznos szolgálataiért

DICSÉRŐ ELISMERÉST

tudtul adnunk.

Ennélfogva Táborok ur jogosult a dicsérő elismerés bronz érdemérmét piros-fehér keskeny szegélyű sötétkék szalagon viselni.

A miniszter rendeletére:

Freidnertőke
főhatályvezető.

Forrás ! Hadtörténeti Levéltár kormányzói elhatározás 1935.III.23/124 titk/K.I.-1935/65 oldal.

XVI.sz.melléklet

Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya.

Ferenc József 1849-ben alapította,
majd 1923-ban külsőségeiben a Magyar Királyi Honvédség viszonyainak megfelelően módosították
a szolgálati idő elismerésének látható jeleként.

POKORNY Hermannt 1930-ban tüntették ki az elismeréssel.

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

POKORNY Hermann adományozó okirata
a Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya.kitüntetésre.

M. kir. Honvédelmi Miniszter.

102.849. szám.
eln.8.-1930.

Altábornagy Urnak,

30 évi tényleges katonai szolgálati idejének
betöltése alkalmából,
1930. évi augusztus hó 18-ával

A II. OSZTÁLYU

TISZTI KATONAI SZOLGÁLATI JELET

adományozom.

Budapest, 1930. évi julius hó 7-én.

A miniszter helyett:

Nagyméltóságu

POKORNY HERMANN
magyar királyi altábornagy urnak

Miskolc.

Forrás! GYÁRFÁS György magángyűjteménye.

POKORNY Hermann tábornok 1926 után.

Forrás ! POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző*. Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

XVII.sz.melléklet

Magyar Háborús Emlékérem karddal és sisakkal.

vitéz nagybányai HORTHY Miklós kormányzó 1929-ben alapította,
az első világháborúban frontszolgálatot teljesítők részére.

POKORNY Hermann-t 1930-ban tüntették ki az elismeréssel.

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

POKORNY Hermann altábornagyról készült festmény a miskolci tiszti kaszinóban 1935-ben.

Forrás ! POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző.* Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

XVIII.sz.melléklet

Magyar Érdemkereszt II. osztálya csillaggal (magyar érdemrend keresztje a csillaggal).

vitéz nagybányai HORTHY Miklós kormányzó 1922-ben alapította,
1935-ben elnevezése Magyar Érdemrend Középkeresztje a csillaggal elnevezésre változott.

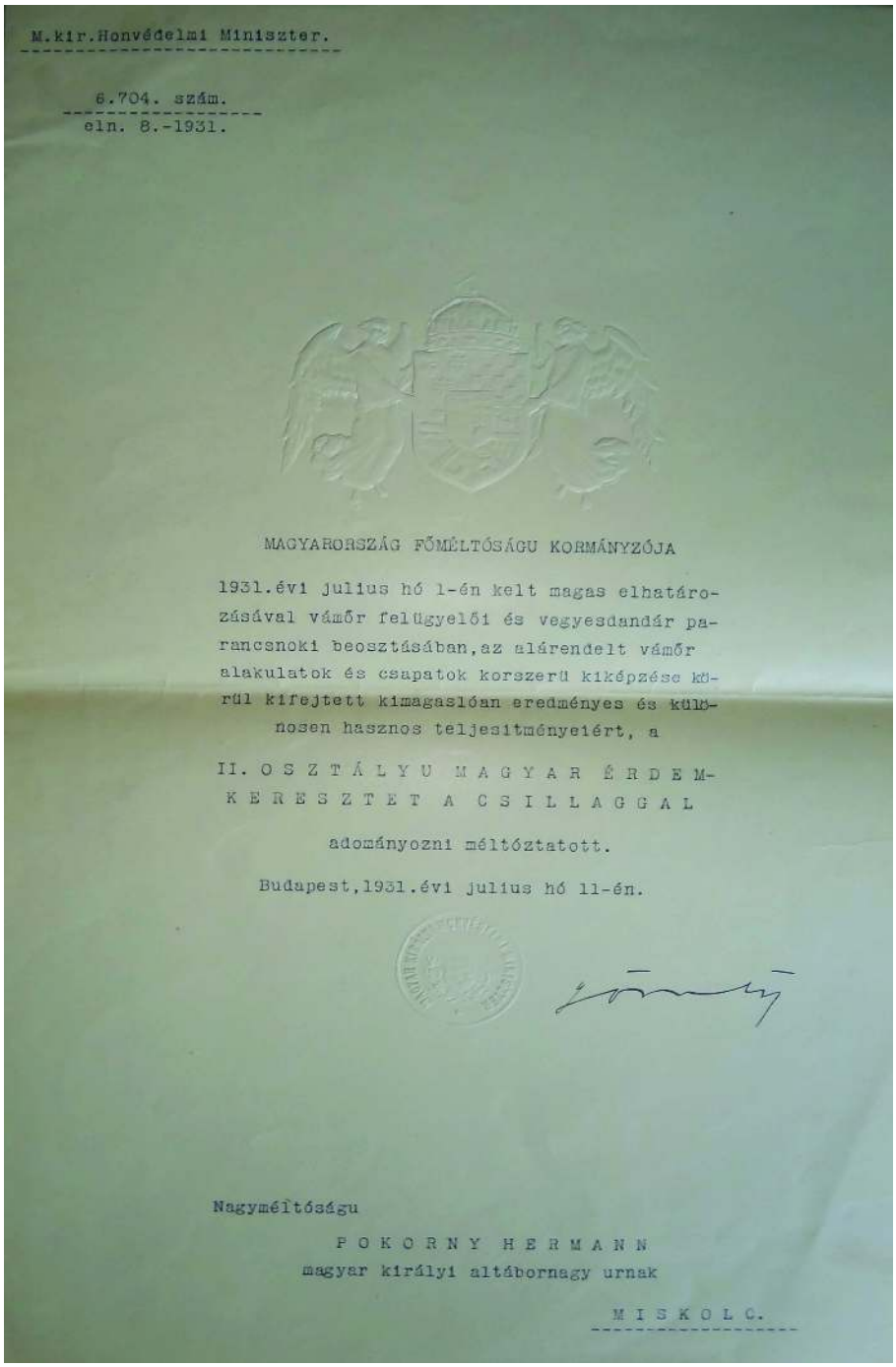
POKORNY Hermann-t altábornagyi rangban a miskolci VII. vegyesdandár parancsnokaként
1931-ben tűntették ki az elismeréssel.

Forrás! BODROGI Péter - MOLNÁR József - ZEIDLER Sándor: *Nagy magyar kitüntetéskönyv. A magyar állam rendjelei és kitűntetési a Szent György-Rendtől a Nagy Imre-Érdemrendig*. Budapest, 2005, Rubicon-Ház Bt. 139-140.p. HU-ISBN 963 86 7211 0. /Rubicon könyvek./

POKORNY Hermann adományozó okirata
Magyar Érdemkereszt II. osztálya csillaggal kitüntetésre.

M.kir.Honvédelmi Miniszter.

6.704. szám.
eln. 8.-1931.

MAGYARORSZÁG FŐMÉLTÓSÁGU KORMÁNYZÓJA

1931.évi julius hó 1-én kelt magas elhatározásával vámőr felügyelői és vegyesdandár parancsnoki beosztásában,az alárendelt vámőr alakulatok és csapatok korszerü kiképzése körül kifejtett kimagaslóan eredményes és különösen hasznos teljesitményeiért, a

II. OSZTÁLYU MAGYAR ÉRDEMKERESZTET A CSILLAGGAL

adományozni méltóztatott.

Budapest,1931.évi julius hó 11-én.

Nagyméltóságu

POKORNY HERMANN
magyar királyi altábornagy urnak

MISKOLC.

Forrás! GYÁRFÁS György magángyűjteménye.

POKORNY Hermann ny.á.altábornagy 1940-ben nagytársasági öltözetben.

Forrás ! POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző.* Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

XIX.sz.melléklet

Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a csillaggal.

Az országgyűlés 1946-ban alapította,

POKORNY Hermannt emlékiratainak tanúsága szerint 1946-ban tüntették ki az elismeréssel, valójában 1947-ben kezdték adományozni az elismerést, melynek POKORNY Hermann részére történő adományozása érthetetlen módon nem szerepel sem a *Honvédségi Közlönyben*, sem a *Magyar Közlönyben*

Forrás! BODROGI Péter - MOLNÁR József - ZEIDLER Sándor: *Nagy magyar kitüntetéskönyv. A magyar állam rendjelei és kitűntetési a Szent György-Rendtől a Nagy Imre-Érdemrendig*. Budapest, 2005, Rubicon-Ház Bt. 139-140.p. HU-ISBN 963 86 7211 0. /Rubicon könyvek./

XX.sz.melléklet

Magyar Népköztársasági Érdemérem arany fokozata.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1949-ben alapította, melyet 1953/V.tv. szűntetett meg

POKORNY Hermann-t 1950-ben tűntették ki az elismeréssel, melyet a RÁKOSI Mátyásnak küldött önéletrajzának tanúsága szerint rendfokozatához képest megalázóan alacsony elismerésnek tartotta.

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

POKORNY Hermann az 1945 utáni magyar honvédség nyá. vezérezredeseként.

73... sorszám 16.948/M. E. szám
194 6.

MAGYARORSZÁG MINISZTERELNÖKE

Igazolom és elismerem, hogy

POKORNY HERMAN

Vezérezredes

aki született 1892. év Grätz hó 7. napján [illegible] m.,

a nemzeti ellenállási mozgalomban és a fasizmus elleni harcban

önfeláldozó magatartását tanusította.

Erről a 7206/1945. M. E. számú rendelet értelmében jelen okiratot kiállítom.

Budapest, 1946. évi [illegible] hó 6.

miniszterelnök

Forrás ! ZEIDLER Sándor gyűjteményéből.

SZAKÁLY Sándor

Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918-1922.

A két világháború közti Magyarország haderejének - 1922. I. 4-éig Nemzeti Hadsereg, majd azt követően Magyar Királyi Honvédség - hírszerző és kémelhárító szolgálata történetéről viszonylag kisszámú publikáció jelent csak meg ez idáig.[1] Ennek alapvetően több oka is van, melyek közül talán a legjelentősebb a viszonylag kisszámú korabeli forrásanyag, illetve a meglévők „szórtsága", továbbá bizonyos anyagoknak az elmúlt évtizedekben kutatók előli „elzártsága".

A forrásanyag bővülése nem igazán várható a jövőben sem, azonban a meglévőkhöz való hozzáférés lehetőségei jelentősen javultak. A Hadtörténelmi Levéltárban, az Állambiztonság Szolgálatok Történeti Levéltárában található iratanyag kutatása ma már nem okoz problémát, de alapos és időigényes kutatást feltételez. Ezen levéltárakban az egykori 2. vkf. osztály iratai mellett főleg az osztályon szolgált személyek anyaga, nem egy esetben a későbbi korok számára megírt emlékezései találhatók. Utóbbiak közül a leglényegesebb UJSZÁSZY István kézirata,[2] amely ma már könyv formájában is elérhető, illetve KÁDÁR Gyula kézirata, melynek egy erősen szerkesztett változata - emlékirat formájában - három évtizede napvilágot látott.[3] Fontos feladat még az egykori katonai attasék, 2. vkf. osztályvezetők, vezetőhelyettesek és beosztottak ellen lefolytatott nép-, illetve katonai bírósági perek iratanyagainak a tanulmányozása is. Utóbbiak Budapest Főváros Levéltárában, a Hadtörténelmi Levéltárban, illetve az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában lelhetők fel.

Fontos lenne ugyanakkor hasznosítani a magyar katonai emigráció egykori tagjainak az emlékezéseit[4] is, illetve a vélhetően még különböző helyeken lappangó eredeti iratanyagokat is. Ismeretes, hogy a 2. vkf. osztály eredeti iratanyagainak jelentős részét - főleg a második világháború évei alatt keletkezetteket, Magyarország német megszállásának idején, 1944. III. 18-19. - az osztály beosztottai részben megsemmisítették, míg a megmaradt iratok jelentős része az osztály kitelepülése során külföldre került, illetve megsemmisíttetett.[5]

A jövő kutatóinak, illetve a kutatásnak lesz a feladata, hogy

az 1918 őszén létrejött, önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetét, az azt összefogó osztály szervezettörténetét és tevékenységét feltárja, és egy (kis)monográfiában közreadja. A jelen írás nem vállalkozhat ezen feladatra, hiszen a szerzője alapkutatásokat nem - csak érintőlegesen - folytatott, és a témára vonatkozó ismereteit főleg személyekre vonatkozó kutatásai során szerezte. A jelen írás így inkább csak egy olyan vázlatnak tekinthető, amely segítheti a jövőben elvégzendő feladatok kijelölését, és irányt mutathat a jövő kutatói számára.

Az önálló, független Magyarország létrejötte az 1918. X. 31-ei úgynevezett *„őszirózsás forradalomnak”* és az azt megelőző politikai, társadalmi, gazdasági változásoknak, illetve fejlődésnek köszönhető. Az 1867-ben Magyarország és Ausztria, pontosabban a Magyarország és az uralkodó között létrejött úgynevezett *„kiegyezés”* Magyarországot az addigi HABSBURG-birodalom szinte teljes jogú tagországaként/társországaként az Osztrák-Magyar Monarchia nevet felvevő államalakulat államalkotó részévé tette, de nem biztosította ugyanakkor számára az önálló államisághoz szükséges valamennyi alkotóelemet, így többek között az önálló *„külpolitizálás”* lehetőségét, a teljesen önálló had- és pénzügyet.

Az uralkodó - *I. Ferenc József* császár és király - és az udvar meghatározó politikusai ragaszkodtak ugyanis ahhoz, hogy a birodalom hadereje ne az egyes tagországok fegyveres erejét jelentse, hanem közös ügyként *„kezeltessék”*. Ugyanez vonatkozott a külügyek kezelésére is. Sem Ausztria, sem Magyarország nem rendelkezett önálló külpolitikával, illetve ahhoz szükséges szervezettel. E két jelentős terület - külügy és hadügy - anyagi igényeinek a biztosítására pedig közös pénzügyminisztériumot is felállítottak.

Az így létrejött közös államszervezet sajátossága ellenére a hadügyek és a pénzügyek tekintetében azonban mind Magyarország, mind Ausztria rendelkezett *„saját”* lehetőségekkel (is). A *„saját”* haderő ügyében a Magyar Királyi Honvédség, illetve az osztrák k. k. Landwehr (Császári Királyi Honvédség) képezte azon erőket, amelyek a korban úgynevezett *„másodvonalbeli erőknek”* számítottak, nem lévén teljes struktúrájú fegyveres erők - számos fegyvernem, szakcsapat, vezetői szint, stb. hiánya okán -, amelyek ennek megfelelően természetesen önálló hírszerző és kémelhárító szervezettel sem rendelkeztek.

A világháborús - akkor még nem használták az I. jelzőt - vereség következtében felbomló Osztrák-Magyar Monarchia a különböző forradalmi és nemzetiségi mozgalmaknak köszönhetően elemeire esett szét. A birodalom szétesése egyben az önálló magyar állam létrejöttét is eredményezte, amelyet ugyanakkor a birodalméhoz hasonló felbomlás veszélye is fenyegetett, aminek oka elsősorban a Magyar Királyság területén élő nemzetiségek jelentős aránya - az 1910-es népszámlálási adatok szerint mintegy ötven százalékban különböző nemzetiségek lakták a Magyar Királyságot[6] -, illetve azok többségének a Magyarországtól való elszakadási igénye volt. Ez a fenyegetettség 1918 végére gyakorlatilag olyan ténnyé vált, amely visszafordíthatatlan folyamatokat indított meg, azaz a *„történelmi Magyarország”* részeire esett szét. A különböző nemzetiségi tanácsok kimondták ugyanis a nemzetiségek által lakott területek kiválását Magyarországból és azoknak a környező régi, illetve újonnan létrejövő államokhoz való csatlakozást.

Az 1918. X. 31-én megalakult, KÁROLYI Mihály gróf vezette magyar kormány, majd az azt követő - 1919. I. 11-én BERINKEY Dénes vezetésével megalakult - új kormány az addigi honvédelmi vezetést is igyekezett átalakítani, illetve a volt Magyar Királyi Honvédség, valamint a *„közös”* haderő egykori alakulataiból új haderőt felállítani. Utóbbi esetében az önkéntességet téve alapelemmé.

Az 1918. X. 31-éig Honvédelmi Minisztérium néven működő katonai-közigazgatási szervezetet Hadügyminisztériummá nevezték át, és egyben elkezdődött az új magyar haderő meg-, illetve újjászervezése. Ez elengedhetetlen feladat volt, hiszen a felbomló közös haderőben, illetve a Magyar Királyi Honvédségben szolgált magyar, illetve magyar állampolgárságú tisztek többsége továbbra is szolgálni kívánt, és ezt kívánta az ország érdeke is. Elengedhetetlennek látszott a volt Magyar Királyi Honvédségben, illetve az úgynevezett *„közös haderőben”* szolgáltakból egy új nemzeti haderő létrehozása, még akkor is, ha voltak olyan politikai erők, amelyek ezt szükségtelennek vélték.

A *„volt”* honvéd, illetve a *„volt”* közös tisztek, altisztek állampolgárságuknak, nemzetiségüknek és szimpátiájuknak megfelelően igyekeztek maguk számára új hazát és új haderőt választani.

A Magyarországot választók esetében elmondható, hogy létszámuk, a „maradék Magyarországhoz" viszonyítva, magas volt, hiszen a KÁROLYI, majd a BERINKEY kormány mindössze néhány tízezer fős haderővel számolt, s azt is alapvetően önkéntes jelentkezőkből kívánta felállítani. A korábbi időszakhoz viszonyítva jelentősen kisebb létszámra tervezett haderő következtében tisztek ezrei kerültek ki a haderőből, míg a kormány döntésének megfelelően a tábornokok, illetve az ezredesek szinte kivétel nélkül nyugállományba kerültek. Megszüntették ugyanakkor a vezérkari, a tüzértörzskari és a hadmérnöktörzskari testületeket is.[7]

Ezen csonkításokkal együtt, illetve ellenére is folyamatos volt ugyanakkor az igény az új hadügyminisztérium, illetve egy hadsereg parancsnokság szervezésére.

A hadügyminisztérium megszervezésekor a korábbi mintákat csak részben vették figyelembe, hiszen nem lévén a magyar Honvédségnek, majd későbbi nevén Néphadseregnek (1918. XI. 16. - 1919. III. 21.) vezérkara olyan feladatokat és funkciókat is a Hadügyminisztériumnak kellett (volna) átvennie, amelyekre korábban nem volt példa.

Ilyennek tekinthető a hírszerzés és a kémelhárítás kérdése. Az Osztrák-Magyar Monarchia haderejében ezen feladatokat az úgynevezett *„Evidenzbüro"* - Nyilvántartó Iroda - látta el, amely a közös haderő vezérkarának egyik „illetékes" irodája volt.

Az újonnan megszervezett magyar Hadügyminisztériumban e feladatok elvégzésére a minisztérium 1. osztálya lett „kijelölve". A Hadügyminisztérium 1. osztálya feladatává tették a „hadműveletek, hírszerzés, nyilvántartás, elvi ügyek" intézését.

Az osztály gyakorlatilag 1918. november 1-jétől állt fel, élén az addig a közös haderőben szolgáló STOJAKOVICS Demeter[8] -1935. XI. 4-étől SZTÓJAY Döme - vezérkari őrnaggyal. Ő szolgált egykoron a „központban" - Evidenzbüro -, illetve a világháború éveiben működő főparancsnokságon és a Balkáni erők hírszerző „részlegénél" is.

STOJAKOVICS az osztályára olyan fiatal vezérkari tiszteket osztott be, akik rendelkeztek már bizonyos ismeretekkel, illetve nyelvi felkészültségük, ismeretük az átlagosnál jobb volt.

Az új osztályvezető, aki bizonyos kérdésekben együttműködött a Hadügyminisztérium ugyancsak újonnan megszervezett

Katonapolitikai osztályával - amely főleg a „külkapcsolatok" kérdéseivel foglalkozott - a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás megteremtőjének tekinthető. A Katonapolitikai osztály (1919. I. 1-e után a Hadügyminisztérium 8. osztálya) élére TÁNCZOS Gábor vezérőrnagy[9] került, aki katona diplomáciai tapasztalatokkal is rendelkezett, lévén korábban az Osztrák-Magyar Monarchia katonai attaséja Belgrádban, Athénben, illetve Szófiában.

A kiépülő, STOJAKOVICS Demeter vezette osztály 1919. I. 1-től, a minisztérium szervezeti változásainak köszönhetően, a hadügyminisztérium 5. osztályává alakult át, de ugyanazon feladatok ellátására volt hivatott, mint amelyekkel korában rendelkezett, azaz „hadműveletek, hírszerzés, nyilvántartás, elvi ügyek".

STOJAKOVICS osztálya főleg az ellenséges hatalmak - Cseh(szlovákia), Románia, Szerbia - által megszállt magyarországi területekről igyekezett információkat beszerezni és az ellenséges hatalmak számára folytatandó kémtevékenységet megakadályozni, de a hadműveletek tervezése is a feladatai közé tartozott.

Nem változott érdemben az osztály feladatköre - de a személyi állomány összetétele sem! - 1919. III. 21-e után, amikor is létrejött az úgynevezett „Magyar(országi) Tanácsköztársaság", melynek neve 1919 júniusának második felében Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságra módosult.

A hadügyminisztérium átalakult Hadügyi Népbiztossággá, és annak az 5. osztálya „felelt" a továbbiakban a *„hadműveletekért, karhatalomi kérdésekért, hírszerzésért, hadrendi ügyekért."*

Az osztály feladataiban alapvető változást nem, de alárendeltségében módosulást hozott az 1919. áprilisi cseh(szlovák), majd román támadás. 1919. V. 5-étől a Hadügyi Népbiztosság 5. osztálya kivált a katonai-közigazgatási szervezetből, és a létrehozott Vörös Hadsereg Parancsnokság II. csoportja elnevezést kapva a hadsereg parancsnokának közvetlen alárendeltségébe került. Ez a változás azt jelentette, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás, illetve részben a hadműveleti tervezés is egy működő parancsnoksághoz került, amelyen belül az érdemi irányítás a főparancsnokság vezérkari főnökének - az adott időszakban STROMFELD Aurél[10] „volt" vezérkari ezredes - kezében összpontosult.

A Vörös Hadsereg Parancsnoksága II. csoportja működésének eredményességéről nem rendelkezünk érdemi adatokkal, de a későbbi emlékezések kapcsán elmondható, hogy az alig néhány hete-hónapja működő szervezet jól szolgálta a Magyar(országi) Tanácsköztársaság politikai és katonai vezetése elvárásait.

Midőn a Vörös Hadsereg - melynek tisztikarát szinte kivétel nélkül a korábbi honvéd és „közös" tisztek alkották - az ország területének jelentős részét megszállva tartó cseh(szlovák) és román erők ellen harcolt, Szegeden létrejött a KÁROLYI Gyula gróf[11] vezette ellenkormány, amelynek hadügyminisztere nagybányai HORTHY Miklós altengernagy[12] - az osztrák-magyar haditengerészet flottájának utolsó parancsnoka - lett, aki 1919. VI. 6-án rendeletet bocsátott ki a Nemzeti Hadsereg szervezéséről.[13]

Természetesen az ezen rendelet alapján szerveződő úgynevezett „Nemzeti Hadsereg" is létrehozta a saját hírszerző és kémelhárító szolgálatát. 1919. VI. 5-én HORTHY Miklós altengernagy mint hadügyminiszter jóváhagyólag tudomásul vette a Nemzeti Hadsereg hadműveletei csoportjának (I. csoport) felterjesztését, amely a hírszerző osztály megszervezésére és beosztására vonatkozott.

Ezen létrehozandó osztály feladatát a következőképp fogalmazták meg az előterjesztés készítői: *„1. A védelmi hírszerző szolgálat Szeged város területén, s a hadműveleti területen belül, 2. A támadó hírszerző szolgálat úgy a közeli, mint a messzi viszonylatokban. 3. Az ország különböző részeiben uralkodó hangulat és esetleges ellenforradalmi mozgalmak pontos nyilvántartása."*[14]

Az utasítás megszabta az osztály számára, hogy a fontos külpolitikai vonatkozású eseményekről a hadügyminisztériumot azonnal értesíteni kell. A Nemzeti Hadsereg hadműveleti csoportja ezen osztálya élére OTTRUBAY Károly vezérkari őrnagyot[15] nevezték ki, aki a békebeosztása idején az uralkodó Katonai Irodáján is teljesített szolgálatot, a világháború idején pedig hadosztály vezérkari főnöki beosztásban szolgált.

Megemlítendő, hogy a szegedi ellenkormány - amely létét a francia megszálló hatóságok mindenkori jóindulatának tudhatta be - a hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozó osztály katonai jellegének rejtése okán a francia hatóságok felé SIKET

András miniszteri osztálytanácsost szerepeltette vezetőként.

A Magyar(országi) Tanácsköztársaság bukását követően sajátos kettősség alakult ki a hírszerzés és kémelhárítás területén (is). A hadügyminiszteri tisztétől 1919. VII. 12-én megvált HORTHY Miklós a Nemzeti Hadsereg „fővezérletét" vette át, Fővezér-i címmel, és így gyakorlatilag az ellenforradalmi fegyveres erő teljhatalmú, egyszemélyi vezetőjévé vált.

Az 1919. VIII. 1-je utáni állapot szerinti, a Hadügyi Népbiztosságból ismét Hadügyminisztériummá átalakult - Budapesten székelő - szervezet 5.a., illetve 5.b. osztályához tartoztak a „hírszerzés, a kémvédelem és a sajtóügyek". Az 5. b. osztály vezetője továbbra is STOJAKOVICS Demeter maradt, míg a Nemzeti Hadsereg Fővezérségén a II. csoport (nyilvántartó csoportnak is nevezték) foglalkozott a fent nevezett kérdésekkel. Annak a vezetője továbbra is a korábban kinevezett OTTRUBAY Károly vezérkari őrnagy volt. (Ő ezen beosztását az 1919. november közepén bekövetkezett átszervezésig töltötte be.)

Az így kialakult kettősség megszüntetése a katonai és a politikai vezetés - bár utóbbi lehetőségei az adott időben erősen korlátozottak voltak - elemi érdeke volt. Úgy vélték az arra illetékesek, hogy a megkettőzött szerep, a párhuzamosságok a hatékonyság rovására mehetnek, és adott esetben bizonyos rivalizálás sem zárható ki a két „intézmény" között. Ezért a párhuzamosságokat felszámolandó a hadügyminisztérium hírszerző (5.b.) osztályát és a Fővezérség II. (nyilvántartó) csoportját összevonták, s e két szervből létrejött a Fővezérség II. csoport (amely később a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke, majd a Magyar Királyi Vezérkar főnöke Nyilvántartó Irodája elnevezést is viselte), melynek vezetését STOJAKOVICS Demeter vette át 1919. XI. 17-én. Ezzel folytatva gyakorlatilag a több mint egy esztendővel korábban megkezdett, megszakítás nélküli szervezői és vezetői munkáját. OTTRUBAY Károly beosztása megszűnt, ő maga pedig az 1920-as évek elején kivált a tényleges szolgálatból.

STOJAKOVICS a Fővezérség II. csoport állományába a hírszerzéssel és kémelhárítással korábban foglalkozó osztályok, illetve csoportok állományába tartozó tiszteket vette át, akikkel megkezdte a szervezet fel-, illetve kiépítését. A korábbi osztrák-magyar - de mondhatjuk így „nemzetközi" - gyakorlatnak megfelelően építették ki a szervezet hármas tagozódását: hírszerzés, nyilvántartás, kémelhárítás.

A Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke BERZEVICZY Béla vezérőrnagy[16] 1919. XII. 7-i parancsában a hírszerző szolgálat új szervezéséről így fogalmazott: *„A fővezérség egyes osztályainak átcsoportosítása és ügyköreinek új beosztása következtében a fővezérség II. csoportja ezentúl csak az offenzív hírszolgálatot (ezen elnevezés alatt ezentúl csak az ellenséges és idegen államok ellen irányuló katonai és politikai felderítés értendő) és ezzel szorosan összefüggő kémvédelmi szolgálatot (Spionageabwehr), valamint az ellenséges és idegen államok katonai és politikai helyzetének nyilvántartását látja el. A fővezérség II. csoportjához tartozott minden más ügykör (vörös védelmi, nemzetvédelmi propaganda és sajtó) a fővezérség VI. csoportjához lett áttéve."*[17]

Utóbbi döntéssel az 1919. VIII. 21-én kelt Nemzeti Hadsereg Fővezérlete által kiadott 24/II. számú rendeletet helyezte gyakorlatilag hatályon kívül, mely rendelete a Fővezérlet II. b. osztály számára olyan feladatokat jelölt, amelyek főleg a volt „vörös rendszer" lebontásában való aktív közreműködést határozták meg.[18]

A szervezet életében fontos, ha nem is jelentős változást hozott 1920. IV. 1-je, amikor is - a Fővezérség megszűntét követően létrejött Magyar Királyi Vezérkar Főnöke szolgálati állás és a Vezérkar Főnöke alárendeltségében - úgynevezett „vezérkari irodák (későbbi nevükön osztályok)" szerveződtek. Ezen Irodák egyike lett a „Nyilvántartó Iroda", amelynek fontos szerep jutott azon feladatok ellátásához szükséges információk összegyűjtésében és elemzésében, melyek egy 1920. V. 22-én megfogalmazott előterjesztésben így fogalmazódtak meg: *„A vezérkar főnöke a külpolitikát élénk figyelemmel kíséri, s az erre vonatkozó kérdéseket feldolgozza. A külpolitikára a katonai szempontokból esetleg szükséges irányító befolyást a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg gyakorolja. A vezérkar főnöke e tárgyban, valamint a kölcsönös tájékoztatás szempontjából a külügyminiszterrel közvetlenül érintkezik a honvédelmi miniszter egyidejű értesítése mellett"*[19]

A későbbiek során a mindenkori Honvéd Vezérkar főnöke (az elnevezés 1919 és 1945 között számos esetben módosult - Magyar Királyi Vezérkar főnöke, HM VI. csoportfőnök, HM Katonai Főcsoportfőnök, majd ismét HM VI. csoportfőnök - a feladat és a hatáskör érdemi változása nélkül) ezen lehetősége-

ivel élt is. Ennek volt köszönhető például az, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás mindenkori vezetői, természetesen a Honvéd Vezérkar főnökének tudtával és utasításai alapján, úgy az államfőt, mint a miniszterelnököt, illetve a külügyminisztert heti-havi rendszerességgel személyesen tájékoztat(hat)ták.

A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetének 1918 novemberében megkezdődő kiépítéséhez a megfelelő szakemberek kiválasztása mellett fontos volt a szervezet „működéséhez/működtetéséhez" szükséges szabályzatok, utasítások elkészítése is. Ezen utóbbiakat a volt közös haderő által egykoron elkészített és használt anyagokra építve igyekeztek elkészíteni, illetve az egykoron használtakat a szerkesztési munkálatok során hasznosítani.

A volt közös haderőben érvényben és használatban volt szabályzatok, utasítások beszerzése nem okozott igazán nagy gondot a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás felállításán dolgozók számára, hiszen az újonnan létesülő szervezet már 1918 őszén igyekezett a szomszédos országokba katonai megbízottakat, attasékat kiküldeni, akiknek többek között feladatai közé tartozott ezen utasítások, szabályzatok hazajuttatása is. (Ezek a kísérletek - mármint az attaséi szolgálat létrehozása - az adott körülmények között akkor azonban csak részben, illetve rövid időre valósulhattak meg, de a bécsi katonai megbízott a kért anyagokat haza tudta küldeni, s így azon szabályzatok, utasítások átvételével és átdolgozásával elkészültek a vonatkozó magyar szabályozók.)

A katonai hírszerzés és felderítés egyik meghatározó feladatát képezték - és képezik nyilván ma is - az idegen államok politikai és katonai vonatkozású bizalmas anyagainak a megszerzése. Ezen anyagok egy részének a titkosítása rejtjelezett formában igyekszik megakadályozni az idegen hatalmak általi „elérhetőséget". Ezen rejtjelezett anyagoknak a megfejtése tehát minden hírszerző és felderítő szolgálat számára alapvető érdek. Nem volt ez másként a szerveződő magyar katonai hírszerzés és elhárítás esetében sem. Az alig néhány hónapja működő magyar szolgálat ebben a kérdésben komoly sikernek könyvelhette el, hogy sikerült megnyernie magának - az új magyar haderő tényleges tisztjének - az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje egyik legfelkészültebb, legnagyobb tapasztalatokkal rendelke-

ző törzstisztjét, POKORNY Hermann vezérkari alezredest.[20]

A pályafutását a k. k. Landwehrben kezdő - majd azt a közös haderőben folytató - tiszt a világháború alatt a lehallgatott orosz számjeltáviratokat szinte kivétel nélkül megfejtette. Az 1918 végétől már a mindenkori magyar haderő szolgálatában álló POKORNY hatalmas nyelvtudása okán is - német, francia, orosz, lengyel, szerb, cseh, szlovák, bolgár, stb. - számos bizalmas megbízatást hajtott végre, míg feladatául kapta a hírszerző és kémelhárító osztály X (rejtjelfejtő) alosztályának a megszervezését.

Ezt a feladatot már 1920-ban sikeresen megoldotta és 1925. VI. 30-áig állt az X. alosztály élén.Az X. alosztály beosztottai tevékenysége nyomán szinte nem volt olyan európai ország, amelynek diplomáciai és katonai rejtjelezett táviratait ne fejtették volna meg az 1920 és 1945 közötti időszakban.

POKORNY - amint emlékezésében írja - az alosztály felállítását követően azonnal igyekezett a megfelelő utánpótlásról gondoskodni, új, felkészült munkatársakat kinevelni. Utóbbiak részére a ki-, illetve továbbképzés céljából az osztályon több hetes tanfolyamokat szervezett.[21]

Saját működésével és az általa irányított területtel kapcsolatban elmondja azt is, hogy a magyar hírszerzés és kémelhárítás fontosnak tartotta a kapcsolatok kiépítését más, barátinak tekinthető országokkal,[22] amelyek a világháborús vereség és a trianoni békediktátum okán elsősorban a volt legyőzöttek között - Németország, Törökország s részben Bulgária, Lengyelország - voltak keresendők. Ennek köszönhetően már az 1920-as évek elején szoros kapcsolat épült ki a magyar és a német katonai hírszerző szervezetek között, amely kapcsolat a későbbiek során még inkább erősödött. Az alapvető okot, az egymásra utaltságot a „közös" világháborús vereség és a fennálló békerendszer megváltoztatásának közös igénye jelentette.

A kapcsolatok kiépítése és megerősítése okán nem csak német tisztek látogattak Magyarországra, de többek között POKORNY is járt Berlinben már az 1920-as évek elején.[23]

A katonai hírszerzés és kémelhárítás egyik legfontosabb eleme az idegen államokban legálisan jelenlévő kiküldött személye, azaz az általuk működtetett katonai attaséi szolgálat. Ennek a kiépítésére vonatkozó igények már az önálló magyar államiság létrejötte kapcsán megfogalmazódtak, illetve az első

lépések meg is történtek a szervezet létrehozására, de kiderült, hogy a vesztes háború következményeinek az okán - a trianoni békediktátum tiltásai miatt - ez nem épülhet ki.

A különböző feladatokkal megbízott katonai személyek, majd a katonai megbízottak hálózata végül is csak 1920 után - akkor is rejtve - jött létre.[24] A rejtett beosztásban lévők a kezdeti időszak után az 1920-as évek első harmadában már *„katonai szakelőadói”* elnevezést kapták és a magyar királyi követségek állományában teljesítették szolgálatukat.

Az érdemi változás 1927 után következett be, amikor is megszűnt Magyarország katonai ellenőrzése, és a Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság befejezte működését az országban. Ezt követően pedig a magyar állam legálisan is katonai attasékat küldhetett a fogadó országokba, általában a kölcsönösségi elv alapján.

Ezzel gyakorlatilag kiépült a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás teljes, 1945-ig fennállott és magas színvonalon működött szervezete.

Jegyzetek:

1 A témával foglalkozó feldolgozások:
- ÁROKAY: Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának az előzményei 1918-1919.
- ÁROKAY: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása 1920-1923.
- ÁROKAY: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923-1928 között.
- BÖLL
- DOMBRÁDY
- HARASZTI
- HETÉS - MORVA (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919-1938.*
- HOLLÓS
- KÁDÁR
- LŐRINCZ
- POKORNY
- SZAKÁLY: A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919-1945.
- SZAKÁLY: A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele 1919-1945.
- *Szervi határozványok a m.kir. honvéd vezérkar főnöke számára.*
- *Szolgálati Utasítás a m.kir. honvéd vezérkar főnökének helyettese, a vkf. csoportfőnökei, osztályai és egyéb szervei számára.*

2 HARASZTI: op.cit.

3 KÁDÁR: op.cit. A könyv alapjául szolgáló kézirat teljes terjedelmében az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található meg. Közreadása előkészületben.

4 Néhány éve került haza a franciaországi Mulhouse-ból ANDREÁNSZKY Jenő terjedelmes emlékirata, melyben a szerző a 2. vkf. osztályon töltött szolgálatáról, illetve az 1945 utáni nyugati hírszerző szervek általi "megkeresésekről" is részletesen ír.
HIM.HL. Personalia. ANDREÁNSZKY Jenő hagyatéka.

5 KÁDÁR: op.cit. 666.p.

6 Az 1910-es népszámlálás adatai szerint Magyarország lakosságának nemzeti megoszlása - Horvátország nélkül - a következő volt: magyar 54.5% , román 16.1% , szlovák 10.7% , német 10.4% , rutén 2.5% , szerb 2.5% , horvát 1.1% , egyéb 2.2%.
BENDA: III.köt. 1848-1944. 819.p.

7 A vonatkozó rendeletek felsorolását lásd:
SZAKÁLY: A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tisztikara. 30.p.

8 SZTÓJAY Döme (Versec, 1883.I.5. - Budapest, 1946.VIII.24.) hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata szolgálaton kívüli vezérezredes.
SZAKÁLY: Az ellenforradalmi Magyarország (1919-1944) hadseregének felső vezetése. Történelmi-statisztikai tanulmány a katonai elitről.

9 TÁNCZOS Gábor (Budapest, 1872.I.22. - Hajdúnánás, 1953.VIII.11.) hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata címzetes vezérezredes. A külügyminiszteri tisztséget 1919.VIII.7-e és 15-e között ideiglenes megbízással töltötte be.
Loc.cit.

10 STROMFELD Aurél (Budapest, 1878. IX.19. - Budapest, 1927.X.10.) hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1919.IV.20.-a és VI.29.-e között a Keleti Hadsereg, majd a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke.
HETÉS

11 KÁROLYI Gyula (Nyírbakta, 1871.V.5. - Budapest, 1947.IV.23.) Nagybirtokos, politikus. Az első szegedi ellenkormány elnöke 1919.V.30. - 1919.VII.12.
BÖLÖNY - HUBAY: 360-361.p.

12 HORTHY Miklós nagybányai, vitéz. Hivatásos tengerésztiszt, altengernagy. [Kenderes, 1868.VI.18. - Estoril (Portugália), 1957.II.9.] 1919.VI.6.-a és VII.12.-e között a szegedi ellenkormány hadügyminisztere, majd 1920.III.1.-ig a Nemzeti Hadsereg fővezére. 1920.III.1-e és 1944.X.15-e között Magyarország államfője (kormányzó).

13 HETÉS - MORVA (szerk.): op.cit. 57-61.p.

14 ÁROKAY: Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának az előzményei 1918-1919. op.cit. 87.p.

15 OTTRUBAY Károly (Arad, 1883.II.19. - Budapest, 1973.I.2.) hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérkari alezredes.

16 BERZEVICZY Béla berzeviczei és kakaslomnici - hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata altábornagy. (Nagylomnic, 1870.XI.6. - Budapest, 1922.II.17.) 1919.XII.1-től haláláig a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke, majd a Magyar Királyi Vezérkar főnöke, illetve a HM. VI. csoport (vezérkar) főnöke.
SZAKÁLY: A magyar királyi honvéd vezérkar főnökei 1919. augusztus 12. - 1945. május 9. 187-188.p.

17 ÁROKAY: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása 1920-1923. op.cit. 356-357.p.

18 HETÉS - MORVA (szerk.): op.cit. 188-189.p.

19 ÁROKAY: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása 1920-1923. op.cit. 356-357.p.

20 POKORNY Hermann [Kremsier (Csehország), 1882.IV.7. - Budapest, 1960.II.18.] hivatásos katonatiszt. Legmagasabb rendfokozata altábornagy. 1945.XI.1.-vel vezérezredes nyugállományban.
POKORNY: op.cit.

21 Loc.cit. 113.p.

22 Loc.cit. 112-113.p.

23 Loc.cit. 112.p.

24 ÁROKAY: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása 1920-1923. op.cit. ; ÁROKAY: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923-1928 között. op.cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

BENDA	BENDA Kálmán (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája.* III.köt. 1848-1944. Budapest, 1982, Akadémia Kiadó. HU-ISBN 963 05 2660 3.
HETÉS	HETÉS Tibor: *Stromfeld Aurél.* Budapest, 1978, Zrínyi Kiadó. 237 p. HU-ISBN 963 32 6053 1.
HOLLÓS	HOLLÓS Ervin: *Rendőrség, csendőrség, VKF-2.* Budapest, 1971, Kossuth. 431 p.

TANULMÁNYOK

ÁROKAY Lajos: Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának az előzményei 1918-1919.	ÁROKAY Lajos: Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának az előzményei 1918-1919. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCVIII.évf. (1983) 1.sz. 73-94.p. HU-ISSN 0017-6540.
ÁROKAY Lajos: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat állomáshelyeinek felállítása 1920-1923.	ÁROKAY Lajos: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat állomáshelyeinek felállítása 1920-1923. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCVIII.évf. (1983) 3.sz. 356-381.p. HU-ISSN 0017-6540.

ÁROKAY: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923-1928 között.

ÁROKAY Lajos: A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923-1928 között. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCVIII.évf. (1983) 4.sz. 574-591.p. HU-ISSN 0017-6540.

BÖLL

BÖLL Gábor: A VKF-2 szervezettörténete az újabb kutatások tükrében. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában.* Budapest-Debrecen, 2001, Történeti Hivatal-Alföldi Nyomda. 71-102.p. HU-ISBN 963 00 7464 8. /Közelmúltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.

DOMBRÁDY

DOMBRÁDY Lóránd: Mi volt a VKF-2 ? *História,* I.évf. (1979) 2.sz. 21-22.p. HU-ISSN 0139-2409.

SZAKÁLY: Az ellenforradalmi Magyarország (1919-1944) hadseregének felső vezetése. Történelmi-statisztikai tanulmány a katonai elitről.

SZAKÁLY Sándor: Az ellenforradalmi Magyarország (1919-1944) hadseregének felső vezetése. Történelmi-statisztikai tanulmány a katonai elitről. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCVII.évf. (1984) 1.sz. 34-71.p. HU-ISSN 0017-6540.

SZAKÁLY: A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tisztikara.

SZAKÁLY Sándor: A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tisztikara. In SZAKÁLY Sándor (szerk.): *Hadsereg, politika, társadalom.* Budapest, 1991, Lánchíd Kiadó. 17-31.p. HU-ISBN 963 74 9700 5.

SZAKÁLY: A magyar királyi honvéd vezérkar főnökei 1919. augusztus 12. - 1945. május 9.

SZAKÁLY Sándor: A magyar királyi honvéd vezérkar főnökei 1919. augusztus 12. - 1945. május 9. In SZAKÁLY Sándor (szerk.): *Honvédség és tisztikar 1919-1947. Válogatott írások 1984-2002.* Budapest, 2002, Ister. HU-ISBN 963 92 4367 1.

SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919-1945.

SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai hírszerzés és kémelhá-rítás vezetői 1919-1945. In SZAKÁLY Sándor: (szerk.): *Katonák, csendőrök, ellenállók.* Kaposvár, 2007, Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése. 11-38.p. HU-ISBN 978 963 86 7329 9. /Örökség. Kaposi kiskönyvtár, 32./ HU-ISSN 1218-7380.

SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele 1919-1945.

SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele 1919-1945. In SZAKÁLY Sándor: (szerk.): *Katonák, csendőrök, ellenállók.* Kaposvár, 2007, Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése. 39-60.p. HU-ISBN 978 963 86 7329 9. /Örökség. Kaposi kiskönyvtár, 32./ HU-ISSN 1218-7380.

EMLÉKIRATOK NAPLÓK

HARASZTI

HARASZTI György (szerk.): *Vallomások a holtak házából. Újszászy István vezérőrnagynak, a II. vkf. Osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* Budapest, 2007, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - Corvina Kiadó Kft. 661 p. HU-ISBN 978 963 13 5336 5.

KÁDÁR — KÁDÁR Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig.* Budapest-Pécs, 1978, Magvető - Pécsi Szikra Nyomda. 826 p. HU-ISBN 963 27 0694 3. /Tények és tanúk./ HU-ISSN 0324-797X.

LŐRINCZ — LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): *A madridi követségtől Mauthausenig.* Andorka Rudolf naplója. Budapest, 1978, Atheneum - Kossuth Könyvkiadó. 343 p. HU-ISBN 963 09 0939 1.

POKORNY — POKORNY Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző.* Budapest - Kalocsa, 2000, Petit Reál - Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.

ADATTÁRAK

BÖLÖNY - HUBAI — BÖLÖNY József - HUBAI László: *Magyarország kormányai 1848-2004.* Budapest, 2004[5], Akadémia Kiadó (bővített és javított kiadás). 549 p. HU-ISBN 963 05 8106 X.

FORRÁSKÖZLÉSEK, NYOMTATOTT FORRÁSOK

HETES - MORVA (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919-1938.* — HETES Tibor - MORVA Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919-1938.* Budapest, 1968, Hadtörténeti Intézet és Múzeum - Zrínyi Katonai Kiadó. 575 p.

Szervi határozványok a m.kir. honvéd vezérkar főnöke számára. — *Szervi határozványok a m.kir. honvéd vezérkar főnöke számára.* Budapest, 1937, Honvédelmi Minisztérium (házi nyomda.).

Szolgálati Utasítás a m.kir. honvéd vezérkar főnökének helyettese, a vkf. csoportfőnökei, osztályai és egyéb szervei számára. — *Szolgálati Utasítás a m.kir. honvéd vezérkar főnökének helyettese, a vkf. csoportfőnökei, osztályai és egyéb szervei számára.* Budapest, 1942, s.n.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

HIM.HL. — Hadtörténeti Intézet és Múzeum Levéltára.

KOVÁCS Tamás

A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi (Állami) Rendőrség politikai osztálya(i) 1919. augusztus - 1944. március 19.

Az 1919-1920-ban berendezkedő, HORTHY Miklós nevével fémjelzett rendszer számára létfontosságú volt a fennálló konzervatív - önmeghatározás során magát következetesen ellenforradalminak nevező rendszer - politikai-társadalmi-gazdasági[1] formájának a fenntartása. Ennek az egyik, ha nem a legfontosabb eszköze a belső rend fenntartása, az esetleges állam elleni összeesküvések leleplezése volt. Ennek a gondolatnak az alapját az a felfogás is adta, amely szerint az 1918-1919-es események bekövetkezte és végkifejlete is a politikai rendőrség szervezetlensége és fejletlensége miatt volt. Ha valaki a baloldali, illetve a jobb- vagy szélsőjobboldali mozgalmak történetét tanulmányozza, gyakran találkozhat a politikai rendőrség kifejezéssel, illetve annak a tevékenységével, politikusok vagy különböző pártok aktivistái elleni fellépéssel. A memoárokban, illetve a II. világháború után keletkezett - főleg a népügyészségi és népbírósági - iratokban az alapos olvasó figyelmét nem kerülheti el, hogy hol detektívek, hol politikai rendőrök, hol csendőrök, csendőr-nyomozók, hol pedig maga a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztálya beosztottai, közkeletűen vkf-es tisztek folytatták le a nyomozásokat, hallgatták ki a gyanúsítottakat, őrizeteseket.

Vagyis szemmel látható, hogy a politikai rendészeti nyomozásokat, illetve az ehhez kapcsolódó tevékenységeket több szervezet is végezte. Ugyanazon jog- és hatáskörökben, hiszen valamennyi szervezet számára érvényben lévő szabályzatok, utasítások adták meg a megfelelő felhatalmazást. Hogy ezekkel miként és hogyan éltek, mennyire lépték át a törvényes kereteket és folytak bele egymás tevékenységébe, volt-e közöttük ellentét és együttműködés, az a témával foglalkozók számára is a nagy kérdés.

Talán érdemes elgondolkodni azon is egy pillanatig, hogy azt, amit közkeletűen politikai bűncselekmény néven illettek, illetve illetünk, miként is lehetne egzakt módon definiálni. Egyáltalán lehet-e, s halkan teszem fel a kérdést, kell-e, szükséges-e meghatározni. Ez az összetett jogi és erkölcsi probléma végigvonul a XX. századi büntetőjogi és kriminalisztikai gondol-

kodáson. Nem mernénk kijelenteni, hogy sikerült megoldani a kérdést, de mindenesetre több tartalmas és értékes megközelítése született a problémakörnek az elmúlt 80-100 évben. Ezen megoldások közül FINSZTER Géza leírását tartjuk a leginkább absztraktnak és eredetinek: *„Az állam elleni bűnözés gyakorlatban megvalósult esetei tipikusan immateriális, olyan bűncselekmények, amelyek rendszerint már egy távoli, absztrakt veszélyhelyzet létrejöttével befejezetté válnak, a mélyponton konspirált véghezvitel pedig gyakran a bűncselekmény fogalmi eleme. Ez a kriminalitás nem hagy olyan nyomokat a külvilágban, amelyek a közvélemény, a mindennapok embere számára könnyen lereagálható lenne. Hiányzik tehát az a tárgyi megjelenés, amelyből akár a legszélesebb közvélemény is közvetlen információkat nyerhetne a bűncselekményről. Igaz, van olyan állam elleni bűncselekmény - az izgatás, ahol a véghezviteli magatartás egyenesen »mások« felé szól, sőt minősített eset jelzi, hogy annak címzettje lehet maga a nagy nyilvánosság."*[2]

1919-ben és 1920-ban tucatjával születtek olyan rendeletek, amelyek a társadalmi rend és az állam szempontjából *„nem megbízható elemek rendőri őrizetbe vételéről és internálásáról"* szóltak. Ilyenek voltak: az 91 383/1919.BM.kr., a 4352/1920.BM.r. és a 30 035/1920.BM.r. A *„nem megbízható elem"* kategóriába az egész ellenforradalmi rendszer időszaka alatt elsősorban a kommunistákat - őket sui generis, illetve a szociáldemokratákat és a szakszervezeti aktivistákat, de még a szakszervezeti tagokat is beleértették.

Külön problémát jelentett a létrejövő rendszer államvédelmének a Szovjet-Oroszországból hazatérő egykori hadifoglyok tömege. Általánosan az volt a vélemény, hogy aki az egykori keleti frontról tért haza, az könnyen megfertőződhetett a bolsevizmussal. Így a hazatérőket szűrni kellett, hogy a kommunisták, illetve a kommunistagyanús személyek *„ne fertőzhessék meg"* a keresztény-keresztyén magyar társadalmat. Ez szintén egy olyan feladat volt, amelyben mind a katonai, mind pedig a polgári vonalnak adhatott volna külön-külön is munkát, de egyben egymásra is lettek volna utalva. Ugyanis ekkor a hazatérő katonák ellenőrzésére volt a feladat, de ehhez olyan módszert kellett (volna) alkalmazni, amihez a rendőrségnek, egész pontosan a detektívtestületnek volt nagy(obb) tapasztalata. A hazatért ex-hadi-

foglyok ellenőrzése, már csak a nyilvántartások és a veszteséglisták pontosítása végett is, tipikusan katonai feladat volt.[3]

1921-re Magyarország belpolitikai helyzete egyre stabilabbnak látszott, s a lakosság is túl volt már a *„forradalmak korán”* (1918-1919) és a trianoni béke (1920. VI. 4.) okozta első sokkon.[4] Ugyanakkor az 1919-1920-as évek különböző eljárásai és a volt népbiztosok pere, de különösen az 1921-es választások után napirendre került, hogy immár - ha nemzetközileg nem is elfogadott, de legalább megtűrt Magyar Királyságot, annak politikai-társadalmi berendezkedését védő - törvényt kell(ene) alkotnia a Tisztelt Háznak. Az így kodifikált jogszabállyal szemben már nem merülhet fel olyan kétely, hogy nem megfelelő körülmények között született vagy hogy alkalmazása nehézkes. Ugyanakkor vélelmezhetően egy olyan jogi normában gondolkodtak a törvényalkotók, amely eléggé „gumijogszabály” ahhoz, hogy szinte bármikor bárki ellen felhasználható legyen. Fontos megjegyezni, 1921 tavaszára már megerősödött annyira a polgári közigazgatás, hogy keresztül tudta vinni mind az akaratát, mind pedig ezt az elvet.

Látnunk kell, hogy mindez, túl azon, hogy elfogadottabb a tiszti különítmények törvényszékeinél és kivégzéseinél, még a külföld, illetve a budapesti antant misszió felé is jobban eladható volt, mint a számonkérés előbbi módozata. Ilyen háttérben született meg a korszak államvédelmének alaptörvénye, az állam és a társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921/III.tc. Fontos jelezni, hogy a törvényt de facto megalkotó ANGYAL Pált elsősorban az 1918-1919-es események, illetve az 1919. III. 21-e után keletkezett jogi űr ösztönözték a norma megalkotására.[5]

A két világháború közötti korszakra jellemző, hogy a belügyminisztérium kebelében működő osztályok közül számos az (állam)rendészeti, illetve közbiztonsági feladatok felügyeletére, irányítására jött létre.[6] A belügyminisztérium osztályai közül is kiemelkedő fontossággal bírt a közvetlenül a belügyminiszter felügyelete alá rendelt - a korban többször változott sorszámmal ellátott - közbiztonsági osztály.

Maga a mindenkori belügyminiszter általában jogi végzettségű, komoly közigazgatási tapasztalattal rendelkező személy volt.[7] A tárca irányítójával szemben kimondatlan, de megkerül-

hetetlen követelmény volt az ellenforradalmi korban - legalábbis az ország 1944. III. 19-ei német megszállásáig -, hogy a kormányzóhoz való hűségéhez ne férhessen semmi kétség, de még annak árnyéka sem. Az 1920-1921 és 1944 közötti szűk negyedszázadban 14 személy töltötte be a belügyminiszteri posztot. Azonban közülük is talán a legemblematikusabb KERESZTES FISCHER Ferenc volt. Ennek okát alapvetően két tényezőre lehet visszavezetni a már említett feltétlen bizalom és kormányzóhűség mellett. Az egyik az időtartam. KERESZTES FISCHER két alkalommal (1931.VIII.24. - 1935.III.4. és 1938.V.13. - 1944.III.22.) volt a belügyi tárca irányítója. Vagyis összesen több mint 9 évig állt a kulcsfontosságú minisztérium élén. A másik, hogy regnálásának ideje alatt a magyar állam különösen nehéz időszakokat élt meg. Első belügyminisztersége a nagy gazdasági világválság éveire esett, amikor számos szélsőséges és kevésbé szélsőséges mozgalom erősödött meg, s támadta igen élesen immár nem csak a kormányt, hanem magát az egész hatalmi és társadalmi berendezkedést. Második belügyminiszteri érája - amely az úgynevezett győri programtól a német megszállásig tartott - már a megerősödő szélsőjobboldali mozgalmak és a II. világháború időszaka volt a maga számtalan, nem csak rendvédelmi problémájával.[8]

Magyarországon hagyományosan a rendőrség és a csendőrség látta el rendfenntartási, illetve az államrendészeti feladatokat. Amíg a rendőrség keretein belül gyakorlatilag a kezdetektől volt politikai nyomozásokkal vagy államrendészeti kérdésekkel foglalkozó egység,[9] addig ez nem mondható el a csendőrségről. A csendőrségnél 1928-ban jött létre a csendőrség központi nyomozó alosztálya, ekkor még a budapesti I. csendőr kerület közvetlen alárendeltségébe tartozott. Az, hogy a csendőrség nyomozó alosztálya itt jött létre, nem nevezhető meglepőnek. Hiszen bár a fővárosban nem lehettek és intézkedhettek, de ugyanakkor itt összpontosult az ipari munkásság egy jelentős része is. Látnunk kell, hogy munkásszervezkedések nem csak a fővárosban voltak, hanem a környékbeli falvakban, ahol viszont már a rendőrség nem intézkedhetett. Azonban a többi csendőr kerületben, illetve szárny parancsnokságokon a 1930-as években kiépült ez a rendszer a maga teljességében.[10]

Fontos azonban tisztázni azt, hogy amíg a rendőrség tisztán a belügyi vezetésnek volt alárendelve, addig a csendőrség

esetén azonban a felügyelet kérdése összetettebb. A csendőrség ugyanis bizonyos kérdésekben a honvédelmi (személyi és fegyelmi ügyek), míg más ügyekben a belügyi tárcához tartozott.[11]

A korábban önkormányzatok által működtetett rendőrségeket 1919-ben államosították - hivatalos neve ezután: Magyar Királyi Állami Rendőrség-, amely a legrégebb óta politikai nyomozásokkal foglalkozó szervezet volt, a gyökerei pedig természetesen az Osztrák-Magyar Monarchiáig nyúltak vissza. A Magyarországi Tanácsköztársaság 1919. VIII. 1-ei bukását követően hetek alatt szerveződött újjá a rendőrség, amelynek fő feladatául a tanácsköztársaság vezetőinek, a velük együttműködőknek és a kommunista gyanús személyek felkutatását és bíróság elé állítását szabták.

A budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség politikai ügyekben illetékes osztálya eleinte emberhiánnyal küszködött, így újsághirdetések (!) útján is toborozta a fiatal rendőr kollégákat. Tevékenységük ekkor még csak a fővárosra összpontosult, vidéken a politikai *„rendcsinálást”* az úgynevezett *„tiszti különítmények”* vállalták magukra. Később a rendőrség - bár politikai osztálya vidéki nyomozásokat is végzett - a csendőrség segítsége nélkül nem tudta volna feladatait maradéktalanul ellátni. A politikai osztálynak a rendőrség kötelékén belül kezdetektől fogva megvolt a maga konkurenciája a bűnügyi osztályban.

A politikai osztály létszáma - a kezdeti emberhiány után - folyamatosan növekedett a 1920-as években. A bővítés legfőbb indokaként a fokozódó kommunista veszélyt hozták fel a korabeli rendőri vezetők. Az új detektívek feladatai is egyre szélesebb skálán mozogtak. Egy idő után ugyanis már nem csak klasszikus rendőrségi feladatokat, hanem - modern értelemben vett - hírszerzési és kémelhárítási feladatokat is elláttak a detektívek.

Külön csoport foglalkozott a levelek cenzúrázásával, 1924-től a telefonok lehallgatásával, de a minisztériumokba is beépültek, hogy kormányzói kérésre nyilvántartsák a minisztériumi tisztviselők politikai beállítottságát. Dr. HETÉNYI Imre főkapitány-helyettes vezetése alatt az osztály hatáskörét tovább bővítették. Így ellenőrizhette a külföldi állampolgárokat és az útlevelek kiadását is. Fontos megjegyezni, hogy a politikai vonalon szolgálatot teljesítőktől nem csupán széleskörű felkészült-

séget vártak el, hanem nagyfokú bizalmat is igényeltek. Fontosak voltak az informális kapcsolatok és hálók.

A politikai osztály feladata lett a kormány tagjainak és külföldi látogatóiknak személyes biztonságáról gondoskodni. Az 1929-ben létrehozott úgynevezett *„repülő csoport"* feladata volt az ország egész területén az ellenzéki csoportok figyelése és ellenőrizze. Politikai detektívek épültek be a MÁV-hoz, a Magyar Nemzeti Bankba és az Értelmiségi Munkanélküliség Ügyeinek Kormánybiztosságába is. Nem elhanyagolható, hogy a 2. vkf. osztály is hasonló okokból szintén beépített embereket az előbb említett szervezetekbe.

A politikai osztállyal paralel működött a szintén országos hatáskörrel rendelkező államrendészeti osztály. Feladata a különböző legális egyesületek, pártok törvényileg engedélyezett ellenőrzése volt, de akár azok működését is felülvizsgálhatta. Tüntetéseken az osztály nyomozói a karhatalommal együttműködve már a helyszínen kiemelték a szervezőket és a hangadókat.

A nagy gazdasági válság egyik legnehezebb évében, 1931-ben átszervezték a Magyar Királyi Állami Rendőrséget. Egyrészt megváltozott a neve Magyar Királyi Rendőrségre, másrészt megszüntették a honvéd vegyesdandár parancsnokságokhoz igazodó rendőrkerületi kapitányságokat. A városi kapitányságok megmaradtak. A vidéki rendőrhatóságok felett innentől kezdve a vidéki főkapitány állt. A fővárosban továbbra is a budapesti főkapitány volt az első számú rendőri vezető.

Szintén az 1931-es átszervezés eredményeként a politikai osztály új hivatalos neve a Magyar Királyi Rendőrség politikai rendészeti osztálya lett. Az új szervezet országos hatáskört kapott. Fontos fejlemény, hogy közvetlenül a belügyminiszternek tartozott - az illetékes főkapitány útján - jelentési kötelezettséggel. A nagy gazdasági világválság éveiben a politikai elit a baloldali, illetve kommunista szervezkedésektől tartott a leginkább, és megítélésünk szerint ez lehetett az egyik döntő érv az átszervezés mellett.

Látnunk kell, hogy - bár a rendőrség felépítése a 1930-as években lényegét tekintve nem változott, de - apróbb átszervezések az egyes osztályokon belül történhettek. Például 1936-ban az államrendészeti, útlevél- és politikai rendészeti osztály vezetője dr. HETÉNYI Imre főkapitány-helyettes, az államrendészetet REIDL Rezső tanácsos, az útevélügyet pedig dr. GÖMBÖS

László tanácsos vitte. A politikai rendészet 2 tagozatra - budapestire és vidékire - oszlott, előbbit dr. SCHWEINITZER József tanácsos, utóbbit NAGY Sándor tanácsos, főtanácsosi címmel és jelleggel vezette.

A politikai osztály - az 1940-es beosztás szerint - két főcsoportból állt. Az első vezetője dr. HIVESSY Jenő detektív főfelügyelő (SOMBOR-SCHWEINITZER egyik legfőbb bizalmasa), helyettese pedig dr. vitéz ANTAL István detektív főfelügyelő volt. Gyakorlatilag ez a főcsoport végezte az *„igazi"* politikai nyomozásokat. Maga a főcsoport öt további csoportra oszlott. Ebből egy foglalkozott a baloldali ügyekkel, ennek vezetője volt dr. WAYAND Tibor detektív felügyelő, egy pedig a szekták ellenőrzésével, amelynek vezetője FORNÁDY Gyula detektív lett. Jobboldali ügyekkel azonban három csoport is foglalkozott, BÁNHIDI Ottó detektív felügyelő, SZÉLESI Jenő és BÖDŐ Károly detektívek vezetésével. A második főcsoport vezetője HAIN Péter detektív főfelügyelő, kormánytanácsos lett. Ehhez a főcsoporthoz az úgynevezett állandó vezényeltek tartoztak, vagyis akiket közvetlen a belügyminisztériumba, a KEOKH-hoz, a BM. Rádióállomására, az Értelmiségi Munkanélküliek Miniszteri Biztosa mellé, a BM. XIX. (állampolgársági) osztályára, sőt a Lipótmezei Állami Elmegyógyintézetbe és az Országos Egészségügyi Intézethez vezényeltek.

De hol van az 1936-os felépítésben még szereplő dr. SCHWEINITZER József az 1940-esben? Felettesét, HETÉNYI Imrét 1938-ban nyugdíjazták, s az osztály új vezetője BÁRTFAY Ernő lett. Ezzel párhuzamosan dr. SCHWEINITZERT büntetésből (!) áthelyezték a bűnügyi osztályra. Ugyanakkor mindketten továbbra is hivatalosak voltak a reggelente tartott úgynevezett főkapitányi értekezletekre. BÁRTFAY azonban csakhamar felőrlődött ebben az idegi-hatalomgyakorlási háborúban. Vélelmezhetően az utolsó csepp a pohárban legfőbb ellenségének kormányzói kihallgatása volt. Az eset után BÁRTFAY azonnal beteget jelentett, majd kérte áthelyezését. Így 1939 elején újabb embert kellett kinevezni az osztály élére, akit KÁLNAY Gyula rendőrfőkapitány-helyettes személyében találtak meg. Innentől kezdve azonban de facto dr. SCHWEINITZER irányította a teljes politikai osztály munkáját. Ő adta ki az utasításokat, neki referáltak a főcsoport- és csoportvezetők és a detektívek. KÁLNAY volt annyira bölcs, hogy nem zavarta beosztottja köreit.

Korszakunkban a rendőrség - pontosabban 1944 nyaráig - teljes mértékben polgári szervezet volt. Ennek számos, az átlagpolgár számára is jól látható jele volt: a rendőrségi hierarchia nem ismerte a katonai típusú rendfokozatokat, és a detektívtestület tagjai polgári ruhában jártak. Az egymás közötti megszólítás pedig a *„kolléga úr”* volt. A rendőrség széles nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkezett. A nem magyar rendőröket munkatársnak, sőt mi több kollégának, nem pedig riválisnak vagy potenciális kémnek tekintették. A rendőrség felkészültségét mutatta, hogy sokan rendelkeztek érettségivel, számosan pedig még jogi doktorátussal is.

A rendőrség eme részét mindig is de facto irányító HETÉNYI Imre és dr. SCHWEINITZER József külföldön is igyekeztek minél több és jobb kapcsolatokat kiépíteni a helyi rendőrségek hasonló feladatokat ellátó osztályaival. Különösen szoros együttműködés alakult ki a bécsi, a római, a berlini és a párizsi detektívekkel. Ne feledjük, az 1920-as és 1930-as években a magyar rendőrség - de különösen a Budapesti Főkapitányság - Európa egyik legjobbja volt, politikai nyomozói komoly szaktekintélynek számítottak.

Nyomozások és módszerek

Minden nyomozást annak eredményessége minősít. A HORTHY-korszak rendőrsége és más nyomozószervei igen hosszú ideig roppant hatékonyan működtek: felderítették és letartóztatták a rendszer vélt vagy valós ellenségeit. A politikai rendészeti szervezetekben a problémák a 1930-as évek végétől fedezhetőek fel. Ekkortól datálható, hogy a különböző német rendészeti, biztonsági és katonai szervezetek (Gestapo, SD, Abwehr) elkezdték beszervezni a magyar szervezetek *„megbízható”* tisztjeit, illetve egyes minisztériumok vezető tisztviselőit, de még országgyűlési képviselőket is. Mindezt tetézte, hogy hivatalosan a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztályának kellett volna lelepleznie a más országoknak (is) dolgozókat. 1942-től ugyan az új csúcsszervezetnek, az ÁVK-nak kellett volna összehangolnia a különböző magyar szervezetek munkáját, azonban ez a koordináló munka, annak megszervezése nem volt zökkenőmentes.

Tudjuk, hogy az ÁVK irattárába naponta százas nagyságrendben érkeztek be a különböző ügyek, amelyeket két alapvető csoportra osztottak: „A” jelzéssel az állambiztonsági, „B”-vel

pedig a bűnügyi esetek aktáit látták el. Sajnálatos, de a történelem viszontagságai az „A" dossziékat nem kímélték, csak „B" jelzésűek maradtak meg. Ennek fényében joggal feltehető a kérdés: honnan, milyen forrásokból lehet tudni, hogy az ÁVK milyen kiemelt államvédelmi ügyekben kapott kulcsszerepet. A memoárok mellett elsősorban a háború után, a népbírósági perekben elhangzott vallomások, illetve a 1945 után létrejövő magyar állambiztonsági szervezetek számára készített háttéranyagokban találhatunk - nyilván erős forráskritikával kezelendő - dokumentumokat az ÁVK ez irányú működéséről. Természetesen ezek közül kiemelhetőek az egykori vezető feljegyzései. Tekintettel azonban arra, hogy számos vezető nem írhatott ilyen feljegyzést - például KUDAR Lajos sem élte meg a háború végét - , így eleve korlátozott számban készültek el ilyen típusú anyagok. Azt azonban tudjuk, hogy az ÁVK-t vezető UJSZÁSZY túlélte a háborút, mi több: számos feljegyzést készített a magyar és/vagy a szovjet államvédelmi szervezeteknek. Ezek közül számunkra az a legizgalmasabb, amelyben az 1942-1944 közötti nagyobb politikai nyomozásokat vette sorra:

*„**1.**/ 1942. nyarán szovjet-ruszin kémkedés /Bandustyák Demeter/ ügyében Kárpátalján nyomozás. Irányító: Osváth István ezredes. Az ungvári hdt. kho. vezetője.*

***2.**/ 1942. nyarán »Bandura« ukrán szervezkedés /Volosin/ felderítése Kárpátalján. Irányító: Osváth István ezds. az ungvári hdt. kho. vezetője.*

***3.**/ 1942. nyarán lisztpanama Munkácson és Sátoraljaújhelyen. Nyomozásvezető: dr. Meggyesy Lajos ügyész.*

***4.**/ 1942. nyarán a termésbetakarítás védelme a Bácskában. A csatornától délre eső területen egységes parancsnok: Plattny Pál altbgy., szegedi V. hdt.pk., akinek az összes kémelhárító, közbiztonsági szervek alá voltak rendelve és vele a közigazgató hatóságok együttműködésre utasítva. Nyomozásvezető: Borgói csö. őrgy., az ujvidéki csö. nyomozó alosztály parancsnoka.*

***5.**/ 1942/43 telén nyomozás Alag központtal a »Biblia-magyarázók« szekta ügyében. Vezető: Czigány csö. alez. Megjegyzem, hogy a mozgalmat Salt Lake City-ből irányították, európai központ Bernben volt. A szekta kémkedéssel is foglalkozott; elvét képezte a fegyveres szolgálat megtagadása. Vezetésébe az USA titkos szolgálata is befolyt. A szabotázsra felhívó magyar nyelvű sajtótermékek Bernben készültek. A mozgalom különös*

elterjedtséggel rendelkezett a Nyírségben /Nagykálló/, Tiszasüly, Kecskemét, Szombathely DK vidékén és a Bakonyban.[12]

***6.**/ 1942/1943 telén Horvátországból átjött partizánok a Muraközben vasútrobbantásokat, merényleteket hajtottak végre. A nyomozást a szombathelyi csö. nyomozó alosztály hajtotta végre. Ávk. részéről vezényelt: Korondy Béla csö. szds.*

***7.**/ 1942/43 telén Újpesten »nyilas« fekete rádióállomás működött. Nyomozásvezető: Sombor-Schweinitzer József rö. főkapitány helyettes.*[13]

***8.**/ 1942/43. Telén dr. Gönczy Pál soproni főispán bejelentette, hogy német területen a magyar határon Kovarcz Emil és Süttő György vezetésével Magyarországra kisebb csoportokban betörni akaró fegyveres nyilas szervezkedés folyik. Nyomozásvezető: Korondy Béla csö. szds.*

***9.**/ 1943 tavaszán a partizánmozgalom Muraközben fejlődik, Muraszombattól délre eső terület egységes katonai parancsnok, Algya-Papp Zoltán, majd Oszlányi Kornél vörgy. vezetése alá kerül, akinek a megerősített kémelhárító csendőrnyomozó szervek nyernek alárendelést, a közigazgató hatóságok pedig szoros együttműködésre kapnak utasítást.*

***10.**/ 1943. nyarán »Békepárt« ellen nyomozás Budapesten, Pestszentlőrincen, Kassán, Rozsnyón, Kolozsváron, Székesfehérváron. Nyomozásvezető: dr. Sombor-Schweinitzer József rö. főkap. helyettes, mellé beosztva Ferenczy László cső. alez. Kolozsváron dr. [az itt olvashatatlan KT]*

***11.**/ 1943. nyarán fegyvercsempészet Romániából a hegyekbe menekült katonaszökevények felszerelésére. Nyomozásvezető: Fejér Aurél alez., a kolozsvári hdt. kho. vezetője.*

***12.**/ 1943. nyarán Bácskában partizánmozgalmak, vasutak, kendergyárak, termés, közbiztonsági közegek ellen merényletek. A szenttamási 301 /?/ őrzlj. mozgósítása, kémelhárító, közbiztonsági nyomozó szervek megerősítése. A csatornától délre eső területen egységes katonai parancsnokság létesítése Platthy Pál altbgy., szegedi V. hdt. pk. vezetése alatt. Ávk. részéről időnként kirendelve: dr. Garzuly József alez., Ferenczy Endre csö. alez. és dr. Nyerges Pál csö. szds.*

***13.**/ 1943. nyarán a pápai repülőtér építkezéseknél kincstári anyaggal való visszaélések. Nyomozásvezető: dr. Meggyesy Lajos ügyész.*

***14.**/ 1943. nyarán a csáktornyai ferencesrendi szerzetesek szer-*

vezkedése a Muraköz elszakítására. Ávk. részéről kirendelve: Korondy Béla csö. szds.

***15.**/ 1943. nyarán nyomozás a nagykátai táborban beosztott Dancs Zoltán t .fhdgy. visszaélései ügyében. Nyomozásvezető: dr. Meggyesy Lajos ügyész, aki azonban a nyomozást az I. hdt. nemzetvédelmi osztályára /Bus László t. fhdgy./ játszotta át, mely az ügyet ellaposította. A zsidózsarolásra berendezett banda egyik kültagja Rácz Vilmos a »Színházi Magazin« szerkesztője volt.*

***16.**/ 1943. nyarán a szegedi nagy gőzmalom felgyújtásának nyomozása. Nyomozásvezető: a szegedi rő. parancsnoka.*

***17.**/ 1943. nyarán a Bácskában, súllyal Zomborban, »Mihajlovics«-féle csetnik szervezkedés. Nyomozásvezető: Renkey Albert alez., a szegedi V. hdt. kho. vezetője, mellé beosztva: Rehovszky Tibor cső. szds. /ujvidéki cső. nyomozó alosztály/.*

***18.**/ 1943. őszén az erdélyi erődítések építkezésénél kincstári anyagokkal való visszaélések. Nyomozásvezető: dr. Meggyesi Lajos ügyész.*

***19.**/ 1943. őszén nyomozás Szálasi »Hűség« fegyveres tesőrségének ügyében. Vezető: dr. Sombor-Schweinitzer József rö. főkap. helyettes.*

***20.**/ 1943/44 telén a Kárpátalján bujkáló szovjet ejtőernyősök felderítése. 1944. I. 6. tűzharc Huszton. Vezető: az ungvári cső. nyomozó alosztály parancsnoka.*

***21.**/ 1943/44 telén az ujvidéki vérengzésekben részt vett vezető tettesek - éspedig Feketehalmy Czeydner Ferenc altbgy., Grassy József vörgy., Deák László ezds., Zöldi Márton cső. szds. - szökése. Nyomozásvezetők: dr. Sombor-Schweinitzer József rö. főkapitány helyettes, dr. Garzuly József alez."*[14]

Az egyes nyomozószervek kihallgatási módszerei két tényezőtől függtek. Egyrészt a kihallgatást vezető detektív, illetve nyomozó szakmai felkészültségétől, ha úgy tetszik intelligenciájától. Másrészt nagyban függött az adott szervezet hagyományaitól. A rendőrség kötelékében dolgozó detektívek az évek során komoly tapasztalatokra tettek szert a politikai nyomozások és kihallgatások lebonyolításában. Ezzel szemben a 2. vkf. osztályon nyomozók - ezek a segédellenőrök, az ellenőrök és a főellenőrök voltak - és a csendőrnyomozók nem rendelkeztek ilyen tapasztalatokkal. Ezt maguk is (be)látták: HAJNÁCSKŐY László még csendőr századosként önként, szabadidejében elkí-

sérte a budapesti főkapitányság politikai nyomozócsoportját akcióikra, jelen volt a kihallgatásokon is.

A kihallgatások menete nem egyszer a nyers erőszakra épült: bizonyos esetekben a verés, a talpazás, a medvetáncoltatás, a villanyozás, a tormászsák és sokáig a bikacsök is természetes velejárói voltak a kihallgatásnak, a gyanúsított megtörésének az emlékezők tanúvallomásai szerint.

A kifinomultabb módszerek közé tartozott, hogy az őrizeteseket megpróbálták - és jegyezzük meg: a legtöbb esetben sikerrel - beszervezni, vagyis informátorrá tették. Ez különösen jól működött, amikor valaki így kerülhette el a további rendőrségi, bírósági procedúrát s az ezekkel járó kényelmetlenségeket. Ugyanakkor az sem elhanyagolható, hogy a rendőrség politikai nyomozócsoportjának költségvetéséből arra is tellett, hogy komoly pénzösszeget fizessen besúgóinak.[15] Így az esetek egy részében nem is kellett a rendőröknek testi kényszert alkalmazniuk az őrizetessel szemben, csupán felvillantani a pénzkeresés eme formáját.

S végül ne feledkezzünk meg azokról sem, akik egyszerűen hazafias kötelességüknek tekintették, hogy minden a tudomásukra jutott információt a rendőrség tudtára hozzanak, őket sem zsarolni, sem lefizetni nem kellett. Így dr. SOMBOR-SCHWEINITZER és emberei a teljes politikai palettáról be tudtak szerezni információkat. Becsléseink szerint a rendszer fenntartása havi szinten is több ezer pengőt emészthetett föl.

A rendőrségi és a csendőrségi jelentésekben gyakran szerepel, hogy egy adott információt „b", azaz bizalmi egyén árulta el a hatóságnak. Azt, hogy pontosan kik is voltak „b" egyének, nehéz megmondani. A második világháború alatt, illetve után a rendőrségi, csendőrségi iratok, illetve az Államvédelmi Központban, valamint a Honvéd Vezérkar Főnöke 2. osztályán keletkezett iratok nagy része megsemmisült vagy eltűnt. Az sem mellékes tényező, hogy több esetben nem is született hivatalos papír a beszervezésről: hiszen mindez a „*gentleman agreements*" alapon történt.

NAGY Valér rendőrkapitány kijelentette: *„A rendőri őrszemélyzet a maga több tízezres létszámával óriási hírszerző hálózatot jelent".*[16] A rendőrvezető - aki nem kis túlzásba esett a rendőrség létszámát illetően[17] - csupán annyit felejtett el hozzátenni, hogy a rendőrségnek ezen felül még több ezer bizalmi egyén-

nel is fenntartott kapcsolatot.

A csendőrség *„Szervezeti és szolgálati utasítás a magyar királyi csendőrség számára”* nyíltan kifejtette, kik lehetnek besúgók: „*. . .azok az egyének a legalkalmasabbak, akik hivatásuknál vagy foglalkozásuknál fogva sok emberrel érintkeznek, sokat járnak-kelnek és alapos helyi és személyi ismerettel rendelkeznek. Ilyen egyének lehetnek: vendéglői, kocsmai vagy szállodai alkalmazottak, fodrászok, bérkocsisok, éjjeli őrök, bábák stb., továbbá olyan egyének, akik ismereteiknél és megbízhatóságuknál fogva egyes esetekben a csendőrnek segítségére lehetnek: vasúti alkalmazottak, levélhordók, térmesterek, megjavult gonosztevők, stb.”*[18]

A felsorolás és a beszervezendő személyek kiválasztási szempontrendszere minden bizonnyal ráillett a rendőrség „b” embereire is.

A detektívek természetesen nem csak a Magyarországon, hanem a külföldön élő és tevékenykedő kommunistákat, legitimistákat és polgári demokratákat is figyelték „b” hálózaton keresztül, felhasználva a külügyminisztérium nyújtotta segítséget. Vagyis az országhatárok sem jelentettek gondot az információk begyűjtésére. Természetesen az így megszerzett adatokat is elemeztek és értékeltek, nem egy esetben túl is becsülve azokat. Az 1920-as években a rendőrség még számos külföldi akciót hajtott végre, a 1930-as években ez már messze nem mondható tipikusnak.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának komoly gondot okozott, hogy elfogott tagjainak egy része - anyagi ellenszolgáltatásért cserébe - rendőrségi besúgó lett. Mind a magyarországi vezetésnek, de a Moszkvában székelő Kominternek is szinte állandó témája volt a magyar párt ilyetén való korrumpálódása. Több határozat is született - a 1930-as években szinte évente -, hogy pártmunkára csak kipróbált, megbízható embereket lehet alkalmazni. Mindez azonban nem akadályozta a magyar szervezeteket, hogy akit akarnak, beszervezzenek.

Így a rendőrség valóban szinte név szerint ismert valamennyi magyar kommunistát. Kommunista szempontból a helyzetet tovább súlyosbította, hogy a párton belül is elkezdték figyelni és feljelenteni egymást.

A töredékes, illetve visszaemlékezéseken, kihallgatásokon alapuló források alapján kijelenthető, hogy 1920-tól figyelem-

mel kísérték a különböző szélsőséges jobboldali szervezeteket - például: az Ébredő Magyarok Egyesületét, az Etelközi Szövetséget és a MOVE-t - is. Erre a feladatra már az 1920-as évek elejétől külön nyomozócsoport, majd alosztály szakosodott. A 1930-as évek második felétől a rendvédelmi szervezetek figyelme egyre inkább a szélsőjobb felé mozdult el. Több vezető már bennük, és nem a kommunistákban látta a rendszert alapjaiban fenyegető veszélyt. Figyelésüket azonban nehezítette, hogy a rendőrség, de különösen a csendőrség és a haderő soraiban többen is - kik nyíltan, kik titokban - szimpatizáltak velük.

Minden felmerülő nehézség ellenére SOMBOR-SCHWEINITZER-nek sikerült egy jól működő és sok információt összegyűjtő besúgóhálózatot kiépítenie a szélsőjobboldalon is.

Az információknak a hatalom 1939-ben különösen nagy hasznát vette. A nyilas szempontból sikeres választás után több puccskísérletet is terveztek, illetve voltak kísérletcsírák, de a rendőrség valamennyiről időben tudott és határozottan fellépett ellenük.[19] Hasonló állapítható meg WIRTH Károly tervéről is. A nyilas országgyűlési képviselő és néhány embere HORTHY Miklós elrablását és KERESZTES-FISCHER Ferenc belügyminiszter megölését tervezték 1940-ben, hogy így kényszerítsék ki a szegedi Csillag börtönben ülő SZÁLASI Ferenc szabadon bocsátását.[20]

Mai ismereteink szerint a HORTHY-kor politikai rendészete nem csak a legális és az illegális munkásmozgalomba, a szélsőjobboldali szervezetekbe épült be, hanem a különböző, országgyűlési képviselettel bíró politikai pártokba is - legyenek azok a kormánypártok vagy az ellenzékiek.

A nagy gazdasági világválság alatt a parasztmozgalmakról is pontos képpel rendelkezett a belügyminisztérium. Tudtak valamennyi összejövetelről, valamint az ott elhangzott valamennyi beszédről és hozzászólásról. Az újjászerveződő kisgazdapárt tevékenységéről - az *„akkreditált emberek”* jelentéseiből - jól informált volt KERESZTES-FISCHER Ferenc miniszter.

Az IMRÉDY Béla vezette Magyar Megújulás Pártjában is voltak bizalmi emberei SOMBOR-SCHWEINITZERnek. Egyik rendszeresen tájékoztatta a rendőrséget mind a pártban, mind pedig a vezetőségben folyó eseményekről, az egyes vezetők politikai véleményéről.

A rendőr-főkapitányhelyettes heti rendszerességgel készí-

tett összefoglaló jelentéseket külön a baloldali és külön a jobboldali pártok elmúlt heti tevékenységéről. A jelentések alján szinte mindig megjegyezte, hogy a beszámolóban található adatokat nem kell ellenőrizni, hiszen azok megbízható „b" egyéntől származnak. SOMBOR-SCHWEINITZER sosem fedte fel egyik embere kilétét sem. Hisz minden szakmában a szakmai kapcsolatoknak vannak írott és íratlan szabályaik, amelyeket be szokás tartani. . .

Jegyzetek:

1 Ezalatt a pengő bevezetését, az önálló jegybank felállítását és az I. világháborút követő gazdasági elszigeteltségből való kitörést értjük.

2 FINSZTER: 7.p.

3 BONHARDT

4 Az egyetlen nyitottnak tűnő kérdés az államforma lehetett. *IV. Károly* és hívei hittek abban, hogy lehetséges a HABSBURG restauráció. 1921-ben Károly két alkalommal is megpróbálta visszafoglalni a magyar trónt, de mindannyiszor kudarcot vallott. A sikertelenség oka a rossz szervezés, és HORTHY hűtlensége mellett az ANTANT teljes ellenállásában is keresendő. Az úgynevezett második királypuccs után a regnáló gróf TELEKI Pál miniszterelnöknek le kellett mondania kétértelmű magatartása miatt.

5 ANGYAL memoárjában nem ír a törvényalkotás folyamatáról.
ANGYAL

6 Bár a minisztériumot jónéhány alkalommal átszervezték, az azonban nagy általánosságban megállapítható, hogy az osztályok mintegy negyedének ilyen típusú feladatköre volt. A tárca osztályai annak változásai a mindenkori Országos Tiszti Név- és Címtár alapján is követhetőek.

7 BOTOS: *A belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig*. ; BOTOS: *Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig*. ; BOTOS: *A Magyar Királyi Belügyminisztérium a dualizmus korában*. ; BOTOS: Egy klasszikus belügyminiszter. Ecsetvonások Keresztes-Fischer Ferenc portréjához.

8 KISS ; Csendőrségi Zsebkönyv szerkesztősége.

9 KOVÁCS: Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919-1921.

10 Csendőrségi Zsebkönyv szerkesztősége.

11 RAVASZ

12 BRUHÁCS

13 A rádióállomásról többször és részletesen írt SOMBOR-SCWEINITZER József is feljegyzésében.
KOVÁCS: *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb, dr. Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány helyettes feljegyzése a szélsőjobboldali magyar mozgalmakról 1932-1943.* 58.p.

14 HARASZTI

15 A HORTHY-korszakból viszonylag kevés rendőrségi informátor azonosítható 100 %-os biztonsággal. Az egyik OPRIS Oszkár volt, akinek a szakértelmére 1945 után is igényt tartottak. KOVÁCS: Jelenetek egy vérbeli besúgó pályafutásából.

16 Interjú NAGY Valér rendőrkapitánnyal.

17 1922/XI.tc.

18 SZUT-1941

19 KOVÁCS: A nyilasok és a rendőrség.

20 SZINAI - SZŰCS: 224-232.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

ANGYAL	ANGYAL Pál: *Emlékeimből.* Budapest - Pécs, 2010, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 143 p. HU-ISBN 978 963 97 2285 9.
BOTOS: *A Magyar Királyi Belügyminisztérium a dualizmus korában*.	BOTOS János: *A Magyar Királyi Belügyminisztérium a dualizmus korában*. Budapest, 1994, BM Kiadó. 91 p. HU-ISBN 963 80 3610 9. /Fejezetek a belügyminisztérium történetéből./
BOTOS: *Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig.*	BOTOS János: *Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig.* Budapest, 1994, BM Kiadó. 67 p. HU-ISBN 963 77 0388 8. /Fejezetek a belügyminisztérium történetéből./
BOTOS: *A belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig.*	BOTOS János: *A belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig*. Budapest, 1995, BM Kiadó. 95 p. HU-ISBN 963 80 3619 2. /Fejezetek a belügyminisztérium történetéből./
KOVÁCS: *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb, dr. Sombor-Schweinitzer József rendőr-főkapitány helyettes feljegyzése a szélsőjobboldali magyar mozgalmakról 1932-1943.*	KOVÁCS Tamás: *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb, dr. Sombor-Schweinitzer József rendőr-főkapitány helyettes feljegyzése a szélsőjobboldali magyar mozgalmakról 1932-1943*. Budapest, 2009, Gondolat. 157 p. HU-ISBN 978 963 69 3167 4. /Pártok és politika./ HU-ISSN 1589-911X.
SZINAI - SZŰCS	SZINAI Miklós - SZŰCS László (szerk.): *Horthy Miklós titkos iratai.* Budapest, 1962, Kossuth. 533 p. HU-ISBN -

TANULMÁNYOK

BONHARDT	BONHARDT Attila: A magyar hadifoglyok hazaszállítása az I. világháború után. A magyar hadifoglyok szervezett hazatelepítése Szovjet-Oroszországból 1920-1922. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIX.évf. (1994) 4.sz. 34-49.p. HU-ISSN 0017-6540.
BOTOS: Egy klasszikus belügyminiszter. Ecsetvonások Keresztes-Fischer Ferenc portréjához.	BOTOS János: Egy klasszikus belügyminiszter. Ecsetvonások Keresztes-Fischer Ferenc portréjához. In BORSI József (szerk.): *Fejezetek a Magyar Királyi Belügyminisztérium történetéből 1919-1945.* Budapest, 1994, BM Kiadó. 35-44.p. HU-ISBN 963 77 0353 5.

BRUHÁCS — BRUHÁCS Kinga: Jehova tanúi Magyarországon a II. világháború alatt. In MOLNÁR Judit (szerk.): *A holocaust Magyarországon európai perspektívában.* Budapest, 2005, Balassi Kiadó. 448-465.p. HU-ISBN 963 50 6628 7.

KOVÁCS: A nyilasok és a rendőrség. — KOVÁCS Tamás: A nyilasok és a rendőrség. *Rubicon,* XV.évf. (2004) 11.sz. 18-22.p. HU-ISSN 0865-6347.

KOVÁCS: Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919-1921. — KOVÁCS Tamás: Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919-1921. *Múltunk,* XXI.évf. (2009) 2.sz. 64-92.p. HU-ISSN 0864-960X.

KOVÁCS: Jelenetek egy vérbeli besúgó pályafutásából. — KOVÁCS Tamás: Jelenetek egy vérbeli besúgó pályafutásából. *Kommentár,* V.évf. (2009) 5.sz. 83-90.p. HU-ISSN 1787-6974.

CIKKEK

Interjú Nagy Valér rendőrkapitánnyal — Interjú Nagy Valér rendőrkapitánnyal. *Magyar rendőr*, V.évf. (1938) 4.sz. 76.p.

EMLÉKIRATOK NAPLÓK

HARASZTI — HARASZTI György (szerk.): *Vallomások a holtak házából. Újszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. Osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* Budapest, 2007, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - Corvina Kiadó Kft. 661 p. HU-ISBN 978 963 13 5336 5.

ZSEBKÖNYVEK, SEMATIZMUSOK

Csendőrségi Zsebkönyv szerkesztősége. — Csendőrségi Zsebkönyv szerkesztősége: *Mit kell tudni a csendőrnek a nyomozó alakulatokról?* Csendőrségi Zsebkönyv, XXXVIII.évf. (1930) 298-322.p. Budapest, Pallas.
Világhálón:
http://csendor.com/konyvtar/konyvek/Zsebkonyv/Zsebk%f6nyv-1930%20%20KZ/00%20Zsebk%f6nyv%201930%20TARTALOM.pdf
Letöltés ideje: 2013.I.10.

SZABÁLYZATOK

SZUT-1941 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat. 411 p.

REGISZTRÁLT KÉZIRATOK

FINSZTER — FINSZTER Géza: *Az állam elleni bűncselekmények kriminológiája.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1984.

JOGSZABÁLYOK

1922/XI.tc. — 1922/XI.tc. a Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról.

VILÁGHÁLÓ-HIVATKOZÁSOK

KISS	KISS Gábor: *Nyomozó alosztályok.* Világhálón: http://www.csendor.com/konyvtar/irasok/magyar/Nyomoz%f3%20aloszt%e1lyok%20-%20Kiss%20G.pdf Letöltés ideje: 2013.I.10.
RAVASZ	RAVASZ István: A Magyar Királyi Csendőrség. Világhálón: http://www.csendor.com/konyvtar/irasok/magyar/Magyar%20Kir%e1lyi%20Csend%f6rs%e9g%20-%20Ravasz%20Istv%e1n.pdf Letöltés ideje: 2013.I.10.

KOVÁCS Zoltán András

Állambiztonság a SZÁLASi-kormány idején.

A Szálasi-kormány állambiztonsági koncepciója

A magyar történelem e rövid, ám annál tragikusabb időszaka állambiztonsági intézményrendszerének vizsgálata különös hangsúlyt kap akkor, ha hozzátesszük, 1944. X. 16-ával - a Magyar Királyi Belügyminisztérium által végrehajtott, sajátos jogalkotási folyamat következtében - Magyarországon gyakorlatilag létrejött az első, totális pártállami diktatúra.[1] A hungarista kormányzat a hatalom konszolidációja, megtartása érdekében intenzíven támaszkodott a politikai nyomozó szervezetek munkájára. Módszereik ugyan nem változtak, de a hatalom (párt) beavatkozása és irányítása, valamint egyes esetekben a nyomozások brutalitása igen.

Ahhoz azonban, hogy megfelelő képet alkossunk a korszak titkosszolgálati intézményeiről, nem elégséges önmagában a szervezetrendszert felvázolni (ezt már sokan megtették), vizsgálni kell mindazon folyamatokat, amelyek létüket befolyásolták. Vajon mennyiben érintették a háborús körülmények e szervezetek működését, mennyiben hatott a hungarizmus ideológiája tevékenységükre, és egyáltalán - az *„ország totális hadba állítása”* mellett - fontos volt-e a nyilasok számára a magyar államvédelem kérdésköre. A Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom magyar hírszerző-kémelhárító (állambiztonsági) szervezetrendszert érintő elgondolásait, intézkedéseit az alábbi fontosabb tényezők határozták meg.

A párt politikai helyzete, németekkel való viszonya

A történelmi köztudat a hungarista mozgalmat gyakran pronáci, németbarát szervezetként azonosítja, mint amely feltétlenül élvezte a Harmadik Birodalom támogatását. Valójában egészen 1944 szeptemberéig a németek részéről nem merült fel reális alternatívaként, hogy HORTHY kormányzó esetleges elmozdítása esetén SZÁLASI Ferencet és mozgalmát juttassák hatalomra. Őt magát és pártját is komolytalan politikai tényezőnek, kalandornak tartották.

Érdemes megjegyezni, hogy a párt a németekkel szemben hangsúlyosan arra törekedett, hogy belügyi kérdésekben viszonylagos önállóságot élvezhessen, és Magyarország német megszál-

lása (1944. III. 19.) utáni politikai alkudozások során rendre ragaszkodott ahhoz, hogy egy esetleges németbarát koalíciós kormányban (legalább) a belügyi tárca kerüljön a párthoz. Csalódást okozott számukra, hogy a németek politikai intervenciója után alakult SZTÓJAY-kormányban végül nem jutottak kormányzati funkcióhoz, továbbra is (1944. III. 22. - 1944. X. 16. között) ellenzéki szerepkörben működtek.

Az úgynevezett hungarista napló[2] fontos tanulsága, hogy a román kiugrásig (1944. VIII. 23.) - a különböző kormánylistákon túl (amelyben egyébként VAJNA Gábor következetesen belügyminiszterként szerepel) - a párt, miközben törekedett a hatalom megszerzésére, mégsem készített részletes forgatókönyvet arról, hogy kormányerőként milyen kézzel fogható intézkedéseket hajtana végre. A hungarista állambiztonsági koncepció viszonylag későn, 1944. szeptember közepén kezdett formálódni, két fő elemet tartalmazott: az Államvédelmi Központ felszámolását és egy új, kiterjedt jogosítványokkal felruházott államvédelmi, nyomozati szervezet létrehozását.

A párthoz kapcsolódó csendőr- és rendőrtisztek

A német megszállást, majd a román kiugrást követő bizonytalanság közepette a fegyveres és rendvédelmi szervezetek lényegében hárompólusúvá váltak: számosan a kormányzóhoz és Magyarországhoz, néhányan a megszálló németekhez és kevesen a Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalomhoz voltak lojálisak. E megosztottság és az ebből származó bizonytalanság - ami október 15-16. folyamán markánsan felszínre került - gyakorlatilag megbénította a magyar fegyveres és rendvédelmi (köztük az állambiztonsági) szervezeteket.

Csak maroknyian rendelkeztek megbízható információkkal a politikai mozgásokról, még kevesebben kaptak a közelgő kiugrási szándékkal kapcsolatban konkrét utasítást, iránymutatást. Nem meglepő, hogy amikor az események láncolata elindult számos kulcspozícióban lévő parancsnok végül a saját (politikai) értékrendje szerint hozta meg a döntéseket. Azon a tragikus októberi vasárnapon teljes káosz alakult ki a magyar katonai, rendvédelmi igazgatásban.

Fontos hangsúlyozni, hogy a Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom csendőri és rendőri vonalán alig, állambiztonsági tekintetben pedig egyáltalán nem rendelkezett megfele-

lő szakmai tapasztalatokkal bíró holdudvarral. Összességében is kevés honvéd-, rendőr- és csendőrtiszt szimpatizált a nyilasokkal, a németbarát (és/vagy szélsőségesen szovjetellenes) tisztek száma meghatározóbb volt. A németekkel jó kapcsolatokat ápoló tisztek, 1944. X. 15-16-ig *„külön utakon jártak”*, a nyilasokkal nem mutatható ki érdemi kooperáció, sőt a hatalomra jutást követően is inkább német, mint nyilas kormányzati irányítás mellett működtek.

A párt az úgynevezett mozgalmi időszak alatt is kevés csendőr- és rendőrtisztet tudhatott maga mellett, néhány kivételtől eltekintve támogatói jellemzően nem a közép és felsőbb társadalmi rétegek, a tisztikar tagjai voltak. Mindebből adódóan a párt miután hatalomra került, nem tudta teljes körűen saját szakemberekkel feltölteni a kulcsjelentőségű szolgálati beosztásokat.

A belügyi, ezen belül állambiztonsági és rendvédelmi kérdések tekintetében[3] az 1940-es évektől a párton belül VAJNA Gábor személye vált egyre mértékadóbbá, majd 1943-ra gyakorlatilag eldőlt, hogy ha a párt kormányt alakít, ő lesz a belügyminiszter. A környezetéből kerültek ki azok, akik a párt hatalomra juttatását követően a belügyi területet tekintve meghatározókká váltak, ők segítették a háttérben tanácsokkal és ők voltak azok, akiknek szolgálataira a hatalom azonnal igényt tartott. Közülük két személyt érdemes kiemelni: LÁDAY István[4] és ORENDY Norbert csendőr ezredesek az 1930-as évek elejétől álltak VAJNÁVAL kapcsolatban.

A létező államvédelmi struktúra

A hungaristáknak - miközben az Államvédelmi Központ megszüntetésével, a Nemzeti Számonkérés szervezete létrehozásával, HAIN hatalmának restaurálásával jelentős mértékben át kívánták formálni a belső elhárítás intézményrendszerét - alapvetően a már meglevő szervezetekre kellett támaszkodniuk. Sem idejük, sem lehetőségük nem volt arra, hogy a megkezdett szervezési lépéseket befejezzék. Nem tudjuk, milyen lett volna a békebeli hungarista Magyarország állambiztonsági struktúrája. (Magyarország tragédiája, hogy egy totális diktatúra állambiztonsági szervezeteinek *„békeéveit”* a társadalom 1945 után mégis megtapasztalhatta.) Vajon a hungarista kormány milyen állambiztonsági szervezeteket örökölt 1944. X. 16-án?

Miután 1944 tavaszán a magyar katonai hírszerzés és elhárítás (2. vkf. osztály), valamint a belbiztonsági csúcsszerv (Államvédelmi Központ) vezetői - KÁDÁR Gyula vezérkari ezredes és UJSZÁSZY István vezérőrnagy[5] - kompromittálódtak a KÁLLAY-kormány háborúból kiutat kereső manővereiben, sem a megszálló németek, sem pedig a háború és a német szövetségi rendszer iránt elkötelezett nyilasok nem bíztak meg e szervezetekben. Nem meglepő, hogy a német megszállás után mindkét szervezet háttérbe szorult.

Az viszont meglepő, hogy - miközben a kormányzó környezetének sikerült megakadályoznia, hogy a két szervezet újból egy németek által támogatott figura befolyása alá kerüljön[6] - a kiugrási tervekbe, netán annak hathatós előkészítésébe sem a katonai hírszerzést és elhárítást, sem pedig az Államvédelmi Központot érdemben nem vonták be. Nincs nyoma annak, hogy például célirányos adatgyűjtésre utasították volna őket a német és a nyilas szándékok feltérképezése érdekében.

A két szervezet KUTHY László vezérkari ezredes személyében 1944 tavaszán együttes vezetés alá került. Bár ő tudott arról, hogy FARAGHO Gábor altábornagy, a csendőrség és a rendőrség felügyelője, volt moszkvai katonai attasé vezetésével HORTHY küldöttséget indított Moszkvába - hiszen a 2. vkf. úgynevezett különleges utalványozási keretéből (a külső - például a pénzügyi ellenőrzéseket végző - szervek előtt konspiráltan kezelt, speciális költségvetésből) neki kellett a delegációt pénzzel ellátnia -, a kiugrási előkészületek részleteiről, illetve az út időpontjáról nem tájékoztatták.

A kormányzó és környezetének szándékairól nála valamennyivel többet tudott az Államvédelmi Központ helyettes vezetője, KUDAR Lajos csendőr alezredes, aki - számos vélekedés szerint - KUTHY mellett gyakorlatilag a Központ tényleges vezetője volt. Egyebek mellett az ő feladata volt, hogy titokban előkészítse a FARAGHO által vezetett delegáció szlovákiai (át)utazását, ám a részletekbe, úgy tudjuk, őt sem avatták be. A magyar állambiztonsági szervezetek tehát lényegében vakok és süketek voltak 1944. X. 15-16-án.

A katonai helyzet

A SZÁLASI-kormány alatti közigazgatás egészére igaz, hogy alighogy megtörtént a hatalom átvétele és az új szervezeti kere-

tek kialakítása, máris - a szovjet csapatok fokozatos térnyerése miatt - meg kellett kezdeni a kiürítést a nyugat-magyarországi területekre, majd a kitelepülést a Német Birodalomba.

A fennmaradt iratok tükrözik, hogy legkésőbb november végétől január végéig a rendvédelmi igazgatás szervezetei - beleértve az államvédelmi elemeket is - folyamatosan *„vándoroltak”*, mígnem megérkeztek új székhelyükre: elsősorban Sárvárra, Szombathelyre és Kőszegre. Ebben az időszakban működésük gyakorlatilag stagnált, erőforrásaik jelentős részét a munkatársak és a közigazgatási szervezetek keresése kötötte le.

Mivel az arcvonal a Budapest felmentésére indított Konrad 1-3. hadműveletekkel, de különösen Székesfehérvár visszafoglalásával (1945. I. 21-22.) néhány hónapra - a szovjetek 1945. márciusi bécsi támadó hadműveletéig - stabilizálódott, a Nyugat-Magyarországra áttelepült közigazgatási intézmények lassacskán a megmaradt területeken újból megkezdték rendeltetésszerű működésüket. Természetesen a közigazgatás működésének színvonala meg sem közelítette a korábbit, mégis van nyoma az üzemszerű, napi hivatali működésnek. (A hungarista államigazgatás idejéből fennmaradt iratok zöme is az 1945. január-március közötti időszakban keletkezett, így például - témánkat érintően - a MOL nyilas BM elnevezésű dokumentumegyüttese vagy a HIL-ben őrzött PRO-iratanyagok zöme is 1945. január - március folyamán datálódott.)[7]

A hungarizmus mint ideológia

A kormányprogramként meghirdetett Országépítési Terv, az 1945. I. 1-jéig elérendő célok közül a belügyminiszter számára - államvédelmi vonalon - az alábbiakat szabta feladatul: (2/a pont) *„megakadályozza, hogy a belső vagy külső ellenség a Nemzet belső arcvonalát széttörje; rendészetileg biztosítja, hogy a kormány célkitűzéseit végrehajthassa”*,[8] továbbá (2/c pont) *„az államvédelem központosítása”*. (Amikor SZÁLASI 1944. X. 26-án a Magyar Királyi Belügyminisztériumot meglátogatta, lényegében ezen célkitűzéseket ismertette a tárca vezetői állományával.)

Pusztán a fentiekből is világosan látható, hogy - mint ahogyan az egy szélsőséges ideológián alapuló, ellenségképekben gondolkodó politikai mozgalomtól nem meglepő - a kormányzat úgynevezett totális, a társadalom valamennyi szegmensének

ellenőrzését lehetővé tevő államvédelmi intézményrendszerben gondolkodott. Ennek kiépítésére azonban nem volt lehetőség; sem megfelelő ügynökrendszert (besúgóhálózatot), sem szakmailag kompetens és egyúttal megbízható kollektívát nem tudtak kiépíteni. Az 1944. X. 16. utáni eljárásokat áttekintve látható, hogy a főbb eredmények jelentős része nem aktív felderítő/ellenőrző tevékenységre, hanem egy-egy ember árulására vezethető vissza. (MIKULICH Tibor árulása végső soron nemcsak a Felszabadító Bizottság tagjainak letartóztatását, hanem azon keresztül számos más ellenálló csoport sikeres felszámolását eredményezte.)

A hungarista kormány nemcsak az államvédelem, de a közigazgatás valamennyi szegmensében törekedett a központosításra, a hatalom koncentrációjára. Az államvédelem központosításának szándéka sem- ahogy egyébként a rendőrség katonai átalakítása sem - a hungarista kormány elképzeléseiben jelent meg először. A centralizáció jegyében jött létre már maga az Államvédelmi Központ is 1942 júniusában, amely kapcsán 1943 elején felmerült, hogy Állambiztonsági Minisztériummá szervezik át. Később erről a szándékról letettek, a tervezett állambiztonsági minisztérium koncepciójának részletei nem ismertek.

A BM átszervezése - Az államvédelem központosítása

A belügyi tárca átvételére készülve 1944 nyarának végén VAJNA egyre gyakrabban konzultált ORENDYvel és LÁDAYval. Elmondta nekik, hogy pártja tervei között szerepel az ÁvK felszámolása (erre a kérdésre később visszatérünk), majd Nemzeti Számonkérés néven egy új belügyi nyomozószervezet felállítása, amely katonai és polgári személyek ellen egyaránt eljárhat. Az új állambiztonsági szervezet terveinek kidolgozásával és állományának kiválogatásával a leendő belügyminiszter titokban ORENDY csendőr alezredest bízta meg.[9]

A két csendőrtisztet, 1944. szeptember elején a frontra vezényelték (nyilasok iránti lojalitásuk közismert volt, s mivel a csendőrségben tiltották a politizálást, ORENDYt előzőleg fegyelmileg is elmarasztalták), aminek oka talán éppen az volt, hogy a kiugrási kísérletet megelőzően VAJNÁt, illetve a nyilasokat elszigeteljék csendőrségi kapcsolataiktól, nehogy a párthoz közel álló tisztek érdemben befolyásolni tudják az eseményeket. (Mivel LÁDAY korábban az egyik legjobban felszerelt és kikép-

zett karhatalmi csendőr zászlóalj - a galántai - parancsnoka volt, ennek a kockázatát valósnak értékelhetjük.)

A két tiszt vezénylésének tudatossága részünkről csak feltételezés. Mind az események, mind az iratok azt igazolják, hogy a kiugrási kísérletet megelőzően a kormányzat nem gondolt a belügyi irányítás alatt álló szervezetek *„kikapcsolására”* (sem). LAKATOS miniszterelnök csak 1944. X. 12-én (!) nevezett ki - az egyébként betegeskedő - BONCZOS Miklós helyett új, megbízhatóbbnak tartott belügyminisztert báró SCHELL Péter személyében, ám neki nem volt lehetősége a történések érdemi befolyásolásra. (A kormányzói proklamáció elhangzásáig mindössze három napot töltött hivatalában!)

Miközben a belügy alá tartozó állambiztonsági szervezetek teljes passzivitást mutattak a kiugrási kísérlet eseményeiben, addig a katonai vonalon éppúgy tétlenség és meglepettség volt tapasztalható. A 2. vkf. hírszerző és kémelhárító osztályon történteket a háború után részletesen leírta SIGETTER Viktor alezredes, az osztály vezetőjének, KUTHY László vk. ezredesnek a segédtisztje, amelyből kiderül, hogy semmit nem tudtak HORTHY terveiről, főként annak időzítéséről.[10] Az állambiztonsági szervek mellőzése a kiugrási kísérletből súlyos hibának bizonyult.

Amint HORTHY kormányzó, majd SZÁLASI Ferenc rádiószózata elhangzott, LÁDAY Istvánt és ORENDY Norbertet Budapestre rendelték. Mindketten csak október 15-én az esti órákban tudtak konzultálni a már miniszteri esküt tett VAJNÁval, aki LÁDAYt azonnali hatállyal a belügyminisztérium államtitkárává nevezte ki, míg ORENDYt megbízta az új állambiztonsági csúcsszerv felállítási feladatainak előkészítésével. (Úgy tudjuk, ekkor már VAJNA részéről elhangzott, hogy a pártvezetés a Nemzeti Számonkérés[11] nevet kívánja adni a testületnek.) Ezzel megkezdődött a hungarista államvédelmi szervezet kiépítése.

Az államvédelem központosítását mint kormányzati célkitűzést lényegében a Magyar Királyi Belügyminisztérium VII. (közbiztonsági és igazgatási rendészeti) osztálya hatáskörének bővítésével valósították meg, amelyre a belügyi tárca átszervezésével párhuzamosan került sor. Bár a BM új szervezeti felépítését tartalmazó utasításokat csak 1944. november vége - december eleje folyamán szövegezték meg hivatalosan, az egyes szervezeti egységek átalakítását már 1944. X. 16-át követően

megkezdték. A VII. osztály c) (államvédelmi) alosztálya (vezetője: UGRAY Gábor cső. alezds.) részben a megszüntetendő Államvédelmi Központ feladatköreiért felelt, míg d) alosztályként (vezetője: ORENDY Norbert cső. ezds.) közvetlenül az osztálynak rendelték alá a Nemzeti Számonkérés szervezetét.

A rendvédelmi szervezetek szakmai irányítása hagyományosan a VII. osztály feladata volt. Az a) (közbiztonsági) alosztály vezetését ÁRBÓCZ János cső. ezds-re bízták, aki egyes információk szerint a kiugrási kísérlet előtt a németeket látta el információkkal. Az osztályba integrálták az igazgatási rendészeti feladatokat is. (Az ezzel foglalkozó b) alosztály vezetője HIMFY Jenő miniszteri osztálytanácsos lett.) A VII. osztály átszervezésének formális lépései október végére fejeződtek be. Ezzel a tárca legnagyobb létszámú, legkiterjedtebb szervezetévé vált, amely nemcsak a rendőri és csendőri, hanem az állambiztonsági szervezetek felett is diszponált.

A belügyminisztérium új, hungarista vezetése nem számolt azzal, hogy a VII. (közbiztonsági és igazgatási rendészeti) osztály korábbi vezetőjét, KIRÁLY Gyula csendőr ezredest a németek letartóztatják azért, mert 1944. X. 15-én a határmenti és repülőtéri csendőr szárnyaknak utasítást adott arra, hogy akadályozzák meg ifj. HORTHY Miklós országból való elhurcolását. Ha erre nem kerül sor, KIRÁLY valószínűleg hivatalában maradhatott volna. Utódjául, október 25-i hatállyal LÁDAY - állítólag a később kivégzett KUDAR Lajos csendőr alezredes javaslatára[12] - HAJNÁCSKŐY László csendőr ezredest, addigi pécsi IV. csendőr kerületi parancsnokot nevezte ki.[13]

Visszatérve az Államvédelmi Központ kérdésére, fontos hangsúlyozni, hogy noha a hungarista politikai retorika szintjén rendre és hangsúlyosan megjelent a szervezet felszámolásának szándéka, nem ismert, hogy erre konkrétan mikor, milyen körülmények között került sor, és mely szervezet örökölte a központ feladatait. Vezetésével ideiglenesen ZÁKÓ András vezérőrnagyot, egyben a 2. vkf. osztály parancsnokát bízták meg, majd az 1944. XI. 23-án kelt nemzetvezetői elhatározással ZÁKÓt, az ÁvK *„megszűnése okán”* - szól a rendelet - vezetői beosztásából felmentették.[14] Az Államvédelmi Központot tehát 1944. XI. 23-ra számolták fel, ami egybeesik a Magyar Királyi Belügyminisztérium és a VII. Osztály átszervezésének idejével.

A hungaristák kínosan ügyeltek a jogszabályok látszólagos

betartására, ezért - és mivel az új nyomozati *„csúcsszerv”*, a számonkérés szervezete még nem működött - a Központ felszámolását megelőzően még egy fontos feladatot bíztak a szervezetre. Az ÁVK kapta meg azt a feladatot, hogy a kiugrási kísérlet kapcsán, a különböző német és magyar szervezetek által letartóztatott személyek ügyében folytassa le a vizsgálatokat, illetve koordinálja a nyomozószervek által folytatott eljárásokat.

Az 1944. X. 20-26. közötti tömeges kihallgatásokat, az Államvédelmi Központ égisze alatt, immáron a hungarista dr. PETHŐ Tibor törvényszéki tanácselnök, később a nyilas bíróság, a Számonkérő Szék vezetője irányította. (A körülményekre jellemző, hogy az eljárásnak nem a magyar kormányszervek épületei, hanem a németek által használt Lomnic szálló adott helyet, ahova a német-magyar nyomozók egymás után szállították a foglyul ejtett személyeket.)

Dr. PETHŐ a korabeli magyar közélet olyan személyiségeit hallgatta ki, mint HARDY Kálmán, CSATAY Lajos, VERESS Lajos, RUSZKICZAY-RÜDIGER Imre, JUNGERTH ARNÓTI Mihály, UTASSY Lóránd vagy SCHELL Péter. Később - pótlólag, kijelölt kényszerlakhelyén Tihanyban - LAKATOS Géza, valamint már Sopronkőhidán KÁLLAY Miklós miniszterelnökök meghallgatására is sor került. Az összesen 31 tanú vallomása alapján PETHŐ egy összefoglaló jelentést készített, amelyben meglepő tárgyilagossággal, részletesen kifejti a kiugrási kísérlethez vezető események láncolatát, valamint tárgyalja a jelzett személyi kör abban játszott szerepét. A kihallgatási anyagokat később a sopronkőhidai perek során használták föl.[15] Ez volt az ÁVK által koordinált utolsó nagyszabású nyomozati cselekmény. **(I.sz.melléklet)**

A SZÁLASI-kormány állambiztonsági szervezetei

Az úgynevezett hungarista- vagy nyilas-korszak állambiztonsági szervezetei közül a Nemzeti Számonkérés (a továbbiakban: NSZK) szervezete tevékenysége ismert leginkább, míg a többi szervezet - a Magyar Királyi Rendőrség Politikai Rendészeti Osztálya, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága, illetve a Honvéd Vezérkar 2. (hírszerző és kémelhárító) osztályának - második világháború végi működését érintően számos mozzanat további tisztázásra, feltárásra szorul.

Az ismeretanyag jelzett arányaira elsősorban az a magya-

rázat, hogy a háború utáni - immár kommunista irányítás alatt működő - politikai nyomozó szervek jelentős figyelmet fordítottak az elődszervek, kiemelten a Nemzeti Számonkérés tevékenységére, vezetőinek elítélésére. Nagy mennyiségű anyagot gyűjtöttek össze, amely megfelelő forráskezeléssel alkalmas lehet a történeti folyamatok rekonstruálására. Ráadásul az NSZK-t érintő nyomozások felújultak az 1956-os forradalmat követő megtorlás részeként, amely egyrészt további tagok elítéléséhez vezetett, másrészt a szervezet történetét érintően újabb információk kerültek felszínre. Mindemellett - talán épp az eljárások következtében - az NSZK egykorú dokumentumai közül is számos fennmaradt.

A Nemzeti Számonkérés szervezete

Tekintettel arra, hogy a Nemzeti Számonkérés történetét az elmúlt években számos kutató feldolgozta,[16] az alábbiakban a szervezet történetének csak főbb mozzanatait mutatjuk be, értékelve az általa elért eredményeket. (A hungarista kormányzás időszakának politikai nyomozásait külön fejezetben összegezzük.)

Amikor ORENDY Norbert csendőr alezredes (1944. XI. 1-től csendőr ezredes), LÁDAYval együtt a hatalom átvételét követő napokban jelentkezett VAJNA belügyminiszternél, LÁDAY államtitkári tisztséget kapott, míg ORENDY formálisan a tárca személyi ügyeinek előkészítésére kapott megbízást. Néhány napon belül elkészítette a számonkérő szervezettel kapcsolatos koncepciót. Bár a nemzetvezetői rendelet 1944. XI. 1-jével lépett hatályba, a nyomozószerv - bárminemű törvényi szabályozás nélkül - már néhány nappal a hungaristák hatalomra juttatását követően megkezdte munkáját. (A rendelkezésre álló adatok alapján az első letartóztatott CSIZMAREK Mátyásné Hársmezei Mária volt, aki bizalmas kapcsolatban állt MIKLÓS Bélával, a magyar 1. hadsereg szovjetekhez átállt parancsnokával. Őt október 19-én tartóztatták le az NSZK nyomozói, így a szervezet eddigre már megkezdte működését.)[17]

A nemzetvezetői rendelet tágan értelmezhető jogosítványokkal ruházta fel az új nyomozó testületet. E szerint feladatai közé tartozott *„mindazon bűncselekmények felderítése, nyomozása és az igazságszolgáltatás elé állítása, amelyek a* ***Hungarista állam érdekeit*** [kiemelés az eredetiben: K. Z. A.] *sértik,*

vagy veszélyeztetik, tekintet nélkül arra, hogy a bűncselekmény elkövetői katonai, vagy polgári egyének."[18] Noha az NSZK-t formailag a HAJNÁCSKŐY László csendőr ezredes vezette VII. (közbiztonsági és igazgatási rendészeti) osztálynak rendelték alá, függetlenségét a nemzetvezető rendelete is hangsúlyozta. (A szervezet önállóságára jellemző, hogy amikor HAJNÁCSKŐY ezredes, a VII. osztály parancsnoka megkérdezte ORENDYtől, hogy honnan ered az „NSZK" elnevezés, az utóbbi állítólag csak annyit válaszolt hetykén, hogy *„nem szabad kérdezni".*)[19]

A november 1-jei „alaprendeletet" követően számos további, részben az NSZK jogosítványait szélesítő, részben a működési kereteket konkretizáló jogszabály került napvilágra, és a szervezet körüli jogalkotási procedúra csak jóval azután zárult le, hogy az NSZK megkezdte működését. Miután a BM összeállította a rendelet végső tervezetét - amellett, hogy azt a többi tárcával is egyeztették - beterjesztették az akkor már Sopronban ülésező képviselő-, illetve felsőház elé is. A jogszabály végül - *„A m. kir. minisztérium 560/1945. M. E. számú rendelete a »Nemzeti Számonkérés« szervezet felállítása tárgyában"* - csak 1945. III. 16-án, a nyilas uralom végóráiban lépett hatályba.[20]

Megszervezésekor (1944. október vége - november eleje) az NSZK létszáma körülbelül 20 csendőrtisztből és 250 beosztottból állt. **(II.sz.melléklet)** December elején két további - a műszaki felderítő (parancsnok: HÍDVÉGI István detektív felügyelő), illetve a felderítő (parancsnok: RÉTI Iván) - osztály felállítását kezdték meg. Az előbbi feladata az információszerző tevékenység technikai hátterének biztosítása, míg az utóbbié a humán hírszerző - azaz korabeli kifejezéssel „B" (bizalmi) - hálózat kiépítése és működtetése lett volna. Mivel ORENDY a lojális *„besúgóhálózat"* kiépítését a párt szervein keresztül kívánta megvalósítani, az osztály élére végül egy civil pártfunkcionáriust neveztek ki. A kísérlet éppen a párt helyi szerveinek ellenállásán bukott meg, így a számonkérő szervezetnek végül nem sikerült hatékony B-hálózatot kiépítenie.[21]

Az NSZK állományának összetételére vonatkozóan mindössze egyetlen korabeli, hitelesnek tekinthető kimutatás áll rendelkezésünkre, de a jelzett dokumentum sem a teljes nyomozó szerv, hanem csak egyik szervezeti egység (a katonai alosztály) állományába enged betekintést. Az összeállításban feltüntetett csendőrök előző szolgálati helyeit áttekintve megálla-

pítható, hogy az azon szereplő 41 fő közülük 33-an korábban olyan csendőrkerületekben teljesítettek szolgálatot, amelyet a számonkérés szervezete létrehozásakor már elfoglaltak a szovjet csapatok, vagy a harcok folytán a térség közigazgatási, rendvédelmi szerveit már ki kellett üríteni. Az NSZK létszámának feltöltése során tehát nemcsak a politikai megbízhatóságra fordítottak figyelmet, közbeszóltak gyakorlati megfontolások is.[22]

A budapesti csata, majd a város ostromának megkezdésével a számonkérő szervezet gyakorlatilag kettévált. VAJNA belügyminiszter 1944. XII. 24-én délután arra utasította a rendvédelmi szervek megjelent vezetőit, hogy mivel a főváros bekerítése már csak órák kérdése, kezdjék meg a kijelölt kiürítési körzetekbe az áttelepülést és csak a legszükségesebb állományt hagyják hátra. Négy tisztet, 23 csendőrnyomozót, valamint egy karhatalmi szakaszt - zömmel önként jelentkezőket - hagytak hátra Budapesten,[23] miközben a szervezet nagyobbik része a Dunántúlra települt. A parancsnokság Sárvárra helyezte át székhelyét.

A budapesti csoport vezetője KARABÉLYOS Imre csendőr őrnagy, majd 1945. I. 6-tól CSERGŐ Endre csendőr százados lett. KARABÉLYOS megítélése ma sem lehet egységes a források alapján. Számos információ utal arra, hogy esetenként támogatta a rendszerrel szembehelyezkedő csoportokat (miközben - egyik családtagja elmondása szerint - maga a hungarista mozgalom híve volt), terjesztette az Ideiglenes Nemzeti Kormány röpiratait, felesége szovjet (ukrán) felmenőkkel rendelkezett. Mindezen körülmények azonban nem gátolták meg abban, hogy a vezetése alatt álló budapesti NSZK-csoport folytassa a rendszer ellenségeivel szembeni eljárásokat. (KARABÉLYOSt a számonkérő szervezet vezetői elleni háború utáni vizsgálatok második, az 1956-os forradalmat követő *„hullámában”* ítélték halálra 1959. VII. 24-én.)

Szükséges megjegyezni, hogy a budapesti NSZK-csoportot HINDY Iván altábornagynak, az I. hadtest parancsnokának rendelték alá, aki magyar részről egyúttal a főváros viszonylatában teljhatalommal rendelkezett. HINDY és a hadtest vezérkara azonban addigra már a Karl PFEFFER-WILDENBRUCH SS-Obergruppenführer vezette [az SS IX. (horvát) fegyveres-hegyi hadtest] parancsnokság alárendeltségében volt, így a KARABÉLYOS-, majd CSERGŐ-csoport közvetetten német irányítás alá került. Később

egy német SD-tisztet, DOMÁNSZKY Antal SS-Obersturmführert is beosztottak a NSZK-csoport vezetése mellé, így gyakorlatilag teljessé vált annak német irányítása.

CSERGŐ és DOMÁNSZKY vezetésével a számonkérő csoport számos önkényes kivégzést hajtott végre az ostrom utolsó napjaiban, majd tagjaik részt vettek az 1945. II. 11-i kitörésben. A tisztek, CSERGŐ százados és BALASSA főhadnagy szovjet hadifogságba estek. (BALASSÁt a háború után halálra ítélték, de TILDY Zoltán köztársasági elnöktől kegyelmet kapott. Egy újabb perben ismét halálos ítéletet kapott, majd kivégezték. CSERGŐ Endrét a Bácskában elkövetett háborús bűncselekményei miatt Jugoszlávia kikérte Magyarországtól, majd ottani perét követően - ismeretlen körülmények között - Nyugat-Németországba került.)

Az NSZK dunántúli részei - a rendelkezésre álló információk alapján - nagyobb szabású politikai nyomozásokat már nem folytattak. A kiürítést követően azonnali megoldást követelt a párt belső elhárítási feladataira szánt felderítő osztály felállításának befejezése. Mivel a részleg vezetője (RÉTI Miklós) Budapesten rekedt, az osztály szervezése félbeszakadt. RÉTI utódjává ORENDY később egy BÁNPATAKY nevű nyilas pártfunkcionáriust nevezett ki, aki később összetűzésbe keveredett KOCSÁRD Emánuel főispánnal. A konfliktus végül elvezetett a felderítő osztály felszámolásához.

A megmaradt zsidó ingóságok elosztását időközben a nyilas állam saját pártjára bízta, aminek következtében rendszeresek lettek a visszaélések, és a párt helyi vezetői sorozatosan feljelentették egymást az NSZK-nál. SZÁLASI a nyilas vezetés visszaéléseit tapasztalva LÁDAYn keresztül utasította ORENDYt, hogy folytasson mindenre kiterjedő vizsgálatokat a Fegyveres Nemzetszolgálat ügyében is, amely végeredményben a Fegyveres Nemzetszolgálat felszámolását eredményezte.[24]

A politikai rendészeti osztály

A Magyar Királyi Rendőrség politikai nyomozásokért felelős szervezete a budapesti főkapitányságnak alárendelt egy-egy politikai rendészeti osztály (PRO, vidéki és fővárosi tagozat) volt. A csendőrségtől eltérően a rendőrségnek gyakorlatilag nem létezett országos hatáskörrel rendelkező nyomozati szervezete, az eljárásokat - létrehozása után - az Államvédelmi Központ han-

golta össze.Csak a német megszállást követően történtek gyakorlati lépések arra, hogy egy szélesebb jogosítványokkal felruházott, centrális rendőrségi nyomozószervet állítsanak fel, amelynek gyakorlati eredménye a végül tiszavirág életű Állambiztonsági Rendészet (ÁR) lett.

A főként a két PRO állományára támaszkodó Állambiztonsági Rendészet vezetését a németekkel - már a megszállás előtt is - rendszeresen (havi dotációért) együttműködő HAIN Péter detektív felügyelőre bízták, aki szoros kapcsolatokkal rendelkezett a birodalmi Biztonsági Szolgálat (SD) és a Gestapo berkeiben. A *„magyar Gestapo”*-t részint annak túlkapásai, részint pedig azért, mert a magyar kormánynak gyakorlatilag semmilyen ráhatása nem volt a működésére (a rendészet főként német igényeket elégített ki) végül 73 napnyi működés után, 1944. VI. 9-én rendeletileg felszámolták, HAINt félreállították.

Az Állambiztonsági Rendészet megszüntetéséről szóló jogszabály (4213/1944.BM.r.) utasította egyúttal a budapesti főkapitányt egy olyan Politikai Rendészeti Osztály felállítására, amely átveszi az ÁR rendvédelemben betöltött hatás- és illetékességi körét. A Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányságának alárendelten így egy összevont, országos hatáskörrel felruházott Politikai Rendészeti Osztály jött létre, amelynek vezetőjévé valószínűleg NAGY Sándor rendőrfőkapitány helyettest, a PRO vidéki tagozatának vezetőjét nevezték ki.[25]

Mindezzel párhuzamosan, közvetlenül az ÁR felszámolása után, létrehozták a belügyminisztérium VII. (közbiztonsági) osztály d) (állambiztonsági) alosztályát. Az UGRAY Gábor csendőr alezredes vezette csoporthoz három csendőr-, illetve öt rendőrtisztet, valamint tíz detektívet és tíz csendőrnyomozót osztottak be.

A rendőrség államvédelmi/politikai nyomozati szerveinek ezen, 1944. júniusában kialakult struktúráját a hungaristák érintetlenül hagyták: mind a PRO, mind a BM VII. d) alosztály megőrizte szervezési kereteit. A rendőrség politikai rendészeti osztályát gyakorlatilag nem érintette a SZÁLASI-kormány azon intézkedése sem, amelyben elrendelte a testület - csendőrséghez hasonló - (fél)katonai szervezetté történő átalakítását. A PRO életében az 1944. X. 15-16-i fordulat személyi értelemben hozott fordulatot: az osztály élére ismét HAIN Péter került, aki a félreállítása után időben felismerte, hogy mely politikai erő-

vel érdemes szoros kapcsolatokat kiépítenie.

Nexusa a Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom élvonalával olyannyira elmélyült, hogy a párt vezetőinek, prominens tagjainak feleségei és közeli családtagjai HAIN lakásán, felesége társaságában, együtt *„izgulták"* végig a hungarista hatalomátvétel éjszakáját. HAINné Sándor Gizella mellett ott volt KOVARCZ Emil felesége és leánya, KEMÉNY Gábor felesége, valamint FIALA Ferenc leánya.[26] (HAINné egyébként olyannyira központi szerepet töltött be a hungarista vezetés *„női vonalán"*, hogy később, a népbírósági eljárások során is lelki támaszt nyújtott a nyilas vezetők hozzátartozói számára. A SZÁLASI-per idején a látogatások során elkísérte a volt kormány- és államfő feleségét, LUTZ Gizellát is.[27] Férje tetteivel, illetőleg a nyilas mozgalom belső viszonyaival kapcsolatban a háború után többször kihallgatták.)

Október 15-én, a kormányzói proklamáció elhangzása után HAIN Péter azonnal jelentkezett a Pasaréti út 10. sz. alatt lévő nyilas központban, ahol nyilaskeresztes karszalagot és géppisztolyt vételezett, majd részt vett az első utcai igazoltatásokban és feltehetően a letartóztatásokban is. A párt jelvényét a *„diadal napja"* után is mindvégig a zakójára tűzve hordta, ahogy a hungarista karszalag is megjelenése kellékeihez tartozott. Másnap megjelent a budapesti rendőr-főkapitányságon és közölte, hogy - amint az új nyilas kormány megalakul - ismét átveszi a politikai osztály vezetését.[28] Erre formálisan egy nappal a kormányalakulást követően, október 17-én, a PRO detektívjeinek állománygyűlésén került sor.

HAIN maga mellé vette régi munkatársait dr. WAYAND Tibort, JUHÁSZ Istvánt és dr. KOLTAY Lászlót és bár a PRO Rendészeti Osztály elnevezése, szervezeti keretei nem változtak, a hatalom átvétele utáni működést és módszereket tekintve kijelenthető, hogy - legalábbis szellemiségében - restaurálta az általa életre hívott Állambiztonsági Rendészetet. Érdemes megjegyezni, hogy HAIN semmilyen írásos utasítással nem rendelkezett a PRO vezetéséről. Erre a háború után, a SZÁLASI Ferenc és társai elleni perben is felhívták a volt belügyminiszter figyelmét, amire VAJNA úgy reagált, hogy ő nem nevezte ki, hanem csak [szóbelileg] (!) megbízta a szervezet vezetésével.[29] (Személyét érintően a közlönyökben egyetlen rendelkezést tet-

tek közzé: 1944. XII. 2-i hatállyal az időközben detektív főfelügyelővé előlépett HAINt miniszteri tanácsossá nevezték ki.)[30]

A hungarista hatalomátvétel sikerét követő első napok a személyi intézkedésekkel és a rendelkezésre álló hivatali helyiségek elfoglalásával teltek a budapesti főkapitányság politikai rendészeti osztályán. HAIN Péter a számára nem tetsző detektíveket áthelyeztette a bűnügyi osztályra, a kiválasztottakat (feltehetően az ÁR korábbi detektívjeit) pedig saját osztályához kérte át, míg irodáját átmenetileg a főkapitányság épületében rendezte be. KOLTAY Lászlót egy csoporttal azonnal felküldte a Svábhegyre, míg WAYAND Tibor baloldali részlegét utasította, hogy maradjon a Ferenc József Rabbiképző Intézet épületében (Bp. VIII. Rökk Szilárd utca 26.), amelyet még az 1944. tavaszi-nyári nyílt nyomozások lefolytatása során sajátítottak ki.[31] Pár nap múlva - nyilván a Melinda szállóban székelő német biztonságiakkal való szorosabb együttműködés érdekében - HAIN úgy határozott, hogy WAYAND *„vegyes"* - rendőrségi detektívekből és csendőrnyomozókból álló - csoportját leszámítva, a teljes politikai osztályt felköltözteti a korábbi svábhegyi objektumokba, és a főkapitányságon csak egy 24 órás készenléti csoportot, valamint egy bejelentő irodát hagy hátra.[32]

A hungarista hatalomátvételt követő időszakban a párt önhatalmúlag tevékenykedő csoportjai - a kisebb, kerületi *„nyomozócsoportok"* és a Fegyveres Pártszolgálat - bőven adtak munkát a politikai detektíveknek. A nyomozásokra, letartóztatásokra ürügyet szolgáltató információk sokszor a nyilas párt helyi szervezeteitől, a lakosság feljelentgetései során keletkeztek. Számtalan esetben a rendőrhatósági intézkedéseket is közösen hajtották végre, amelynek keretében - mint félhivatalos karhatalmi erő - a detektíveket legtöbbször elkísérték a kézifegyverekkel felfegyverzett pártszolgálatosok is.

Az egy-egy vonalon zajló folyamatos nyomozati tevékenység mellett a politikai rendészeti osztálynak megelőző jellegű, védelmi feladatai is voltak. Az intézmények élére kinevezett hungarista vezetők többször keresték meg azzal, hogy hajtsák végre egyes személyek - ma így mondanánk - biztonsági ellenőrzését. MOHAY Gyula főpolgármester például több alkalommal intézett átiratot HAIN detektív főfelügyelőnek, amelyben egy-egy tisztviselő átvilágítását kérte annak *„politikai megbízhatósága, nemzethűsége"* szempontjából.[33] A detektívek által el-

végzett biztonsági ellenőrzések mennyiségéről, eredményéről s általában azok módszertanáról - a rendelkezésre álló iratanyag hiánya miatt - nem tudunk pontos képet alkotni.

A SZÁLASI-éra alatti politikai rendészeti osztály történetének első fejezete Budapest bekerítésével, majd kiürítésével lezárult. A főváros elhagyását követően a szervezet a belügyminisztérium és rendőrség más részeivel együtt a Dunántúlra települt, ahol Szombathely központtal az egyre zsugorodó felségterületükön - úgymond - *„országos hatáskörrel"* folytatta működését. Az eljárások során tapasztalt brutalitásnak leginkább a jogaiktól fosztott zsidóság volt kitéve, amelynek elkobzott vagyona zömmel a detektívek és a pártszolgálatosok zsebébe vándorolt. Az elfogott zsidókkal szembeni atrocitásokról szóló beszámolók szinte számolatlanul töltötték meg a háború utáni, TÖMPE András, illetve PÉTER Gábor vezette, vidéki és budapesti politikai rendészeti osztályok dossziéit, valamint a Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság (DEGOB) irattárát.[34]

HAIN Péter november elején kezdte meg a Politikai Rendészeti Osztály nyugatra telepítésének előkészületeit, amelynek érdekében felvette a kapcsolatot régi barátjával, a bécsi német biztonsági szervek vezetőjével, Franz Josef HUBER SS-Brigadeführer és a rendőrség vezérőrnagyával. A német rendőrtiszttel folytatott megbeszélések eredményeképpen a Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának központi szervét, HAIN Péter irodáját Bécsben, a Martzin Platz 4. sz. alatt található épületben (egyúttal a bécsi Gestapo főhadiszállása is) alakították ki, míg a szállászcsinálók ezzel párhuzamosan kirendeltségek létesítését kezdték meg a nagyobb dunántúli településekben. (Érdemes megjegyezni, hogy a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságával ellentétben - kerületenként egy-egy nyomozó alosztály működött - a rendőrség detektív szervezeteinek korábban nem voltak vidéki irodái.)

Budapesten a politikai rendészeti osztály 39 munkatársa maradt hátra, vezetőjükké B. SZILÁGYI János *„csoportvezetőt"* jelölték ki, aki azt az utasítást kapta, hogy a politikai rendészeti osztály veszélyeztetettsége esetén a detektíveknek a Magyar Királyi Belügyminisztérium épületében elhelyezett német SD-szervezetekhez kell csatlakozniuk.[35] A Budapesten hátramaradt politikai detektívek tevékenységéről további adatokkal nem ren-

delkezünk. A főváros ostroma alatt - az utasításoknak megfelelően - feltehetően a német Biztonsági Szolgálat alárendeltségébe kerültek.

A Budapestről kimenekített detektív és rendőr tisztviselői állomány jelentős részét a Német Birodalom területére, elsősorban a politikai osztály bécsi irodájához vezényelték. Az állomány elosztásával kapcsolatosan HAIN, Ernst KALTENBRUNNER SS-Obergruppenführerrel, a rendőrség tábornokával, a német Biztonsági Szolgálat (SD) és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) főnökével folytatott megbeszéléseket, amelynek eredményeképp 64 magyar detektívet kívántak beosztani különböző, Németországban működő magyar és német nyomozati szervezetekhez.

Közülük - az elképzelések szerint - 30 fő Bécsben, illetőleg az ottani Gestapo Leitstelle (kirendeltség) mellett (vezetők: dr. KOTSIS Árpád és dr. KOLTAY László detektív felügyelők), 20 fő Berlinben (vezető: dr. VERSÉNYI Tibor detektív felügyelő), 8 fő Linzben (vezető: BÖDŐ Károly detektív felügyelő) és 6 fő Grazban (vezető: dr. WAYAND Tibor detektív felügyelő) teljesített volna szolgálatot. A Dunántúlon felállított PRO irodák irányítását a Magyar Királyi Rendőrség Politikai Rendészeti Osztálya szombathelyi kirendeltségének rendelték alá, amelynek vezetésével HAIN dr. ANTAL István detektív főfelügyelőt bízta meg. 1945. II. 19-én a politikai rendészeti osztály létszáma mindössze 150 fő volt, szolgálati helyük az alábbi képet mutatta:[36] magyar területen szolgálatot teljesített Szombathelyen 41, Sopronban 11, Mosonmagyaróváron 2, minisztériumokhoz vezényelve 22 , *összesen 76 detektív*, a birodalmi területen Bécsben 41, Grazban 6, Lintben 6, Berlinben 4, Kilb-ben 4, családtagok telephelyein 3, *összesen 64 detektív*.

A Dunántúlon megváltozott a politikai rendészeti osztály tevékenysége és a kiterjedt, ügyszerű feldolgozó munkák helyett elsősorban már csak a biztonsági helyzetet általánosan értékelő, úgynevezett *„hangulat-jelentések”* készültek. E formális, rutinszerű tevékenység során a detektívek figyelték a kocsmákban, éttermekben beszélgetőket, elvegyültek a munkából hazatérők közé. A közhangulat általános ellenőrzése mellett katonaszökevényeket, szervezkedőket és kémeket kerestek.

A lakosság hangulatáról készült jelentések közül számos fennmaradt,[37] amely alapján jól körvonalazhatóak a detektívek

dunántúli tevékenységének mindennapjai. A nyomozók csoportosan, általában kézifegyverekkel felszerelt pártszolgálatosok kíséretében rutinszerű járőrfeladatokat és razziákat hajtottak végre a nagyobb településeken. Nincs nyoma annak, hogy a Dunántúlon kiterjedt hálózatok szervezésébe kezdtek volna, a konkrét intézkedéseket kiváltó értesülések túlnyomórészt lakossági bejelentésekből, *„alkalmi besúgásokból"* származtak, nagyobb szabású nyomozásokra ekkor már nem kerülhetett sor.

A magyar területek elhagyása után a Politikai Rendészeti Osztály gyakorlatilag beszüntette működését, és a detektívek többségét a családtagok és saját személyük menekítése foglalkozatta. Alighogy HAIN megérkezett Bécsbe máris intézkedett arról, hogy osztályának megmaradt részei tovább költözhessenek nyugatra. Ő maga március 29-én távozott az osztrák fővárosból Gmundenbe, ahol arra várt, hogy detektívjei csatlakozzanak hozzá. A nyomozók egy nagyobb csoportja pár nap késésben volt, és csak néhány nappal az osztrák főváros elfoglalása előtt, április 3-án indult el nyugatra, követve az osztályvezetőt.

Gmundenben HAIN Péter tájékoztatta a detektíveket, hogy végleges kitelepülési helyükül a bajorországi Vilshofen járási központot jelölték ki. Az általános gépjármű és benzinhiányra tekintettel csak Hainnak jutott autó, a detektívek családtagjaikkal együtt gyalogmenetben indultak Dél-Németország irányába. Április közepén érték el Vilshofent, ahol a párt helyi irodájában közölték velük, hogy az osztály központját Ramsdorf községben kell felállítaniuk. A rendőrtisztviselők és hozzátartozóik végül április 18-án értek a községbe, ahol az irodát tábori körülmények között a helyi vendéglő tekepályáján állították fel.[38]

A fegyverletétel után a detektívek különváltak. Sokan közülük a helyben maradást választották és amerikai fogságba kerültek. HAIN Pétert még korábban elfogták, feleségével együtt Attersee melletti rejtekhelyéről Salzburgba csalták, ahol letartóztatták. Miután a prominens detektíveket - CSER Istvánt, KOLTAY Lászlót, WAYAND Tibort és HAIN Pétert - az amerikaiak 1945 novemberében kiadták Magyarországnak, velük szemben a nyomozati eljárást egy nevében azonos, de immár ellentétes ideológiától vezérelt szervezet folytatta le.

A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága

SCITOVSZKY Béla belügyminiszter 1930. III. 1-jei rendeletével intézkedett a Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnokság felállításáról,[39] amelynek első parancsnoka TIHANYI Ferenc csendőr őrnagy lett.[40] **(III.sz. melléklet)** A fővárosi központtal párhuzamosan kezdetben csak négy - az I. (Budapest), a III. (Szombathely), az V. (Szeged), valamint a VI. (Debrecen) - csendőrkerületben szerveztek nyomozó alosztályokat, de két éven belül a többi kerületben is létrejöttek a területi nyomozó szervezetek.

A területi alosztályok révén az osztályparancsnokság országos hatáskörű bűnüldöző és bűnmegelőző, majd később állambiztonsági szervezetté vált. A detektívtestülettel szemben a csendőrség nyomozó alakulatai kezdettől fogva központosított struktúrában működtek, hiszen a területi szervezetek feletti szakmai irányítást a budapesti osztályparancsnokság (később központi nyomozóparancsnokság) látta el. A csendőrség nyomozati szervezete a Magyar Királyi Belügyminisztérium VII. osztálya irányítása alá tartozott.

Az Államvédelmi Központ létrehozásával összhangban a szervezet elnevezését Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságra változtatták. A csendőr nyomozóparancsnokság állambiztonsági munkában érintett szervezeti egysége az úgynevezett A. (államrendészeti) előadócsoport volt, amely 1944 márciusára már öt fő irányra - I. baloldali, II. jobboldali, III. zsidó, IV. nemzetiségi és V. kémkedési alcsoportra - osztva látta el feladatait. Az előadócsoporthoz tartozó nyomozók az 1930-as évektől kezdve szinte valamennyi, az 1945 utáni történetírás által túlreprezentált, elhíresült nyílt nyomozati eljárásban részt vettek.

A hungarista hatalomátvétel idején a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának parancsnoka CZIGÁNY József ezredes volt, aki 1943. II. 1-jétől látta el beosztását.[41] A csendőrnyomozók az 1944. X. 15-16-i eseményekben közvetlenül ugyan nem vettek részt, ám közülük néhányan, feltehetően VAJNÁn keresztül - ellenezve a fegyverszünetet - információkkal támogatták a hatalom megszerzésére tett előkészületeket. Így például - többek között - hírt adtak FARAGHO Gábor altábornagy, a csendőrség és a rendőrség felügyelőjének eltűnéséről is.

Tekintettel arra, hogy a Nemzeti Számonkérés szervezetét főleg a nyomozó parancsnokság *„bázisán”* kívánták létrehozni, a csendőrség nyomozati szervezetének állambiztonsági szerepe háttérbe szorult. Számos tapasztalt csendőrnyomozót vezényeltek az új szervezethez, aminek következtében a csendőrség nyomozó apparátusának létszáma - és áttételesen vélhetően a tapasztalati tőke átcsoportosításával felderítő kapacitása, képessége is - jelentősen mérséklődött. Valószínűleg a Nemzeti Számonkérés szervezete felállításának, és az azzal kapcsolatos áthelyezések időigényességével magyarázható, hogy a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága személyi ügyeinek rendezésére csak nagyjából egy hónappal a hungarista hatalomátvétel után került sor.

1944. november közepén a parancsnokság élére FERENCZY László csendőr alezredest, segédtisztjévé LULAY Leó László tartalékos csendőr századost nevezték ki, míg az állambiztonsági ügyekben illetékes *„A”* (államrendészeti) előadócsoport vezetője BAKONYI István csendőr százados lett.[42] Nem kizárt - bár erről nem rendelkezünk konkrét adatokkal -, hogy FERENCZY alezredes kinevezését a németek vitték keresztül, akik meg voltak elégedve a csendőrtiszt 1944 tavaszán/nyarán, a magyarországi zsidóság deportálása során tanúsított szolgálatkészségével.

A SZÁLASI-kormány idején a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának szervezeti felépítésén mindössze annyiban változtattak, hogy az annak alárendelt vasúti szárnyat, osztállyá bővítették. A vasúti csendőrség átszervezését elsősorban a fokozódó katonai szállítások és a kitelepített menekültek tömege révén elszaporodó bűncselekmények indokolták. A belügyminiszter 1944. XII. 1-jei hatállyal intézkedett a Magyar Királyi Csendőr Vasúti Osztályparancsnokság felállításáról. A vasúti csendőrséget - a meglevő mellett - egy újabb szárnnyal (Budapest) erősítették meg, amelynek feladata a MÁV objektumainak (személy- és teherpályaudvarok, műhelyek stb.) védelme volt.[43]

1944. november végén a központi nyomozó parancsnokság megkezdte áttelepülését a Dunántúlra, miközben a törzsalosztály már november 20-a körül Répcelakra költözött. Az annak alárendelt A. (államrendészeti) és B. (bűnügyi) előadócsoportok csak a szükséges létszámmal maradtak Budapesten és első-

sorban adminisztrációs feladatokat láttak el: heti helyzetjelentéseket továbbítottak Répcelakra a törzsalosztály számára. Emellett már csak kisebb súlyú állambiztonsági ügyekben nyomoztak, amelyek kiindulópontját legtöbbször a baloldali mozgalmak illegális kiadványai képezték.

FERENCZY alezredes, a csendőrség központi nyomozó parancsnokságának parancsnoka december 23-án követte a törzsalosztályt Répcelakra. A csendőrnyomozók irányítását Budapesten helyettese, dr. LULAY Leó László százados vette át, aki a város csaknem teljes bekerítését követően parancsot adott, hogy a nyomozó parancsnokságot a Böszörményi úti laktanyából telepítsék át a Várba, a központi illetményhivatal épületébe. Az ostrom következtében a budapesti pályaudvarok őrzése feleslegessé vált, így a vasúti osztály ki nem telepített állománya képezte a parancsnokság karhatalmi részét. A vasúti csendőröket az ostrom első napjaiban a MÁV központi épületében gyűjtötték össze.

1945 januárjától kezdve egyre gyakrabban fordult elő, hogy csendőrnyomozók megszöktek a további, egyre feleslegesebbnek, kilátástalanabbnak tartott szolgálattétel elől. A szovjetek 1945. II. 5-én érték el a csendőrlaktanyát, amelyet egyetlen puskalövés nélkül foglaltak el. A csendőrség nyomozó parancsnokságának budapesti maradványai feltehetően a Várban estek fogságba, ahol a kitörés után egyrészt az utóvéd szerepét bízták rájuk, másrészt a hátramaradt iratok (amelynek zömét az ostrom előtt Répcelakra szállították) megsemmisítésére kaptak parancsot.[44]

A parancsnokság FERENCZY alezredes vezetése alatt maradt, Dunántúlra kitelepült részeiről nem rendelkezünk további információkkal. Valószínűleg a belügyminisztérium központi szervezeteivel együtt később Németországba települtek, ahol a háború utolsó napjáig fenntartották formális működésüket.

Jegyzetek:

1 A román kiugrást (1944.VIII.23.) követően a SZTÓJAY-kormány valamennyi magyarországi párt működését felfüggesztette, vagyonukat zár alá helyeztette 3800/1944.ME.r. ; VAJNA Gábor belügyminiszter első, 1944.X.17.-én közzétett rendeletével 202 800/1944.BM.r. ; Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalmat *„kiemelte"* a rendelet hatálya alól, egyúttal felszólította a rendőrhatóságokat, hogy a párt vagyonát szolgáltassák vissza. Ezzel e párt lett az egyetlen legálisan működő politikai szervezet Magyarországon. KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban*. 53-54.p.

2 KARSAI Elek

3 Fontos megjegyezni, hogy a Magyar Királyság (1919.VIII. - 1946.II.) végrehajtó hatalmi szervei közül a Magyar Királyi Belügyminisztérium rendelkezett a legkiterjedtebb hatáskörrel. Amellett, hogy hozzá tartoztak a rendvédelmi szervek (Magyar Királyi Rendőrség, illetve a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériummal megosztva a Magyar Királyi Csendőrség, majd 1942-től az Államvédelmi Központ, melynek létrehozásával jelentős állambiztonsági felelősséghez jutott), a tárca olyan nagyobb a társadalmi megítélést befolyásoló területekért is felelt, mint a közigazgatás (önkormányzatok), az egészségügy, vagy a népjóléti, szociális rendszer működtetése.

4 LÁDAY István fogságban írott feljegyzései fontos adalékokkal szolgálnak a korszak és a téma megismeréséhez. KOVÁCS Zoltán András: Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései.

5 KÁDÁR ; HARASZTI

6 VASVÁRY József vezérőrnagy, aki 1942.VIII.1. és 1943.VIII.1. között volt a 2. vkf. osztály parancsnoka, a szoros német kapcsolat híve volt. SZAKÁLY: A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919-1945.

7 MOL.K-778. A nyilas belügyminisztérium iratai. ; HM.HIL. 21.doboz (a Magyar Királyi Rendőrség országos felügyelőjének iratai.)

8 „A Führer szemében Magyarország egyedüli felelős személye a pártvezető."

9 ABTL. V-96. 915/1, 417.p.

10 ABTL. V-168.

11 Még szakmai körökben is volt vita a Nemzeti Számonkérés szervezete rövidítéséről. A szabályok szerint a testületet helyesen „MSZ"-nek kellene rövidíteni, de a korabeli iratokban következetesen az „NSZK" jelölést használták. A továbbiakban a szervezetet magam is ehhez igazodva jelölöm.

12 ABTL. V-130. 792, 80.p.

13 A háború utáni beszámolóban HAJNÁCSKŐY rendre hangsúlyozta, hogy a beosztását nem akarta elfogadni, hanem helyette nyugdíjazását akarta elérni. Mivel a háborús és népellenes bűnöket rögzítő rendelet, majd törvény a nyilas hatalomban való részvételt bűncselekménnyé nyilvánította ezzel a jelenséggel számos más tiszt esetében is találkozhatunk. LÁDAY István, a már jelzett ÁRBÓCZ, valamint a csendőrség és a rendőrség felügyelőjévé kinevezett FINTA József ezredes is erről tettek említést 1945-1946 folyamán tett vallomásaikban.
BFL. XXVI. 1. a. 2218/1946.

14 Ezúton köszönöm SZAKÁLY Sándor segítségét abban, hogy felhívta a figyelmemet a rendeletre. A HM 1944.XI.29-ei 72. számú házi parancsban szerepel a 99 951/1944. számot viselő 1944.XI.23-ai keltezésű Nemzetvezetői Elhatározást közlő rendelet, amely egy másik a 99 801/1944.HM. rendeletre .utal.
BFL. VII. 5. e. - POGÁNY Imre anyaga.

15 Magyar Történelmi Kutató Társaság (szerk.): *Titkos történelmi adatok: az 1944. okt. 15.-ei események, sopronkőhidai kihallgatások.*

16 SZAKÁLY: A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919-1945. ; KOVÁCS Zoltán András: A Nemzeti Számonkérés szervezete. A magyar állambiztonság egy ismeretlen fejezete. ; SZITA ; KOVÁCS Tamás

17 ABTL. V-96. 915/1, 64.p.

18 MOL. K-775. 1. csomó, 1. tétel, 235.p.

19 ABTL. V-96. 915/1, 150.p.

20 560/1945.ME.r.
Hivatalos Közlöny 1945.III.16. (19.) szám, 5-6.p.

21 ABTL. V-96. 915/1, 420.p.

22 A Nemzeti Számonkérés szervezete katonai alosztályának névjegyzékét SZAKÁLY Sándor közölte. Megjegyzendő, hogy a háború utáni rendőri szervek név szerinti listákat állítottak össze az NSZK-ban egykoron szolgálatot teljesítő csendőrökről, ám azok alapos vizsgálata számos téves adatra világított rá, így ezen összesítések megbízhatósága meg-kérdőjelezhető.
MOL. K-164/1. o.n. ; SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* 104.p.

23 ABTL. V-145. 705, 233.

24 ABTL. V-130. 792,94.

25 Egyes adatok szerint a rendőrség átszervezett politikai osztálya élére dr. ANTALL István detektív-felügyelőt nevezték ki, ám ennek ellent mond, hogy a rendőrségi osztályokat általában magas rangú, főkapitány-helyettesi besorolásban szolgálatot teljesítő rendőrtisztviselők irányították. A háború utáni eljárások során készített rendőrségi jegyzőkönyvek dr. NAGY Sándort (néhol NAGY Valérnak írva) említik a politikai rendészeti osztály élén. 1944.I.10.-én mindössze 15 főkapitány-helyettes szolgált a Magyar Királyi Rendőrségnél. ; *Budapesti útmutató és címtár*. ; ABTL. A-1098/1,75.

26 ABTL. A-644, 287-289.

27 KARSAI Elek - KARSAI László: 38.p.

28 ABTL. A-1098/1, 74-75.

29 KARSAI Elek - KARSAI László: op.cit. 459.p.

30 HAIN Péter detektív-főfelügyelő minisztertanácsosi kinevezése.
Budapesti Közlöny, (1944) 292.sz. (december 22.) 1.p.

31 ABTL. A-1098/1, 75-76.

32 Loc.cit.

33 BFL. VII.5.e. 7594/1950,346.

34 A háború utáni PRO nyomozati anyagainak jelentős része az ABTL-ben, valamint - a népügyészségi és népbírósági anyagok csatolmányaként - BFL-ben található. A DEGOB iratok a Magyar Zsidó Levéltárban kutathatók.

35 HIM.HL. A Magyar Királyi Rendőrség országos felügyelőjének iratai. 21.doboz, sz.n. (Eml., 1945. febr.23.), 1.

37 A PRO hangulatjelentései.
HIM.HL. A Magyar Királyi Rendőrség országos felügyelőjének iratai, 21.doboz.
KARSAI - SOMLYAI ; UNGVÁRY

38 ABTL. A-1098/1, 90.

39 71 464/1936.BM.r.

40 A háború utáni politikai nyomozások a csendőrség nyomozó alakulatainak megszervezését döntően HAJNÁCSKŐY Lászlónak tulajdonították, aki a szentendrei szárny parancsnokaként világított rá egy csendőrségi nyomozó testület létrehozásának szükségességére. Több iratban is személye mint a nyomozó osztály első parancsnoka jelenik meg, holott az - SZAKÁLY Sándor szíves közlése szerint - TIHANYI volt. HAJNÁCSKŐY László csendőr százados a felállítást követően, 1930.XI.1. - 1935.II.1. között volt a budapesti nyomozó alosztály parancsnoka.

41 ABTL. V-141. 630, 5. ; SZAKÁLY: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.*

42 ABTL. SZ-2062, 55.

43 30 960/1944.BM.r.

44 ABTL. SZ-2062, 58-59.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

KARSAI Elek	KARSAI Elek: *Szálasi naplója. A nyilas mozgalom a II. világháború idején.* Budapest, 1978, Kossuth. 490 p. HU-ISBN 963 09 1115 9.
KARSAI Elek - KARSAI László	KARSAI Elek - KARSAI László (szerk.): *A Szálasi per.* Budapest-Debrecen, 1988, Reform-Alföldi Nyomda. 766 p. HU-ISBN 963 02 5942 7.
KARSAI - SOMLYAI	KARSAI Elek - SOMLYAI Magdolna: *Sorsforduló. Iratok Magyarország felszabadulásának történetéhez 1944. szeptember - 1945. április.* I.köt. Budapest-Gyula, 1970, Levéltári Igazgatóság - Békés Megyei Nyomda. 600 p. HU-ISBN -
KÁDÁR	KÁDÁR Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig.* Budapest-Pécs, 1978, Magvető-Pécsi Szikra nyomda. 826 p. HU-ISBN 963 27 0694 3.
KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas-korszakban.*	KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas-korszakban.* Budapest, 2009, Attraktor. 373 p. HU-ISBN 978 963 98 5733 9. /Studia Militaria Hungarica, 5./ HU-ISSN 1787-6796.
Magyar Történelmi Kutató Társaság (szerk.): *Titkos történelmi adatok: az 1944. okt. 15.-ei események, sopronkőhidai kihallgatások.*	Magyar Történelmi Kutató Társaság (szerk.): *Titkos történelmi adatok: az 1944. okt. 15.-ei események, sopronkőhidai kihallgatások.* Englewood, 1977, University Publishing Co. 473 p. HU-ISBN - /Magyar Történelmi Kutató Társaság kiadványa, 2./ HU-ISSN -
SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.*	SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000, Ister. 173 p. HU-ISBN 963 92 4328 0.
SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.*	SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945*. Budapest, 2003, Ister. 408 p. HU-ISBN 978 963 92 4376 7.
SZITA	SZITA Szabolcs: *A Gestapo Magyarországon. A terror és a rablás története.* Budapest-Győr, 2002, Korona-Széchenyi. 374 p. HU-ISBN 963 93 7656 6.
UNGVÁRY	UNGVÁRY Krisztián (szerk.): A második világháború. Budapest, 2005, Osiris. 891 p. HU-ISBN 963 38 9762 9. /Nemzet és emlékezet./ HU-ISSN 1589-1658.

TANULMÁNYOK

KOVÁCS Tamás	KOVÁCS Tamás: A Nemzeti Számonkérő Különítmény. *Múltunk,* XVIII.évf. (2006) 3.sz. 71-100.p. HU-ISSN 0464-476X

KOVÁCS Zoltán András: Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései.

KOVÁCS Zoltán András: Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései. *Lymbus*, VI.évf. (2008) 6.sz. 321-355.p. HU-ISSN 0865-0632.

KOVÁCS Zoltán András: A Nemzeti Számonkérés szervezete. A magyar állambiztonság egy ismeretlen fejezete.

KOVÁCS Zoltán András: A Nemzeti Számonkérés szervezete. A magyar állambiztonság egy ismeretlen fejezete. *Századok,* CXXXVI.évf. (2002) 5.sz. 1131-1160.p. HU-ISSN 0039-8098.

SZAKÁLY: A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919-1945.

SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919-1945. In HAUSNER Gábor et al. (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére.* Budapest, 2005, Argumentum. 671-690.p. HU-ISBN 963 44 6329 0.

CIKKEK

”A Führer szemében Magyarország egyedüli felelős személye a pártvezető.”

„A Führer szemében Magyarország egyedüli felelős személye a pártvezető.” *Összetartás*, XI.évf. (1944) 238.sz. (október 19.) 3.p.

ZSEBKÖNYVEK, SEMATIZMUSOK

Budapesti útmutató és címtár.

Budapesti útmutató és címtár. In s.n. (szerk.): *Rendőrségi Zsebkönyv.* Budapest, 1944, XXIV.évf. Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség Őrségi Személyzetének Tanosztályparancsnoksága. 57.p.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ABTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
BFL	Budapest Főváros Levéltára
MOL	Magyar Országos Levéltár
HIM.HL.	Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára

JOGSZABÁLYOK

71 466/1936.BM.r.	71 466/1936.BM.r. a Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnokságának felállításáról.
3800/1944.ME.r.	3800/1944.ME.r. 3800/1944.ME. rendelet végrehajtásáról
30 960/1944.BM.r.	30 960/1944.BM.r. a Magyar Királyi Csendőrség Vasúti Osztályparancsnokságának felállításáról.
202 800/1944.BM.r.	202 800/1944.BM.r. a Nyilas Keresztes Párt - Hungarista Mozgalom politikai párttevékenységének folytatása tárgyában.
560/1945.ME.r.	560/1945.ME.r. a „Nemzeti Számonkérés” szervezet felállítása tárgyában.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet
A nyomozások kronológiai áttekintése.

II.sz. melléklet
Az NSZK szervezeti felépítése.

III.sz. melléklet
A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokság szervezeti felépítése.

I.sz. melléklet

A nyomozások kronológiai áttekintése.

A KIUGRÁSI KÍSÉRLET SZEREPLŐI UTÁNI NYOMOZÁSOK

1944. október 16-tól. Német befolyás mellett valamennyi nyomozó szerv (NSZK, PRO, csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokság) részt vesz a korszak legkiterjedtebb eljárássorozatában, amelynek keretében a magyar közélet csaknem valamennyi korábbi szereplőjét - LAKATOS és KÁLLAY miniszterelnököket, több minisztert, államtitkárt, honvéd- és csendőrtiszteket, színészt, újságírót - letartóztatták. Az érintettek többsége a Lomnic szállóba került, ahol az Államvédelmi Központ égisze alatt hallgatták ki őket. A HAIN Péter vezette PRO koordinálásával később Sopronkőhidára, majd német birodalmi területre kerültek.

A FÜRJES-NAGY CSOPORT LETARTÓZTATÁSA (NSZK)

1944. november 10-11. Néhány tiszt, miután 1944. november 4-én a Margit híd pesti hídfője - valószínű-leg a híd robbantását előkészítő német utászok mulasztása miatt - romba dőlt egy memorandumot jutta-tott el a Honvéd Vezérkarhoz, amelyben a budapesti hidak értelmetlen elpusztítása ellen protestáltak. Letartóztatták a csoport vezetőjét, Dr. FÜRJES Sándor tart. századost, ifj. FÜRJES Sándor, NAGY Ferenc és BERKÓ Sándor hadnagyokat. A felmentő ítélet - amely miatt SZÁLASI elrendelte az ítéletet hozó haditör-vényszéki tagok letartóztatását - ellenére Dr. FÜRJES Sopronkőhidán raboskodott. (Később szovjet fogságban vesztette életét.)

AZ EGYHÁZI SZEMÉLYEK ELLENI NYOMOZÁSOK (NSZK)

1944. november 18. A Dunántúl egyházi méltóságai október 31-én, MINDSZENTY József veszprémi püspök kezdeményezésére memorandumot állítottak össze, amelyben kísérletet tettek arra, hogy az ország meg-maradt részeit megkíméljék a kilátástalan harcoktól. A memorandumot november 13-án, Budapesten MINDSZENTY adta át SZÖLLÖSI Jenő miniszterelnök-helyettesnek. VAJNA belügyminiszter november 18-án kiadott bizalmas rendeletében utasította a helyhatósági és rendvédelmi szerveket, hogy derítsék fel és lehetőség szerint akadályozzák meg a különböző hitfelekezethez tartozó lelkészek legitimista, sőt orosz és TITO-barát propagandáját. Az utasítás a szükséges közigazgatási eljárás lefolytatását és az érintett lelkész haladéktalan rendőrhatósági őrizet alá helyezését írta elő. Ez alapozta meg MINDSZENTY József és SCHVOY Lajos püspökök házi őrizetének (internálásának) elrendelését.

A MÁVAG-NYOMOZÁS (NSZK)

1944. november 19. A CSERGŐ Endre csendőr százados által vezetett ipari alosztály letartóztatta KOCZKÁS Ferenc főmérnököt, NOVÁK Károlyt és KOCZKÁS Gyula fizikust, mert információik szerint meg akarták akadályozni a berendezések nyugatra telepítését. További sorsukról részleges adatok állnak rendelkezésre

A FELSZABADÍTÓ BIZOTTSÁG (FB) TAGJAINAK LETARTÓZTATÁSA (NSZK)

1944. november 22. A számonkérő szervezet MIKULICH Tibor százados árulása révén szerzett tudomást az FB működéséről, amelynek célja katonai segítségnyújtás Magyarország szovjet általi felszabadításához, illetve egy demokratikus kormányzás alapjainak megteremtése volt. A csoport katonai szárnya épp egy titkos megbeszélést tartott, amikor a nyomozók rajtuk ütöttek

kb. 30 főt tartóztattak le. Közülük később többet elítéltek, 1944. december 8-án kivégezték az FB katonai szárnyának vezetőit, KISS János nyá. altábornagyot, NAGY Jenő ezredest és TARTSAY Vilmos nyá. századost. A politikai (Magyar Front) vonalon csak BAJCSY-ZSILINSZKY Endrét tartóztatták le, akit december 24-én végeztek ki Sopronkőhidán.

AZ ÚN. KOVARCZ-FEKETEHALMY-CZEYDNER LISTA (PRO)

1944. november vége. KOVARCZ Emil, az ország totális mozgósításával és harcba állításával megbízott tárca nélküli miniszter, valamint FEKETEHALMY-CZEYDNER Ferenc vezérezredes, a honvédelmi miniszter helyettese összeállított egy listát, amelyen azon közéleti személyiségek szerepeltek, akik veszélyt jelentettek a Párt hatalmára és esetlegesen szerepet kaphatnak egy ellenkormányban, ezért a főváros bekerítése esetén indokolt őket a nyugati területeken internálni A listát HAIN nyomozói kiegészítették a rendelkezésükre álló adatokkal, amely így 120-130 nevet tartalmazott. Azokat, akik még nem voltak őrizetben letartóztatták, majd Sopronkőhidára szállították.

KUDAR LAJOS LETARTÓZTATÁSA (PRO)

1944. december 5. A Politikai Rendészeti Osztály nyomozóinak a listán szereplő személyek közül számosat nem sikerült letartóztatnia, mert időben értesültek és el tudtak menekülni. Vizsgálatot rendeltek el, amely során KUDAR Lajos csendőr ezredes került látókörbe. Letartóztatása után, december közepén a PRO átadta a német SD-nek, amely 1945. január 11-én a BM Várbeli épületébe szállította. A kitörés előtt, 1945. február 11-én a mintegy 330 ott fogvatartott személy negyedét, köztük KUDARt is kivégezték. (A minisztérium egykori épületének falán, 1992-ben emléktáblát helyeztek el az ott kivégzettek, köztük kiemelt helyen KUDAR Lajos emlékére.)

RAJK LÁSZLÓ ELFOGÁSA (PRO)

1944. december 7. A „*Kirgiz*" fedőnéven tevékenykedő, bujkáló RAJKot a véletlen vezette a PRO nyomára, habár régóta a PRO látókörében szerepelt. Letartóztatására RAJK Endre készletgazdálkodási kormánybiz-tos személyes kérésére került sor, aki barátjaként kérte meg a belügyminisztert, hogy szabadítsa meg öccsétől, akinek kommunista működése kezdett egyre kellemetlenebbé válni a nyilas testvér számára. HAIN állítólag ki akarta végeztetni RAJK Lászlót, de erre végül nem került sor. Sopronkőhidára szállították, ahol hadbíróság elé állították, majd 1945 tavaszán az úgynevezett bernaui menetben feleségével, FÖLDI Júliával együtt Németországba hurcolták.

A MAGYAR DIÁKOK SZABADSÁGFRONTJA TAGJAINAK LETARTÓZTATÁSA (NSZK)

1944. december 12. Az FB nyomozás kapcsán figyeltek fel az egyetemistákból álló MDSZF-re a nyomozók, amelynek vezetői KISS Sándor, ZIMÁNYI Tibor, KARDOS László és JÓNÁS Pál voltak. Letartóztatásukat követően, az NSZK nyugatra húzódásával párhuzamosan átadták őket a németeknek. JÓNÁS és ZIMÁNYI az ostrom zűrzavarában megszökött.

A TOPA-STOLTE ÜGY (NSZK)

1944. december közepe. Az MDSZF-nyomozás kacsán jutottak el a z NSZK nyomozói a TOPA János és STOLTE István vezette kommunista csoportosuláshoz, amely fegyveres akciók végrehajtását tervezte. TOPÁt és FISCH Emil vegyészmérnököt 1945. január 9-én Sopronkőhidán felakasztották. STOLTE túlélte a háborút. (Később a szovjet hatóságok Bécsből Magyarországra hurcolták, majd 1951. január 12-én életfogytiglani fegyházra ítélték. Büntetését 1955-ben kilenc évre mérsékelték. Az 1956-os forradalom alatt szabadítot-ták ki a gyűjtőfogházból.)

A „GÖRGEY"-ZÁSZLÓALJ FELSZÁMOLÁSA (NSZK)

1945. január 2. Az FB katonai vezérkarának célkitűzéseinek megvalósítása MIKÓ Zoltán vezérkari századosra és helyettesére, BONDOR Vilmos hadnagyra hárultak. MIKÓ a Magyar Királyi Fővezérség Különleges Csoportjának vezetőjeként egy, a rendszerrel szembenálló személyekből álló alakulat szervezésébe kezdett, amellyel a szovjet csapatokhoz való átállást tervezte. MIKÓt és BONDORt az FB tagjainak elfogása óta tartotta ellenőrzés alatt az NSZK, végül a budapesti csoport tartoztatta le őket, 1945. január 2-án. (Az ostrom után szovjet fogságba ke-

rültek, ahol kémkedés vádjával mindkettőjüket halálra ítélték. BONDOR ítéletét később 25 év börtönre módosították, míg MIKÓ halálbüntetését Odesszában, 1945. augusztus 15-én végrehajtották.)

A KISKA-ALAKULATOK ELLENI NYOMOZÁSOK (NSZK)

1944. december 24-től. A főváros bekerítését követően a III., IV., V., VI., VII., VIII., XIII., és XIV. kerületi KISKA-zászlóaljakon belül szerveződtek jelentősebb, fegyveres ellenállási csoportok. Az NSZK budapesti csoportjának kapacitását főleg a KISKA-alakulatok fedésében tevékenykedő ellenállási csoportok kötötték le, amelyek sorában a legnagyobb arányú nyomozást a XIV/2. KISKA-századdal és a *„Vörös Brigáddal"* szemben folytatták le. Tagjait 1945. január 6-án tartóztatták le. Az ostrom végén többségüket - formális eljárás nélkül - kivégezték a Várban, ahol a háború után 342 holtestet exhumáltak.

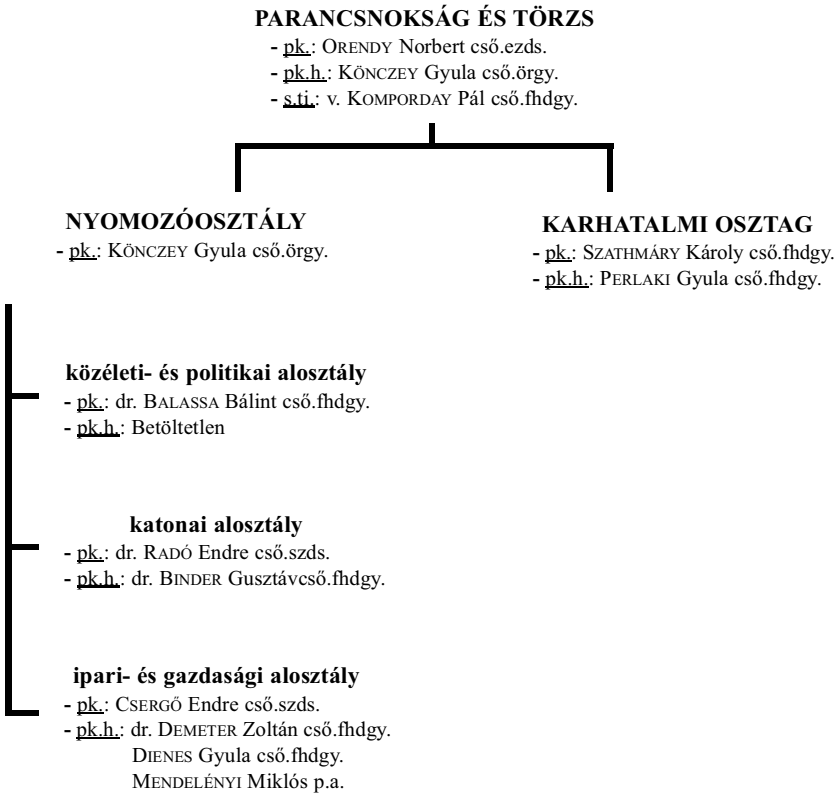
NYOMOZÁS A FEGYVERES NEMZETSZOLGÁLAT TAGJAI ELLEN (NSZK)

1944. december 24-től. Alighogy a kormány megkezdte az új karhatalmi testület, a Fegyveres Nemzetszolgálat szervezését, hírek érkeztek arról, hogy a razziák során egyre nagyobb arányban tulajdonítják el az elfogottak vagyontárgyait, köztük elsősorban a magyar zsidóságét, amely az új szabályok alapján az államot illette. A párt vezetése nyomozást rendelt el, amely során az FNSZ parancsnoka, Návay Imre és a vezérkari főnök, HOMONNAY Márton is kompromittálódott. Mivel a továbbiakban leplezhetetlenné váltak az FNSZ túlkapásai az NSZK vizsgálatai nyomán, a testületet 1945. január 17-én felszámolták, s tagjait a Fegyveres Pártszolgálat kötelékeibe osztották be.

Forrás ! MOL K-775.1.csomó, 1 tétel (C-I-1-XXIV.), 235-236. ; ABTL A-1114,9. és V-96.915/1, 206.

II.sz. melléklet

Az NSZK szervezeti felépítése.

Forrás ! MOL K-775.1.csomó, 1 tétel (C-I-1-XXIV.), 235-236. ; ABTL A-1114,9. és V-96.915/1, 206.

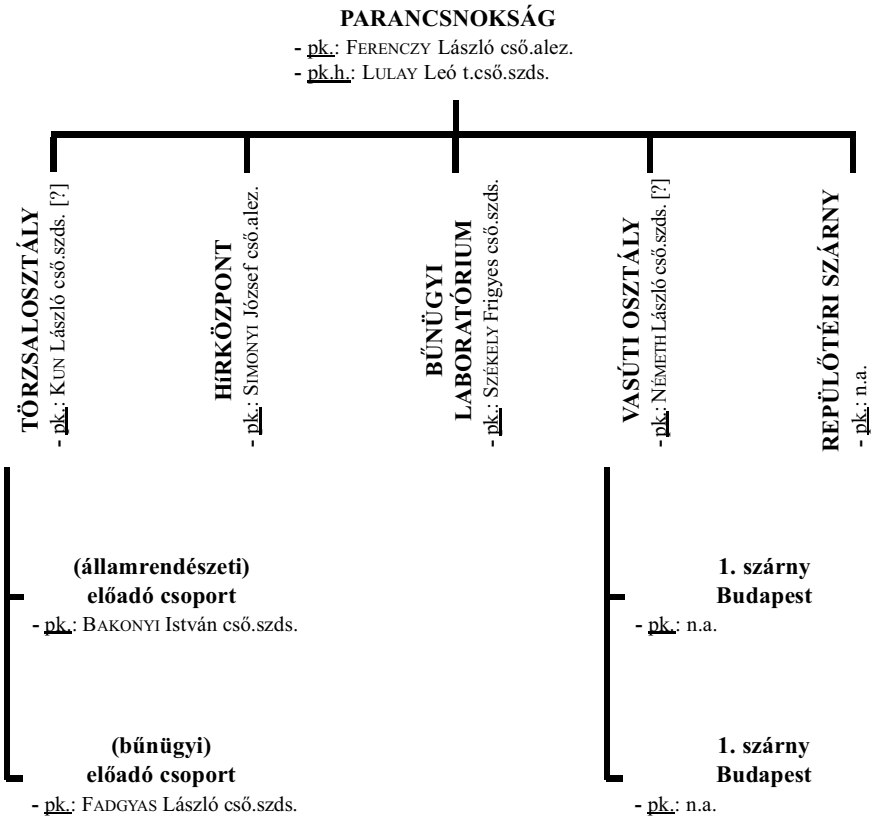
A karhatalmi osztag - hivatalos nevén Rohamszázad - „*papíron*” négy szakaszból állt, szakaszonként 25-30 fővel (összesen tehát 100-120 fővel). Tagjaik számára külön jevényt rendszeresítettek „*NSZK-Roham század*” felirattal.

Rövidítések:

cső.	=	csendőr
ezds.	=	ezredes
fhdgy.	=	főhadnagy
örgy.	=	örnagy
pk.h.	=	parancsnok helyettes
p.a.	=	polgári alkalmazott
pk.	=	parancsnok
s.ti.	=	segédtiszt
szds.	=	százados

III.sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokság szervezeti felépítése.

Forrás ! MOL K-775.1.csomó, 1 tétel (C-I-1-XXIV.), 235-236. ; ABTL A-1114,9. és V-96.915/1, 206.

Rövidítések:

alez.	=	alezredes
cső.	=	csendőr
ezds.	=	ezredes
n.a.	=	nincs adat
pk.	=	parancsnok
pk.h.	=	parancsnok helyettes
szds.	=	százados
t.	=	tartalékos

I. szekció

A magyar pártállam nemzetbiztonsági szervezetei

MÜLLER Rolf

Politikai rendőrség a második világháború utáni években 1945-1948.

Ez a történet 1944 végén kezdődik, amikor az országban még harcok dúltak, de azokon a területeken, ahonnan a front elvonult fokozatosan kiépült a szovjet katonai igazgatás. Emellett létezett a HORTHY-rendszerből *„örökölt"* rendőrségi szervezet is, ám ezt csak igen nehézkesen tudták működtetni a régi-új közigazgatás képviselői. A közrend és a közbiztonság minél előbbi helyreállítása az 1944. XII. 21-22-én megalakult debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlésre és az Ideiglenes Nemzeti Kormányra várt. Sürgető feladat volt tehát a rendőrség megszervezése egy olyan szervezetté, amelynek politikarendészeti feladatokat[1] is el kellett volna látnia. ERDEI Ferenc belügyminiszter a kormány megalakulása után azonnal tárgyalást kezdett a szovjet katonai hírszerzés főnökének, KUZNYECOV vezérezredesnek a - névről pontosan nem ismert - helyettesével. ERDEI a december 28-i kormányülésen már arról tájékoztatta minisztertársait, hogy a politikai rendészet ügyében szovjet részről több általános tanács, javaslat hangzott el, majd pedig 1945 januárjában számos intézkedés történt az államrendőrség újjászervezésére, ezzel együtt a politikai nyomozó munka megkezdésére.[2]

Az első hivatásos politikai rendőröket Debrecenben 1945. I. 21-én és 23-án nevezték ki. Összesen 22-en tették le az esküt, köztük többen, mint TIMÁR István, PIROS László, DÉKÁN István meghatározó szerephez jutottak a politikai rendőrségnél, vagy éppen VILLÁNYI András, aki a gazdasági rendészet irányítását látta el.[3] Vezetőjük, TÖMPE András (1913-1971) nem annyira a magyar, mint inkább a nemzetközi munkásmozgalomnak volt ismert alakja: belépett a csehszlovák kommunista pártba, csatlakozott a spanyol kommunistákhoz és részt vett polgárháborús harcokban. 1941-ben tért haza Magyarországra. 1944 májusában munkaszolgálatosként pártutasításra átment a szovjetekhez és rövidesen Moszkvába került. Partizán kiképzésben részesült, majd októberben RÁKOSI Mátyástól Budapesten végzendő feladatra kapott megbízást. A fronthelyzet változása következtében TÖMPE a Felvidéken működő NÓGRÁDI Sándor vezette partizánegységhez került, amelynek politikai biztosa lett. A csoporttal Besztercebányáról indult el Magyarország felé. Ja-

nuár elején jutott el Debrecenbe.[4] A Magyarországi Kommunista Párt (MKP) Központi Vezetősége (KV) január 10-i ülésén a mérnöki végzettségű TÖMPÉt még a Közlekedésügyi Minisztériumba jelölte felelős beosztásra (a katonai és a karhatalmi ügyeket FARKAS Mihályra bízták),[5] ám a következő napokban a párt véleménye megváltozott, a hónap végére a magyar politikai rendőrség első számú vezetője lett. 1945. I. 27-én a belügyminiszter rendőrfőtanácsossá nevezte ki.[6]

TÖMPE 1969-ben ezekre a debreceni napokra úgy emlékezett, hogy GERŐ Ernő, aki a kommunisták országos központját vezette, közölte vele, hogy a párt a politikai rendőrség megszervezésében számít rá, és legelső teendője a főváros *„politika-rendészeti”* biztonságának megteremtése lesz. Ezt követően ERDEIvel, majd ZÖLD Sándor belügyi államtitkárral egyeztette a teendőket. Utóbbival megbeszélte, hogy partizánokból, antifasisztákból, politikailag megbízható szökött katonákból és munkaszolgálatosokból, illetve Debrecenbe került - lehetőleg pesti - személyekből szervezi meg csoportját, amely felfegyverzés után a fővárosba indul, ahol a párt és a szovjet hadsereg segítségével felállítja a Magyar Államrendőrség Politikai Osztályát. Egy hét leforgása alatt TÖMPÉnek sikerült több mint száz, nagyobbrészt fiatal férfit felfegyverezni, élelmiszerrel ellátni és a megfelelő pénzösszeget előteremteni, ezután pedig az osztag gépkocsival elindult Budapestre.[7] A debreceni stáb január végén (TÖMPE egyik korai jelentése szerint 28-a után) érkezett meg a fővárosba. Az egység a kommunisták TISZA Kálmán téri (majd Köztársaság, 2011 óta pedig *II. János Pál* pápa tér) pártházához vonult, ahol szembesült azzal, hogy ott már működik egy politikai osztály a párt régi harcosa, PÉTER Gábor vezénylete alatt.[8]

PÉTER Gábor (1906-1993) - eredeti nevén EISENBERGER Benjámin - szabóinas 1931-ben kommunista párttag lett, az illegális sajtótermékek, nyomtatványok terjesztését végezte. 1932 őszén Moszkvába utazott a Vörös Segély nemzetközi kongresszusára, ott kapcsolatba került LEBOVICS Farkassal, a szovjet államvédelmi szerv, a GPU tisztjével, ami PÉTER beszervezését valószínűsíti (bár erre konkrét adatok nem állnak rendelkezésre). Hazatérése után a Vörös Segély szűkebb vezetésének tagja, ugyanakkor huzamosabb ideig a párt *„belső elhárításának”* kulcsfigurája volt, azaz a korábbi röplap- és sajtó anyagok ter-

jesztése mellett a konspiratív találkozók helyének kijelölését és biztosítását, párttársak illegalitásba küldését, a rendőrség előtt ismertté vált találkahelyek, lakások forgalomból való kivonását látta el, illetve információt kellett beszereznie arról, hogy a lebukott elvtársai *„kikotyogtak-e”* valami terhelőt a szabadlábon lévőkre. 1943 elején *„bekerült”* a Központi Vezetőségbe, KÁDÁR Jánossal együtt jelen volt a párt feloszlatásánál és a Békepárt megalakulásánál, illetve RAJK László személyi biztosítójaként részt vett a DEMÉNY Pál vezette mozgalommal való együttműködési megállapodáson. PÉTER személyes lekötelezettje is volt DEMÉNYnek, a német megszállás és a gettók felállítása idején ugyanis tőle kért megbízható, hamis iratokat, ekkor kapta egy közös ismerősük gyermekeinek (egyesek szerint kutyáinak) keresztneveiből a PÉTER Gábor nevet.[9]

A főváros ostroma közepette, 1945. I. 19-én megtartották első közös vezetőségi ülésüket a budapesti, illetőleg a szovjet csapatokkal érkező kommunisták. Ezen, illetve három nappal későbbi tanácskozásukon a pártszervezés kérdései mellett foglalkoztak a rend helyreállításának feladatával is.[10] A dokumentumokból csak kevés információt kapunk arra vonatkozóan, hogy miként viszonyultak a politikai rendőrség kérdéséhez, de tény, hogy annak megszervezését részükről PÉTER Gábor kezdte meg (igaz, kinevezésének körülményei máig nem tisztázottak, a Nemzeti Bizottság határozatai között ugyanis ennek nincs nyoma). Tehát január végére a fővárosban két kommunista vezetésű politikai rendőrség volt.

Miközben PÉTER és TÖMPE egységei munkába álltak, a főváros kerületeinek többségében ugyancsak tevékenykedtek különböző politikai nyomozó csoportok, ezek némelyike a helyi közigazgatási apparátus részeként jött létre, de az újjászerveződő pártok is létrehoztak rendőri alakulatokat és voltak - TÖMPE megfogalmazása szerint - felhatalmazás nélkül működő, *„öncsinálta karhatalmi és nyomozó testületek”*.[11] A korabeli beszámolók a kommunisták nyomozó csoportjai mellett említik a szociáldemokraták Rendező Gárdáját, ugyanakkor több, nyilasok után kutató szervezetet. Ilyen volt a szovjet titkosszolgálat után elnevezett *„Magyar GPU”*, a MIKLÓS Béla fia által megszervezett *„MIKLÓS-gárda”*, az Egyetemi Nyomdában készült igazolványokkal rendelkező *„Magyar partizánosztag”* és a Budapesten élő csehszlovákok rendőrsége. De több dokumentum ide

sorolja az ellenállás összefogására 1944 novemberében életre hívott Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságát is.[12]

A nyilas bűncselekmények felderítése katonai vonalon is megkezdődött. Még folytak a harcok, amikor 1945 januárjában a SZENTGYÖRGYI Albert körül szerveződő ellenállás egyik támogatója, MATHEIDESZ Géza alakított rövid életű budapesti nyomozócsoportot, amelyben már több hivatásos katonatiszt is részt vett, köztük KRUCHINA Viktor egykori folyamőr százados és VÉSZY István honvéd százados. Tevékenységük abból állt, hogy a nyilas pártházakban, így például az Andrássy úti *„Hűség Házában”* összegyűjtötték a megmaradt dokumentumokat. A csoport feloszlása után VÉSZY Debrecenbe utazott, ahonnan VÖRÖS János honvédelmi miniszter felhatalmazásával tért vissza, és hamarosan közel félszáz fős alakulatot szervezett, amely a Honvédelmi Minisztérium 40. osztályaként működött tovább, nyomozórészlegét KRUCHINA irányította.

A fővárosi nyomozócsoportok majd mindegyike élvezte a szovjet városparancsnokság, a szovjet elhárítás jelen lévő képviselőinek bizalmát (akik ugyancsak folytattak nyomozásokat), azonban idővel a centralizáció és a kommunista befolyás biztosítása egyszerre kívánta meg munkájuk összehangolását, illetve egyes szerveződések felszámolását. Így tehát február végére - március elejére vagy beszüntették működésüket, vagy feloszlatták őket PÉTER és TÖMPE egységei, illetve a szovjet hatóságok. A VÉSZY-féle szervezet sorsa is megpecsételődött, mivel március 12-én Debrecenben zászlót bontott a HM Katonapolitikai Osztálya (későbbi közismert nevén: a Katpol) is, amely a kommunista PÁLFFY György vezérkari százados vezetésével április közepén megérkezett Budapestre, és megszüntette a 40. osztályt, igaz a beosztottak egy részét átvette, KRUCHINÁt például osztályvezető-helyettesként.[13]

Vidéken ugyancsak anarchikus állapotok uralkodtak. A kormány próbálta ellenőrzése alá vonni a helyi rendfenntartó szerveket, egyúttal megszüntetni az önhatalmú eljárásaikról hírhedté vált helyi *„kiskirályok”* tevékenységét,[14] de az indulás nehézségeit jól példázza, hogy - mint SZEBENYI Endre belügyi államtitkár egy évvel később, 1946 februárjában tartott előadásában kiemelte - *„volt olyan város, ahol két politikai osztály működött és egymást tartóztatták le annak tagjai.”*[15]

Április elejére az ország nagy részén befejeződtek a harcok.

A kormány Budapestre költözött és megteremtette a közigazgatás működésének kereteit, de a közbiztonsági helyzet lassan normalizálódott. Egyre inkább sürgetőbbé vált a helyi rendfenntartó szervezetek egységesítése, a központosított rendőrség felállítása. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. V. 10-én kihirdetett rendeletével feloszlatta a csendőrséget és létrehozta a belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt álló Magyar Államrendőrséget.[16] Ami témánk szempontjából a jogszabályból kiemelendő - azontúl, hogy lehetővé tette a volt csendőrségi állományba tartozó, igazolt személyek alkalmazását is a rendőrségnél -, hogy a rendőri feladatok közé sorolta *„az államrendészet (politikai rendészet) minden ágának ellátását”*, ezért a megyei, városi és járási kapitányságokon - a bűnügyi, igazgatásrendészeti és rendőrbírói osztályok mellett - politikai osztályok felállításáról is rendelkezett. Ugyanakkor az államrendőrségen belül két nagyobb szervezeti egységet említett: a Nagy-Budapestért felelős Budapesti Főkapitányságot és a Vidéki Főkapitányságot, amely az előbbi területet kivéve az egész országra kiterjedő hatáskörrel bírt.[17] Az államrendőrség felállításának részleteiről a szintén május 10-én kihirdetett rendeletben intézkedtek.[18] Ennek értelmében a politikai rendészeti osztályok vezetőinek kinevezésére az illetékes önkormányzatok törvényhatósági bizottsága, illetve képviselőtestülete tehetett javaslatot.[19]

Valójában a rendeletek már egy működő rendőri szervezetet *„legalizáltak”*, hiszen a front elvonulta után a legtöbb helyen a rendvédelmi szervezetek a korábbi keretek között alakultak újjá, ezért most az 1945 előtti Magyar Királyi Rendőrség szervezeti felépítését, a kettős tagoltságot tartották meg, és a korábbi elnevezéseket - a *„királyi”* jelző elhagyásával - vették át. Azzal tehát, hogy a rendőrséget utólag jogilag is megerősítették (éppen ezért a Magyar Közlönyben közzétett szöveg végén keletkezéseként *„1945. március hó”* szerepelt), illetve további működésének kereteit pontosabban rögzítették, jogszabályi szinten véget vetettek a kezdeti hónapok zűrzavarának. A politikai rendészeti osztályok is helyet kaptak a rendőri szervezeten belül, azonban a kormányrendeletek feladataikat bővebben nem részletezték. Így májustól már deklaráltan két politikai rendőrség működött - területi alapon megosztva -, amelyre amúgy is ketten jelentkeztek: PÉTER Gábor a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának, TÖMPE András pedig a Vidéki Fő-

kapitányság Politikai Rendészeti Osztályának élére került. A budapesti osztály bázisa az Andrássy út 60., a vidékié a Bajza utca 52. lett.

E szervezetek célkeresztjében mindenekelőtt a múlt rendszer kiszolgálói, a háborús és népellenes bűntettek elkövetői álltak, ugyanakkor feladatuk volt azok ellen is nyomozást folytatni, akiknek működése nem volt összeegyeztethető az akkor kiépülő, magát demokratikusnak meghatározó új politikai rendszerrel. PÉTER úgynevezett főcsoportok között osztotta meg a fővárosi feladatokat, TÖMPE pedig alosztályokat állított fel a vidéki munka koordinálására, előbbinél 1946 közepére közel 850-en álltak szolgálatban,[20] utóbbihoz ez idő tájt több mint 1700 fős állomány tartozott.[21]

Azzal, hogy a nyomozó szervezetek hajtóvadászatot indítottak a háborús pusztításért felelősnek tartott politikusok és nyilas pártszolgálatosok ellen, részben a győztes hatalmak elvárásainak igyekeztek megfelelni, részben pedig valós társadalmi igényt elégítettek ki. Nem véletlen, hogy PÉTER Gábor listájának első helyén szereplő, és a népbíróság által százhuszonnégy rendbeli gyilkosság vádjával bűnösnek talált, ROTYIS Pétert és SZÍVÓS Sándort 1945. II. 4-én nyilvánosan akasztották fel az Oktogonon. Még nagyobb várakozás előzte meg és fokozott médiafigyelem kísérte a nyugaton fogságba esett főbűnösök hazaérkezését, majd kihallgatását.

A politikai rendőrség tehát a nyilvánosság előtt folytatta tevékenységét, ám csak abban az esetben, ha a múlt rendszer gaztevői elleni fellépésről volt szó. Ugyanis - és ezt nagyon fontos aláhúznunk - munkáját kezdettől fogva befolyásolták a kommunisták felső vezetésének hatalmi érdekei. Elég arra utalnunk, hogy DEMÉNY Pált, a világháborúk közötti magyar kommunista mozgalom egyik központi alakját 1945.II.13-án, GERŐ Ernő Budapestre érkezésének másnapján tartóztatta le PÉTER Gábor.[22] TÖMPE András visszaemlékezése szerint pedig PÉTER első letartóztatottja DOBOS János, régi, ismert kommunista volt, akit rendőrspicliséggel vádoltak.[23] A moszkovita elit tehát hamar megkezdte a kényelmetlen hazai konkurrencia kiiktatását, és az ilyen célú megbízások természetesen nem kerültek bele az újságokba és a filmhíradókba.

Miképpen az sem, hogy a HORTHY-kori elődjeitől hangzatosan elhatárolódó PÉTER a hagyományok kérdésében már ko-

rántsem volt annyira finnyás. A fogságába került rendőri vezetőkkel hosszas önvallomásokat íratott, méghozzá nem elsősorban azért, hogy felfedje bűnös tevékenységüket vagy kapcsolataikat, hanem hogy legalább valami fogalma legyen arról, miként is kell kiépíteni egy olyan szervezet, ami annak idején igen jó hatásfokkal emelte ki az illegalitásból őt és elvtársait. Ilyen felkérés kényszere szülte többek között a baloldal elleni nyomozások prominenseinek, WAYAND Tibor detektívfelügyelőnek és JUHÁSZ István csendőrnyomozónak, majd pedig évekkel később az egykori Államvédelmi Központ vezetőjének, UJSZÁSZY István vezérőrnagynak sajátos emlékiratait.[24]

A múlt teljes eltörléséről a *„reakció erői”* ellen indított nyílt sisakos küzdelemben sem lehetett szó. A legkézenfekvőbb és leglátványosabb harci eszköznek ugyanis éppenséggel az 1945 előttről örökölt rendőrhatósági őrizet, illetőleg a rendőri felügyelet alá helyezés - ismertebb nevükön az internálás és a ref. - számított. Elrendelésüket a háború után felállított igazolóbizottságok és népbíróságok számára kormányrendelet tette lehetővé,[25] de 1945 folyamán a Belügyminisztérium titkos rendelkezései egyre nagyobb hatáskört biztosítottak e területen a politikai rendőrségnek is.[26] A budapesti főkapitány, SÓLYOM László maga is több alkalommal szabályozta az eljárások menetét,[27] és lényegében ennek köszönhetően az év végére az Andrássy út 60. megkerülése (javaslata) nélkül nem lehetett internálást lefolytatni a fővárosban, ref.-ügyekben pedig egyenesen szabad kezet kapott a szervezet. PÉTER Gábor osztálya 1945 áprilisáig négy és fél ezer embert internált és több mint másfél ezret helyezett ref. alá. Erre az időre Budapesten és környékén 14 internálótábort állítottak fel.[28]

A háború utáni időszak egyik lényegbevágó rendészeti területe volt az árdrágítók, spekulánsok, feketézők, vagyis az *„újjáépítés biztonságát veszélyeztetők”* elleni küzdelem, illetőleg a *„fasiszta eredetű”* vagyontárgyak felkutatása. PÉTER fontosnak tartotta, hogy az ilyen ügyekben szava lehessen, ezért 1945. IX. 1-jén egy külön alosztályt alakított VILLÁNYI András vezetésével, akihez pénzügyekben jártas szaknyomozókat és könyvvizsgálókat rendeltek. Munkájukat az V. kerületi Wurm (ma Szende Pál) utca 3. szám alatt kezdték meg.[29] Két héttel később azonban VILLÁNYIt és embereit kiszervezték PÉTER alól, és ők lettek a budapesti főkapitányság Gazdaságrendészeti Osztálya (GRO),

amibe a budapesti politikai rendőrség vezetője nem egykönnyen nyugodott bele, ezért továbbra is saját gazdasági nyomozócsoportot tartott fenn.[30]

A politikai rendőrség szerepet kapott a külföldről hazatérő állampolgárok ellenőrzésében. A szállítmányok két határállomáson át érkeztek az ország területére: Hegyeshalomnál és Sopron-Ágfalvánál. Ezeken a helyeken (illetve Szombathelyen és Szentgotthárdnál, ahol inkább a gyalogos forgalom volt a jellemző) a repatriálással megbízott Hazahozatali Kormánybiztosság, amelynek helyettes vezetője TÖMPE volt, határkirendeltséget létesített. Itt vették át a szovjet, angol és amerikai hatóságoktól a hazatérőket, akik közül első körben kiszűrték a súlyos betegeket, a kisgyermekes anyákat és a volt deportáltakat. Részükre utazási igazolványokat állítottak ki, majd lakóhelyükre indították őket. A vonatszerelvényeken maradtakat továbbküldték a szűrőtáborokba. A nyugatról hazatérők számára négy ilyet hoztak létre: Székesfehérváron, Komáromban, Kaposváron és Zalaegerszegen, a román területekről érkezők átvizsgálását pedig Szegeden végezték. A táborparancsnokok alá nagy létszámú őrszemélyzet és sok nyomozó is tartozott, és rajtuk kívül mindenhol jelen voltak a Katpol beosztottjai is.[31] A fővárosba érkezők ellenőrzését a budapesti politikai rendőrség nyomozói végezték. A Nyugati és a Keleti pályaudvarra befutó vonatok átvizsgálása közvetlenül a szerelvények mellett történt, méghozzá oly módon, hogy a vonatvezetőnél lévő névsor alapján egyenként szólították az utasokat igazolásra, és a gyanúsakat külön csoportba tették. Az igazoltatás alatt a biztosítási feladatokat rendőrök látták el. Az őrizetbe vetteket a budaörsi internálótábornak adták át.[32]

A repatriálás mellett komoly próbatételnek számított az első demokratikus választás. A belügyminiszter külön körrendeletben szabályozta a rendőrségnek a nemzetgyűlési választásokkal kapcsolatos magatartását. Ennek legjelentősebb (a politikai rendőrséget közvetlenül érintő) része volt, hogy az esemény ideje alatt részlegesen felfüggesztette az internálásokat, illetve hogy elrendelte a nem engedélyezett pártok gyűléseinek feloszlatását.[33] A választási gyűlésekre a politikai osztályoknak megfigyelőket kellett kiküldeniük, akiknek egyrészt a helyi pártvezetők, másrészt a központi osztály felé jelezniük kellett a *„demokratikus rendszerrel össze nem egyeztethető”* kijelentéseket.[34]

Természetesen a pártok megfigyelése a választások lezajlása után is folytatódott, főleg azoké, akiket a baloldal és sajtója egyre gyakrabban a „*reakciósok*" gyűjtőhelyének minősített. A velük szembeni nyomozásokhoz és a letartóztatásokhoz jogalapot biztosított az 1946. III. 12-én elfogadott és 23-án életbelépő - a demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelméről szóló - törvény[35], amely igen szélesen értelmezte, egyúttal szigorúan bűntette az államellenes szervezkedést és propagandát.

Miután 1945. november közepén ERDEI Ferenc távozott a belügyminisztérium éléről, az önkényes letartóztatásokat és testi fenyítéseket ezt követően egyre gyakrabban tették szóvá az országgyűlés kisgazda padsoraiból az éppen aktuális kommunista miniszternek, NAGY Imrének, majd RAJK Lászlónak. Az MKP Politikai Bizottsága 1946. III. 28-i, majd május 8-i ülésén is megbízta RAJKot, hogy dolgozzon ki javaslatokat a rendőrségi kérdésekben.[36] A belügyminiszter az MKP KV Titkársága előtt július 27-én tartotta meg beszámolóját, amelyben megállapította, hogy „*a rendőrségbe sok nem kívánatos elem szivárgott be és sok becsületes elem korrumpálódott a lehetőségek és a rossz példák hatása alatt*". Informálta pártjának vezetőit arról is, hogy a visszaélések száma - a megindult büntetőeljárásokból következtetve - havonta kb. 150-200 között van, de elismerte, hogy a szervezet valós erkölcsi és fegyelmi helyzetének felméréséhez figyelembe kell venni a bűnvádi eljárásra nem kerülő eseteket, amelyek ugyancsak tekintélyes számban fordulnak elő.[37] RAJKot egyre inkább foglalkoztatta a rendőrségi szervezet teljes átalakítása, míg végül a minisztertanács - az ő előterjesztése alapján - 1946. VIII. 30-án határozatot hozott a Magyar Államrendőrség újjászervezéséről.[38] Ezt követően, 1946. IX. 5-én a Magyar Közlönyben hirdették ki a a miniszterelnöki rendeletet, amelynek értelmében a belügyminiszter felhatalmazást nyert arra, hogy az államrendőrség egyes szerveit - a belügyi tárca költségvetési kiadásainak csökkentése, illetve az ügyintézés hatékonyabbá tétele érdekében - összevonhassa vagy megszüntethesse.[39] Így október 6-án belügyminiszteri rendelettel a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát beolvasztották a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályába, amelynek elnevezését a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályára változtatták. Az új osztály működési köre ki-

terjedt az ország egész területére, a szolgálat irányítását, a felügyeletet és az ellenőrzést a belügyminiszter közvetlenül gyakorolta.[40] (Az év végén jelent meg az új szervezet feladat- és ügykörének részletes szabályozása.)[41]

A politikai rendészet területi megosztottsága 1946. X. 6-án tehát megszűnt. Míg a funkciókat tekintve a Katpol továbbra is megőrizte saját pozícióit (hírszerzés, kémelhárítás), az ÁVO országos hatáskörű politikai rendőrséggé avanzsált. Bár az államigazgatási hierarchiában „*csupán*" a rendőrség egyik osztálya maradt, a belügyminiszter közvetlen alárendeltségébe került, vagyis a vidéki és a budapesti rendőrfőkapitány nem diszponálhatott PÉTER szervezete felett. A közbeeső parancsnoki szint kiiktatásából következett, hogy szolgálati értelemben a vidéki államvédelmi osztályok sem a helyi rendőrkapitányhoz, hanem az Államvédelmi Osztály vezetőjéhez tartoztak. A hatalomgyakorlás egy nagyon fontos szegmensét tekintve ugyanakkor a politikai rendőrség továbbra is a második vonalban maradt. Hatósági jogkörökben sem egy vidéki államvédelmi osztályvezető, sem egy államvédelmi előadó (ilyenek működtek a nagyobb forgalmú helységek kapitányságai mellett), sőt maga PÉTER Gábor sem járhatott el önállóan. A politikai ügyekben formailag még mindig úgy állt a helyzet, hogy kényszerintézkedésekre csak javaslatot tehettek, a végső szót pedig a kapitányság, főkapitányság vezetője mondta ki.

Ez a „*kint is vagyunk, bent is vagyunk*" helyzet természetesen később számos súrlódás forrása lett, méghozzá nemcsak az internálások, ref.-ek elrendelése körül: megesett, hogy a rendőri vezetők egyszerűen megtiltották az államvédelmi beosztottaknak a kapitányság egyetlen telefonjának használatát, nem engedték át a kihallgató szobát, esetleg megtagadták az őrizetbe vételeket vagy az adatszolgáltatást (pl. lakhely-, személyi adatok megállapítása).

Mindezt figyelembe véve joggal merülhet fel a kérdés: a sajátos önállóságon túl vajon beszélhetünk-e változásról a szervezet működésében, és ha igen, miben állt ez?

Legegyszerűbben egy államvédelmi összetartáson elhangzott mondattal válaszolhatunk. Az idézet a következő: „*A változás lényege abban áll, hogy munkánk súlypontja a múltról a jelenre helyeződött át, hogy elsősorban nem a volt a politikai bűnösöket kell felkutatnunk, tekintet nélkül elkövetett cseleke-*

deteik súlyosságára, hanem a demokratikus állam rendjére törőket kell szándékaik végrehajtásában megelőznünk."[42] E célszemélyek javarésze pedig az MKP éppen aktuális politikai ellenfeleiből vagy azokból a nemkívánatos társadalmi csoportokból került ki, akik miatt esedékes volt az irányzékon módosítva a „*jelen*" ellenségeire tüzelni.[43] Az új államvédelmi koncepció a szervezet belső struktúrájának kialakításában is tetten érhető volt. A munkamegosztás során a főbb célterületeket - vagy ahogy a korabeli szakzsargonban használatos volt: a „*vonalakat*" - a központban alosztályokhoz, a vidéki osztályokon pedig előadókhoz rendelték. A „*népi demokrácia ellenségeinek*" és lehetséges búvóhelyeinek feltérképezését eleinte hat fő vonal között osztották szét.

Ezek közül az első az 1945 után szerveződött politikai pártok megfigyelésével foglalkozott, kitüntetett helyen a kisgazdákkal, amihez az 1946 decemberében kirobbantott Magyar Közösség ügy szolgáltatott alapot. A revíziós, illetve német- és a szovjetellenes hagyományokkal rendelkező társaság ugyanis jó kapcsolatokat ápolt az FKGP vezérkarával, ami kapóra jött a kommunistáknak: a korábbi szórványakciók után ezúttal már totális támadást indíthattak a legnagyobb tömegtámogatottsággal rendelkező párt ellen, amiben az ÁVO-ra és az ugyancsak a befolyásuk alatt álló PÁLFFY-féle Katpolra egyaránt támaszkodhattak. A vizsgálatot a két szervezet a szovjet elhárítással karöltve folytatta, hamar indokot teremtve nem csupán a kisgazdák, de a többi politikai tömörülés utáni nyomozásra és a rendszeres vegzálásokra is, sőt az állítólagos összeesküvés szálainak feltérképezése a pártokon túl alkalmat adott szinte bárki és bármi megfigyelésére, lett légyen szó az egyházakról (3-as vonal), az ifjúsági szervezetekről (4-es vonal) vagy a közhivatalokban dolgozókról (6-os vonal). Példának okáért elég volt csak arra hivatkozni, hogy a Magyar Közösségben résztvevők többsége rendelkezett valamilyen egyesületi tagsággal, máris elengedhetetlennek tekintették a társadalmi önszerveződések politikai rendészeti nyilvántartását, az ilyen körökben elhangzottak lejegyzését.[44]

Az idegen titkosszolgálatok hazai tevékenységének leleplezése az önálló szervezeti rangra emelt kémelhárításra várt (2-es vonal). A DÉKÁN István őrnagy vezette II. alosztály és vármegyei alárendeltjei kapták feladatul az ország területén élő,

vagy érkező külföldiek, a kiutazni szándékozó magyar állampolgárok ellenőrzését, a határátkelők, vasutak, országutak, csempészösvények, szállodák, benzinkutak figyelését, és rájuk várt az ipari centrumokban a kémek, szabotázscselekmények felderítése. 1947 végére a szervezet újabb profillal bővült, a határon túli hírszerzéssel, vagy ahogy akkor inkább nevezték: a „*támadólagos elhárítással*". A külföldi információszerzés azonban még sokáig csak gyerekcipőben járt.

A hangsúlyeltolódások ellenére az ÁVO sem feledkezhetett meg az előző rendszerben kompromittálódott elemekről. Míg korábban e küldetése több részleg között volt megosztva, most egy alosztályhoz rendelték a földbirtokosok, arisztokraták, legitimisták, B-listázottak, volt katonatisztek, csendőrök megfigyelésének teendőit (5-ös vonal). Ám hiába sorolták hátrébb a múlt viselt dolgait, vidéken a ki nem telepített sváb lakosság, az egykori volksbundisták, SS-ek felkutatása nem elhanyagolható terhet rótt az állományra, és különös gondot kellett fordítani a hazaérkező hadifoglyok ellenőrzésére.[45] (A Hazahozatali Kormánybiztosság időközben megszűnt, hatásköre a belügybe került át).

Hogy a fent vázolt „*vonalas*" rendszer hatékonysága nem volt éppen zökkenőmentes, azt jól jelzi, hogy több vidéki osztálynál a megfelelő nyomozók hiánya miatt egyes reszortok még sokáig betöltetlenek maradtak. Sőt az államvédelmi hierarchia legalsó fokán tevékenykedő járási megbízottak sem voltak képesek meghálálni a beléjük vetett bizalmat, hiszen egyszerre kellett volna tartaniuk mind a hat vonalat, mindezt a legnagyobb titokban, és sokszor egy olyan kis közösségben, ahol mindenki ismert mindenkit, így őket is.[46] (És akkor még sorolhatnánk a háború utáni általános eszköz- és nyersanyaghiányt, nem beszélve az állomány képzettségének alacsony színvonaláról, amely a kezdetektől permanens problémáként jelentkezett.)

Talán a működési zavarok hatásának tudható be az alosztályok profilváltozása. 1948 közepétől ugyanis bizonyos célterületek le-, mások felértékelődtek. Előtérbe került az üzemi-elhárítás (újra egyfajta párhuzamosságot teremtve VILLÁNYI András gazdasági rendészetével), és a nyílt nyomozásokkal foglalkozó vizsgálati munka (első parancsnoka DÉCSI Gyula, a későbbi igazságügy miniszter). Valamint bizonyítva, hogy a sorozatos dekonspirációs malőrök ellenére PÉTER szeme előtt egy igazi „*tit-*

kosan szolgáló" szervezet képe lebegett, felállították az operatív eszközökért felelős részleget (SZÁBERSZKI József IX. alosztálya) és a személykövetésekkel megbízott „*lefigyelő-csoportot*"[47] Tőlük várták el, hogy a politikai rendőrség észrevétlenül „*jelen lehessen*" a tereken, a munkahelyeken, magánlakásokban, belelásson a lezárt borítékokba, megzabolázza az éter hullámait. A titkos adatgyűjtésnél tartva ne feledkezzünk meg a besúgókról sem. A bizalmas együttműködői kört már 1945 januárjában elkezdték kiépíteni, abban kiemelt szerepet tulajdonítva az egykori nyilasoknak, a házmegbízottaknak vagy éppen a fodrászoknak és az inasoknak, azonban még 1946-ban is elég „*egyirányúnak*" és nagyon korlátozottnak ítélték meg működését.[48] 1948-ra történt ebben lényegi változás, ekkor ugyanis már igen kiterjedt hálózatról szólnak a források.

Az Államvédelmi Osztály kétéves fennállása alatt szervezetileg megizmosodott, PÉTER azonban nem volt elégedett. Szemei előtt egy még nagyobb, és mindenekelőtt önállóbb államvédelem lebegett. Terhesnek érezte a BM-et, a Katpolt és a GRO-t. Legnagyobb fájdalma, hogy nem rendelkezett karhatalmi feladatokra alkalmas saját őrszemélyzettel (ebben rá volt szorulva a rendőrség segítő kezére), de igencsak ácsingózott a határőrségre, a külföldiek ellenőrzésének és az útleveket kiállításának jogosítványára is. A függetlenedés felé mutatott egy gazdasági hivatal és az államvédelmi tanosztály felállításának terve.[49]

Szerencséjére az ezekhez vezető út 1948-ban már egyre kevésbé tűnt rögösnek. Nem zavarták a képet az ellenzéki pártok (a függetlenségiek betiltva, a demokraták passzivitásban), és ami még fontosabb, a kisgazdák szétzilálása a vége felé közeledett, nem különben a szocdemeké, akiknek az önállósága június 12-ével, a Magyar Dolgozók Pártjában (MDP) olvadt fel.

A politikai rendőrség az első pillanattól fogva a kommunisták felé húzott. Az állományban országos súlyukat jóval meghaladó mértékben képviseltették magukat, megszerezték a vezetői pozíciók többségét, PÉTER pedig szinte napi kapcsolatban állt RÁKOSIval.[50]

Mindezek pedig jelentős szerepet játszottak abban, hogy az ÁVO kérdése, csakúgy, mint minden más, nemsokára az országban kizárólag egyetlen, uralkodó párt belügyeként jelentkezzen.

Jegyzetek:

1 KRAHULCSÁNY - MÜLLER

2 1944.XII.28.-ai, az 1945.I.4.-ei, 12.-ei és 18.-ai kormányülések jegyzőkönyvei.
SZŰCS-A: 94-95.p. , 103.p. , 113-120.p. , 126-127.p.
13/1945.ME.r. ; 5005/1945.BM.r. ; 5006/1945.BM.r. , 5007/1945.BM.r.

3 TÖMPE András felterjesztései a belügyminiszterhez, 1945.II.23.
MOL. XIX-B-1-r-790-sorsz.-1945.

4 BACZONI

5 Jegyzőkönyv az MKP. KV.-nek 1945.I.10.-ei ülése, illetve TÖMPE András 1945.I.2-ai jelentése.
PIL. 274.f.2/8. őrzési egység.

6 TÖMPE András rendőr-főtanácsosi kinevezése.
Magyar Közlöny, I.évf. (1945) 2.sz. január 27. 1.p.

7 TÖMPE András visszaemlékezése, 1969.IX.16.
PIL. 867.f.t-101. őrzési egység.

8 TÖMPE András jelentése GERŐ Ernőnek és FARKAS Mihálynak 1945.II.12.
PIL. 274.f.11/11. őrzési egység.

9 GYARMATI

10 PIL. 274.f. 2/11. őrzési egység és 2/13. őrzési egység.

11 TÖMPE András jelentése ERDEI Ferencnek a politikai rendőrség munkájáról 1945.II.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 76-79.p. ; MOL.XIX-B-1-r-785-002-1945. 16.d.

12 - KÁDÁR János jelentése ERDEI Ferencnek a budapesti rendőrség megalakulásáról és működéséről 1945.II.9.
MOL. XIX-B-r-787-1945.

- ANDREÁNSZKY István jelentése ERDEI Ferencnek a politikai rendőrség működéséről 1945.II.15.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 79-84.p. + 90-94.p.

- I.V. SIKIN jelentése G.F. ALEXANDORVnak a budapesti helyzetről 1945.III.2.
IZSÁK - KUN: 48.p.

13 A katonai vonalon szerveződő nyomozó csoportokkal kapcsolatosan lásd:
- OKVÁTH: 58-60.p. ; MARKÓ ; ABTL. 3.2.4. K-1414.

14 - A *„kiskirály”* kifejezést egyes - a hatalmukkal visszaélő - rendőri vezetők szinonimájaként használták több korabeli dokumentumban is. Egy 1945. októberében keltezett, a belügyminiszterhez írt jelentés szerint *„. . . a Belügyminiszter Úr által »kiskirályoknak« elnevezett s ma már országszerte e kifejezéssel illetett egyes rendőrhatósági vezetők a legelképesztőbb s kultúrállamban el nem képzelhető terror alatt tartják a lakosságot.”*
MOL. XIX-B.-1-r-183-270 725/1945.

- Levél a belügyminiszterhez a Vidéki Főkapitányság bűnügyi osztályának megszűntetése tárgyában 1945.X.18. *„Az egyik ilyen, hírhedt »kiskirály« Bokor Antal volt, aki mint 1924-ben már nyugdíjazott rendőrkapitány, a szovjet csapatok bevonulása után »reaktiválta« magát és átvette a szegedi külterület polgárőrségének a parancsnokságát. 1945. januárjára - az ellene tanúskodók szerint - egy közel ezer fős fegyveres testületnek lett a parancsnoka és függetlenítve magát a rendőrfőkapitánytól saját érdeke szerint intézte a szegedi tanyavilág közbiztonsági ügyeit.”*
KRAHULCSÁNY

15 Jegyzőkönyv a politikai rendészeti osztályok értekezletéről 1946.II.28.
PIL. 274.f.11/12. őrzési egység. ; KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 246-305.p.

16 1690/1945.ME.r.

17 - Nagy Budapestet 1949-ben törvény hozta létre, amely 1950.I.1-ei hatállyal Budapesthez csatolt 7, addig önálló várost és 16 nagyközséget. Valójában a közigazgatás egyes ágainak hatásköre már 1950 előtt is kiterjedt a Budapestet környező településekre, ilyen volt a közmunkatanács és a rendőrség is.
1949/XXVI.tc.

- Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendeletben intézkedett a csendőrség feloszlatásáról és az államrendőrség megszervezéséről.
1690/1945.ME.r. ; KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 117-123.p.

18 1700/1945.ME.r.

19 1700/1945.ME.r. ; KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 124-129.p.

20 PÉTER Gábor kimutatása az 1946.VI.1. - 10.-ig végzett munkáról, 1946.VI.14.
BFL. XXIV.1. (BRFK) Elnöki Osztály 1946.8.d. 62.sz.

21 TÖMPE András jelentése az 1946.V.15. és 31. között végzett munkáról, 1946.VI.10.
ABTL. 1.1.2.d. ; KISS: 149.p.

22 HIM.HL. Titkos 81928.sz./8561/1458.csomag.

23 TÖMPE András visszaemlékezése 1969.IX.16.
PIL. 867.f.t-101. őrzési egység.

24 Köszönet VARGA Krisztiánnak, hogy a forrásra felhívta a figyelmemet.
VARGA ; HARASZTI

25 81/1945.ME.r.

26 ERDEI Ferenc bizalmas rendelete az internálások ügyében 1945.VI.21.
MOL. XIX-B-1-r/Eln.38.sz. 138 000/1945.1.d. ; KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 142-149.p.

27 SÓLYOM László rendelete az internálás és a rendőri felügyelet alá helyezés szabályozásáról, 1945.III.29. és SÓLYOM László javaslata az internálási rendszer megváltoztatására. 1945.XII.
MOL. XIX-B-1-j-240. t.-1945.46.d. ; KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 103-106.p. + 230-231.p.

28 PÉTER Gábor jelentése RÁKOSI Mátyásnak 1945.IV.22. és 1948.IV.30.
PIL.274.f.11/10. őrzési egység.

29 PÉTER Gábor 172/1945.sz. napi parancsa 1945.IX.10.
ABTL. 1.1.1.d.

30 PÉTER Gábor 172/1945.sz. napi parancsa 1945.IX.15.
ABTL. 1.1.1.d.

31 215 645/1945.BM.r. ; 217 098/1946.BM.r.

32 Jelentés a Budapestre érkező vasúti szerelvényeken visszatérő menekültek igazolására, 1945.VII.14.
BFL. XXIV. 1. Minősítés nélküliek (1945) 82.d. 76. sorsz. 10.910/1945.

33148 577/1945.BM.kr.

34 Jegyzőkönyv a vidéki politikai rendőrség konferenciájáról. 1945. október 1-3. (OSZKÓ Gyula felszólalása)
PIL. 274.f.11/12. őrzési egység. ; KRAHULCSÁN - MÜLLER: op.cit.165-227.p.

35 1946/VII.tv.

36 - Az MKP PB 1946.III.28.-i ülésének jegyzőkönyve.
PIL. 274.f. 3/31. őrzési egység.

- Az MKP PB 1946.V.8-i ülésének jegyzőkönyve.
PIL. 274.f. 3/31. őrzési egység.

37 RAJK Lászlónak az MKP KV titkárságához beterjesztett javaslata 1946.VII.26. és a titkárság határozata 1946.VII.27.
PIL. 274.f.4/146. őrzési egység.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER op.cit.324-337.p.

38 A minisztertanás 1946.VIII.30-ai jegyzőkönyve.
SZŰCS-A ; SZŰCS-B:1283-1284.p.

39 A Magyar Köztársaság kormányának az államháztartási egyensúly javítása érdekében hozott rendelete csak általában, közvetve szólt a községi rendőrbiztosságok és a járási kapitányságok politikai rendészeti osztályainak, valamint az egyes vármegyei főkapitányságok megszűntetésének, továbbá a törvényhatósági jogú városok ellenőrzési jogköre kiterjesztésének a témájáról, mivel ezeket csak törvényhozási úton rendezhették volna. Ezért a rendelet csak a rendőrorvosi szolgálat leépítését, illetve a legénységi állomány kiegészítését tartalmazta.
10 060/1946.ME.r. (A *Magyar Közlöny,* II.évf. (1946) 212. számában helyesbítést közöltek, mely szerint a szervezeti szó elhagyandó.)

40 RAJK László az 1946.X.5.-én kelt körlevelében - az államháztartás egyensúlyának javítására vonatkozó miniszterelnöki rendeletre és annak a végrehajtásáról szóló belügyminiszteri rendeletre hivatkozva - politikai rendészeti ügyekben a vármegyei főkapitányságok hatáskörét kiterjesztette a vármegye egész területére és kijelölte az új vármegyei politikai rendészeti osztályok vezetőit is.
10 060/1946.ME.r. ; 533 900/1946.BM.r. ; MOL. XIX-B-1-r-493-517 827/1946.

41 535 059/1946.BM.r.

42 Összefoglaló jelentés a külső osztályok vezetőinek tartott központi értekezletről. 1947.IV.19. (ALPÁR Zoltán felszólalása.)
ABTL. 1.2.1.d.

43 Kétségtelen - a rendvédelem hatékonyságát övező viták mindenkori döntőbírája, a statisztika alapján - hogy a politikai rendőrség 1946 októberére már komoly eredményekkel „dicsekedhetett." A közel két év alatt őrizetbe vett 37 829 személyt, köztük: 19 559 nyilast, 230 imrédystát, 4612 Volksbund- és 88 Turul Szövetség-tagot, 416 egykori besúgót, 5795 háborús bűnöst, 156 fasiszta pártvezetőt, 45 képviselőt, valamint 6928 egyéb politikai bűnöst. Ezekből 18 528 főt internáltak, 10 084-en rendőri felügyelet alatt álltak, 7 762 személyt átadtak a Népügyészségnek, 6969-et pedig szabadon bocsátottak.
Kimutatás a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya által letartóztatott politikai bűnösökről és az ügyek elintézési módjáról, külön kiemelve az utolsó 10 nap munkáját (X.1.-től 10-ig) 1946.X.15.
BFL. XIV.1.BRFK Elnöki Osztály 1946.8.d.68.sz.10-26/1946.

44 Jegyzőkönyv az operatív csoportvezetők értekezletéről 1947.VI.26. (SZÁBERSZKI József felszólalása.)
ABTL. 2.1.11/1. (Az 1947. évi operatív csoportvezetői értekezletek anyagai.)

45 Összefoglaló jelentés a külső osztályok vezetőinek tartott központi értekezletről 1947.IV.17.
ABTL.1.2.1.d.

46 Jegyzőkönyv az operatív csoportvezetők értekezletéről 1947.VI.26.
ABTL. 2.1.XI/1. (Az 1947. évi operatív csoportvezetői értekezletek anyagai.)

47 MÜLLER: Az operatív technika alkalmazása és szervezeti keretei a politikai rendőrségen 1945-1962. 229-260.p.

48 RAJK László javaslata az MKP KV titkárságához 1946.VII.15.
PIL. 274.f.4/146. őrzési egység.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit.324-337.p.

49 PÉTER Gábor jelentése az Államvédelmi Osztály munkájáról és problémáiról 1948.VII.6.
ABTL. 2.1.XI/4. (Javaslatok a BM és az ÁVH szervezeti felépítésére - jelentések, kimutatások.)

50 - FEHÉR Lajos kimutatása a budapesti politikai rendőrség beosztottainak pártmegoszlásáról 1946.IV.8.
PIL. 274.f.11/10. őrzési egység.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER: op.cit. 306.p.
- TÖMPE András beszámolója ERDEI Ferencnek a politikai osztályvezetők értekezletéről 1945.X.4.
PIL. 274.f.11/12. őrzési egység.
- MÜLLER: *Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban*. 95-105.p. + 127-144.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

KISS — KISS József (szerk.): *„A párt foglya voltam." Demény Pál élete.* Budapest-Kecskemét, 1988, Eötvös Loránd Tudományegyetem - Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem - Petőfi. 221 p. HU-ISBN 963 46 2415 4. /Medvetánc könyvek./ HU-ISSN 0864-7437

MÜLLER Rolf: *Politikai rendőrség a Rákosikorszakban.* — MÜLLER Rolf: *Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban.* Budapest, 2012, Jaffa kiadó. 240 p. HU-ISBN 978 963 52 3515 3.

TANULMÁNYOK

BACZONI — BACZONI Gábor: Pár(t)viadal. A Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya 1945-1946. In GYARMATI György (szerk.): Trezor 2. : a Történeti Hivatal Évkönyve 2000-2001. II.évf. Budapest, 2000, Történeti Hivatal. 79-110.p. HU-ISSN 1585-3993.

GYARMATI — GYARMATI György: Péter Gábor fiatalsága, 1906-1945. Kutatási gondok az ÁVH-főnök életrajzának feltárásában. In GYARMATI György (szerk.): Trezor 2. : a Történeti Hivatal Évkönyve 2000-2001. II.évf. Budapest, 2000, Történeti Hivatal. 33-67.p. HU-ISSN 1585-3993.

MÜLLER Rolf: Az operatív technika alkalmazása és szervezeti keretei a politikai rendőrségen 1945-1962. — MÜLLER Rolf: Az operatív technika alkalmazása és szervezeti keretei a politikai rendőrségen 1945-1962. In CSÓKA Ferenc (szerk. et al.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011.* Budapest, 2011, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 497 p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.

OKVÁTH — OKVÁTH Imre: „Sziget egy reakciós tenger küszöbén." Adalékok a Katpol. történetéhez, 1945-1949. In GYARMATI György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.* Budapest-Debrecen, 2000, Történeti Hivatal-Alföldi Nyomda. 366 p. HU-ISBN 963 00 5092 7. /Közelmúltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.

CIKKEK

MARKÓ — MARKÓ György: A miniszter árnyékában. *Új tükör,* XIII.évf. (1988) 13.sz. 18-19.p. HU-ISSN 0133-1361.

EMLÉKIRATOK, NAPLÓK

HARASZTI — HARASZTI György (szerk.): *Vallomások a holtak házából. Újszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. Osztály és az Államvédelmi Központvezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* Budapest, 2007, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - Corvina Kiadó Kft. 661 p. HU-ISBN 978 963 13 5336 5.

FORRÁSKÖZLÉSEK, NYOMTATOTT FORRÁSOK

IZSÁK - KUN	IZSÁK Lajos- KUN Miklós (szerk.): *Moszkvának jelentjük . . . Titkos dokumentumok 1944-1948.* Budapest-Győr, 1994, Századvég-Széchenyi. 293 p. HU-ISBN 963 83 8447 6.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER	KRAHULCSÁNY Zsolt - MÜLLER Rolf: *Dokumentumok a politikai rendőrség történetéből 1. A politikai rendészeti osztályok 1945-1946.* Budapest, 2009, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - L'harmattan. 369 p. HU-ISBN 978 963 87 5542 1. /Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből, 1./ HU-ISSN 2060-9582.
SZŰCS-A	SZŰCS László (szerk.): *Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei, 1944. december 23. - 1945. november 15.* A.köt. Budapest - Martonvásár, 1997, Magyar Országos Levéltár - Akadémiai Nyomda. 715 p. HU-ISBN 963 63 1080 7. /Magyar Országos Levéltár kiadványai. II., 28./ HU-ISSN 0073-4055.
SZŰCS-B	SZŰCS László (szerk.): *Nagy Ferenc első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1946. február 5. - 1946. november 15.* B.köt. Budapest, 2003, Magyar Országos Levéltár. 1978 p. HU-ISBN 963 63 1149 8. /Magyar Országos Levéltár kiadványai. II., 38./ HU-ISSN 0073-4055.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ABTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.
BFL	Budapesti Fővárosi Levéltár
HIM.HL	Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára
MOL	Magyar Országos Levéltár
PIL	Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár

JOGSZABÁLYOK

1946/VII.tv.	1946/VII.tv. a demokratikus államrend és köztársaság büntetőjogi védelméről.
1949/XXVI.tc.	1949/XXVI.tc. Budapest főváros területének új megállapításáról.
13/1945.ME.r.	13/1945.ME.r. a közbiztonság fokozottabb biztosításáról. (Ideiglenes Nemzeti Kormány. I. 4.) *Magyar Közlöny,* I.évf. (1945) 1.sz. 3.p.
81/1945.ME.r.	81/1945.ME.r. a népbíráskodásról (Ideiglenes Nemzeti Kormány, II.5.) *Magyar Közlöny,* I.évf. (1945) 3.sz. 1-4.p.
1690/1945.ME.r.	1690/1945.ME.r. a csendőrség feloszlatásáról és az államrendőrség megszervezéséről. (V. 10.) *Magyar Közlöny,* I.évf. (1945) 26.sz. 3-4.p.
1700/1945.ME.r.	1700/1945.ME.r. a magyar államrendőrség felállításáról. (V. 10.) *Magyar Közlöny,* I.évf. (1945) 26.sz. 4-5.p.

5005/1945.BM.r. 5005/1945.BM.r. a közbiztonsági szervekre vonatkozó adatok bejelentéséről. (Ideiglenes Nemzeti Kormány, I. 27.)
Magyar Közlöny, I.évf. (1945) 2.sz. 2-3.p.

5006/1945.BM.r. 5006/1945.BM.r. az újonnan létesített közbiztonsági szervek tevékenységének kiterjesztéséről. (Ideiglenes Nemzeti Kormány, I. 17.)
Rendeletek tára, LXXIX.évf. (1945) 1-6.sz. 229.p.

5007/1945.BM.r. 5007/1945.BM.r. Közbiztonsági szervek megkülönböztető jelzés viselése kötelezettségéről. (ideiglenes Nemzeti Kormány, I. 17.)
Rendeletek tára, LXXIX.évf. (1945) 1-6.sz. 229.p.

215 645/1945.BM.r. 215 645/1945.BM.r. az ország területére "Utazási igazolvány" nélkül visszatért egyének személyes jelentkezésre kötelezése tárgyában. (II.7.)
Magyar Közlöny, II.évf. (1946) 31.sz. 2-3.p.

148 577/1945.BM.kr. 148 577/1945.BM.kr. a rendőrhatóságoknak és rendőri közegeknek a nemzetgyűlési képviselőválasztásokkal kapcsolatos magatartása tárgyában. (IX.25.)
Rendőrségi Közlöny, I.évf. (1945) 4.sz. 51-53.p.

10 060/1946.ME.r. 10 060/1946.ME.r. az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbe hozása érdekben az államrendőrség kebelén belül végrehajtandó szervezeti változásokról és az államrendőrséget érintő egyes kérdések újabb szabályozásáról.
Magyar Közlöny, II.évf. (1946) 201.sz. 2-3.p.

217 098/1946.BM.r. 217 098/1946.BM.r. az ország területére "Utazási igazolvány" nélkül visszatért egyének személyes jelentkezésre kötelezése tárgyában 215 645/1945.BM.r. módosítása tárgyában. (II.16.)
Magyar Közlöny, II.évf. (1946) 39.sz. 2.p.

533 900/1946.BM.r. 533 900/1946.BM.r. az államháztartási egyensúly helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelében végrehajtandó változásokról szóló 10 060/1946.ME.r. megvalósításáról szóló 533 900/1946.BM.r.
Magyar Közlöny, II.évf. (1946) 228.sz. 3.p.

535 059/1946.BM.r. 535 059/1946.BM.r. a Magyar Államrendőrség Államvé-delmi Osztálya, továbbá feladat- és ügykörének megállapítása tárgyában. (1946.XII.15.)
Rendőrségi Közlöny, II.évf. (1946) 25.sz. 667-669.p.

VILÁGHÁLÓ-HIVATKOZÁSOK

KRAHULCSÁNY KRAHULCSÁNY Zsolt: A Bokor-ügy. A szegedi külterületi rendőrség vezetőjének letartóztatása 1945 áprilisában. *Betekintő,* I.évf. (2007) 3.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón:
http://www.betekinto.hu/2007_3_krahulcsan
Letöltés ideje: 2012.XI.15.

VARGA

VARGA Krisztián: Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában. *Betekintő,* III.évf. (2009) 1.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón:
http://www.betekinto.hu/2009_1_varga
Letöltés ideje: 2012.XI.19.

Ötvös István

Harc az elsőbbségért. Adalékok az ÁVH, a Katpol és a BM szervezetek küzdelmeihez 1947-1949.

A szakirodalomban szinte közhelyesen ismételt tény, hogy a második világháborút követően a különböző kommunista irányítású államvédelmi szervezetek harcban álltak egymással. A Katpol és az ÁVO-ÁVH rivalizálásáról azért (is) születtek meg az ismert magyarázatok, mivel a RAJK-per árnyékában sor került PÁLFFY György őrizetbe vételére és végül kivégzésére. RAJK és PÁLFFY halálára azonban röviddel kivégzésük után magyarázatot kellett adni, és az egyik okot az államvédelmi szervezetek versengésében és egymás elleni küzdelmében vélték megtalálni. Könnyű volt ennek az ok-okozati összefüggésnek a rögzítése, mert PÉTER Gábor volt ÁVO vezető ekkor már börtönben ült, tehát kézenfekvő volt felelősségének kiemelése.

A hatalmi szervezetek rivalizálása megszokott és általánosnak tekinthető jelenség. Nem szorul különösebb bizonyításra az sem, hogy azonos területen működő szervezetek szinte mindig szembe kerülnek egymással, ütközésük szinte törvényszerű, a kérdés sokkal inkább az: hogyan tudja kezelni a konfliktusokat az állami, politikai vezetés. A második világháború utáni Magyarországon nem létezett olyan intézményi megoldás, amely az államvédelmi szervek tevékenységét összehangolta volna. A Kommunista Párt megalakulásuk pillanatától kezdve ellenőrizte az összes belbiztonsági-államvédelmi jellegű szervezetet. Mind a belügy, mind az ÁVO elődszervezetei, mind a katonai hírszerzés felett irányítást gyakorolt, bár ennek jellege eltért. A Belügyminisztérium ellenőrzése közvetlenül a miniszter személyén - és néhány bizalmi emberen - keresztül történt, az ÁVO-t PÉTER Gábor kapta, míg PÁLFFY György esetében közvetett felügyeletet valósítottak meg. A Katpol vezetője elsősorban az általa jól és régről ismert RAJK László felé köteleződött el, közvetlen felettese pedig kisgazda miniszter volt. PÉTER Gábor viszont - bár közvetlen felettese kommunista belügyminiszter volt - valójában RÁKOSI Mátyás instrukcióit követte.

A problémát súlyosbította a szovjetek közvetlen jelenléte. PÁLFFY György nem egyszerűen a magyar kommunista hatalomátvétel szempontjából szinte még az ÁVO-nál is fontosabb

Katona Politikai Osztály vezetőjeként ismert, hanem a szovjet hírszerző szerveknek is dolgozott. Éppúgy, mint RAJK Lászlónál, megkérdőjelezhetetlennek tűnt párthűsége, hiszen a kommunista párt hatalomhoz vezető útján oly fontos eljárást, a Magyar Testvéri Közösség perét hozzá - és az általa vezetett szervezethez - köthetjük.

Az eseményeket ugyan nem befolyásolja, de nagyon fontos hangsúlyoznunk, hogy a sablonos és végeredményben bizonyítás nélküli magyarázat a későbbiekben miért rögzült. Elsősorban azért, mert 1953 után valamilyen formában számot kellett adni a párthű *„elvtársak"* haláláról. A többi - ma már szintén koncepciósnak tekintett - eljárás a párton belül senkinek nem okozott problémát. A RAJK-ügy és tágabb következményei azonban igen. Úgy tűnik azonban, hogy az igazságot mégsem lehetett elmondani, de nem is akarták, hiszen a felülvizsgálatokat ugyanaz a RÁKOSI Mátyás vezette 1953 után is, mint aki az eredeti pereket *„levezényelte"*. Ráadásul 1956 után annak a politikus-csoport számos tagjának, akik eredetileg a RAJK-per mellékpereinek áldozataivá váltak, a KÁDÁR-i konszolidációban is fontos szerep jutott. Számukra tehát nagyon fontos volt, hogy áldozat mítoszuk ne sérüljön. Minden olyan ténynek, amely sérthette volna ezt az elképzelést, homályban kellett maradnia.

Tovább erősítette ezt a tendenciát, hogy a KÁDÁR-rendszer viszonylag korán és egyértelműen, mindenkire kötelező érvénnyel rögzítette a forradalom okairól szóló határozatát. Ebben pedig RÁKOSI felelősségéről volt szó, de a koncepciós eljárásokat nem részletezték. Mindeközben 1962-ben még mindig és ismét napirendre kerülhetett a kérdés, egy hosszú összefoglalóban próbáltak koherens választ adni a történtekre[1] nyilvánvalóan azzal a politikai szándékkal, hogy KÁDÁR saját maga számára megfelelő politikai helyzetet teremtsen az *„ultrák"* közül kikerülő politikai ellenfeleivel szemben. Politikai céllal született dokumentumokban viszont nem szoktak az igazságról szólni, sokkal inkább az aktuális célok és erőviszonyok szerint rendezik a tényeket.

Két kérdés azonban folyamatosan rejtve maradt a korszakbeli összefoglalókban. Az egyik az, hogy PÁLFFY Györgynek voltaképpen miért kellett meghalnia, túl azon a semmitmondó és sablonos válaszon, mely szerint RÁKOSI döntött így.[2] A másik pedig az, hogy - ha feltételezzük, hogy a két állambiztonsági szer-

vezet között valóban harc dúlt - mégis miért PÉTER Gábor győzött? A kezdet kezdetén még a Katpol számított erősebbnek, szervezettebbnek és PÉTER Gábor a párthoz közelebb állónak. De ez még nem ad teljes magyarázatot az események végeredményére.

Az a tény, hogy a RAJK László elleni eljárás kialakulásában fontos szerepe volt PÉTER Gábor - a Belügyminisztérium ellen vívott - *„magánháborújának”* is, már a felülvizsgálatok során felmerült. Hozzá kell azonban tennünk, hogy ezt a tényt nem kezelték megfelelő súllyal. Minden résztvevő számára kényelmesebb volt a szovjet szervezetekre hárítani a felelősséget a RAJK-perért, és leegyszerűsítette a felülvizsgálatot annak a technikának az alkalmazása, mellyel egyszerűen megfordították a korábbi eljárásban felvett jegyzőkönyveket.

Arról a tényről azonban, hogy a nyomozás irányítását átvevő szovjetek már kész letartóztatott gárdát kaptak kézhez - magát RAJKot és PÁLFFYt is -, igyekeztek megfeledkezni. Ugyanakkor, ha ezt a tényt túlzottan hangsúlyozzák, meg kellett volna kérdezni, miért is tört ki ez a belháború, és ha kitört, hogyan zajlott és kinek volt igaza? És ha kiderül, hogy PÉTERnek? Akkor mi lesz a felülvizsgálatok politikai szándékával?

Éppúgy tényként kezelték, hogy hasonló rivalizálás vezetett a Katpol vezetőjének, PÁLFFY Györgynek őrizetbe vételéhez és halálához. Erről viszont ugyanúgy megfeledkezni igyekeztek a későbbiekben, mivel sokkal bonyolultabb kérdés volt. Nem csupán a RAJK-pert érintette, hanem számos más eljárást is, köztük olyanokat is, amelyeket 1953 után sem kívántak felülvizsgálni, feltételezve, hogy azok terheltjei a kommunista pártszempontból *„valódi”* ellenségeknek számítottak.

A Katpol és az ÁVO közötti ellentét nem csupán a párhuzamos feladatokat ellátó szervezetek szokásosnak mondható - már említett - rivalizálását jelentette. Mindkét szervezet létrejöttének pillanatában - alkalmazkodva a magyar és nemzetközi *„nagypolitikai”* viszonyokhoz is - koalíciós szervezetként jött létre. A Katpol koalíciós mivoltát mi sem testesítette meg jobban, mint az a tény, hogy valójában három részből *„amalgámozták”*. Az egyik részt PÁLFFY György hozta magával az illegalitás időszakából, a kommunista párthoz kapcsolódó csoportokból. A másik része viszont a SZENTGYÖRGYI Albert nevéhez köthető ellenállási mozgalom budapesti - szintén az illegalitás kö-

rülményei között megszervezett - csoportjából került a Katpol állományába. A harmadik csoportot pedig a *„szakemberek”* jelentették, azaz a volt Magyar Királyi Honvédség hírszerző tisztjei.

Az ellenállók közül érkező MATHEIDESZ Géza nevével jelzett csoport - számos más hasonló szervezet mellett - már az ostrom ideje alatt megkezdte szervezett működését. Ezen csoportok kapcsán TÖMPE András 1945 elején jelentette, hogy az *„öncsinálta karhatalmi és nyomozó testületeket”* felszámolta.[3] Az idézett dokumentumban tényszerűen megemlítették a MATHEIDESZ Géza által vezetett szervezet megszüntetését is. Az már más kérdés, hogy a szervezet önállóságát valóban felszámolták, de valójában a honvédelmi minisztérium alárendeltségében működött tovább, és amikor hivatalosan is megalakult a PÁLFFY György vezette Katpol, annak részévé vált. Ez azonban ebben a formában már nem került rögzítésre az idézett jelentésben; vagy azért, mert TÖMPE eredményeket akart felmutatni, vagy azért, mert nem is tudott róla. Így történhetett, hogy a MATHEIDESZ Géza által működtetett nyomozócsoport kulcsfontosságú tagja, KRUCHINA Viktor is elfoglalhatta ismert beosztását: a Katpol helyettes vezetője lett.[4] Bár még sem PÁLFFY, sem TÖMPE nem tudta, de valójában a Katpol vezetője már szembeszállt egy politikai koncepcióval.

Az a tény egyébként, hogy az illegalitásból érkeztek politikai nyomozók, nem szorul magyarázatra. Az első időszakban sokan komolyan vették a *„nácitalanítást”*, és az is nyilvánvaló volt, hogy azok rendelkeznek a nyilasokról információval, akik itt éltek és már 1944-ben harcoltak ellenük. Rájuk tehát kezdetben egyszerűen szükség volt. PÁLFFY nyilván ebből indult ki, azonban a politikai helyzet gyorsan változott.

A kezdeti nehézségek után a két felderítő szervezet nem csupán a nyilasok és a háborús bűnösök elleni nyomozásaikat indították meg. Megkezdődött a demokratikus pártok és politikai struktúrák ismert felszámolása, de a két szervezet egymás elleni küzdelme is, amelynek két csúcspontja lett: az egyik 1947-ben, amikor KRUCHINA Viktort az ÁVO sikertelenül próbálta meg őrizetbe venni, a másik pedig, amikor 1949-ben magát PÁLFFY Györgyöt, a Katpol alapító-szervezőjét letartóztatták és kivégezték.

Nem sokkal PÁLFFY György halálos ítéletének megszületése után, 1950 februárjában, egy különös kiértékelő jelentés szüle-

tett, amelyet az elfekvő nyilvántartási anyagok alapján állítottak össze. A kiértékelés TOLVAJ Béláról, a Honvédelmi Minisztérium ruházati osztályának egykori tisztjéről három tényt sorolt fel. Az egyik, hogy TOLVAJ Béla kapcsolatban állt KRUCHINA Viktorral, aki 1947 januárjáig a Katpol meghatározó vezetőjének számított. Másodszor azt, hogy kapcsolatban állt ZENTAY Vilmos HM államtitkárral. Végül megállapították, hogy 1947-ben a DUDÁS Béla - SZALAY Péter nevével jegyzett *„összeesküvési ügyben"* ugyan hat hónapra internálták, de viszonylag hamar szabadlábra került, ezután emigrált és Grazban egy bizonyos RÁTKY Henrik környezetében tűnt fel, akit a magyar szervezetek egy angol irányítású rezidentúraként azonosítottak.[5] Az irattal egy hosszas nyomozás végére tettek pontot, az ügy résztvevőit a következő néhány napban internálták.

TOLVAJ Béláról megállapították, hogy miután kijutott Ausztriába, Grazon keresztül azonnal kapcsolatba lépett KRUCHINA Viktorral - aki ekkor már Nagy-Britanniában élt -, másrészt több ügynököt és futárt is beszervezett. Az említett kiértékelés előtt már egy évvel megszületett az a tanúvallomás, amely HERNÁDI Józseftől, az egyik elfogott futártól származott. HERNÁDI tanúvallomásának egyik legfontosabb eleme, hogy beszervezése után visszaküldték Ausztriából, és itthon TANÁCS Györgyöt kellett felkeresnie és kivinnie az országból.[6] HERNÁDI más feladatokat is kapott, többek között azt is, hogy szervezze be az információs hálózatba VINCZE Tibort, a Katpol nyilvántartójának tisztjét is.

Hogy HERNÁDI József vallomása nem teljesen az ÁVO koholmánya, azt onnan tudjuk, hogy a recski őrizetes, SZAKÁCS Sándor, 1952-ben vallomást tett a futár érkezéséről. SZAKÁCS HERNÁDI kollégája volt a HM Anyagszertárnál és őt is felkereste a Németországból hazaérkező ügynök. SZAKÁCS azonban HERNÁDI feltűnését azonnal jelentette a felettesének, aki a Katpolra küldte SZAKÁCSot, ahol beszervezték HERNÁDI megfigyelésére. Később a botcsinálta ügynök segítségével fogták el a futárt.[7] A kémtörténet tehát úgy alakult, hogy TOLVAJ beszervezte HERNÁDIt, akit visszaküldött Magyarországra TANÁCS Györgyért. HERNÁDI jegyzőkönyvéből azt is rekonstruálták, hogy TOLVAJ az angol hírszerzéssel áll kapcsolatban, aminek valószínűségét a TOLVAJ-KRUCHINA kapcsolat megerősítette.[8] Számunkra most elsősorban azért fontos mindez, mert jelzi, hogy KRUCHINÁban

nem egyszerűen egy külföldi hírszerzőt láttak, hanem azt is feltételezték, hogy távozása után is itt maradtak ágensei, és hálózatot tart fenn. Ez viszont már egy olyan probléma volt, amit meg kellett oldani - úgy tűnik még 1950-ben.

A rendre csak *„TANÁCS dr."*-ként említett TANÁCS György nem csupán egy szokásos PÉTER Gábor-i koncepció kedvéért vált afféle központi figurává KRUCHINa és PÁLFFY mellett. Már 1948. május végén is három hétig őrizetben volt, mert felmerült a gyanú, hogy KRUCHINÁval kapcsolatban állt.[9]

TANÁCS dr. hálózatához tartozott többek között TEICHNER Géza, aki 1945 nyarán került a katonai hírszerzés munkatársai közé. TEICHNERt 1947-ben őrizetbe vették, és június 14-én tett vallomást arról, hogyan került KRUCHINA közelébe, valamint arról is, hogy ő volt a(z egyik) közvetítő az amerikai missziónál szolgálatot teljesítő KOVÁCS György és KRUCHINA között. Az első találkozásra 1946 nyarán került sor, amit további megbeszélések követtek.[10] TEICHNERt egyébként nem állították bíróság elé, 1947. VII. 29-én tettek javaslatot internálására, és másnap át is adták az ÁVO-nak. De sok időt nem kellett rabságban töltenie, augusztus 9-én szabadlábra helyezték.[11] Ismerve a korabeli gyakorlatot, TEICHNERt az ÁVO-n kihallgatták és vagy beszervezték, vagy szabadlábra helyezése után megfigyelték, hogy adatokat gyűjthessenek a KRUCHINA-vonalra vonatkozóan.

TEICHNER Géza 1947 nyarán történt őrizetbe vétele nem egyedi eset. KRUCHINÁt 1947. I. 18-án próbálták letartóztatni, azonban tűzharcba keveredtek vele és elmenekült. Ráadásul a lövöldözésben az államvédelem egy nyomozója halálosan megsebesült, úgyhogy immár a veszteségre is magyarázatot kellett adni. Másrészt tiszta helyzet is keletkezett, hiszen egy fegyverrel védekező KRUCHINA egyértelműen ellenség. KRUCHINA szökését egy kiterjedt nyomozás követte, megkezdték a rendelkezésre álló adatok alapján a csoport felszámolását, ennek kapcsán került őrizetbe június 5-én a már említett TEICHNER Géza. De ide tartozónak tekintették TARNÓCZKY Imrét is, akit május 29-én vettek őrizetbe. TARNÓCZKY legfontosabb kapcsolata SZALAY Péter - szintén Katpolos tiszt - volt, akinek menyasszonyát a háború alatt ő rejtegette.[12] Az információ alátámasztja, hogy ez a nyomozócsoport is az ellenállás kapcsolatrendszeréből nőtt ki, és az új helyzethez alkalmazkodva kezdett hozzá tevékenységéhez.

TANÁCS dr. tehát központi figurává vált. Egyrészt azért, mert TEICHNER létezése igazolta, hogy TANÁCS György saját hálózatot is tartott, másrészt viszont kiderült, hogy bár 1946-ban elhagyta a Katpolos szolgálatot, KRUCHINÁval kapcsolatban maradt. A történetben szereplő disszidens, TOLVAJ Béla, KRUCHINA lakásán találkozott TANÁCS Györggyel 1947-ben.

Az a kérdés, hogy TANÁCS pontosan hol helyezkedett el a KRUCHINA-féle hálózatban, azt a jelenleg ismert iratanyagból nem lehet teljes körűen rekonstruálni, azt viszont igen, hogy FÖLDI Lajost - aki 1948-ban PÁLFFY utóda lesz - ő vitte be a Katpolra.[13]

A KRUCHINA-ügy PÁLFFY számára súlyos bakinak számított. Talán nem véletlen az sem, hogy pont erre az időszakra esett, hogy a kommunista párt számára oly fontos Magyar Testvéri Közösség elleni eljárást kivették a Katpol kezéből és áttették az ÁVO-ra. Ez a döntés lényegében egybeesett KRUCHINA szökésének idejével, ami végeredményben azt jelentette, hogy úgy értékelték: *„léket kapott a hajó”*, az *„összeesküvésről”*, pontosabban annak *„felderítéséről”* és politikai vonatkozásairól információk szivároghatnak ki. Nagyon fontos rögzítenünk, hogy ekkor még a RAJK László iránti bizalom töretlen, hiszen ugyanúgy ő marad a közösség-ellenes nyomozás vezetője, csak most már nem csak PÁLFFYt instruálja, hanem PÉTER Gábort is.

TEICHNER, TANÁCS György és TARNÓCZKY mind a KRUCHINÁhoz kötődő Katpolos csoport tagja volt, akit viszont úgy azonosítottak, hogy angol ügynök, és ezt az események is igazolták. Ráadásul az is kiderült, hogy KRUCHINÁnak maradt magyarországi *„hálózata”*, de legalábbis információszerzési lehetősége.

Ezen a ponton kitérőt kell tennünk, hogy a TANÁCS György kapcsán említett *„grazi vonal”* érthető legyen. *„Támadólagos elhárításunk kb. 1948. év végén kezdett foglalkozni a Grázban élő magyar emigráció azon csoportjával, akik Magyarország ellen aktív hírszerzést folytatnak.”* - szögezte le egy 1950 februárjában született összefoglaló.[14] *„MONOKI Zoltán hadnagy, kutatónk, egy konkrét munka során megismerkedett SZIKSZAY Edith (másutt Edit - Ö. I.) őriszentpéteri tanítónővel”* - folytatták. Az őriszentpéteri tanítónőt egyszerűen beszervezték, és kiküldték Ausztriába, ahol azonosította a grázi csoport vezetőjét, a már említett RÁTKY Henriket. RÁTKY a második világháború alatt a Magyar Királyi Honvédség ezredeseként szolgált, és Grazban be-

szervezte SZIKSZAY Editet és visszaküldte Magyarországra. Megfordította, mondhatnánk, csakhogy vélhetően nem tudta, hogy a tanítónő már a magyar szervek ügynöke. A SZIKSZAY vonal viszonylag rövid életűnek bizonyult, mert a szovjet szervezetek elfogták a hazatérő ügynököt és átadták az ÁVO-nak. Ezen a ponton válik egyedül bizonytalanná a fent vázolt történet. Ugyanis SZIKSZAY Edit kihallgatásán kiderült, már 1942 óta(!) ismer egy bizonyos TOLVAJ Bélát, aki 1948-ban is megkereste.[15] Ráadásul az is kiderül a jegyzőkönyvből, hogy SZIKSZAYt már korábban - de pontosan meg nem határozott időpontban - a Katpol egyik nyomozója beszervezte azzal a céllal, hogy informálja a hírszerzőket egy határ mentén működő ember- és talán információcsempész hálózatról.[16]

Ha az utóbbi információkból indulunk ki, az egyetlen logikus rekonstrukció, hogy SZIKSZAYt a Katpol hálózatától vették át, és néhány közbülső ügynök révén anélkül használták fel RÁTKYék felderítésére, hogy pontosan tudta volna, kinek is dolgozik. Számunkra most ez a történet alátámasztja, hogy RÁTKYék ellen egy bonyolult és több szálon is futó operatív akció keretében nyomoztak. Ennek kiinduló pontja viszont - ha hihetünk a SZIKSZAY jegyzőkönyv adatainak - egy TOLVAJ Béla elleni nyomozás volt. Az időrend alapján mindenestre lehetséges egy ilyen összefüggés, hiszen - mint már említettük - TOLVAJ már 1948-ban is őrizetbe került. Az megint más kérdés, hogy a RÁTKY elleni nyomozás majd 1950-ben - a tábornoki per mellékleteként - lefolytatott VAIKÓ György és társai elleni eljárás alapját képezte.[17] A KRUCHINA Viktor ügyében kezdődött nyomozás tehát egyik összefüggésében megalapozta a tábornoki per koncepciójának alátámasztását, és bár a tábornokok személyéhez nem volt köze, az ellenük indított eljárás farvizén zárták le az egyik szálat.

Az egyébként pontosan nem rekonstruálható eset azt is megvilágítja, hogy megfelelő koordináció nélkül dolgozva a Katpol, az ÁVO és a szovjet szervezetek egymás ügynökeit és futárait is vegzálták.

Ahogy már fentebb említettük, a KRUCHINA-ügy PÁLFFY György számára mindenképp kínos volt. Egy angol ügynök a Katpolon minimum önigazolást igényelt. Ez 1947-ben még sikerült, de a honvédség átszervezése miatt PÁLFFYt elmozdították, és gondoskodni kellett utódjáról, akit végül FÖLDI Lajos személyében találtak meg.

FÖLDI Lajos kinevezésének körülményei nem tisztázhatók pontosan, azonban nehéz feltételezni, hogy PÁLFFY Györgynek ne lett volna beleszólása az utódlás kérdésébe. Éppígy kevéssé valószínű, hogy a kommunista párt hozzájárulása nélkül történhetett a csere, és az is kizárt, hogy a szovjetekkel ne egyezkedtek volna.

Tehát nyugodtan kijelenthetjük, hogy PÁLFFY is részt vett a döntésben. FÖLDI Lajost viszont az előbb már említett TANÁCS György vitte be a Katpolra. Ebben az esetben viszont úgy rekonstruálható az eseménysor, hogy adva van egy csoport, melyet nevezzünk az egyszerűség kedvéért a vezetőjéről KRUCHINA-csoportnak. Ez már 1945-ben szálka volt a kommunisták szemében. Ennek a csoportnak a felszámolása nem történt meg, hiszen PÁLFFY György hajlandó volt levédeni tagjait. Ezután megkezdődött KRUCHINA kiszorítása a katonai hírszerző szervezettől[18] - amely lezárul az 1947. I. 18-án megkísérelt letartóztatással. Igen ám, de hiába tűnt el KRUCHINA a színről, amikor felmerült PÁLFFY utódlásának kérdése 1948-ban, az utód az a FÖLDI Lajos lett, aki ugyanahhoz a körhöz tartozott.

Vélhetően maga PÁLFFY is felismerte a veszélyt, amelyet FÖLDI hozott rá. Nem véletlen hogy FÖLDI letartóztatását ő maga szervezte meg. Egy konspirált akció keretében egyik ügynöke segítségével kompromittálni akarta FÖLDIt, de mivel a kávéházi hangfelvétel nem jól sikerült, rögtön a találkozó után letartóztatták a Katpol vezető FÖLDIt.[19]

PÁLFFY tehát 1945-ben beemelte az általa létrehozott hírszerző szervbe KRUCHINÁt, majd megkezdte kiszorítását. Ugyanakkor viszont amikor saját utódját kereste - tévedésből vagy tudatosan, nem tudjuk - FÖLDIre bízta a szervezetet. Aki viszont ugyanahhoz a körhöz tartozott, tehát a végén őt is el kellett távolítani. PÁLFFYban jól működött az önvédelmi ösztön, de ekkor már késő volt.

Fentebb már a grázi *„vonal”* kapcsán jeleztük, hogy a KRUCHINA Viktor elleni nyomozásnak az egyik végállomása 1950-ben a tábornoki per egyik mellékszála lett. Ez azonban nem egyedülálló. A már többször idézett TARNÓCZKY Imre-féle jegyzőkönyvekben[20] tűnik fel PFEIFFER Zoltán neve is, amely átvezet minket az ÁVO és a KatPol másik fontos összecsapásához.

Amikor a Magyar Testvéri Közösség elleni eljárás már az utolsó stádiumnál tartott, és már az elhíresült *„kékcédulás”* vá-

lasztások is lezajlottak, egy újabb politikai ellenféllel kellett szembenéznie a Kommunista Pártnak. Az 1947-es választási csalás ugyan látszólag győzelmet hozott - hiszen az MKP vált a legnagyobb parlamenti párttá -, de valójában csak annyi történt, hogy a Kisgazdapárt megszűnt gyűjtőpártként funkcionálni, és szétesése után a nem kommunista ellenzéki erők átrendeződtek. Arról pedig, hogy a választások hogyan zajlottak, nyugaton is tudtak, ami persze az adott helyzetben sokat nem segített a magyar politikán, de a botrány nem használt RÁKOSI Mátyásnak.

Ebben a helyzetben a már jól bevált módszert akarta bevetni a kommunista párt: büntetőjogi eszközökkel kívánt megoldani egy politikai vitát. Az már más kérés, hogy ezt a tervezett eljárást a KRUCHINA-ügy dokumentumai meglapozták.[21] Nem csupán arról van szó, hogy TARNÓCZKY vallomást tett arról, hogy KRUCHINA Viktor és PFEIFFER Zoltán között kapcsolat állt fenn. Ennek, a már idézett vallomásnak azt a kitételét, mely szerint PFEIFFER Zoltán lett volna KRUCHINA *„szellemi irányítója”,* bizonyos fenntartásokkal kezelhetjük. Elsősorban azért, mert az, hogy TARNÓCZKY számára ilyennek tűnt a *„leosztás”*, nem jelenti azt, hogy valóban így is volt. Az viszont már inkább elgondolkodtató, hogy 1947 májusában, amikor még nem lehetett tudni, milyen irányba is fordulnak az események, jegyzőkönyvben rögzítették a tényt. NAGY Ferenc emigrációja ekkorra már csak idő kérdése volt, PFEIFFER pedig egyre határozottabb, önálló politizálást folytatott, azonban a kommunista ellenes ellenzék vezére SULYOK Dezső volt. Lehet a jegyzőkönyv afféle biztonsági tartalék is: ha szükség lesz erre, majd felhasználják, de lehet tudatos készülődés is.

De bármi legyen is az igazság, tény, hogy 1947 őszén már meg is kezdték a realizálást. A PFEIFFER vezette csoport katonai vezetőjeként börtönbe került ALMÁSY Pál, és elkezdődött a nyomozás. Számunkra ebben az összefüggésben ez az eljárás most nem különösebben fontos. Az a tény viszont igen, hogy ezt a nyomozást is a KatPol kezdte meg, majd amikor már nem volt erre szükség, és a kezdődő eljárást felszámolták, az őrizetesek egy része átkerült az ÁVO-hoz. A későbbiekben ezt a kudarcot is a katonai hírszerzőknek kellett lekönyvelniük.

Miközben a KRUCHINA Viktor körüli nyomozások folytak, és az ÁVO-n egyre inkább úgy tűnhetett, hogy a KatPol nem egyszerűen egy rivális szerv, hanem maga a beépült ellenség leg-

főbb tanyája, más veszélyekkel is szembe kellett nézni.

Talán vitatható, de az eseményekből úgy tűnik, mintha RAJK László számára bizonyos pillanatokban, időszakokban a KatPol fontosabb szervezetnek számított, mint az ÁVO. Pedig PÉTER Gábort éppúgy ismerte az illegalitásból, mint PÁLLFY Györgyöt, vagy talán éppen azért.

Éppúgy, mint azt a KatPol és a ÁVO esetében is leszögeztük, a párhuzamos tevékenységet folytató szervezetek közötti rivalizálás bizonyos fokig természetes. Az ÁVO és a BM esetében azonban nem egészen erről volt szó. Itt a felettes szervezet elleni módszeres *„aknamunka"* is folyt, legalábbis PÉTER Gábor részéről. Az egyik oldalon erre utal azon ismert tény, mely szerint végül három belügyminiszter is vélhetően ennek a tevékenységnek vált - más-más formában - áldozatává.

A legfontosabb ügy számunkra azért RAJK Lászlóé, mert a leginkább adatolható, hogy ő nem nézte tétlenül az eseményeket.[22] PÉTER Gábor és csapata 1948 nyarán elkészítették az *„ÁVO és a BM problémáiról"* szóló anyagot, amelyben nem véletlen, hogy feltűnt a per későbbi áldozata, SZEBENYI Endre is.[23] Vélhetően 1948 nyarán PÉTER Gábor még egy FARKAS Mihálynak szánt levélben is megerősítette a vádakat, és SZEBENYIt valamint nem mellékesen szintén a RAJK-perben elítélt VILLÁNYI Andrást - a belügyminiszter *„rossz szellemei"*-nek nevezi. Az államvédelem vezetője ekkor még csak burkoltan jelentette fel miniszterét, állítva, hogy *„RAJK elsősorban SZEBENYIre és VILLÁNYIra támaszkodik... az ő befolyásuk alatt áll... Ők az iránytűi"*.[24] A levél megfogalmazása ekkor még óvatos, nyitva hagyja azt a kérdést, hogy felelős-e RAJK László helyzetért? Az óvatosság annak ellenére nem volt alaptalan, hogy 1948 nyarán már leváltották felettes miniszterét, aki - legalábbis későbbi vallomása szerint - tisztában volt azzal, hogy menesztése valójában bukás.

Miközben PÉTER Gábor már írogatta a feljelentéssel egyenértékű leveleit és jelentéseit, RAJK László egy súlyos politikai hibát vétett. Belügyminiszterként 1948 nyarán új munkarendre irányuló javaslatot vitt az MDP Belügyi Bizottsága elé. Ezt a bizottság kereken elutasította, mondván, hogy *„ezzel a nyilvántartó a Belügyminisztériumba kerülne, ami helytelen"*.[25] Az előterjesztés végeredménye tehát egy olyan helyzetet teremthetett volna, amelyben az ÁVO még szorosabb állami felügyelet alá

került volna, ami *„természetesen”* egy pártállami rendszerben eleve elfogadhatatlan, ráadásul - és ennek súlyát talán nem is érzékelte megfelelően RAJK László - csorbíthatta volna RÁKOSI Mátyás beavatkozási lehetőségeit is.[26]

Hozzá kell azonban tennünk - és ez talán magyarázza azt is, hogy miért tekintette RAJK fontosabbnak a Katpolt az ÁVO-nál -, hogy letartóztatása után RAJKot azzal is megvádolják politikustársai, hogy a külügyminiszteri posztját is külföldi hírszerző szervezet kiépítésére használta fel.[27] De ez már inkább megmagyarázza, hogy a szovjeteknek mi lehetett a problémája RAJK Lászlóval: nem az, hogy Magyarországon mit tesz, vagy mit nem, sokkal inkább az, hogy külföldön milyen feladatokat lát el az általa vezetett hírszerző szervezet. Itt tehát tetten érhető, mi lehetett a RAJK-per egyik oka. Nem véletlen, hogy a már ismert kutakodás FERENCZI Edmond jelentései után 1948 őszén kezdődött, hogy aztán tavaszra előbb fedett, majd nyílt nyomozás kövesse, és fokozatosan eljussanak RAJK László személyéig.

A fentiek alapján a KatPol-ÁVO belháború újabb értelmet nyert. Nem egyszerű hatásköri ütközésekről volt szó, hanem sokkal inkább arról, hogy a Katpolon keresztül bizonyos mértékig sérült a párt információs monopóliuma és zártsága. De ugyanez a probléma RAJK Lászlóval és az általa irányított belüggyel is. Számos eleme a történetnek jelen pillanatban nem tisztázható megnyugtatóan. Az azonban tisztán látszik, hogy PÁLFFY külföldi kapcsolatrendszere (is) ellenőrizhetetlennek bizonyult, ezért újra és újra felmerült annak a lehetősége, hogy nem zártak le minden csapot nyugat felé. Ehhez már csak ráadásként csatolták RAJK László ügyét, aki - úgy tűnik - túlzott affinitással rendelkezett az ilyen operatív akciók iránt, és nem értette meg időben, hogy ez nem az ő dolga.

Jegyzetek:

1 Összefoglaló a belügyi és igazságügyi szervezetek vezetői számára a volt államvédelmi és igazságügyi szervezetek szerepéről a személyi kultusz idején a munkásmozgalmi emberek ellen elkövetett törvénysértésekben 1962.XI.14.
HORVÁTH: 675-733.p.

2 A másik kérdés RAJK László esetében ugyanez, de ebben a tanulmányban nem térhettem ki erre a témára.

3 TOMPE András jelentése EREDEI Ferencnek a politikai rendőrség működéséről 1945.II.7.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER: 76-79.p.

4 OKVÁTH: 18-19.p.

5 Kiértékelő jelentés a nyilvántartó anyagából 1950.II.6.
ABTL. 3.1.9 V-32 000/9.

6 HERNÁDI József tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1949.IV.2. 15-20.p.
ABTL. 3.1.9 V-249.

7 Végül SZAKÁCSOT is internálták Recskre mondván *„Feljelentési kötelezettségét megszegte, mert Hernádival való többszöri találkozásairól minden alkalommal csak megkésve, úgy tett jelentést, hogy Hernádi elfogható ne legyen."*
Összefoglaló jelentés 1949.IV.5. és Javaslat. SZAKÁCS Sándor ügye. 1952.IX.19. és 28-31.p.
Loc.cit.

8 Loc.cit.

9 KORDÁt szintén Katpolos informátorként azonosították, de ő csak 1948 telén ismerte meg TANÁCS Györgyöt, a korábbi időszakról csak hallomásból rendelkezett információval.
KORDA Gabriella tanúvallomási jegyzőkönyve 1949.IV.1. 12-14.p.
Loc.cit.

10 Említésre méltó, hogy TEICHNER Géza jegyzőkönyve olyan dossziéba került - BEREG Sándor és társai -, amely ügyről a vallomásban egy szó sem esik. Mindez arra utalhat, hogy ezt a jegyzőkönyvet *„elkonspirálták"* még a munkatársak elől is. Ne feledjük, hogy a nyilvántartás *„gépesítése"* a 40-es évek végén még nem történt meg, és az iratállomány feldolgozottságának mértéke ma pontosan nem ismert.
TEICHNER Géza tanúvallomási jegyzőkönyve 1947.VI.14. 16-19.p.
ABTL. 3.1.9 V-78 014.

11 Internálási javaslat 1947.VII.29.21.p. és szolgálati jegy 1947.IX.5. 23.p.
Loc.cit.

12 Feljegyzés TARNÓCZKY József kihallgatásáról 1947.V.29. 27-28.p.
ABTL. 3.1.9 V-77 995.

13 TANÁCS György tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1949.IV.4. és Jelentés, Kistarcsa, 1950.X.15. 130-136.p.
ABTL. 3.1.9 V-249.

14 Összefoglaló jelentés 1950.II.7. 90.p.
ABTL. 3.1.9 V-32 000/9.

15 TOLVAJ Béla ekkor szabadult, a Budapesti Honvéd Törvényszék 1948.V.23-án kelt ítéletében rögzítette, hogy a vád képviselője ejtette a korábban megfogalmazott kémkedési vádat.
ABTL. 3.1.9 V-77 995,120.

16 SZIKSZAY Edit tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1949.II.28. 80-87.p.
ABTL. 3.1.9 V-32 000/9.

17 Dossziék a VAIKO-ügyről.
ABTL. 2.1 II/44 ; II/44-A ; II/44-B

18 TARNÓCZKY Imre tanúvallomási jegyzőkönyve 1947.V.30. 30-33.p.
ABTL. 3.1.9 V-77 995.

19 DOMÁNY Imréné tanúvallomási jegyzőkönyve 1954.X.19. 14-15.p.
ABTL. 2.1. IV/12.

20 1947.VIII.18-án felvett vallomásáról és jelentés, 1947.XI.24. 55.p.
Loc.cit.

21 TARNÓCZKY Imre jegyzőkönyvei mellett fontos volt DUDÁS Béla vallomása is. DUDÁST nem állították bíróság elé. 1947.VIII.19-én a Katpol ugyan még internálási javaslattal adta át az ÁVO-nak, majd november 10.-én kérték annak megszűntetését.

22 ZÖLD Sándor öngyilkossága után nem került sor kiterjedt nyomozásra, hiszen a miniszter halálával okafogyottá vált, KÁDÁR János esetében pedig szinte az egész eljárást azzal intézték el, hogy RAJK László után sem változott meg a belügy és ezért a miniszter a felelős. Utóbbi kitétel azonban végeredményben burkolt formában erősíti meg: ugyanaz a probléma KÁDÁRral, mint RAJKkal.

23 MOL. M-KS 276.f.67/124. őrzési egység 32-38.p.

24 Minden bizonnyal PÉTER Gábornak lehet tulajdonítani az aláírás nélküli levelet, hiszen formailag teljesen megegyezik az iratanyagban fellelhető többi hasonló tartalmú irattal. Címzés nélküli ugyan a dokumentum, de FARKAS Mihály iratai között szerepel, tehát ő biztosan megkapta.
Loc.cit. 54-59.p.

25 Jegyzőkönyv a Belügyi Bizottság 1948.VII.6.-ai üléséről.
MOL. M-KS 276.f 84/1.

26 A PÉTER Gábor által írt levelek pontos datálása nehézségekbe ütközik. Pedig itt nagyon fontos lenne a precíz kronológia, hiszen nem világos, hogy RAJK leváltása előtt, vagy után keletkeztek *„feljelentései”*, így nem tudjuk, hogy végeredményben RAJK javaslatai *„verték ki a biztosítékot”* PÉTERnél, vagy PPÉTER áskálódása miatt lépett fel a belügyminiszter a beosztottja ellen.

27 RAJK László kihallgatása 1949.VI.7.
VARGA - VARGA: 157-170.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

TANULMÁNYOK

OKVÁTH	OKVÁTH Imre: „Sziget egy reakciós tenger küszöbén." Adalékok a Katpol. történetéhez, 1945-1949. In GYARMATI György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.* Budapest-Debrecen, 2000, Történeti Hivatal-Alföldi Nyomda. 366 p. HU-ISBN 963 00 5092 7. /Közelmúltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.

FORRÁSKÖZLÉSEK, NYOMTATOTT FORRÁSOK

HORVÁTH	HORVÁTH Ibolya (szerk. et al.): *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez.* I.köt. Budapest, 1992, Közgazdasági és Jógi Könyvkiadó. 915 p. HU-ISBN 963 22 1840 X.
KRAHULCSÁNY - MÜLLER	KRAHULCSÁNY Zsolt - MÜLLER Rolf: *A politikai rendészeti osztályok 1945-1946.* Budapest, 2009, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - L'harmattan. 369 p. HU-ISBN 978 963 87 5542 1. /Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből, 1./ HU-ISSN 2060-9582.
VARGA - VARGA	VARGA László - VARGA Sonja (szerk.): *Kádár János bírái előtt. Egyszer fennt, egyszer lent 1949-1956.* Budapest-Gyula, 2001, Osiris - Budapest Főváros Levéltára - Dürer. 727 p. HU-ISBN 963 37 9912 0. /Párhuzamos archívum./ HU-ISSN 1585-2741.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ABTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.
MOL	Magyar Országos Levéltár

BANK Barbara

A Börtönügyi Osztály(ok) története 1945-1957.

Amikor az önálló Államvédelmi Hatóságot 1949 decemberében hivatalosan létrehozták - többek között -, akkor addig úgymond *„külön utakon járó”* két osztályt, a Jogi, majd Vizsgálati és a Börtönügyi Osztályt az ÁVH VI. főosztályává szervezték. Emellett az 1950-1952 közötti időszakban az Igazságügyi Minisztérium és az Államvédelmi Hatóság felügyelete alatt is működött egy-egy Börtönügyi Osztály. Jelen tanulmány ezen Börtönügyi Osztály(ok)nak a történetére és szervezetének vázlatos bemutatására fókuszál.

Az Igazságügy Minisztérium

1944 végére nemcsak az országot, de az összes minisztériumot és a közigazgatást újjá kellett szervezni. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány, Igazságügy Minisztériuma (IM), 1945-ben újjáalakult és felállt.[1] Kezdetben, az IM-ben három osztály működött: I. Elnöki osztály, II. Törvénye-lőkészítő osztály, III. Börtönügyi és házasságjogi osztály.[2]

A III. Börtönügyi és házasságjogi osztály ügykörébe tartozott a börtönök szervezése, felügyelete, továbbá a házasságkötéssel kapcsolatos felmentések megadása.

A minisztérium ezen szervezeti fennállása nem tartott sokáig, és még 1945-ben átszervezték az Igazságügy Minisztérium osztályait.[3] Az ügybeosztása és a szervezete az első felálláshoz képest módosult és bővült. A szervezetmódosítás eredményeként keletkezett a III. Birtokrendezési és telekkönyvi osztály, a IV. Büntetőjogi osztály, az V. Gazdasági osztály, a VI. Börtönügyi és fiatalkorúak ügyeit intéző osztály. A VI. osztály ügykörébe tartozott: a főfelügyelet gyakorlása a büntetések végrehajtása felett, a letartóztató intézetek személyzetének személyi ügyei, a dologházak, a fiatalkorúakkal szemben a büntetőnovella és a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény értelmében tett intézkedések végrehajtásának irányítása és ellenőrzése, az országos fogház személyi ügyei. A fiatalkorúak országos fogházának és kerületi fogházainak szervezése. Az országos fogház személyi ügyeinek intézése, fogházorvosi állások szervezése és azok betöltése, a letartóztató- és állami nevelőintézet személy-

zet tanfolyamainak ügyei, a bűnügyi és börtönügyi múzeum fenntartása, továbbá a *„Börtönügyi Tauffer könyvtár”* ügyei és igazgatása stb. VII. Nemzetközi jogi osztály, VIII. Bírósági, közjegyzői és ügyvédi felügyeleti osztály, IX. Magánjogi és közigazgatási jogi osztály, X. Népbírósági osztály, XI. Sajtó osztály.

Vagyis a III. osztályból a börtönügyi részt átszervezték és így a VI. osztály foglalkozott a továbbiakban a börtönüggyel és a fiatalkorúak ügyeivel, ezért nevezték át Börtönügyi és a fiatalkorúak ügyeivel foglalkozó osztállyá.

1948 elején, az Igazságügy Minisztérium feladatkörében újfent módosulások történtek, így az 1948. évi kormányrendelet értelmében[4] létrehozták az Igazságügyi Minisztérium Gazdasági Igazgatóságát (IGI), amely ezzel szűkítette az V. Gazdasági osztály ügykörét.

Az 1949. III. 31-ei átszervezés nyomán az IM 1950. I. 1-től a következő szervezetben működött: III. Büntetőjogi Főosztály, III/1. Ügyészi felügyeleti osztály a (IV és VI. osztályokból), III/2. Büntetés-végrehajtási osztály, III/3. Fiatalkorúak nevelési osztálya, III/4. Igazságügyi Gazdasági Igazgatóság (IGI).[5]

Az 1950-ben az IGI különállását teljesen megszűntették.[6] Az IGI feladata az IM főfelügyelete alatt álló letartóztató és nevelő intézetekhez, valamint bírósági fogházakhoz kapcsolódó rabmunkáltatás felügyelete volt. Két vállalat felügyelete tartozott az irányítása alá: az Igazságügyi Ipari Vállalat és az Igazságügy Mezőgazdasági Vállalat.

A VI. osztály a III. főosztállyá alakult, amelyben a büntetés-végrehajtás és az IGI külön osztályként működött.

Az IGI-t Gazdasági Főtanács határozata alapján, kormányrendelettel létesítették.[7] Az IGI feladata volt az igazságügy miniszter főfelügyelete alatt álló letartóztató és nevelő intézetekhez, valamint a bírósági fogházakhoz kapcsolódó mezőgazdasági, ipari üzemek és vállalatok egységes irányítása és kezelése, az elítéltek, vizsgálati fogságban, előzetes letartóztatásban levők és fiatalkorúak foglalkoztatásának a megszervezése, továbbá az Országos Tervhivatal által megállapított irányelvek alapul vételével a gazdasági részlettervek elkészítése, összesítése és a Tervhivatalhoz megküldése.

Kormányrendelet alapján alakult meg az Igazságügyi Ipari Vállalat és az Igazságügyi Mezőgazgazdasági Vállalat az IGI fe-

lügyelete alatt, annak végrehajtó szervezeteként 1948-ban.[8] Az IGI az iparigazgatóságokhoz, ipari központokhoz hasonló szervezet lett. 1950. I. 31-én az Igazságügy Minisztérium osztályainak összevonása és főosztályokba tömörítése következtében elvesztette önállóságának nagy részét, de a nevét megtartva lett az Igazságügy Minisztérium IV. Büntetőjogi Főosztály 4. Osztálya. **(I.sz.melléklet)**

Az Igazságügyi Minisztériumban az 1950. I. 1-jén kialakított főosztályokat és osztályokat 1951. I. 31-től megint átszervezték.[9] Ekkor a II. Büntetőjogi Főosztály alá négy osztály tartozott: II/1. Ügyészi felügyeleti osztály, II/2. Büntetés-végrehajtási osztály, II/3. Fiatalkorúak nevelési osztálya, II/4. Igazságügyi Vállalatok felügyeleti osztálya. **(II.sz.melléklet)**

1952 októberében lépett életbe az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti Működési Szabályzata,[10] amely szerint a Büntetőjogi Főosztály lényeges változáson, illetve változásokon ment keresztül a büntetés-végrehajtást igazgató szervezetek megszűnése miatt. Ettől kezdve jogilag is a Belügyminisztérium (BM) alá tartozott a büntetés-végrehajtás és a börtönügy igazgatása. 1952 októberétől a BM Büntetés-végrehajtási Főosztályaként funkcionált, melynek vezetője GARASIN Rudolf büntetés-végrehajtási ezredes lett.[11]

Az Államvédelmi Hatóság

Az 1949. XII. 28-án megjelent minisztertanácsi rendelet döntött az ÁVH megalakításáról.[12] A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságából és a Honvéd Határőrségből alakult meg 1950. I. 1-jei hatállyal az Államvédelmi Hatóság, amely mint önálló költségvetési szervezet kezdte meg az új évben a működését.[13] A Népköztársaság Elnöki Tanácsa, 1949. XII. 28-án nevezte ki PÉTER Gábor államvédelmi altábornagyot az ÁVH vezetőjének. 1950. II. 1-jétől pedig a Honvédelmi Minisztérium Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség katonai és támadólagos elhárító részlegeit is az ÁVH vezetőjének felügyelete alá rendelték.[14]

Az ÁVH VI. főosztályának, a Jogi- és Börtönügyi Főosztálynak a 2. osztálya lett az a szerv, amely az ÁVH alá rendelt börtönökkel és internálótáborok igazgatásával foglalkozott.

Az ÁVH-t 1950-1953 közötti fennállása során többször átszervezték. Kezdetben hét főosztályból állt: I. Hálózat Főosz-

tály, melynek vezetője kezdetben SZŰCS Ernő államvédelmi ezredes, aki egyben PÉTER Gábor első helyettese is volt. II. Katonai Elhárítási Főosztály, vezetője JANIKOVSZKY Béla államvédelmi ezredes, aki a Hatóság vezetőjének helyettese is volt. III. Operatív Főosztály, amely vezetésére FARKAS Vladimír kapott bizalmat. IV. Belső Karhatalom és Határőrség, illetve Karhatalmi Őrség Főosztálya, melynek vezetésével KAJLI József államvédelmi ezredest bízták meg, aki egyben a Hatóság vezetőjének a helyettese is volt. V. Káder (később Személyzeti) Főosztály, vezetője pedig FAZEKAS József államvédelmi ezredes lett. Egyben a Hatóság vezetőjének helyettese is. VI. Jogi- és Börtönügyi Főosztály, melynek vezetésére dr. DÉCSI Gyula államvédelmi alezredes kapott megbízást. VII. Anyagi Főosztály, melynek akkor a vezetője ÉRSEK Tibor államvédelmi alezredes lett. **(III.sz.melléklet)**

1951. IX. 28-i parancs értelmében[15] a X/3. osztályt, főosztállyá szervezték, így lett belőle VIII. Hírszerzési Főosztály. Vezetésével FARKAS Vladimírt bízták meg, helyettese pedig TIHANYI János lett. FARKAS Vladimír visszaemlékezése szerint a főosztály szovjet tanácsadók irányításával a KGB hírszerző szerveinek mintájára alakult. A főtanácsadó KARTASOV, a hírszerzés területén illetékes tanácsadó FILATOV, két helyettese JEVDOKIMENKÓ és POLJAKOV voltak.[16]

1952. V. 15-én megalakították a IX. Belső Karhatalom Főosztályt. Ezt a IV. Főosztálytól külön választották, a Határőrség továbbra is IV. Főosztályként működött.[17] A Belső Karhatalom Főosztályának vezetője KRISTÓF István államvédelmi őrnagy maradt, illetve lett.

VI. (Jogi és Börtönügyi, majd Vizsgálati) Főosztály

A Főosztály feladata volt az ÁVH központi szervezetei és a vidéki osztályok által végzett nyílt nyomozások vezetése, míg az úgynevezett *„különösen fontos”* ügyekben maga a főosztály végezte a nyomozást. Irányítása alá tartoztak az ÁVH börtönei, internáló- és munkatáborai, ahol *„hálózati-operatív”* munkát folytatott a letartóztatottak és az internáltak között.

Megalakuláskor dr. DÉCSI Gyula államvédelmi ezredes kapott bizalmat a főosztály vezetésére, majd fél év után KÁROLYI Márton államvédelmi alezredes váltotta ezen a poszton.

1951. II. 2-án JUHÁSZ László államvédelmi ezredes vette át

a főosztály irányítását, 1953. II. 14-én pedig a III. főosztály vezetőjét, ZSIDI Gyula államvédelmi ezredest bízták meg ideiglenesen[18] a főosztály vezetésével. 1953. III. 4-én véglegesítették ZSIDI kinevezését[19] - mivel felmentették a III. főosztály vezetése alól -, így egészen az egységesített BM létrehozásáig, 1953. VII. 22-ig vezette a főosztályt.

A főosztályvezető-helyettes, a főosztály megalakuláskor VAJDA Tibor államvédelmi őrnagy (egyben a VI/1. osztály vezetője), továbbá KÁROLYI Márton államvédelmi alezredes voltak.[20] 1952-től MICSKÓ Rudolf töltötte be a főosztályvezető-helyettesi pozíciót egészen 1953. augusztusig, mikor is megbízták a BM Országos Tűzrendészeti Parancsnokság vezetésével.

VI/1. (Jogi, majd Vizsgálati) Osztály

Vezetője KÁROLYI Márton államvédelmi alezredes,[21] majd 1950. XI. 1-től VAJDA Tibor államvédelmi őrnagy volt. (Az osztályvezető-helyettes 1950. XI. 1-től SZEIFERT József államvédelmi főhadnagy volt).

1951. X. 12-én készített kimutatás,[22] illetve szervezeti ábra szerint[23] ekkor már nem Jogi, hanem Vizsgálati és Börtönügyi Főosztályként volt nyilvántartva.

1951. XII. 10-ével a VI/1-d vidéki alosztályt osztállyá szervezték VI/6. jelöléssel, amely a vidéki osztályok ellenőrzését végezte.[24] Irányítását SZEIFERT József államvédelmi százados (korábban a VI/1. Osztály helyettes-vezetője) végezte, helyettese 1952. V. 23-tól BARKÓCZI Pál államvédelmi főhadnagy volt.

1953. I. 2-án kelt parancs értelmében[25] a Vizsgálati Főosztályt át kellett szervezni, így a VI/1. osztályt az eddigi formájában megszüntették, és az alosztályaiból két önálló osztályt szerveztek:

- a VI/1-a és - j alosztályokból szerveződött meg a VI/3. osztály, más néven a Kémelhárító Vizsgálati Osztály, BALÁZSI Béla államvédelmi őrnagy vezetésével.
- a VI/1-b és - c alosztályokból jött létre a VI/4. osztály, a Belső Elhárító Vizsgálati Osztály, KAPITÁNY István államvédelmi százados vezetésével. A parancs rendelkezett a kihallgatókról is, miszerint három kategóriába kell sorolni az alábbi elnevezésekkel: 1. fővizsgáló, 2. vizsgáló, 3. segédvizsgáló.

VI/2. Börtönügyi Osztály

Vezetésével elsőként PRINCZ Gyula államvédelmi őrnagyot bízták meg, majd 1951. I. 12-én LŐKE Gyula államvédelmi alezredes - korábban az V/1. osztály vezetője - vette át az osztály irányítását. 1952. VIII. 29-ével egyéves pártfőiskolára küldték, így amíg 1953. III. 4-ével vette át ismét a VI/2. osztály vezetését. Távolléte alatt VÁRKONYI Ferenc államvédelmi őrnagy (korábban a IX. Főosztály Szolgálati Osztályának vezetője) vezette az osztályt, akit visszatérésekor felmentettek és áthelyeztek a IX. Főosztályhoz.[26]

A VI/2. osztály alegységei az ÁVH börtöneiben, internáló- és munkatáboraiban belső fogoly őrszolgálatot teljesítettek. Fegyveres szolgálatot a büntetőintézetek bejáratánál, kapu őrszolgálatban, fogolykísérő szolgálatban és külső területeken végzendő munkálatok biztosításakor láttak el.[27]

1951. XI. 2-án kelt parancs[28] az osztály szerveinél új megjelölést léptetett életbe, továbbá megbízta vagy megerősítette azok vezetőit és helyetteseit posztjukon:

- VI/2-a. alosztály (Szolgálat), vezetője NÉMETH Lajos államvédelmi őrnagy volt.
- VI/2-b. alosztály (Operatív), vezetője 1952. V. 23-ig POTECZ Sándor államvédelmi százados, - 1950 augusztusában a kistarcsai internálótábor vezetője - egyben osztályvezető-helyettes is került erre a posztra, majd 1952 májusában B. SZABÓ Gyula államvédelmi főhadnagyot nevezték ki.
- VI/2-c. alosztály (Gazdasági), vezetője BILINSZKI János államvédelmi főhadnagy volt.
- VI/2-I. alosztály - ÁVH *„Házifogda”*, Budapest- vezetőjének URR József államvédelmi főhadnagy,[29] majd 1952. márciustól CSETE József államvédelmi százados[30] lett kinevezve, aki korábban a recski internálótábor parancsnoka volt.
- VI/2-II. alosztály - Állambiztonsági Büntetőintézet, (Conti utca) - vezetője NAGY Károly államvédelmi őrnagy.
- VI/2-III. alosztály - Állambiztonsági Büntetőintézet, (Kozma utca) - vezetője 1951. májustól BÁNKUTI Antal államvédelmi százados, majd 1952. XII. 30-tól KÓMÁR Mihály államvédelmi százados neve szerepel az iratokon mint intézetvezető.[31]
- VI/2-IV. alosztály - Állambiztonsági Fogház, (Mosonyi utca) - vezetője[32] 1950. júniustól CSILLAG György államvédelmi főhadnagy, majd BUS József államvédelmi hadnagy. 1952. márciustól URR József államvédelmi hadnagy veszi át az intézet irá-

nyítását, majd egy év múlva NAGY Károly államvédelmi őrnagy (korábban a Conti utcai börtön parancsnoka) váltja ezen a poszton. A Mosonyi utcai Állambiztonsági Fogházban üzemelt egy rabkórház is, illetve felállítottak egy hadifogoly szűrőtábort is 1950 decemberében.

- VI/2-V. alosztály - Állambiztonsági Büntetőintézet, (Vác) - [33] vezetője LEHOTA István államvédelmi őrnagy volt. A váci Állambiztonsági Büntetőintézetben működött egy rabkórház.
- VI/2-VI. alosztály - Internálótábor, (Kistarcsa)[34] - vezetője 1951. novemberig POTECZ Sándor államvédelmi százados, majd 1951 novemberétől a tábor felszámolásáig URBÁN Rezső államvédelmi főhadnagy[35] került a táborvezetői pozícióba. Központi internáló- és gyűjtőtáborként üzemelt. A kistarcsai internálótáborban helyezték el az internált nőket is.
- VI/2-VII. alosztály - Internálótábor, (Recsk) - vezetője 1950. júniustól FÓRIS Béla, majd 1951. augusztustól CSETE József államvédelmi századosok voltak. 1952 tavaszától FAZEKAS Péter államvédelmi százados vette át a tábor irányítását, aki korábban a VI/2-IX. alosztály vezetője volt. Az amnesztiarendelet végrehajtását 1953 nyarán - őszén már TÓTH Gyula büntetés-végrehajtási alezredes táborparancsnok felügyelte.
- VI/2-VIII. alosztály - 2. sz. Állambiztonsági Munkatábor, (Tiszalök) -vezetője KISS Kálmán államvédelmi főhadnagy - 1952-től büntetés-végrehajtási százados -, majd 1953. júliusától DORNAI Sándor büntetés-végrehajtási főhadnagyot[36] nevezték ki táborparancsnoknak.
- VI/2-IX. alosztály - Munkatábor, (Kecskemét) - melynek vezetője FAZEKAS Péter államvédelmi százados, korábban osztályvezető helyettes, aki egy ideig a recski internálótábor parancsnoka is volt. **(IV.sz.melléklet)**

A felépítésbe nem tették bele a kazincbarcikai internálótábort, amelyet 1951. X. 6-án *„nyitottak meg”* és az ÁVH VI/2. Börtönügyi Osztálya alá rendeltek.

Az egyesített Belügyminisztérium 1953

Az ÁVH önállóságának megszüntetése és *„beolvasztása”* a Belügyminisztériumba az ÁVH szervezetének az átszervezését, egyes főosztályok, osztályok, alosztályok megszüntetését vagy átalakítását jelentette. 1953. július végétől, 1954 áprilisáig a Vizsgálati Főosztály, BM VI. Vizsgálati Főosztályaként műkö-

dött. 1954 áprilisától a BM Vizsgálati Főosztály elnevezést kapta.[37]

A Vizsgálati Főosztály vezetője az egyesülésig, (1953. I. 14. - 1953. VII. 2. között) ZSIDI Gyula államvédelmi ezredes. A BM és az ÁVH egyesülését követően BALÁZSI Béla államvédelmi őrnagyot bízták meg a főosztály vezetésével, aki ezt a posztot 1953. VII. 22. - 1955. VIII. 4. között töltötte be. 1955. VIII. 4-től pedig SZALMA József államvédelmi őrnagyot nevezték ki a főosztály vezetőjének.[38] A főosztály helyettes vezetői ebben az időszakban a következő személyek voltak: KAPITÁNY István államvédelmi őrnagy 1953. VII. 22 - 1955. VIII. 26. között, majd KRETSCHMER Árpád államvédelmi őrnagy 1955. VIII. 26-tól.

A BM VI. Vizsgálati Főosztályának osztályai

- Börtönügyi Osztály

Az egységesített BM megalakulásakor 1953. VII. 22-én büntetés-végrehajtási ezredesként GARASIN Rudolf lett a Börtönügyi Osztály vezetője, amely 1953. IX. 2-től BM Büntetés-végrehajtási Parancsnokság néven működött.

- Kémelhárító - és Szabotázselhárító Osztály.
- Belsőreakció Elhárító Osztály.
- Vidéki vizsgálati osztályok.

1954 áprilisától BM Vizsgálati Főosztály, amely a következő osztályokra tagolódott úgy, hogy a börtönügyet teljesen kivonták a főosztály alól és mint Büntetés-végrehajtási Parancsnokság működött a belügyminisztériumon belül.

A BM Vizsgálati Főosztály

- Kémelhárító - és Szabotázselhárító Osztály.
- Belsőreakció Elhárító Osztály.
- Különleges Ügyeket Vizsgáló Osztály.
- Módszertani Iroda (Kiértékelő és Módszertani Iroda).
- Központosított Nyilvántartó.
- Főosztály Titkárság.

Büntetés-végrehajtási Parancsnokság (volt Börtönügyi Osztály) 1954 áprilisától.

A parancsnokság vezetője GARASIN Rudolf büntetés-végrehajtási ezredes 1953. VII. 15 - 1957. januárig, majd KOVÁCS Gyula rendőr ezredest nevezték ki 1957. januártól a posztra. A parancs-

nokhelyettesi székbe FÜLÖP Ignác büntetés-végrehajtási alezredest helyezték.

A parancsnokság irányítása alá a következő osztályokat szervezték:

- Személyzeti Osztály.
- KÖMI (Közérdekű Munkák Igazgatósága)
- Őrszolgálati Osztály (KRISTÓF István bv. alezredes 1954. I. 30-tól).
- Politikai Osztály (SZABÓ Károly bv. ezredes).
- Operatív Osztály.

Jegyzetek:

1 1945/XI.tc.
2 45 742/1945.IM. ügyirat
MOL.1945.IM.
3 18 832/1942.IM.r. ; 1666/1945.IM.r.
4 7 700/1948.Korm.r.
5 35/1950.IM.I/e.ügyirat.
MOL.1945.IM.
6 1950/46.tvr.
7 7 700/1948.Korm.r. ; 1135/1948.GF.hat.
8 12 780/1948.Korm.r.
9 126.d.2021/65/1951. IM Ig.sz. utasítás
MOL. XIX-E-1-p.
10 MOL. XIX-E-1-p. 3.d.
11 GARASIN Rudolf (Csáktornya, 1895. - Budapest, 1969) a polgári iskola elvégzését követően 1909-től betűszedő tanonc volt a csáktornyai Strausz Nyomdában. 1913-tól Nagykanizsán és Lőcsén dolgozott. Katonai szolgálatát 1915 májusában a nagykanizsai 20. honvéd gyalogezrednél kezdte, ahonnan rövidesen az orosz frontra vezényelték. 1915 októberében - más források szerint 1916 áprilisában - Rovnóban fogságba esett. Több tábort megjárt míg 1917-ben a ljubini táborban érte az októberi forradalom. Részt vett a helyi rendőrség lefegyverzésében, majd belépett a Vörös Gárdába. 1918-ban az Önálló Internacionalista Lovasezred törzsfőnöke. 1919 januárjában belépett az oroszországi kommunista pártba. 1919-ben a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésére Kijevben alakult nemzetközi brigád lovas ezredét vezette. 1920-ban leszerelt a Vörös Hadseregből. Moszkvába rendelték, ahol gabonabeszerzéssel, majd 1921-től a magyar emigránsok ügyeivel foglalkozott. 1924-1929 között nyomdákat igazgatott. 1931-ben elvégezte a Sztálin Népgazdasági Akadémiát, és mérnöki képesítést szerzett. 1931-ben a moszkvai nyomdaipari, 1932-ben a papíripari tröszt vezérigazgatója. 1939 és 1941 között a Könnyűipari Minisztérium főosztályvezető-helyetteseként dolgozott. 1941 júliusától a moszkvai népfelkelők Lenin hadosztálya első gyalogezredének helyettes parancsnoka. Sebesülése után az egyik szibériai katonai építkezési osztag vezetője. 1943-tól a Hadügyi Népbiztosság Politikai Főcsoport-főnökségén partizáncsapatok szervezését végezte. 1944 szeptemberében a 4., majd a 2. Ukrán Front parancsnokságához tartozó partizánosztagok iskolájának a parancsnoka. 1945 februárjában egy partizáncsoporttal érkezett Magyarországra. Májusban Budapesten az Új Szó kiadó hivatalának a vezetője. 1947-ben visszatért a Szovjetunióba és áprilisban alezredesi rendfokozattal leszerelt. 1947-től különböző moszkvai nyomdák igazgatója. 1951 november végül ismét hazajött, de már 1949-től részt vett a magyarországi táborrendszer kialakításában. 1951 végétől, 1957 januárjáig először az Igazságügyi Minisztérium,

1952-től Belügyminisztérium Büntetés-végrehajtási Főosztályát vezette. Az egyesített BM megalakulásakor, 1953. VII. 22-én büntetés-végrehajtási ezredesként a Börtönügyi Osztály vezetőjének nevezték ki, amely szeptember 2-ától BM Büntetés-végrehajtási Parancsnokság néven működött. 1955. szeptemberében miniszteri figyelmeztetést kapott a Budapesti Országos Börtönben történt súlyos események, mulasztások és bűncselekmények miatt. A fenyítést 1956 augusztusában törölték. 1957-ben a Határőrség országos parancsnok-helyettesének nevezték ki, majd az MSZMP KB 1957. VIII. 6-ai döntése alapján szeptember 1-től kinevezték mongóliai nagykövetnek. E posztról vonult nyugállományba 1961 augusztusában.

12 4 353/1949.MT.r.

13 BORECZKY ; CSERÉNYI - ZSITNYÁNYI

14 Az ÁVH beosztottjai, a honvédséggel azonos rendfokozatot viseltek, annyi különbséggel, hogy a rangjuk előtt ott volt az államvédelmi megkülönböztető szó.

15 76/1951.ÁVH.sz.
ABTL. 1.4.1.d.

16 FARKAS: 290.p.

17 028/1952.ÁVH.sz. parancs.
ABTL. 1.4.1.d.

18 Az ÁVH vezetőjének 05. számú parancsa, 1953.I.14-én, melyet PIROS László államvédelmi vezérőrnagy az ÁVH vezető-helyettese írt alá.
10-87/1953.ÁVH.T.
MOL. XIX-B-1-az.15.d.

19 Az ÁVH vezetőjének 08. számú parancsa, 1953.III.4-én.
MOL. XIX-B-1-az.15.d.10-269/1953.ÁVH.T.

20 KÁROLYI Márton 1952.I.18.-án végleg törölték az ÁVH állományból.

21 95-547/1950.ÁVH.XI.6.
ABTL. 2.8.1

22 MOL. XIX-B-1-au.26.d.1.cs.

23 Loc.cit.

24 101/1951.12.10.ÁVH vez.parancs.
ABTL. 2.8.1

25 Az ÁVH vezetőjének 02.sz. parancsa 1953.I.8. ; 10-21/1953.ÁVH.T.bizt.
MOL. XIX-B-1-az.15.d.

26 Az ÁVH vezetőjének 08.sz. parancsa. 1953.III.4.
Loc.cit.

27 VI/2.III.alosztály.330.
ABTL. 2.1.XII/5-c.

28 95-2627/1951.ÁVH.XI.2.
ABTL. 2.8.1.

29 URR József államvédelmi főhadnagy 1953-ban a kistarcsai internálótáborban teljesített szolgálatot.

30 CSETE József államvédelmi őrnagyot 1953.XI.17.-vel felmentették a *„Házifogda”* vezetése alól és megbízták a Pest-megyei Főosztály Büntetés-végrehajtási Alosztály irányításával.

31 Az intézet korábbi elnevezése Budapesti Országos Börtön, melyet 1951.V.15.-től vett át az ÁVH az Igazságügyi Minisztériumtól (kivéve az Elmefigyelőt). Az egységesített BM létrejöttével pár hónapra ismét megváltozott az elnevezés, BM Büntetés-végrehajtási Főosztályra, amely ekkor már parancsnokság, gyűjtő (vagyis a Belügyminisztérium alárendeltségébe került), majd októbertől Országos Börtön, Budapest. Az intézet új vezetője LEHOTA István áv. alezredes (korábban a Váci Büntetőintézet parancsnoka) lett.

32 1950.VI.28-ától vette át az ÁVH a Belügyminisztériumtól az intézet felét (az elnevezés ekkor ÁVH toloncház), így 1950.XI.30-ig az államvédelmi őrségés a rendőrség közösen biztosította az épületet. A teljes átvételt követően már csak a Belső Karhatalom 2. őrségi zászlóalja látta el az őrzési feladatot.

33 A Váci Állambiztonsági Büntetőintézetet 1950.III.11.-én vette át az ÁVH.

34 Az ÁVH 1950.V.5.-től vette át a tábor irányítását.

35 URBÁN Rezső áv. szds.-t 1953.XI.17-vel helyezték át Kistarcsáról Komlóra, ahol megkapta a Kőbánya Munkahely parancsnok-igazgatói posztját.

36 Az egységesített BM létrejöttét követően a tábor megmaradt. *„Munkahely-parancsnokság Tiszalök"* elnevezéssel. 1953 októberétől GÁSPÁR Márton irányította a tábort.

37 BM I. helyettesének 20.sz.parancsa 1954.IV.27.

ABTL. 4.2.II.3.d.

38 BM 42/1955.sz. parancs.

Loc.cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

TANULMÁNYOK

BORECZKY	BORECZKY Beátrix: Az Államvédelmi Hatóság szervezete 1950-1953. In GYARMATI György (szerk.): *Trezor 1. : a Történeti Hivatal Évkönyve.* I.évf. Budapest, 1999, Történeti Hivatal. 91-114.p. HU-ISSN 1585-3993.
FARKAS	FARKAS Vladimír: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam.* Budapest-Szombathely, 1990, Interart-Sylvester. 646 p. HU-ISBN 963 80 3512 9.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ABTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.
MOL	Magyar Országos Levéltár

JOGSZABÁLYOK

1945/XI.tc.	1945/XI.tc. az államhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről.
18 832/1942.IM.r.	18 832/1942.IM.r.
1666/1945.IM.r.	1666/1945.IM.r.
7 700/1948.Korm.r.	7 700/1948.Korm.r. az Igazságügyminisztérium Gazdasági Igazgatóságának felállítása és működése. *Magyar Közlöny,* IV.évf. (1948) 161.sz. 1067.p.
12 780/1948.Korm.r.	12 780/1948.Korm.r.
4 353/1949.MT.r.	4 353/1949.MT.r.
1950/46.tvr.	1950/46.tvr. az igazságügyi szervezettel kapcsolatos hatásköri és eljárási szabályok módosításáról. *Magyar Közlöny,* VI.évf. (1950) 199-203.sz. 1124-1126.p.
1135/1948.GF.hat.	1135/1948.GF.hat. az Igazságügyi Gazdasági Igazgatóság létrehozásáról.

VILÁGHÁLÓ HIVATKOZÁSOK

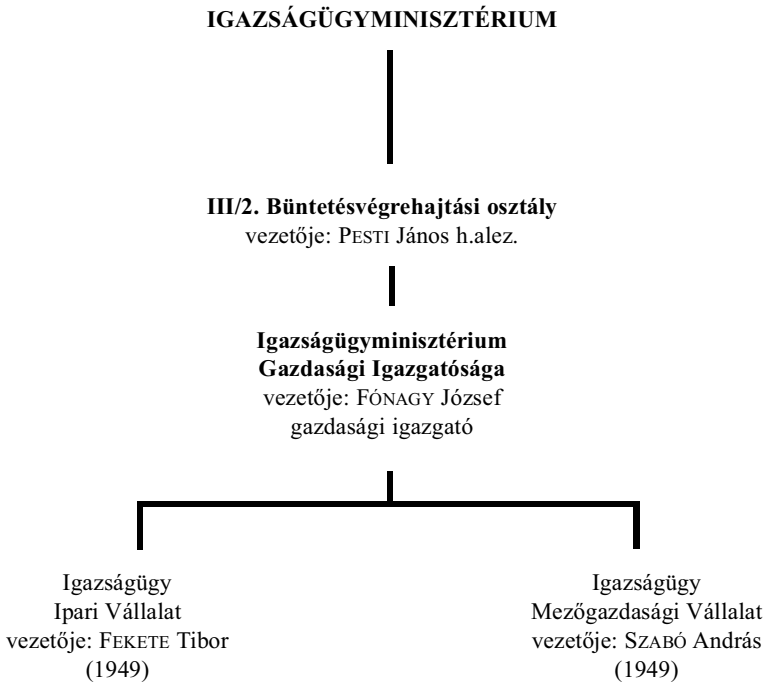
CSERÉNYI - ZSITNYÁNYI — CSERÉNYI - ZSITNYÁNYI Ildikó: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai 1950-1953. *Betekintő,* III.évf. (2009) 2.sz. folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón:
http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet
A büntetés-végrehajtás helye a magyar pártállami struktúrában 1948-1950.
II.sz. melléklet
A büntetés-végrehajtás irányítása az igazságügyi tárcánál 1951-től.
III.sz. melléklet
Az Államvédelmi hatóság az 1950-es évek első felében.
IV.sz. melléklet
Az Államvédelmi Hatóság szervezeti felépítése 1951.XI.2-a után.

I.sz. melléklet

A büntetés-végrehajtás helye a magyar pártállami struktúrában 1948-1950.

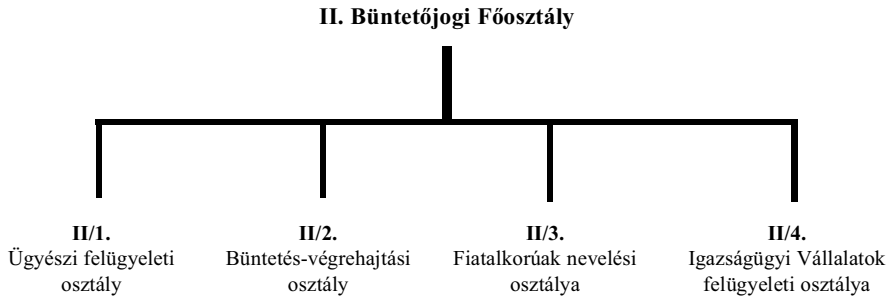

Forrás ! MOL. XIX-E-1-p. 126.d.2021/65/1951. IM Ig.sz. utasítás

II.sz. melléklet

A büntetés-végrehajtás irányítása az igazságügyi tárcánál 1951-től.

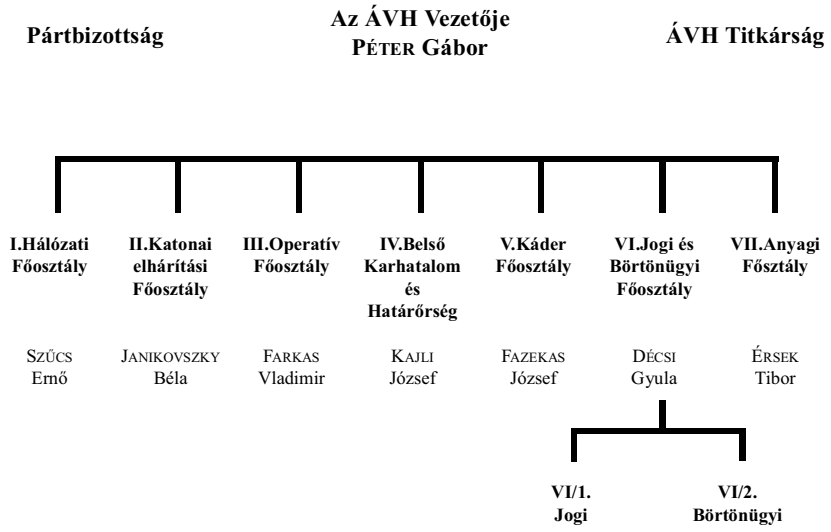
IGAZSÁGÜGYMINISZTÉRIUM
1951.I.31.-től az 1950.I.1.-én kialakított főosztályokat és osztályokat átszervezték

Forrás ! MOL. XIX-E-1-p. 3.d.

III.sz. melléklet

Az Államvédelmi hatóság az 1950-es évek első felében.

Forrás ! CSERÉNYI - ZSITNYÁNYI Ildikó: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai 1950-1953. *Betekintő*, III.évf. (2009) 2.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.

Világhálón:
http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi

IV.sz. melléklet

Az Államvédelmi Hatóság szervezeti felépítése 1951.XI.2-a után.

ÁVH vezetője
PÉTER Gábor

VI. Vizsgálati- és Börtönügyi Osztály
Főosztály Törzs: 17 fő

VI./1. Vizsgálati Osztály
125 fő

- **Katonai Ügyészi kirendeltség**
  7 fő
- **Vidéki Osztály**
  a vidéki osztályok felügyelete
- **Kémelhárító Vizsgálati Osztály**
- **Belső Elhárító Vizsgálati Osztály**

VI./2. Börtönügyi Osztály
56 fő

- **Belső Börtön**
  143 fő
- **Állambiztonsági Büntető Intézet**
  Mosonyi u. 38 fő
- **Állambiztonsági Büntető Intézet**
  Vác 114 fő
- **Munkatábor Recsk**
  42 fő
- **Munkatábor Kecskemét**
  39 fő
- **Országos Büntető Intézet** Bp.
  97 fő
- **Állambiztonsági Büntető Intézet**
  Conti u. 39 fő
- **Internálótábor Kistarcsa**
  64 fő
- **Munkatábor Tiszalök**
  53 fő

Forrás ! CSERÉNYI - ZSITNYÁNYI Ildikó: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai 1950-1953. *Betekintő,* III.évf. (2009) 2.sz. folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón:
http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi

Az egységesített BM létrejöttét követően a tábor megmaradt. *„Munkahely parancsnokság, Tiszalök”* elnevezéssel, 1953. októbertől GÁSPÁR Márton irányította a tábort.

TAKÁCS Tibor

A KÁDÁR-i politikai rendőrség létrehozása 1956-1962.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc egyik fő követelése az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) megszüntetése volt, amely valójában ekkor már hivatalosan nem is létezett. Az 1949 végétől teljes szervezeti önállóságot kapott Államvédelmi Hatóságot (ÁVH), 1953. VII. 7-én minisztertanácsi határozattal megszüntették, pontosabban *„összevonták"* a belügyminisztériummal (BM).[1] Valójában nem az ÁVH visszaintegrálására került sor, hanem sokkal inkább egy (államvédelmi feladatokat is ellátó) rendőrminisztériumot hoztak létre, amely aztán egyre inkább (rendőrségi feladatokat is ellátó) államvédelmi minisztériummá vált. Az államvédelmi szervezet nem is szenvedett nagy átalakulást, inkább csak átszervezésről volt szó, és a létszáma sem csökkent számottevően. A hivatalos szóhasználat is megőrizte a régi terminológiát, és a beosztottak továbbra is államvédelmi (áv.) rendfokozatot viseltek.[2] Az összevonásról rendelkező határozatot nem hozták nyilvánosságra, így érthető, hogy a közvélekedés az ÁVH-ról továbbra is mint létező szervezetről tudott. (Az elnevezés egyébként 1953 után még a hivatalos iratokban is előfordult!) Ezzel magyarázható a forradalmárok követelése.

Mint ismeretes, NAGY Imre miniszterelnök 1956. X. 28-i rádióbeszédében bejelentette az ÁVH feloszlatását,[3] ám (noha az államvédelem ténylegesen valóban dezorganizálódott) a kormánya hivatalos, formális jogi lépést ebben az ügyben már nem tudott tenni. A sors fintora, hogy erre már a forradalmat eláruló KÁDÁR János nevével fémjelzett régi-új hatalom kerített sort. A KÁDÁR-féle ellenkormány első, november 7-ei ülésén a karhatalom és a közbiztonság kérdéseivel kapcsolatban szóba került, hogy vidéken több helyen szervezni kezdték az ÁVH-t. A kormány határozatot hozott arról, hogy ezt meg kell tiltani, egyben a politikai rendőrséget a rendőrségen belül egy külön osztályként kell megszervezni. Az ezzel kapcsolatos rendelet kidolgozásával MÜNNICH Ferencet, a kormány fegyveres erőkért és közbiztonságért felelős tagját bízták meg.[4] MÜNNICH aláírásával 1956. XI. 7-én kiadták a *„forradalmi munkás-paraszt kormány 5003/1956. (XI. 7.) BM rendeletet"*,[5] amely azzal tiltotta meg a vidéki államvédelmi szervek újjáalakítását, hogy *„a magyar For-*

radalmi munkás-paraszt kormány ezeket a szerveket megszüntette"[6]. Egyben az állami és társadalmi rend védelmében szükséges feladatok ellátását a rendőrségen belül kellett megszervezni, ám - a kormánydöntés szövegétől eltérően - *„minden szervezeti megkülönböztetés és hatásköri elkülönítés nélkül"*.[7]

A vidéki államvédelem újjászerveződésének a kérdését a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Ideiglenes Központi Bizottsága is tárgyalta november 11-én, ahol KÁDÁR János a már megtett intézkedéseket ismertette.[8] November 12-én egyrészt a Népszabadságból, amely KÁDÁR előző napi rádióbeszédét közölte, másrészt a Magyar Honvédből, amelynek MÜNNICH Ferenc nyilatkozott, az egész ország értesülhetett a kormánynak az ÁVH-t feloszlató intézkedéséről.[9] Ugyanakkor az első nyilvános jogszabály, amely az államvédelmi szervezetek megszüntetéséről rendelkezett, az Elnöki Tanács december 30-án kihirdetett törvényerejű rendelete volt, amely - módosítva a rendőrségről szóló törvényerejű rendeletet[10] - kimondta, hogy a *„Belügyminisztérium államvédelmi szerveinek megszüntetése folytán az állam belső és külső biztonsága elleni bűncselekmények nyomozása a rendőrség hatáskörébe tartozik"*.[11]

A fővárosi államvédelmisek október 23-tól fegyveresen harcoltak a forradalom ellen, majd az állomány nagyobb része október 30-án a Budapest környékén tartózkodó szovjet csapatokhoz menekült, és azok számára végzett felderítő munkát. November 4-e után velük együtt tértek vissza, és útvonalfelderítéssel, felvezetéssel segítették a támadó szovjet egységeket. Az állomány másik része november első napjaiban bujkált, kisebb részük a forradalmárok fogságába esett. A bujkálás illetve a kiszabadulás után ezek a személyek többnyire a megszerveződő karhatalmi egységekhez csatlakoztak.[12] Azonnal megkezdték az újjászervezést, nemcsak vidéken, hanem a fővárosban is. DÁNI János vezetésével több száz volt államvédelmis szovjet támogatással már november 5-én elfoglalta a BM József Attila utcai épületét, ahol a kormánytól teljesen függetlenül, egyedül a szovjeteknek engedelmeskedve folytatták a tevékenységüket. A csoport november 20-25-ig működött, amikor az épületet a *„hivatalos"* politikai rendőrség vette át, ám DÁNIék továbbra is bejárhattak oda.[13]

Az államvédelmisek önálló, a politikai vezetéshez nem igazodó fellépése, továbbá a szovjet elvárások is arra késztették a

kormányt, hogy minél hamarabb megszervezze a *„saját”* politikai rendőrségét. A mozgástérrel alig rendelkező KÁDÁR-kormánynak szüksége volt egy hatékony és mindenekelőtt lojális politikai rendőrség létrehozására, ám az ÁVH olyannyira gyűlölt intézmény volt a társadalom szemében, hogy nyíltan nem vállalhatta fel annak újjáalakítását. Ezért tiltották meg az államvédelmi szervezetek újjászervezését, és rendelték el a volt államvédelmisek felülvizsgálatát. A MÜNNICH-féle rendelet szövegéből elvileg akár az összes volt államvédelmi beosztott elbocsátását is ki lehetett olvasni, és miután a kormány eredeti határozatát nem hozták nyilvánosságra, ez a volt ávósok körében félreértésre adott okot, és tovább gerjesztette a kormánnyal amúgy is meglévő feszültséget. A bizalmatlanság abból is fakadt, hogy az új vezetés több tagja, élén KÁDÁR Jánossal, korábban maga is szenvedő alanya volt az ÁVH működésének.

KÁDÁRék már november végére, december elejére felismerték, hogy hatalmuk fenntartásában - valódi tömegbázis híján - egyedül az államvédelmi apparátusra támaszkodhatnak. A fő törekvésük ezért már nem az ávósok elbocsátása, hanem csak egy önálló államvédelmi szervezet létrejöttének megakadályozása volt. Erre utal, hogy az 1956 végén és 1957 elején lezajlott felülvizsgálás során szinte az összes volt államvédelmist igazolták.[14] Az *„új”* politikai rendőrség tehát végső soron mégis az ÁVH volt beosztottaiból jött létre, habár a kölcsönös gyanakvás és a felelősség áthárítása sokáig megmaradt a politikai vezetés és a volt államvédelmisek között. 1956 végétől - *„vérfrissítés”* céljából - a pártapparátusból is sokan bekerültek a politikai rendőrségre. A KÁDÁR-i vezetés ugyanis helyzetének megszilárdítása érdekében fontosnak tartotta pártmunkások küldését a fegyveresek erőkhöz. KÁDÁR János az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának első, november 11-ei ülésén megfogalmazta az ezzel kapcsolatos feladatokat: *„Be kell küldeni a rendőrségre is néhány száz szilárdan a forradalom ügyéhez hűséggel viseltető kommunista forradalmárt, akik arra rendezkednek be, hogy esetleg esztendőkig ezeken a posztokon kell szolgálniok”*.[15] Az *„újak”* főleg vezető beosztásba kerültek, ami némi feszültséget keltett a régi ávósok és az újonnan érkezettek között.

A bizonytalan helyzetből fakadóan az Országos Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Főosztálya megalakításának

pontos dátuma nem ismert. MÁTYÁS László főosztályvezető 1956. XII. 17-én kelt beszámolójában a főosztály elmúlt 20 napos tevékenységéről számolt be, ám a Vizsgálati Osztály megalakulásaként november 8-a szerepel.[16] MÁTYÁS 1957. I. 27-i jelentésében már november 8-ra teszi az egész főosztály megalakítását, ettől az időponttól kezdve számolt be a végzett munkáról.[17] Valószínűnek tűnik, hogy MÁTYÁS László valóban november 8-a körül kapott megbízást a politikai rendőrség megszervezésére, ám a megalakulás dátumaként ez legfeljebb eszmei időpontnak tekinthető. (A kormány csak december 6-án vette tudomásul, hogy a fegyveres erők minisztere a politikai nyomozó főosztály vezetőjének nevezte ki.)[18] A megalakítás formális jogi aktusára, a már említett 35. számú törvényerejű rendelet elfogadására azonban december 30-áig kellett várni. Ám ez is csak arról rendelkezett, hogy az állam biztonsága elleni bűncselekmények nyomozása a rendőrség hatáskörébe tartozik. Sőt, a Honvédelmi Tanács - BISZKU Béla előterjesztésére - csak 1958 februárjában fogadta el az 1956. évi törvényerejű rendelet[19] módosítását úgy, hogy a szöveg immár konkrétan megnevezi, hogy az állam biztonsága elleni bűncselekmények nyomozására a Belügyminisztériumban Politikai Nyomozó Főosztályt kell szervezni.[20]

MÁTYÁS László december 17-i jelentése szerint a Politikai Nyomozó Főosztály (számozás szerint az ORFK II. Főosztálya) hét osztállyal szerveződött meg:

- Kémelhárító Osztály;
- Hírszerző Osztály;
- Belső Reakció Ellen Harcoló Osztály;
- Ipari- és Közlekedési Szabotázselhárító Osztály;
- Figyelő és Előállító Osztály;
- Vizsgálati Osztály;
- Technikai Osztály.

(A korábbi államvédelmi területek közül a katonai elhárítást a forradalom után a Honvédelmi Minisztériumban szervezték újjá.)

Ez a szervezeti felépítés megegyezik a KGB vezetője, SZEROV november 9-i táviratában is leírtakkal, tehát azt lehet mondani, hogy a politikai rendőrség gyakorlatilag a szovjet instrukciók alapján jött létre.[21] Habár az egész szervezet formailag újnak számított, az egyes osztályok személyi állományukat, felépítésüket és fe-

ladataikat tekintve a forradalom előtt működött államvédelmi szervek utódainak tekinthetőek.

Az október 23-a előtti állapothoz képest az jelentette a legnagyobb változást, hogy - szintén a szovjetek útmutatásai alapján - az operatív munkát végző beosztottak titkos állományba kerültek, azaz tevékenységüket hónapokon át konspirált körülmények között, K-lakásokba települve, az 1957. januári munkabeszámoló megfogalmazása szerint *„lényegében illegalitásban”* végezték. Végeredményben csak az adminisztratív munkát ellátó nyílt állományúak jártak be a hivatalos helyiségekbe. A konspirációt - amellett, hogy a volt államvédelmisek bizalmatlanok voltak a rendőrséggel és a rendőri vezetéssel szemben - elsősorban a végzett munka jellege indokolta, hiszen fő feladatuknak ekkor a *„nyílt ellenforradalommal”* szembeni harcot tekintették. A politikai nyomozó szervek tevékenységét 1956 novemberében még leginkább az állomány összeszedése és a szovjet erőkkel együtt történő akciók végrehajtása (tüntetések elfojtása, bujkáló fegyveresek elfogása stb.) jellemezte. Az új helyzetnek megfelelő módszerek kialakítására, a nyílt akciók és letartóztatások előkészítésére és az első őrizetbe vételekre decemberben került sor. Az *„igazi”* operatív hálózati munka, az ellenséges tevékenységet végzők felderítése és ehhez a megfelelő ügynöki hálózat újraalakítása igazából csak 1957 januárjában indult meg, ám a hatékony munkavégzést még sokáig hátráltatták a bizonytalan szervezeti keretek, a hálózati és operatív nyilvántartások forradalom alatti megsemmisülése, emellett időbe telt az ügynökhálózat újjáépítése is. Ilyen körülmények között nem nagyon lehetett eredményesen tevékenykedni, különösen nehéz volt az állomány vezetése, munkájuk megfelelő irányítása, ellenőrzése, az államvédelmi időszakból megszokott hivatali-katonai fegyelem fenntartása. A főosztály működéséről szóló 1957. január végi jelentés *„szinte anarchisztikus állapotok”*-ról számolt be, amelyekért az osztály- és az alosztályvezetők a felelősek. A hatékonyabb munkavégzés érdekében ezért előírták, hogy minél előbb szüntessék meg a titkos állományt, és az operatív tiszteket a K-lakásokból hivatalos helyiségekbe vonják össze. Emellett sürgették az állomány véglegesítését, az anyagi jellegű problémák rendezését.[22]

A következő hetekben, hónapokban, nagy valószínűség szerint március 15-e után, sor került az operatív állomány összevo-

nására, azt viszont nem lehet megállapítani, hogy erre pontosan mikor került sor. A *„normál”* munkavégzésre való áttérés - mint azt a Politikai Nyomozó Főosztály munkájáról szóló beszámoló egyértelműen megfogalmazta - a gyakorlatban egyet jelentett az államvédelmi módszerekhez való visszatéréssel. A jelentés szerint március 15-ével az ellenséggel való nyílt harc véget ért, így a politikai rendőrség *„feladatait az új helyzet körülményei szabják meg, és követelően előírják az államvédelmi munka korábban kialakult formáinak az előtérbe állítását.”*[23]

A helyzet fokozatos normalizálódásával egyre inkább előtérbe került a politikai rendőrség szilárdabb szervezeti kereteinek a kialakítása. A főosztály vezetésének 1957 januárjában született, a szervezeti felépítésre vonatkozó javaslata szerint a főosztály a következő egységekből állt volna: I. (Belső Reakció Elhárító) Osztály, II. (Ipari- és Közlekedési Szabotázselhárító) Osztály, III. (Vizsgálati) Osztály, IV. (Figyelő) Osztály, V. (Operatív Nyilvántartó) Alosztály, VI. (Értékelő és Tájékoztató) Alosztály, Elnöki Osztály, amely három főbb szervre tagozódna (Vidéki Alosztály, Ellenőrzési Alosztály és Kutató Csoport).[24]

Habár MÁTYÁS László főosztályvezető február 8-ai jelentésében azt javasolta, hogy az átszervezést február végéig (a régi államvédelmi beosztottak visszahelyezését megyéjükbe április közepéig) be kell fejezni,[25] erre még hónapokat kellett várni. Időközben MÁTYÁSt, miután több bírálat is érte a pártvezetés részéről, a kormány február 14-én leváltotta posztjáról, és helyére HORVÁTH Gyulát nevezték ki.[26] HORVÁTH alig egy év után, 1958. I. 15-én GALAMBOS Józsefnek adta át a helyét.[27]

A szervezési kérdések ezt követően több belügyi- és pártértekezlet napirendjén szerepeltek. Az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága március 12-én tárgyalta a kérdést, ahol elvetették a Belügyminisztérium csoportfőnökségek szerinti felépítésére tett javaslatot, köztük egy önálló Politikai Nyomozó Csoportfőnökség felállítását. Abban azonban egyetértettek, hogy a politikai rendőrséget ki kell vonni az ORFK alól, és a katonai elhárításnak a Honvédelmi Minisztériumtól való visszacsatolása mellett közvetlenül a BM főosztályaként kell megszervezni.[28] A BM Szervezési Osztálya április 2-án kelt jelentésében tett javaslatot a politikai nyomozó apparátus felépítésére és létszámára. A párthatározatnak megfelelően javasolták a HM II. (Katonai elhárító) Osztálynak a belügyminisztériumba szervezését, to-

vábbá a Rejtjelközpontnak közvetlenül a belügyminiszter alá rendelését,[29] a Kormányőrség kivonását a politikai rendőrség kötelékéből, önálló levélellenőrző osztály felállítását (leválasztva az Operatív Technikai Osztálytól), valamint önálló Operatív Nyilvántartó Osztály és Mezőgazdasági Osztály felállítását. A tervezet tehát 12 osztályból, továbbá a Titkárságból és az alá tartozó Kutató Csoportból és Gyűjtő Részlegből álló szervezetet vázolt fel. A jelentés mellékletét képező szervezeti ábrában az osztályok számozása is szerepel.[30] (A később megvalósult állapot ettől némileg eltért.)

Az átszervezést, a politikai rendőrség (és általában az egész belügyi és rendőri apparátus) szervezetének megszilárdulását a BM központi szerveinek felépítését szabályozó, 1957. IV. 9-i parancs jelentette. Ez a Politikai Nyomozó Főosztályt a BM II. Főosztályaként sorolta be.[31] A parancs szerint a főosztály 13 osztályból állt, ami eggyel több, mint amennyi az április 2-i javaslatban szerepelt, ám hogy milyen szervezeti egységgel bővült a főosztály, nem lehet tudni, mert az osztályok megnevezését a parancs nem közölte. Az új felépítésnek megfelelő elnevezéseket és számozást egy hónap múlva a belügyminiszter május 3-án kiadott parancsa szabályozta, ebben azonban végül is 14 osztály szerepelt: I. (Katonai Elhárító) Osztály, II. (Kémelhárító) Osztály, III. (Hírszerző) Osztály, IV. (Közlekedési Szabotázselhárító) Osztály, V. (Belsőreakció Elleni Harc) Osztály, VI. (Ipari Szabotázselhárító) Osztály, VII. (Mezőgazdasági) Osztály, VIII. (Vizsgálati) Osztály, IX. (Figyelő és Környezettanulmányokat Készítő) Osztály, X. (Operatív Technikai) Osztály, XI. (Operatív Nyilvántartó) Osztály, XII. Országos Rejtjel Központ, XIII. (K-ellenőrzési) Osztály, XIV. Kormányőrség.[32] Az osztályok megnevezését szigorúan titkosan kellett kezelni, azt még hivatalos iratokon sem lehetett feltüntetni, míg külső szerv felé még a fedőszám használata is tilos volt.[33]

A politikai rendőrség tevékenységét az MSZMP Politikai Bizottsága 1957. XII. 17-ei ülésén vitatta meg. Az itt elfogadott, az állambiztonsági munkáról szóló határozat az 1956-os forradalom utáni időszakról megállapította, hogy a *„BM Politikai Nyomozó Főosztálya, mint az állam védelmének speciális szerve az elmúlt egy év alatt alapjában betöltötte feladatát."* A munka hatékonyságát hátráltatta azonban, hogy a *„régi, bevált és helyes módszereket"* csak részben alkalmazzák, ugyanakkor kevés új mód-

szert dolgoztak ki. Hiányosságként említették azt is, hogy a főosztály vezetése *„még nem működik megfelelően, még nem tölti be a feladatokhoz méltóan szerepét”*.[34] A vita során KÁDÁR János egyébként hangsúlyozta, hogy sem elvi, sem gyakorlati szempontból nem ért egyet azzal az állásponttal, hogy az államvédelem a párt fegyvere lenne.[35] Az első titkár javaslatának megfelelően a határozatba az a megfogalmazás került, hogy a *„Politikai Nyomozó Főosztály a népi állam, a Magyar Népköztársaság védelmi szerve és az osztályharcban a munkásosztály fegyvere.”*[36] A határozattal kapcsolatban még egy fontos terminológiai kérdésre érdemes rámutatni: míg a napirendi jegyzékben és a határozati jegyzőkönyvben is a hagyományos államvédelem kifejezés szerepel, és a vitában is többnyire így említik a politikai rendőrséget, addig az elfogadott határozat címében és szövegében immáron az - ettől kezdve egészen 1990-ig érvényes - állambiztonság terminust használták.

A de facto 1956 novemberétől fennálló, 1957 májusától véglegesnek mondható szervezeti keretek között működő politikai rendőrség számára csak 1959 februárjában adtak ki ügyrendet. Eszerint a BM II. Főosztály feladata a *„Magyar Népköztársaság ellen ellenséges tevékenységet kifejtő belső reakciós elemek és kapitalista hírszerző szervek, valamint azok ügynöksége elleni harc”*. Ennek keretében időben fel kellett derítenie és meg kellett akadályoznia ezen erők aknamunkáját, meg kellett szerveznie a népgazdaság, a hadsereg, valamint a tudományos és a kulturális élet védelmét az *„ellenség”* behatolásától és romboló munkájától. A főosztály feladata volt továbbá a párt és a kormány vezetőinek védelme, illetve ezeknek a vezetőknek a tájékoztatása az ellenség terveiről, tevékenységéről és a fontosabb politikai jellegű eseményekről.

A politikai nyomozó szervezetek feladatuk ellátása érdekében jogosultak voltak titkos állambiztonsági eszközöket alkalmazni, ezek között az ügyrend az ügynökhálózatot emelte ki mint a legeredményesebb operatív eszközt. Emellett igénybe vehettek konspirált házkutatást, külső figyelést, szoba- és telefonlehallgatást, levélellenőrzést, titkos úton készített környezettanulmányt és konspirált őrizetbe vételt. Ezeket az eszközöket felhasználhatták külön-külön és együttesen is, ám minden esetben kötelesek voltak azok titkosságát megvédeni. A II. Főosztály szervezetei ügynöki bizalmas nyomozást folytathattak olyan szemé-

lyek vagy csoportok ellen, akik ellenőrzött adatok szerint szervezett ellenséges tevékenységet fejtenek ki, és ennek megszakítása érdekében jogukban állt ezeknek a személyeknek az őrizetbe vétele és (ügyészi jóváhagyással) előzetes letartóztatása. Az operatív úton szerzett bizonyítékokat azonban a nyílt bírósági eljárásban nem lehetett felhasználni, a vizsgálat feladata volt az, hogy ezeket jogi erejű bizonyítékokká tegye. Az állambiztonságnak emellett joga volt az ellenséges személyek nyilvántartásba vételéhez is.

A Politikai Nyomozó Főosztály operatív hálózati osztályai munkájukat három alapelv szerint szervezték meg. Vonalas elv alapján végezték az ellenséges hírszerző szolgálatok kémtevékenységének, az általuk irányított államellenes cselekményeknek a felderítését és leleplezését, valamint a belső reakciós erők és az ország területén működő illegális *„ellenforradalmi”* szervezkedések és összeesküvések felderítésére és felszámolására irányuló ügynöki operatív munkát. Objektumi elv alapján szervezték meg a laktanyák, üzemek, nagyobb mezőgazdasági és közlekedési objektumok, kereskedelmi szervezetek, tudományos, kutató és kulturális intézmények operatív védelmét. Területi elv szerint kellett megszervezni egy bizonyos területen - településen, járásban, fővárosi kerületben stb. - elhelyezkedő ellenséges erők elleni elhárító munkát (kivéve az előző elv alapján kiemelt objektumokat).[37]

A BM II. Főosztály lényegében az 1957 áprilisában-májusában kialakított szervezeti keretek között működött egészen 1962-ig. Időközben természetesen sor került néhány változásra. Még 1958 júliusában a főosztályvezető közvetlen alárendeltségében Felügyeleti Csoportot állítottak fel, amelynek a feladata a megyei és a fővárosi (külön utasítás szerint a központi) politikai nyomozó szervezetek munkájának ellenőrzése, segítése volt.[38] 1959 márciusában az Operatív Technikai Osztály Rádióelhárító Alosztályából önálló Rádióelhárító Osztályt (BM II/16.) állítottak fel.[39] 1959. VI. 8-ával - az MSZMP PB határozatának megfelelően - a Kormányőrség kikerült a Politikai Nyomozó Főosztály kötelékéből, és önálló szervezetként a belügyminiszter I. helyettesének közvetlen alárendeltségébe került. Az így megszűnt BM II/14. osztály (azaz a Kormányőrség Parancsnoksága) azonban a politikai rendőrségen maradt, és alosztályként a BM II/5. Osztály alárendeltségébe került.[40]

1961 májusában a személyzeti munka hatékonyabbá tétele érdekében létrehozták a II. Főosztály Személyzeti Osztályát, amelyen belül 3 fős fegyelmi csoportot is felállítottak.[41]

1962 márciusában a belügyminiszter - a működésükben lévő párhuzamosságok és átfedések miatt - elrendelte a BM XV. osztály (Hírosztály) és a BM II/10. (Operatív Technikai) Osztály összevonását; az új szervezeti egység az utóbbi nevét és számozását tartotta meg.[42] (Megjegyzem, az 1957. évi 12. számú parancsnak az érvényes parancsok és utasítások 1959-ben kiadott gyűjteményében közölt, tehát az időközben történt változtatásokat tartalmazó szövegében a Hírosztály XV. számozással a II. főosztályon belül sorolták fel.)[43] 1962. V. 9-én a BM II/4., a II/6. és a II/7. osztályok összevonásával egységes Szabotázselhárító Osztályt szerveztek. (Ezzel párhuzamosan a megyei politikai nyomozó osztályok vonatkozó alosztályait is egyetlen szabotázselhárító alosztályba vonták össze.)[44] Az új szervezeti egység az Ipari Szabotázselhárító Osztály számozását vitte tovább, tehát II/6. osztályként működött. 1962. VII. 9-ével összevonták a II/12 és a II/16. osztályokat, az így létrehozott szervezet ennek megfelelően a rádióelhárítás és a rejtjelközpont feladatait is ellátta.[45] (Az összevont osztály számozásáról és elnevezéséről nem rendelkezett a parancs.)

Az 1962-es változások az egész állambiztonsági szervezet teljes átszervezése előjátékának tekinthetők. A politikai rendőrség teljes átalakítása összefüggött az 1961 őszén a szovjet példa nyomán megindult újabb *„desztalinizációs”* hullámmal.[46] A pártvezetés 1961 novemberében a *„személyi kultusz”* során elkövetett törvénytelenségek, gyakorlatilag a kommunistákat érintő úgynevezett koncepciós perek ki- illetve felülvizsgálatára bizottságot küldött ki. Az MSZMP PB és a KB 1962 augusztusában tárgyalta a témát. A párthatározat RÁKOSI Mátyást és körét nevezte meg fő felelősként, a sort pedig - a törvénysértő perekben közreműködő - államvédelmisek, ügyészek és bírók zárták. Az ügy a Politikai Nyomozó Főosztályt is érintette, hiszen ennek kapcsán több volt ávóst és *„sztálinistát”* (talán a legismertebb név a belső reakció elhárítást vezető HOLLÓS Erviné) is eltávolítottak a posztjáról.[47] A személyi konzekvenciák mellett a változások nem hagyták érintetlenül az állambiztonság felépítését sem. A fő cél az államvédelem mindenhol és mindenkiben ellenséget kereső *„totális elhárításával”* szakító,

a megváltozott politikai körülményekhez igazodó szervezet kialakítása volt. Ennek megfelelően a hangsúly a hírszerzésre és a kémelhárításra helyeződött. A Politikai Bizottság végül 1962. VI. 26-i ülésén tárgyalta és hagyta jóvá a politikai rendőrség szervezetének átalakítását.[48]

A párt döntésének megfelelő változásokra 1962. VIII. 15-i időponttal került sor, amikor az egész belügyminisztériumot főcsoportfőnökségekre szervezték át. Az állambiztonság a III. főcsoportfőnökség lett, ezen belül a III/I. csoportfőnökség a hírszerzés, a III/II. a kémelhárítás, a III/III. a belsőreakció- és a szabotázselhárítás, a III/IV. a katonai elhárítás feladatait látta el, míg a III/V. csoportfőnökség az operatív technikát biztosította. Néhány egység továbbra is önálló osztályként működött tovább, ezek: III/1. (Vizsgálati) Osztály, III/2. (Operatív Nyilvántartó) Osztály, III/3. (Útlevél) Osztály, III/4. (Tájékoztató, Értékelő, nemzetközi kapcsolatok) Osztály, III/5. (Felügyeleti) Osztály, III/6. (Személyzeti) Osztály. Az átszervezést NÉMETI József vezényelte le, aki az 1961. III. 15-én belügyminiszter-helyettessé kinevezett GALAMBOS Józseftől vette át a főosztály vezetését.[49] Az új struktúrában azonban NÉMETI ismét a második helyre szorult, ugyanis III. főcsoportfőnöknek Galambost nevezték ki.[50]

1962-re kialakultak azok a szervezeti keretek, amelyek között a KÁDÁR-i állambiztonság a rendszerváltásig működött. A csoportfőnökségek rendszere 1990-ig nem szenvedett változást, a különböző csoportfőnökségek felépítése azonban többször is változott. (A csoportfőnökségek közötti feladatmegoszlásban történt egyetlen jelentős módosulását az jelentette, hogy 1966-ban a szabotázselhárítás a III/III-tól a III/II. csoportfőnökséghez került.) Az önálló osztályok rendszere is többször átalakult, 1989-ben például a következő szervezeti egységek működtek ebben a formában: Vizsgálati, Operatív Figyelő és Környezettanulmányozó, a Levélellenőrzést végző, az Operatív Technikai Ellenőrző és Információfeldolgozó, valamint a Rádióelhárító Osztály. (Megjegyzem, a Vizsgálati Osztályt már az állambiztonsági szervezet megszüntetése előtt, 1989. XI. 1-jével megszüntették, illetve összevonták az ORFK I-3. osztályával, létrehozva az ORFK Vizsgálati Osztályát.)[51] A szervezet élén főcsoportfőnökként (egyben állambiztonsági miniszterhelyettesként) 1966-ig állt GALAMBOS József, őt RÁCZ Sándor váltotta, akit

1970-ben RÁCZ Pál, 1974-ben KARASZ Lajos, 1982-ben FÖLDESI Jenő, 1985-ben pedig HARANGOZÓ Szilveszter követett. Az utolsó vezető, PALLAGI Ferenc 1989. V. 1-én foglalta el hivatalát, ám még egy évig sem ülhetett székében, 1990. I. 21-én saját kérelmére - a *„Duna-gate"* botrány kapcsán - felmentették állásából.

Az Országgyűlés 1990. I. 25-én fogadta el a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló törvényt. A törvény 7. § (2) adta felhatalmazás alapján a kormány rendeletileg szabályozta az immáron *„nemzetbiztonsági"* szolgálatok szervezetét és feladatkörét.[52]

Jegyzetek:

1 500/6/1953.MT.hat.
2 KAJTÁRI ; GYARMATI
3 VARGA: 132.p.
4 BARÁTH: *Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. november 7. - 1958. január 25.* 41-42.p.
5 5003/1956.(XI.7.) BM.r.
6 PINTÉR: 214.p.
7 Loc.cit.
8 NÉMETHNÉ - SIPOS: 28.p.
9 PINTÉR: op.cit. 221.p. ; BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. 541.p.
10 1956/35.tvr.
11 1956/35.tvr.
A rendelet elfogadásának körülményeihez lásd PINTÉR: op.cit. 234-237.p. + BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. 549-550.p.
12 CZINK
13 Feljegyzés 1954.V.4.
MOL. XIX-B-1-ai 4.d.
14 SZAKOLCZAI ; BARÁTH: A Belügyminisztérium megtisztítása a volt ÁVH-soktól 1956-1962. ; PINTÉR: op.cit.
15 NÉMETHNÉ - SIPOS: op.cit.
16 Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály elmúlt 20 napos operatív tevékenységéről, 1956.december.17.
ABTL. 1.6.1.d.sz.n. ; MOL. XIX-B-1-ai 1.d.28/a/1957.
17 Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály 1956. november 8.-tól 1957. január 25-ig végzett munkájáról és feladatairól, 1957.január 26. (fotómásolat)
ABTL. 1.11.1.131.d.
18 BARÁTH: *Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. november 7. - 1958. január 25.* op.cit. 101.p.
19 1956/35.tvr.
20 BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. op.cit. 555.p.

21 PINTÉR: op.cit. 219.p. ; BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. op.cit. 548-549.p.

22 Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály 1956. november 8-tól 1957. január 25-ig végzett munkájáról és feladatairól, 1957.január 26. (fotómásolat)
Loc.cit.

23 A Politikai Nyomozó Főosztály munkájának vázlatos ismertetése 1957. március 15-ig.
MOL. XIX-B-1-ai. 1.d.28/a/1957.SZ.n. (a dokumentumnak csak a 16-24. számú oldalai találhatók az iratcsomóban.

24 ORFK II. Főosztály Elnöki Osztály 7-247/1957. Javaslat az ORFK Politikai Nyomozó Főosztály alapvető feladataira, munkája végzésének eszközeire, módszereire és szerve-zeti felépítésére, 1957. január 24. (fotómásolat)
ABTL. 1.11.1.131.d.

25 Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály 1956. november 8.-ától február 1.-éig végzett munkájáról és feladatairól (1957.február 8.)
MOL. XIX-B-1-ai d.28/a/1957. 7-321/1957.

26 BARÁTH: *Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. november 7. - 1958. január 25.* op.cit. 236.p.

27 BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. op.cit. 559.p.

28 NÉMETHNÉ - URBÁN: 296.p. + 311-313.p.

29 Ennek ellenére a jelentés mellékletében lévő szervezeti ábrán a Rejtjelközpont is szerepel, mint a Politikai Nyomozó Főosztály XII. Osztálya.

30 Jelentés 1957.IV.2.
MOL. XIX-B-1-au 38.d.1081.

31 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 8.sz. parancsa., 1957.IV.9.
ABTL. 4.2.6-200/8/1957.

32 Ez foglalkozott a postai küldemények operatív ellenőrzésével.

33 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 12.sz. parancsa, 1957.V.3.
ABTL. 4.2.6-00/11/1957.

34 BARÁTH - FEITL: 1009.p.

35 Loc.cit. 986-987.p.

36 Loc.cit. 1009.p.

37 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 2.sz. parancsa, 1959.II.10.
ABTL. 4.2.10-21/2/1959.

38 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 17.sz. parancsa, 1958.VII.28.
ABTL. 4.2.10-21/17/1958.

39 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 6.sz. parancsa, 1959.III.17.
ABTL. 4.2.10-21/6/1959.

40 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 11.sz. parancsa, 1959.VI.8.
ABTL. 4.2.10-21/11/1959.

41 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 009.sz. parancsa, 1961.V.15.
ABTL. 4.2.10-21/9/1961.

42 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0010.sz. parancsa, 1962.III.28.
ABTL. 4.2.10-21/10/1962.

43 Az érvényes miniszteri, miniszterhelyettesi parancsnok, utasítások, közös utasítások gyűjteménye. Budapest, 1959, Belügyminisztérium. 6.p.

44 - A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0013.sz. parancsa, 1962.V.9. ABTL. 4.2.10-21/13/1962.

- A BM Szabotázselhárító Osztály ügyrendje 1962.V.11.
ABTL. 1.6.66-1096/1962.

45 - A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0020.sz. parancsa, 1962.VII.9. ABTL. 4.2.10-21/20/1962.

- A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 004.sz. utasítása, 1962.VII.10. ABTL. 4.2.10-22/4/1962.

46 BARÁTH: Felemás desztalinizáció. A törvénysértések lezárása és az állambiztonsági szervek átszervezése Magyarországon 1962-ben.

47 BARÁTH: A Belügyminisztérium megtisztítása a volt ÁVH-soktól 1956-1962. op.cit. 104-108.p.

48 BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. op.cit.: 560-561.p. ; BARÁTH: Felemás desztalinizáció. A törvénysértések lezárása és az állambiztonsági szervek átszervezése Magyarországon 1962-ben. op.cit.

49 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 4.sz. parancsa, 1961.III.15. ABTL. 4.2.10-21/4/1961.

50 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0030.sz. parancsa, 1962.VIII.18. ABTL. 4.2.10-21/30/1962.

51 - A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 19.sz. parancsa a BM ORFK szer-vezetének módosításáról, 1989.XI.1.
ABTL. 4.2.10-22/19/1989.

- A tényleges összevonásra már a parancs megszületése előtt sor került.
ABTL. 4.2.19-25/9/1989.

- A BMIII/1.Osztály megbízott vezetőjét PAJCSICS Józsefet 1989. október 1-ével nevezték ki az ORFK Vizsgálati Osztályának helyettes vezetőjévé.
A BM Személyzeti Csoportfőnökség és az M és Szervezeti Csoportfőnökség 9-es számú közleménye a BM szervezeti és vezetői változásairól 1989. október 10.
ABTL. 2.8.1. 003/887/1989.BM.pcs.

52 - 1990/X.tv.

- 26/1990 (II.14.) MT.r.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

TANULMÁNYOK

BARÁTH: A Belügyminisztérium megtisztítása a volt ÁVH-soktól 1956-1962. 95-108.p.	BARÁTH Magdolna: A Belügyminisztérium megtisztítása a volt ÁVH-soktól 1956-1962. 95-108.p. In STANDISEKY Éva - RAINER M. János (szerk.): *Évkönyv VII.* Budapest, 1999, 1956-os Intézet. HU-ISSN 1216-1756
BARÁTH: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után.	BARÁTH Magdolna: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *Történelmi Szemle,* L.évf. (2008) 4.sz. 535-563.p. HU-ISSN 0040-9634.
CZINK	CZINK János (szerk.) *Történeti hűséggel, politikai felelősséggel. A belügyminisztérium és szervei újjászervezése, a hatalom megszilárdításáért kifejtett tevékenysége.* 1. Állambiztonsági szekció. Budapest-Pécs, 1985, BM Kiadó - Pécsi Szikra. 135 p. HU-ISBN 963 03 2037 1. A kiadvány a politikai rendőrség újjászervezéséről, a BM 1982-es tudományos ülésén elhangzott előadások tanulmánnyá fejlesztett anyagait tartalmazza.
GYARMATI	GYARMATI György: A politikai rendőrség (ÁVH) útja 1956-hoz. In OKVÁTH Imre (szerk.): *ÁVH-Politika-1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon 1956.* Budapest, 2007, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 69-85.p. HU-ISBN 978 963 87 5540 7. /Közelmúltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.
KAJTÁRI	KAJTÁRI Erzsébet: Az egységesített Belügyminisztérium államvédelmi tevékenysége 1953-1956. In GYARMATI György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.* Budapest-Debrecen, 2000, Történeti Hivatal-alföldi Nyomda. 157-185.p. HU-ISBN 963 00 5092 7. /Közelmúltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.
PINTÉR	PINTÉR Tamás: A megszűntetve megőrzött Államvédelmi Hatóság. In GYARMATI György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.* Budapest-Debrecen, 2000, Történeti Hivatal-Alföldi Nyomda. 211-239.p. HU-ISBN 963 00 5092 7. /Közelmúltunk hagyatéka. /HU-ISSN 1586-9784.
SZAKOLCZAI	SZAKOLCZAI Attila: A fegyveres erőszakszervezetek restaurálása 1956-1957 fordulóján. 18-60.p. In STANDISEKY Éva - RAINER M. János (szerk.): *Évkönyv VII.* Budapest, 1999, 1956-os Intézet. 18-60 p. HU-ISSN 1216-1756.

FORRÁSKÖZLÉSEK, NYOMTATOTT FORRÁSOK

BARÁTH: *Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. november 7. - 1958. január 25.*	BARÁTH Magdolna (szerk.): *Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. november 7. - 1958. január 25.* Budapest, 2009, Magyar Országos Levéltár. 1247 p. HU-ISBN 978 963 63 1199 5. /Magyar Országos Levéltár Kiadványai, II., 48./ HU-ISSN 0073-4055.

BARÁTH - FEITL	BARÁTH Magdolna - FEITL István (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának jegyzőkönyvei 1957. július 2. - december 28.* Budapest, 2006, Magyar Országos Levéltár. 1136 p. HU-ISBN 978 963 63 1191 9. /Magyar Országos Levéltár kiadványai, II., 42./ HU-ISSN 0073-4055.
NÉMETHNÉ - SIPOS	NÉMETHNÉ Vágyi Karola - SIPOS Levente (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei.* I.köt. 1956.XI.11.-1957.I.14. Budapest, 1993, VIPress Design Studio - Franklin. 405 p. HU-ISBN 963 80 3538 2.
NÉMETHNÉ - URBÁN	NÉMETHNÉ Vágyi Karola - URBÁN Károly (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei.* II.köt. 1957.I.25.-1957.IV.2. Budapest, 1993, Intera Design Studio - Franklin. 444 p. HU-ISBN 963 80 3539 0.
VARGA	VARGA László (szerk.): *A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23. - november 9.* Budapest - Lajosmizse, 1989, Századvég - Nyilvánosságklub - Pallas. 507 p. HU-ISBN 963 02 7079 X. /Századvég füzetek, 3./ HU-ISSN 0864-8883.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ABTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
MOL	Magyar Országos Levéltár

JOGSZABÁLYOK

1990/X.tv.	1990/X.tv. A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról.
1956/35.tvr.	1956/35.tvr. a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 35. számú törvényerejű rendelete a rendőrségről szóló 1955. évi 22.sz. törvényerejű rendelet kiegészítéséről. *Magyar Közlöny*, XII.évf. (1956) 107.sz. 622-625.p. 1956.XII.30.
26/1990 (II.14.) MT.r.	26/1990 (II.14.) MT.r. a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról. *Magyar Közlöny*, XLVI.évf. (1990) 14.sz.
500/6/1953.MT.hat.	500/6/1953.MT.hat.
5003/1956.(XI.7.) BM.r.	5003/1956.(XI.7.) BM.r.

VILÁGHÁLÓ-HIVATKOZÁSOK

BARÁTH Magdolna: Felemás desztalinizáció. A törvénysértések lezárása és az állambiztonsági szervek átszervezése Magyarországon 1962-ben.	BARÁTH Magdolna: Felemás desztalinizáció. A törvénysértések lezárása és az állambiztonsági szervek átszervezése Magyarországon 1962-ben. *Betekintő*, VI.évf.(2012) 3.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón: http://www.betekinto.hu/node/211

II. szekció

A rendszerváltás utáni magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei

TÖMÖSVÁRY Zsigmond

A katonai felderítés / hírszerzés története a rendszerváltástól napjainkig.

A rendszerváltást követő időszakban - lényegében az elmúlt két évtizedben - a katonai felderítést/hírszerzést, s ezen belül is kiemelten a hadászati felderítést egy olyan permanens átalakulási folyamat jellemezte, amilyenre a szervezet több mint 90 éves fennállása alatt még nemigen volt példa.

A rendszerváltás előtti időszak talán legfontosabb jellemzője és a katonai felderítést/hírszerzést leginkább meghatározó tényezője a bipoláris világrend, a két nagy katonai tömb, a Varsói Szerződés (VSZ) és a Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) szembenállása volt. A szövetségi hovatartozás meghatározta a magyar katonai felderítés/hírszerzés irányultságát, az egysíkú fenyegetettség-felfogás pedig a céljait. Az irányultság és a cél pedig determináIták az alkalmazott módszereket, sőt esetenként magát a felderítés fogalomrendszerét is![1]

Szervezetileg a katonai felderítés/hírszerzés lényegében a VSZ megalakulásától a rendszerváltozásig a Magyar Néphadsereg Vezérkar főnökének közvetlen alárendeltségében, a Magyar Néphadsereg Vezérkar (MNVK) 2. Csoportfőnökségeként működött. A szervezet vezetője egyben a Vezérkar főnökének felderítő helyettese is volt.

A *„Csoportfőnökség”* feladatait funkcionálisan egymástól jól elkülönülő, de a rendszerváltozásig eltelt mintegy 45 esztendő alatt többször is változó elnevezésű szervezeti struktúrákban oldotta meg. E struktúrák meghatározó elemei voltak:

- Operatív (hírszerző) Szolgálat;
- Rádiófelderítő (rádióelektronikai felderítő) Szolgálat;
- Tájékoztató (elemző-értékelő) Szolgálat;
- Csapatfelderítő (hadműveleti-harcászati felderítő) Szolgálat;
- adminisztratív, támogató és kiszolgáló (személyügyi, biztonsági, műszaki fejlesztési, gazdálkodási, pénzügyi) szervezetek.

A *„Csoportfőnökség”* - az operatív (hírszerző) szolgálaton belül - hatékonyan tevékenykedő ügynöki hírszerzést folytató szervezetet is működtetett. A „Csoportfőnökség” alárendeltségébe sor(katonai) állománnyal rendelkező katonai szervezet, a 3. Önálló Rádió-felderítő Ezred, a későbbiekben dandár, majd az átmeneti időszakban Távközlési Ellenőrző és Kutató Intézet (TÁVKEI)

is tartozott. A szervezet személyi állományának és objektumainak biztonságáért és biztonsági ellenőrzéséért saját *„belső biztonsági osztályt”* működtetett. A *„Csoportfőnökség”* fontos, 24 órás munkarendben tevékenykedő szervezete volt a Tájékoztató Szolgálat alárendeltségében működő *„Felderítő Harcállás-pont”*, amely biztosította a hazai állami és katonai vezetés folyamatos tájékoztatását, illetve végezte a VSZ tagállamai katonai felderítő szolgálataival történő kapcsolattartást és napi információcserét.

A MNVK 2. Csoportfőnöksége összességében hatékonyan integrálta a hadászati, a hadműveleti harcászati és a harcászati felderítési szinteket. A *„Csoportfőnökség”* szervezetében működő és a mindenkori Tájékoztató Szolgálattal szorosan együttműködő, úgynevezett *„Csapatfelderítő Szolgálat”* dolgozta fel az adatszerző szervezetek által megszerzett hadműveleti-harcászati és harcászati információkat, és azokat különböző szabályzatok és kiadványok formájában továbbította a csapatoknak, valamint közvetítette a Vezérkar különböző szervezeteinek. Emellett szakmailag felügyelte a Magyar Néphadsereg hadrendjébe tartozó felderítő alegységek kiképzését és felkészítését.

A magyar katonai felderítés/hírszerzés fő feladatát ebben az időszakban a NATO fegyveres erői, különösen az európai nyugati nagyhatalmak (Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Nagy-Britannia és Franciaország), az európai semleges országok, főként Ausztria és Svájc katonapolitikájának és haderőinek felderítése képezte. Ugyanakkor részben globális jellegű is volt és a világ több térségére is kiterjedt (Közel- és Távol-Kelet, Észak-Afrika).[2] Ennek megfelelően a feladatrendszer katonapolitikai, haderő, haditechnikai, valamint országismereti felderítési feladatokra tagozódott.

Lényegében ebben a helyzetben találta a rendszerváltozás a katonai felderítés/hírszerzés szervezetét.

A rendszerváltás szervezeti módosításai

Régiónkban hazánk volt az első rendszerváltó ország és egyáltalán nem volt mindegy számunkra, hogy környezetünkben kik, milyen ütemben és mélységig követik majd a példánkat. Ki lesz a szövetségesünk és ki az ellenségünk? A megváltozott biztonságpolitikai környezetben (VSZ megszűnése) a rendszerváltással korábbi szövetségesi kötelezettségeink megszűntek, megvál-

tozott országunk politikai orientációja. A magyar politikai vezetés szinte azonnal deklarálta csatlakozási szándékát az Európai Unióhoz (EU) és a NATO-hoz! (Érdekes megemlíteni, hogy NATO taggá válásunkat az EU tagságénál későbbre prognosztizálták akkor . . .) Azonnali fogadókészség híján országunk pillanatnyi *„légüres biztonsági térbe”* került abban az időszakban! Közben pedig kirobbant a délszláv háború!

A honvédelmi tárca vezetése akkoriban az úgynevezett *„körkörös védelem”* koncepciójában látta a megoldást, és a felderítés is ehhez igazította tevékenységét. Ennek megfelelően a hangsúlyok kezdetben a környező országokkal kapcsolatos információigények teljesítésére helyeződtek át. Ezzel párhuzamosan azonban ekkor már egy valódi háborús hadszíntér eseményeit, a délszláv háború hazánkat veszélyeztető mozzanatait is fel kellett deríteni!

Ennek során több alkalommal is fennállt a veszélye annak, hogy hazánk a katonai konfliktus közvetlen részesévé válik! A *„Hivatal”* - ebben a kritikus válságidőszakban is - a felhasználók igényeihez igazodó jelentésformákkal és intenzív, (több forrás információinak felhasználásán alapuló) differenciált jelentő tevékenységével megfelelt a vele szemben támasztott elvárásoknak, és magas szintű szakmai munkájával széles körű elismerést váltott ki a NATO-ban is.

Mindezekkel együtt gyors ütemben végre kellett hajtani:

- az új Magyar Honvédség megváltozott feladatrendszeréhez és szervezeti átalakításához igazodó változtatásokat a katonai felderítés szervezetén belül;
- az állami és katonai vezetés részéről azonnal jelentkező hírigény kielégítése érdekében rendkívül gyorsütemű hálózatépítő munkát kellett kezdeni az új felderítési irányokban;
- az új hangsúlyoknak megfelelően át kellett alakítani a katona-diplomáciai képviseleti rendszert;
- viszonylag gyorsan ki kellett építeni meglévő és jövőbeli partnereinkkel az úgynevezett *„partnerszolgálati együttműködést”* (kiépítéséig azonban az információszerzésben csak *„önerőre”* támaszkodhattunk);
- aktívan részt kellett vállalni az új körülmények közepette végzett szakmai munka jogi feltételrendszerének kimunkálásában.

A rendszerváltozást követő kezdeti időszakban a katonai felderítés/hírszerzés tevékenységében bekövetkezett változásokat

a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi törvény határozta meg.[3] Ennek megfelelően a korábbi MNVK 2. Csoportfőnökségből megalakult a Honvéd Vezérkar Katonai Felderítő Hivatal, alárendeltségében a TÁVKEI-vel. A *„Hivatal"* vezetője egészen a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi törvény megjelenéséig megőrizte *„kvázi"* vezérkarfőnök-helyettesi besorolását (státuszát).[4]

A *„Hivatal"* a Magyar Honvédség Vezérkarának alárendeltségében, az átmeneti időszakban az új szervezeti struktúrában[5] végezte munkáját:

- Operatív Igazgatóság;
- Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóság (szakmai alárendeltségében a TÁVKEI);
- Tájékoztató Igazgatóság;
- Műszaki Fejlesztési Igazgatóság;
- Hadműveleti- Harcászati Felderítő Szolgálat;
- kiszolgáló osztályok (logisztikai, biztonsági, híradó, gépjármű és pénzügyi);
- attasé állomány.

A *„Hivatal"* létszámában és személyi állományában a rendszerváltást követően lényeges változás nem történt.

Feladatai közül (fokozatosan) kikerültek a NATO-val és az EU-val mint szervezetekkel és a tagállamaikkal kapcsolatos hírszerzési feladatok. Ugyanakkor a tagállamaikban akkreditált védelmi, katonai és légügyi attasé hivatalok biztosították a fenti szervezetek és tagállamaik - mint potenciális szövetségesek - hasznosítható tapasztalatai iránti információigény kielégítését. Új követelményként jelentkezett azonban a felderítés/hírszerzés fő erőkifejtésébe tartozó környező országok nyelvének, illetve az angol nyelvnek a szélesebb körű ismerete. Ennek megfelelően alakultak át a *„Hivatal"* oktatási intézményének képzési programjai is.

A *„Hivatal"* életében és működésében jelentős változást hozott a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi törvény elfogadása. Ennek megfelelően a *„Hivatal"* kikerült a Honvéd Vezérkar alárendeltségéből és a kormány irányítása alatt álló, országos hatáskörű, önálló költségvetési gazdálkodást folytató katonai nemzetbiztonsági szolgálattá alakult át, Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH) megnevezéssel. Az

MK KFH irányításával a kormány a honvédelmi minisztert bízta meg, parlamenti ellenőrzése pedig az Országgyűlés Honvédelmi (jelenleg Honvédelmi és Rendészeti) Bizottságán, valamint a Nemzetbiztonsági Bizottságán keresztül valósult, illetve valósul meg.

Fontosnak tartom megjegyezni azonban, hogy a törvény szerint Az MH vezérkari főnöke a Honvédelmi törvényben meghatározott feladatai ellátásához szükséges információk átadását alá- és fölérendeltség hiányában is közvetlenül igényelheti a KFH főigazgatójától, aki azt haladéktalanul köteles teljesíteni. A szakmai kapcsolattartás és az információszolgáltatás rendjét a honvédelmi miniszter határozza meg.[6] (A gyakorlatban az egész kérdéskört egy együttműködési megállapodásban rögzítették, melyet a két szervezet vezetője írt alá.)

A hadműveleti-harcászati felderítés kikerült a Hivatal szakmai irányítása alól. Ezzel egyidejűleg a KFH állományában megszűnt a sorállományú katonák szolgálata, és a fenti törvénynek megfelelően a személyi állományt csak hívatásos katonák és közalkalmazottak alkották.

A törvény a KFH feladatául szabta, hogy:

- megszerzi, elemzi és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a biztonságpolitika katonai elemét érintő katonapolitikai, hadiipari és katonai információkat;
- felfedi a Magyar Köztársaság ellen irányuló, támadó szándékokra utaló törekvéseket;
- felderíti a külföldi katonai titkosszolgálatoknak a Magyar Köztársaság szuverenitását, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető törekvéseit és tevékenységét;
- információkat gyűjt a nemzetbiztonságot veszélyeztető jogellenes fegyverkereskedelemről, valamint a fegyveres erők biztonságát veszélyeztető terrorszervezetekről;
- közreműködik a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítésében és megelőzésében;
- biztosítja a Honvéd Vezérkar hadászati-hadműveleti tervező munkájához szükséges információkat;
- ellátja a kormányzati tevékenység szempontjából fontos, külföldön lévő magyar katonai szervek és létesítmények (intézmények) biztonsági védelmét;
- ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági vé-

delmének, illetve ellenőrzésének feladatait.

A MK KFH fenti feladatait az alábbi szervezeti struktúrában[7] végezte:

- Hírszerző Igazgatóság;
- Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóság;
- Elemző-értékelő Igazgatóság;
- Humán Igazgatóság;
- Gazdálkodási Igazgatóság;
- Biztonsági Főosztály;
- Koordinációs és Együttműködési Főosztály;
- Pénzügyi és Számviteli Főosztály;
- attasé állomány.

A katonai felderítés/hírszerzés rendszerváltás utáni történetében fontos fordulópontot jelentett NATO és EU taggá válásunk! Eredményeként lehetőségünk nyílt szövetségeseink munkamódszereinek megismerésére, miközben a szövetségesi tagság kétségtelenül növelte felelősségünket is. Az új típusú munkamódszerek megismerését követően általánossá vált a több forrás információin alapuló, integrált jelentéskészítés gyakorlata. Az új típusú munkamódszerek egyik megnyilvánulási formája volt a KFH szervezetén belül megalakított Helyzetértékelő és Jelentő Központ, amely a NATO Jugoszlávia elleni légi hadműveletének megkezdése és hazánk NATO-tagságának életbelépése előtt néhány héttel alakult meg, és lehetővé tette a kirobbant válság hatékony kezeléséből adódó felderítési feladatok eredményes végrehajtását, illetve a szövetség hírszerzési és egyéb vezetési és információs rendszereibe történő bekapcsolódásukat.[8]

Fontos tudni, hogy a NATO nem rendelkezik saját felderítő, hírszerző erőkkel, ezért a stratégiai politikai és katonai döntéshozatal, valamint a tervezés alapja a tagállamok katonai hírszerző szervezeteinek hozzájárulása, a szövetség számára megfelelő információk biztosítása. Nagyon bonyolult nemzetközi környezetben, rendkívül gyors ütemben kellett alkalmazkodni a szövetségesi követelményekhez, és azonnali, fokozott mértékű infor-mációcsere formájában kellett megkezdeni a magyar hírszerző hozzájárulás feladatait.

Az együttműködés mindenoldalú elősegítése érdekében a KFH szervezetében létrehozásra került a *NATO Együttműködési Osztály* a dokumentum és információbiztonság érdekében kialakításra került a NATO szabvány szerinti *NATO Nyilvántartó és*

Rejtjelközpont, a személyi biztonság megvalósulása érdekében az új követelményeknek megfelelően módosult a *„Hivatal”* személyfelismerő és beléptető rendszere, valamint a személyi állomány nemzetbiztonsági ellenőrzése.

Csatlakozásunk pillanatától kezdve eredményesen vettünk részt a NATO hírszerző bizottságok és konferenciák tevékenységében. A KFH főigazgatója a NATO Hírszerző Testület (ma Katonai Hírszerző Bizottság) tagjaként közvetlenül jelenítette meg nemzeti érdekeinket és vett részt a szövetségesi döntéshozatalban.

Hazánk EU csatlakozására már egy későbbi időpontban (2004.V.1.) került sor. Ekkor a KFH már a kezdeti NATO-évek multilaterális tapasztalataival felvértezve integrálódott az EU katonai szervezetéhez. Az EU közös kül- és biztonságpolitikája realizálásának fontos mozzanata volt az EU Katonai Törzs (EU MS) létrehozása (2001), amely ma is a válságkezelő műveletek egyik fontos vezető szervezete. A hagyományos hírszerzési feladatok kiegészültek az olyan transznacionális problémákkal, mint a terrorizmus, a proliferáció és a szervezett bűnözés. Az EU MS Felderítő Igazgatóság az a többnemzetiségű szervezet, amely összefogja az EU hírszerző együttműködés katonai ágát. A KFH (KNBSZ) főigazgatója tagja az EU Hírszerző Igazgatók Testületének, amely fórum tág teret biztosít a katonai felderítéssel/hírszerzéssel összefüggő együttműködési kérdések áttekintésére.

2001. IX. 11-ét követően, a haderők egyik fő feladatává a nemzetközi válságkezelő műveletekben történő részvétel vált. A válságokkal terhelt régiókban kitört fegyveres konfliktusok folyamatosan igényelték a nemzetközi közösség országai - köztük hazánk - koalíciós katonai szerepvállalását. A fenti országokkal (régiókkal) kapcsolatos, hiteles, megbízható - a katonai tervezés alapjául is szolgáló - információk megszerzése, folyamatos elemzése és értékelése, a művelet aktív támogatása és a telepített erők megóvása a katonai felderítés és hírszerzés fő feladata lett. Az ezzel kapcsolatos feladatrendszer sikeres megvalósítása új típusú, szoros együttműködés, és munkamódszerek kialakítását tette szükségessé a felderítés különböző szintjei, nevezetesen a Katonai Felderítő Hivatal és a VK Felderítő Csoportfőnökség, illetve az Összhaderőnemi Parancsnokság felderítő szervezetei között.

A Magyar Honvédséget érintő létszámcsökkentések az évek során természetesen a Katonai Felderítő Hivatalt is érintették: 2007 nyarára a kezdeti 1963 fős létszám 733 főre olvadt. Ekkor (2008-ban) a *„Hivatal"* főigazgatójának kezdeményezésére - a növekvő nemzetközi kötelezettségek teljesítése, valamint a jelentő munka eredményesebbé tétele érdekében - a honvédelmi miniszter elrendelte a KFH átvilágítását, és ennek megfelelően változott a szervezeti struktura:[9]

- Hírszerző Igazgatóság;
- Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóság;
- Elemző-értékelő Igazgatóság;
- Humán Igazgatóság;
- Biztonsági és Adminisztratív Igazgatóság;
- Logisztikai, Fejlesztési és Pénzügyi Igazgatóság;
- Tervezési és Koordinációs Főosztály;
- Nemzetbiztonsági Titkárság;
- attasé állomány.

A KFH ebben a szervezeti struktúrában oldotta meg feladatait egészen a két katonai nemzetbiztonsági szolgálat összevonásáig. (2012.1.) A *„Hivatal"* létrejöttének pillanatától - a folyamatosan nehezedő körülmények ellenére - mindig magas szinten teljesítette feladatait. Erről tanúskodnak magas szintű hazai és nemzetközi elismerései, többek között a magyar katonai felderítés/hírszerzés 85. évfordulója alkalmából a Magyar Köztársaság elnökétől kapott csapatzászló, a honvédelmi miniszter által alapított KONCZ Márton Díj, melyet 1996-2010 között 14 főnek ítélt oda a miniszter által kijelölt bizottság. Arra természetesen a jelen dolgozat terjedelme nem nyújt lehetőséget, hogy a magyar katonai felderítés és hírszerzés valamennyi részterületéről bővebben is írjak. Azt azonban mindenképpen szükségesnek tartottam, hogy néhány általam fontosnak ítélt területről külön is szót ejtsek. Ennek megfelelően mindjárt elsőként egy, *„jobban szem előtt lévő"* területet, az úgynevezett külkapcsolati információszerzés területén teljesítő katonadiplomaták tevékenységének alakulását szeretném bemutatni a rendszerváltozás utáni időszakban.

A külkapcsolati információszerzés

Fontos területe a katonadiplomáciai tevékenység a rendszerváltozást követően a Magyar Köztársaság diplomáciai képviselete-

inek keretében, azok szerves részeként, de önálló szakterületet képezve működtek a katonai, majd 1996-ot követően a véderő attasé hivatalok. Működésük feltételeit a honvédelmi miniszter és a külügyminiszter által aláírt megállapodás, valamint a KFH és a Külügyminisztérium közötti, időszakonként megújításra kerülő megállapodás szabályozta.

A véderő, katonai és légügyi attasék (katonadiplomaták) feladatait kissé leegyszerűsítve, az alábbiak szerint lehet összefoglalni:

- a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség képviselete a fogadó ország illetékes szerveinél és szervezeteinél;
- kapcsolattartás a védelmi minisztériumokkal és a vezérkarokkal, a haderőnemi parancsnokságokkal;
- információk beszerzése (a fogadó ország törvényeibe nem ütköző, legális eszközökkel), illetve információk közvetítése (átadása);
- a nagykövetek munkájának szakirányú segítése.

Azt, hogy hol és milyen létszámú attaséhivatalt működtettünk, alapvetően az éppen aktuális információigény, az adott országgal való kapcsolattartás fontossága és nem utolsó sorban a rendelkezésre álló költségvetési források határozták meg.[10]

A *„körkörös védelem”* koncepciójának időszakában kiemelt fontosságúnak számított a szomszédos országokban működő attaséhivatalok tevékenysége, majd a hangsúly fokozatosan a NATO tagságra történő felkészülés irányába tolódott el.

Az információigény szempontjából fontos mérföldkő volt az európai integrációs szervezetekhez, így a NATO-hoz és később az EU-hoz való csatlakozásunk. Ekkor a tagországokban létesített attaséhivatalok kaptak kiemelt szerepet, hiszen eredményes tagságunk megkövetelte, hogy a megfelelő szintű döntések előkészítéséhez elegendő információval rendelkezzenek az állami és katonai döntéshozók.

Ami a kétoldalú kapcsolatok fontosságát illeti, ezeknél arra törekedtünk, hogy a legfontosabb partnereinknél és a kiemelt fővárosokban a képviseletünket lehetőleg akkor is fenntartsuk, ha éppen szűkében voltunk a költségvetési forrásoknak.

Ha a számokat vizsgáljuk, akkor az első magyar katonai attasé kinevezése óta (GÖMBÖS Gyula, 1918.XI.6. Zágráb) jelentősen változott a rendszer! A hidegháború éveiben - a 70-es évek vége felé - 25 magyar attaséhivatal működött a világban, és

- a katonai szakértőket is beleszámítva - mintegy 60 katonatiszt teljesített katona diplomáciai szolgálatot.[11]

A rendszerváltozást követően arra törekedtünk, hogy valamennyi szomszédos országban legyen képviseletünk, majd a NATO-hoz történt csatlakozásunkat követően a szövetség tagországaiban is vagy attaséhivatallal, vagy átakkreditálással, de jelen voltak katonadiplomatáink.

Az ezredfordulót követően részben a biztonságpolitikai környezet változásai, részben pedig a nehezedő költségvetési helyzet miatt - különösen 2003-tól kezdődően - összesen 11 attaséhivatalt kellett bezárni, valamint nem került feltöltésre nyolc attasé helyettesi beosztás és négy gyakornoki hely. Az új információigényeknek megfelelően viszont a honvédelmi tárca négy új hivatalt nyitott: Indiában, Pakisztánban, Albániában és Algériában.

2008-ban - az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés 90. évfordulójának évében - négy földrészen összesen 24 ország fővárosában rendelkeztünk attaséhivatallal, további 14 fővárosban átakkreditálással voltunk jelen. Ezen kívül két hazai bázisú regionális attasé összesen hét országban képviselte hazánkat. Így mindösszesen 45 országban volt biztosított a katonadiplomáciai képviselet.[12]

Természetesen a biztonságpolitikai környezet változásai (így például a grúz-orosz konfliktus, a kaukázusi régió helyzetének változásai, Közép-Ázsia, Afrika válságövezetei és az e térségben való szövetségesi szerepvállalások) - és sajnos az egyre nehezedő gazdasági háttér - az attaséhivatali rendszert is érintették, és megkövetelték, hogy a képviseleti rendszert az új kihívásokhoz igazítsuk.

24 országban voltunk (vagyunk) jelen attaséhivatallal, 19 országban átakkreditálással, nyolc országban pedig hazai állomáshelyű regionális attaséval képviseltetjük magunkat. Ez összesen 51 országgal jelent élő katonadiplomáciai kapcsolatot![13]

A magyar katonadiplomaták döntő többsége elismerésre méltó módon képviselte hazánkat a fogadó országokban és megbecsült tagja volt az adott fővárosokban működő attasé testületeknek. Tevékenységük során értékes információikkal segítették a hazai döntéshozók munkáját.

Technikai eszközökkel folytatott információszerzés

A technikai eszközökkel folytatott információszerzés kezdetben a rádió-, majd később a rádióelektronikai felderítés (SIGINT) rendszerében valósult meg.

A társadalmi-politikai rendszerváltozást követően a katonai felderítés/hírszerzés rendszerén belül megkezdődött a rádióelektronikai felderítés irányainak, feladatainak módosítása, szervezetének és eszközrendszerének korszerűsítése. Ennek megfelelően 1990. XI. 1-én - a 3. Önálló Rádió Felderítő Dandár bázisán - megalakult a Magyar Honvédség TÁVKEI, amely - az akkori biztonságpolitikai elvekkel összhangban - megkezdte a *„körkörös védelem”* elgondoláshoz illeszkedő rádióelektronikai felderítő rendszer kialakítását.[14]

A formálódó szervezet első komoly megmérettetését a hazánk déli határainál kialakult politikai és katonapolitikai válság és annak katonai következményei jelentette. Kezdetben egy mozgó ellenőrző csoporttal, majd a létrehozásra kerülő siklósi objektummal eredményesen oldotta meg ezt a feladatát.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi törvény hatálybalépését követően a TÁVKEI kivált a Magyar Honvédség kötelékéből és a megalakult Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóságának integráns részeként folytatta tevékenységét.

A Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóság (REFIG) a rádióelektronikai felderítés rendszerének korszerűsítésével egyidejűleg végrehajtotta a szervezet új biztonságpolitikai követelmények szerinti átalakítását is. Ennek megfelelően megszűnt a szlovák, a román, a szlovén és az osztrák irányú adatszerzés, az észak-keleti országrészben viszont létrehozásra került egy új adatszerző szervezet.

Az új feladatrendszer, a NATO-tagságból adódó kötelezettségvállalások, a globális kommunikációs rendszerek térnyerése, a hírközlési technológiák rohamos fejlődése a rádióelektronikai felderítést is folyamatos megújulásra késztette. A különösen 2001. IX. 11. után jelentkező új kihívások megfelelő kezelésére a rádióelektronikai felderítésnek is új megközelítésekre, új eljárásokra és módszerekre, és nem utolsó sorban korszerű technikai háttérre és képességekre volt szüksége. Ezzel egyidejűleg pedig meg kellett felelnie a NATO-ban és az EU-ban fokozottan jelentkező rádióelektronikai felderítési forrásokból származó információs igényeknek is.[15]

A magyar katonai rádióelektronikai felderítés szakmailag felkészült személyi állományával, a célirányos, feladatorientált - sokszor a *„Hivatal”* saját műszaki fejlesztési bázisán alapuló - szaktechnikai fejlesztéseknek, a célirányosan kialakított NATO- és kétoldalú partnerkapcsolatoknak, valamint a hazai (*„Hivatalon”* belüli és társszolgálati) együttműködésnek köszönhetően képes volt megfelelni az új kihívásoknak. Reálidejű információival érdemben hozzá tudott járulni a *„Hivatal”* jelentő-képességéhez, a HM HVK és a MH hadműveleti tervezéséhez, ezzel együtt hazánk és szövetségeseink biztonságához.

Katonai hírszerzés és tudomány

A *„Hivatal”* alaptevékenységét támogató területek közül is kiemelkedő jelentőségű volt a tudományos munka. A rendszerváltozást követő időszakban a tudományos munkát a Magyar Honvédség Vezérkar KFH-nak a Tudományos Tanácsa szervezte és koordinálta. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló, 1995. évi törvény elfogadását követően megalakult Magyar Köztársaság KFH vezetése - jogelődjeinek hagyományait követve - mindenkor kiemelt figyelmet fordított speciális és meglehetősen széleskörű tudományos ismereteket igénylő szakterületén a tudományos kutatásra és fejlesztésre. Minderre alaprendeltetése, a Magyar Köztársaság katonai biztonságának területén került sor.[16]

A *„Hivatalban”* végzett tudományos tevékenység szervezettségének és intézményesítettségének tekintetében jelentős lépés volt 2001 végén a *„Hivatal”* tudományos tanácsának újjászervezése és a tudományos tevékenység új alapokra helyezése. A tudományos tanácsban lényegében a *„Hivatal”* valamennyi szervezete képviseltette magát kitűnően felkészült szakértőkkel. A tudományos tanács a *„Hivatal”* főigazgatója által jóváhagyott középtávú és éves tervek alapján végezte a tudományos munka szervezését és koordinálását. A tudományos munkában új fejezetet és lényegében a *„külvilág”*felé egyben kaput is nyitott a honvédelmi miniszter azon intézkedése, amely a *„Hivatalt”* tudományos kutatóhellyé nyilvánította. A *„Hivatal”* évente átlagosan 18-20 kutatónak nyújtott konkrét segítséget a tudományos alkotó munkához.[17]

Rendszeressé vált a tudományos tanács gondozásában tudományos periodikánk, a *Felderítő Szemle* megjelentetése, melyet a MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága *„a hadtudományi*

doktori képzésben mértékadó" folyóiratként ismert el. A tudományos tanács által szervezett tudományos-szakmai tájékoztatók, a kiemelt kutatási témákban rendezett színvonalas konferenciák, a műszaki fejlesztést segítő kutatási programok jelentősen hozzájárultak a *„Hivatalban"* végzett szakmai tevékenység tudományos megalapozottságához. Jórészt a tudományos tanács mozgósító és rendszeres segítő munkájának is köszönhetően ugrásszerűen megnövekedett a személyi állomány köréből a Ph.D. doktori képzésben résztvevők száma. A 2007. év volt a legeredményesebb: ekkor egyidejűleg 19 fő vett részt a doktori képzésben![18]

A *„Hivatal"* tudományos tanácsa folyamatosan bekapcsolódott a Honvédelmi Minisztérium, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, valamint más katonai és polgári tudományos kutatóhelyek tudományos, illetve tudományszervezői tevékenységébe, és kutatóhelyi információs bázisával sokrétű segítséget nyújtott az egyes kutatók tevékenységéhez, illetve a fenti intézmények kutatási programjainak realizálásához.

A magyar hadműveleti és harcászati felderítés

A magyar katonai felderítés rendszerváltozás utáni története nem lenne teljes a hadműveleti harcászati felderítésben bekövetkezett változások legalább vázlatos bemutatása nélkül, jóllehet ezek a szervezetek nem a KFH szolgálati és szakmai alárendeltségében, de vele szoros együttműködésben oldották és oldják meg feladataikat.

A hadműveleti-harcászati felderítés 1990-1991-ben gyakorlatilag ugyanazzal a szervezettel, személyi állománnyal és eszközökkel folytatta az új követelmények szerinti kiképzést és felkészítést, mint a rendszerváltozást megelőző időszakban. Rendelkezésre állt az 5. Hadsereg közvetlen 34. mélységi felderítő, a 2. önálló rádiófelderítő, a 93. önálló rádiótechnikai felderítő zászlóalj (mozgósítás után), a hadtestek felderítő zászlóaljai (24., 42., 74.) és a dandárok felderítő századai. A felderítő szervezetek nem szakfeladatként, de részt vettek a szovjet csapatok kivonásának biztosításában, az elhagyott objektumok őrzésében és mentesítésében is.

A nagy erőket megmozgató harcászati gyakorlatok elmaradása miatt a kiképzés hangsúlya áttevődött a felderítő szervezetek és a törzsek kiképzésére. Az új országvédelmi koncep-

ciónak (körkörös védelem) megfelelően az 5. Hadsereg parancsnokságának felderítő törzse kidolgozta azokat az elgondolásokat, amelyek lehetővé tették a meglévő erők szükséges reagálását és szervezett tevékenységét az új körülményeknek megfelelően. Ezzel párhuzamosan megkezdődött a szervezeti átalakítás és a diszlokáció megváltoztatásának előkészítése.[19]

1991 nyarán az 5. Hadsereg parancsnoksága megkezdte a Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága szervezetre történő átalakulást. Az átszervezés alatt kitört délszláv háború ennek ellenére nem érte felkészületlenül a törzseket és csapatokat. A korábban begyakoroltaknak megfelelően a törzsek megtervezték és végrehajtották a felderítő rendszer kijelölt komponenseinek felkészítését és felvonultatását az államhatár védelmének megerősítésére, illetve a meghatározott felderítési feladatok végrehajtására.

A 42. felderítő zászlóalj Pécsre költözött és saját laktanyáját használta bázisként az államhatáron folytatott felderítő művelet időszakában. A másik bázislaktanya a kiskunfélegyházi volt, amely fogadta a 24. felderítő zászlóalj állományát és a művelet befejezéséig, 1992 nyaráig a felderítő rendszer Alföldre települt szervezeteit szolgálta ki. A 2. önálló rádiófelderítő zászlóalj a Magyar Honvédség TÁVKEI-vel együttműködve oldotta meg a rádióelektronikai felderítési feladatokat. A rádiófelderítő rendszerbe bevonásra kerültek a harcászati rádiófelderítő századok és a rádiózavaró századok felderítő képességgel rendelkező szervezeteinek bizonyos hányada is. A felderítő műveletet a bevont erők rendkívül fegyelmezetten és szakszerűen hajtották végre.

A művelet befejezését követően, 1992-ben, megtörténtek a korábban tervezett átszervezések és diszlokációs változtatási feladatok. A 42. felderítő zászlóalj Pécsen maradt, a 2. önálló rádiófelderítő zászlóalj Kiskunfélegyházára költözött és beolvadt az újonnan megalakított 5. elektronikai harc ezred állományába. Ide kerültek összevonásra a felderítő zászlóaljak rádió és rádiótechnikai felderítő századai is. A 93. önálló rádiótechnikai felderítő zászlóalj mozgósítási (M) szervezete megszűnt. Az 57. felderítő szakanyagjavító század felszámolásra került. Állománya és eszközei az 5. elektronikai harc ezredhez kerültek.

1995-1996 ismét jelentős szervezeti és személyi változásokat hozott. A megszűnő katonai kerületekkel együtt került fel-

számolásra jogutód nélkül a 42. felderítő zászlóalj. A 74. felderítő zászlóalj beolvadt a 25. gépesített lövészdandár állományába, majd röviddel ezután szintén felszámolásra került. A 3. gépesített hadtest megalakításával, annak alárendeltségébe került az egyetlen megmaradt harcászati szintű felderítő zászlóalj, a 24. felderítő zászlóalj Eger helyőrségben.

Nemcsak folyamatos képességcsökkenést kellett a felderítő rendszernek elszenvedni. Az újonnan alakult 88. légi mozgékonyságú (később gyorsreagálású) zászlóalj jelentős felderítő kapacitásokkal rendelkezett, emellett állományának jelentős hányada a 34. felderítő zászlóalj állományából került ki.

A legjelentősebb szervezeti változás, amely a teljes felderítő rendszert érintette, 1996. IX. 1-vel következett be. A Magyar Honvédség Vezérkar KFH önálló katonai nemzetbiztonsági szolgálattá történő átalakítása következtében a hadműveleti és harcászati felderítés kikerült a KFH állományából és (25 fős) csoportfőnökségként a Honvéd Vezérkar szervezeti elemévé vált. A szervezet egyúttal szakmai irányítója lett a két haderőnemi vezérkar felderítő törzseinek (G2, A2). Tevékenysége kiegészült olyan felderítési adatok gyűjtésével és feldolgozásával, melyet addig a honvéd vezérkar KFH szervezetei végeztek.

A NATO tervezési folyamat során, küszöbön álló NATO tagságunkból adódó feladataink teljesítése érdekében 1998-ban elkezdődött egy NATO kompatibilis felderítő rendszer kialakításának tervezése. A tervezés célja az volt, hogy a meglévő szervezeteket, a meglévő képességek megtartása mellett, a NATO követelményeknek megfelelő felderítő képességekkel rendelkező felderítő szervezetekké alakítsák át.[20]

1998-tól az információszerzés hatékonyabb, célorientált megvalósítása érdekében az értékelő és tájékoztató osztály kijelölt állománya a Magyar Köztársaság KFH Helyzet-értékelő és Jelentő Központjában dolgozott a csoportfőnökség részére kialakított munkahelyeken, javítva az információáramlás sebességét és a két szervezet együttműködését. Ez a munkarend 2003-ig állt fenn, amikor az átszervezés következtében a csoportfőnökség kénytelen volt ezt a munkahelyet felszámolni.

A NATO csatlakozás előkészítése során több NATO bizottság munkájában is részt vett a csoportfőnökség és a csatlakozás során kapott felderítő tiszti beosztásokat jól felkészült állománnyal töltötte fel a különböző NATO parancsnokságokon.

1999 márciusában a NATO Jugoszlávia elleni légi hadművelete során a felderítő rendszer néhány komponense aktivizálásra került. A felderítő rendszer folyamatosan gyűjtötte és értékelte a beérkező információkat, ellátta a szükséges felderítési adatokkal a katonai felső vezetést. A Kosovo Force (KFOR) békefenntartó műveletben számos felderítő tiszt kapott fontos, igaz nem szakmai beosztásokat. A 24. felderítő zászlóalj személyi állománya például több váltásban teljesített szolgálatot a Magyar Honvédség Őr- és Biztosító Zászlóalj állományában.

A Magyar Honvédség 1999-ben kezdődött stratégiai felülvizsgálatának következményeként kivonásra kerültek a felderítő rendszerből a lánctalpas harcjárművek, köztük a BRM-IK felderítő járművek is, melyek elvesztése jelentősen csökkentette a Magyar Honvédség felderítő képességét.

2000 júniusában ismét átszervezésre került sor, melynek eredményeként a Felderítő Csoportfőnökség 2001. V. 1-re az új vezérkari szervezetben mindössze az elektronikai hadviselési osztállyal és törzsosztállyal bővült ki a meglévő hadműveleti és az értékelő, valamint tájékoztató osztály mellett. A csapatok átszervezése során az 5. elektronikai harc ezred felszámolásra került, meghatározott szervezeti komponensei elektronikai harc század kötelékben beépültek a 24. felderítő zászlóalj szervezetébe. Ezzel a meglévő képességek jelentős csökkenése következett be ezen a területen is. Pozitív változás volt viszont, hogy 2001. júliusi váltással megkezdte munkáját a nápolyi NATO Déli Régió Parancsnokságon az első magyar nemzeti felderítő részleg. A Magyar Köztársaság KFH-val közösen megalakított szervezet legfontosabb feladata volt a felderítési adatok és információk cseréjének biztosítása a parancsnokság és az Magyar Honvédség között, valamint a műveleti területen működő alakulatok felderítési adatokkal történő ellátása. Emellett nagy jelentőségű volt a felderítő összeköttetés, a jelenlét a parancsnokság felderítő közösségében. A technikai fejlesztés területén is történt előrelépés. Rendszeresítésre került a HRS-7000 korszerű mélységi felderítő híradórendszer és a felderítő szervezeteknél több lépcsőben megtörtént az ejtőernyők cseréje, valamint korszerű siklóernyők beszerzése. A figyelő és felderítő műszerek közül is sikerült beszerezni néhány korszerű eszközt.

Az első kifejezetten felderítő szakmai feladatra 2002-ben került sor a KFOR kötelékében, olasz irányítással, egy felderí-

tő századdal részt vettünk Macedónia északkeleti körzetének ellenőrzésében, majd később a KFOR mögöttes harcálláspont őrzésében, kiérdemelve a vezető olasz parancsnokság szakmai elismerését.

2001-ben az Stabilization Force (SFOR) misszióban lehetőséget kaptunk az egyre fontosabbá váló harcászati hírszerzésre (HUMINT) történő felkészítésre és a feladatok nemzetközi körülmények között történő végrehajtására. Az Egyesült Államok által vezetett szövetséges felderítő zászlóaljban (AMIB) fél éves váltással két tiszt, illetve tiszthelyettes kapott képzési lehetőséget, majd beosztást. Az itt szerzett tapasztalatok a későbbiekben nagymértékben segítették a saját harcászati hírszerző század megalakítását és kiképzését.[21]

A *„Csoportfőnökség"* a korábban kialakított nemzetközi kapcsolatait tovább fejlesztette. Ezek a kapcsolatok nem merültek ki a csoportfőnökök éves találkozóival, hanem közösen végrehajtott kiképzési rendezvényeket is jelentettek, melyek közül a Szlovéniában végrehajtott hegyi kiképzés, a magyar-román közös felderítő kiképzés segített fokozni a saját személyi állomány képzettségét és erősítette a felderítő alakulatok, valamint a részt vevő nemzetközi állomány közötti szakmai kapcsolatokat.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel több éven keresztül közösen került megrendezésre az osztrák tiszti hallgatók ejtőernyős kiképzése. Ennek viszonzásaként az osztrák fél téli hegyi kiképzést biztosított a kiválasztott állománynak alpesi körülmények között.

A szövetséges erők iraki hadműveleteinek befejezését követően, a Magyar Honvédség részvételét az Iraki Szabadság műveletben jelentős felderítő erők támogatták. A szállító zászlóalj S2 részleg mellett kiküldésre került a nemzeti felderítő részleg (NIC) és a nemzetközi törzsekben is a művelet Magyar Honvédség részéről történő befejezéséig dolgoztak magyar felderítő tisztek.[22] A végrehajtó állományban - elsősorban a biztosító században - számos felderítő katona teljesített szolgálatot.

2003. VII. 1-étől kezdődően ismét átszervezésre került sor. A felderítő csoportfőnökség létszáma ismét 25 főre csökkent. Az átszervezés következtében csökkent az elektronikai hadviselési osztály létszáma. A hadműveleti osztályt az értékelő és tájékoztató osztállyal összevonták. A haderőfejlesztés keretében főként a műveleti területen tevékenykedő erők felderítő ké-

pességét kívánták javítani a harcászati hírszerző és pilóta nélküli repülő alegységek felállításával. A harcászati hírszerző HUMINT állomány kiválasztása és felkészítése 2004-ben megkezdődött, a pilóta nélküli repülők alkalmazásának témája azonban - költségvetési okok miatt - lekerült a napirendről. Kidolgozásra került a felderítő támogatás olyan rendszere - a rendelkezésre álló felderítő erők felhasználásával -, amely megfelelt a Magyar Honvédség ambíció szintjének és a NATO tervezési követelményeinek is. A 2005 márciusában végrehajtott újabb átszervezés megszüntette a Honvéd Vezérkar Felderítő Csoportfőnökségét. A felderítés irányítása öt főből álló osztály szintű szervezetre maradt, amelynek a személyi állománya a Honvédelmi Minisztérium Hadműveleti és Kiképzési Főosztály kötelékébe tartozott.

A 24. felderítő zászlóalj önállósága megszűnt és a szervezet az 5. Bocskai István lövészdandár alárendeltségébe került. A 34. mélységi felderítő zászlóalj átalakult különleges zászlóaljjá és kikerült a felderítő rendszerből. A 25. gépesített lövészdandár felderítő szervezetei is megszűntek. Technikai fejlesztésként 2009-ben a 24. felderítő zászlóalj állományába közeli hatótávolságú pilóta nélküli felderítő rendszer került szervezésre. Az elektronikai harc eszközeinek korszerűsítése kapcsán a távirányítású robbanóeszközök hatástalanítására mobil zavaróeszközök kerültek beszerzésre és rendszeresítésre.

2007-től az afganisztáni misszió felderítő támogatása jelentette a legfontosabb felderítési feladatot. A műveleti területen egy harcászati hírszerző HUMINT csoport, egy pilóta nélküli felderítő raj és egy mobil rádiófelderítő állomás került alkalmazásra. Ezen felül a német vezetésű többnemzetiségű dandár felderítő főnöki beosztását is magyar tisztek látták el. A felderítő támogatás megszervezése és végrehajtása a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokkal szoros együttműködésben történt, illetve történik jelenleg is.

2012 márciusában - a Honvéd Vezérkar korábbi struktúrájának visszaállításával - újra megalakult a Felderítő Csoportfőnökség, felderítő és technikai felderítő osztály szervezettel és 22 fő személyi állománnyal. Jelenleg is ez a szervezet végzi a hadműveleti-harcászati felderítés irányítását.

Összességében: a magyar katonai felderítés/hírszerzés szervezete rendszerváltozás utáni történetének legfőbb jellemzője és egyben legnagyobb értéke is, hogy képességei intenzív fejlesz-

tésével, valamint fő erőkifejtésének szükségszerű áthelyezésével folyamatosan képes volt alkalmazkodni a biztonsági környezet változásaihoz és az ország aktuális státusából adódó követelményekhez. Gyorsan és hatékonyan integrálódott a NATO és az EU katonai hírszerző szervezeteibe. A folyamatosan nehezedő körülmények ellenére is magas szinten végezte az állami és a katonai vezetés, a haderő, szövetségeseink, valamint a bel- és külföldi együttműködő partnerek információs igényeinek kielégítését.

Szervezetnevek rövidítései:

A2	=	A Légierő felderítő szervezete
AMIB	=	Allied Military Intelligence Batallion (Egyesített Katonai Hírszerző Zászlóalj)
„Csoportfőnökség”	=	Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnökség
EU	=	Európai Unió
EU MS	=	European Military Staff (Európai Unió Katonai Törzs)
G2	=	A Szárazföldi erő felderítő szervezete
„Hivatal”	=	A katonai hírszerzés többször módosított szervezeteinek gyűjtőelnevezése
HUMINT	=	Human Intelligence (Emberi erővel folytatott hírszerzés)
KFH	=	Katonai Felderítő Hivatal
KFOR	=	Kosovo Force (Koszovói Erő)
KNBSZ	=	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
M	=	Mozgósítási
MK	=	Magyar Köztársaság
MNVK	=	Magyar Néphadsereg Vezérkar
NATO	=	North Atlantic Treaty Organisation (Észak-atlanti Szerződés Szervezete)
NIC	=	National Intelligence Cell (Nemzeti Hírszerző Részleg)
REFIG	=	Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóság
SFOR	=	Stabilization Force (Stabilizációs Erő)
SIGINT	=	Signal Intelligence (Jel felderítés, Rádióelektronikai Felderítés)
TÁVKEI	=	Távközlési Ellenőrző és Kutató Intézet
VK	=	Vezérkar
VSZ	=	Varsói Szerződés

Jegyzetek:

1 TÓTH: 170-17I.p.

2 MAGYAR: 14-16.p.

3 1990/X.tv.

4 1995/CXXV.tv.

5 MAGYAR - GULÁYS: 163.p.

6 1995/CXXV.tv. 13.§. 2.bek.

7 MAGYAR - GULÁYS: 165.p.

8 Loc.cit. 169.p.

9 Loc.cit. 166.p.

10 BALI: 95.p.

11 Loc.cit. 96.p.

12 A 11 bezárásra ítélt attaséhivatal Szófiában, Ottawában, Tallinban, Oslóban, Koppenhágában, Hágában, Madridban, Lisszabonban, Prágában, Pozsonyban és Ljubljanában működött.

Magyar attaséhivatal működött a továbbiakban is: Algírban, Ankarában, Athénban, Belgrádban, Berlinben, Bécsben, Brüszelben, Bukarestben, Új-Delhiben, Iszlámábádban, Kairóban, Kijevben, Londonban, Moszkvában, Párizsban, Pekingben, Rómában, Stockholmban, Szarajevóban, Tel-Avivban, Tiranában, Varsóban, Washingtonban és Zágrábban.

A Magyar Köztársaság katonai attasé szolgálata átakkreditálással volt jelen: Belgrádból Podgoricában, Berlinből Koppenhágában, Bécsből Bernben és Ljubljanában, Brüszelből Hágában és Luxemburgban, Londonból Dublinban, Párizsból Liszabonban, Pekingből Szöulban, Rómából Madridban, Stockholmból Oslóban és Helsinkiben, Varsóból Prágában, illetve Washingtonból Ottawában.

A hazai bázisról működtetett Déli Regionális attasé képviselte hazánkat Nicosiában, Szkopjéban, Szófiában és Pozsonyban, az Északi Regionális Attasé pedig Tallinban, Rigában és Vilniusban.

Attasé helyettesek dolgoztak Belgrádban, Berlinben, Kijevben, Moszkvában és Washingtonban.

Loc.cit. 96.p.

13 A 2008-as helyzethez képest be kellett zárni a Brüsszelben működő hivatalt és az új információigényeknek megfelelően új hivatal került megnyitásra Nairobiban. Az átakkreditálás területén pedig az alábbi változások történtek: Iszlámábádból Kabulba, Kijevből Kisinyovba és Tbiliszibe, Moszkvából Minszkbe és Jerevánba, Varsóból Tallinba, Rigába és Vilniusba, a hazai bázisról működtetett Északi Regionális Attasé kapta Hágát, Brüsszelt, Luxemburgot és Prágát.

14 PÁSZKA: A katonai rádióelektronikai felderítés változásai az elmúlt másfél évtizedben. 113.p.

15 PÁSZKA: Haza, tudás, becsület - a jubileum kötelez. 7.p.

16 TÖMÖSVÁRY: 5.p.

17 74/2002.HM.int.

18 TÖMÖSVÁRY: 12.p.

19 CSEPREGI - HALÁSZ: 150.p.

20 Loc.cit. 154.p.

21 FUCSKU: 119.p.

22 HALÁSZ: 80-81.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

TANULMÁNYOK

BALI	BALI József: Katonadiplomáciai tevékenységünk a jelenben. In VASS Jenő (szerk.): *Fejezetek az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés történetéből 1918-2008*. Budapest, 2009, Felderítők Társasága. 93-97.p. HU-ISBN szám nélküli, a Felderítők Társaságának úgynevezett belső kiadványa.
CSEPREGI - HALÁSZ	CSEPREGI László - HALÁSZ István: A magyar harcászati-hadműveleti felderítés napjainkban 1990-2008. *Felderítő Szemle,* VII.évf. (2008) 6.sz. 150-161.p. (november) HU-ISSN 1586-242X. A magyar katonai hírszerzés és felderítés alapítása 2008. évi - 90 éves - évfordulójának emlékszáma.
FUCSKU	FUCSKU Sándor: A hadműveleti-harcászati felderítésben bekövetkezett változások a Magyar Köztársaság NATO- és EU-tagsága kapcsán. In VASS Jenő (szerk.): *Fejezetek az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés történetéből 1918-2008.* Budapest, 2009, Felderítők Társasága. 118-121.p. HU-ISBN szám nélküli, a Felderítők Társaságának úgynevezett belső kiadványa.
HALÁSZ	HALÁSZ István: A harcászati felderítés helye és szerepe a válságkezelő műveletekben. *Felderítő Szemle,* II.évf. (2003) 4.sz. 78-81.p. HU-ISSN 1586-242X.
MAGYAR	MAGYAR Balázs: A magyar katonai hírszerzés tevékenységének fő irányai és jellemzői a Varsói Szerződés időszakában. *Hadtudományi Szemle,* VII.évf. (2008) 2.sz. 14-19.p. HU-ISSN 2060-0437.
MAGYAR - GULYÁS	MAGYAR István - GULYÁS József: A magyar katonai hírszerzés jelene 1990-2008. *Felderítő Szemle,* VII.évf. (2008) 6.sz. (november) 162-169.p. HU-ISSN 1588-242X. A magyar katonai hírszerzés és felderítés alapítása 2008. évi - 90 éves - évfordulójának emlékszáma.
PÁSZKA: Haza, tudás, becsület - a jubileum kötelez.	PÁSZKA Tibor: Haza, tudás, becsület - a jubileum kötelez. Felderítő Szemle, VI.évf. (2007) 6.sz. 7-12.p. (július) HU-ISSN 1588-242X. A magyar katonai rádióelektronikai felderítés létrejöttének 2007. évi - 60 éves - évfordulójának emlékszáma.
PÁSZKA Tibor: A katonai rádióelektronikai felderítés változásai az elmúlt másfél évtizedben.	PÁSZKA Tibor: A katonai rádióelektronikai felderítés változásai az elmúlt másfél évtizedben. In VASS Jenő (szerk.): *Fejezetek az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés történetéből 1918-2008.* Budapest, 2009, Felderítők Társasága. 112-117.p. HU-ISBN szám nélküli, a Felderítők Társaságának úgynevezett belső kiadványa.

TÓTH — TÓTH András: Paradigmaváltás a magyar hadászati felderítésben. *Felderítő Szemle,* VII.évf. (2008) 6.sz. (november) 185-189.p. HU-ISSN 1588-242X. A magyar katonai hírszerzés és felderítés alapítása 2008. évi - 90 éves - évfordulójának emlékszáma.

TÖMÖSVÁRY — TÖMÖSVÁRY Zsigmond: A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa. *Felderítő Szemle*, VI.évf. (2007) 1.sz. 5-14.p. (március) HU-ISSN 1588-242X.

JOGSZABÁLYOK

1990/X.tv. — 1990/X.tv. A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról.

1995/CXXV.tv. — 1995/CXXV.tv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

74/2002.HM.hat. — 74/2002.HM.hat. a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal tudományos kutatóhellyé minősítéséről.

REGÉNYI Kund

Alkotmányvédelmi Hivatal mint modern nemzetbiztonsági szolgálat.

A rövid tájékoztató összeállítása során azt az eljárásmódot választottam, hogy az Alkotmányvédelmi Hivatal (rövidítve és a továbbiakban AH) viszonylag széles körben ismert működési sajátosságait a modernség szempontjából vizsgálom, illetve mutatom be, egyes, fontossági szempontoknak megfelelően kiválasztott mozzanatok köré csoportosítva.

Törvényi szabályozás

A nemzetbiztonsági szolgálatok működésének törvényi szinten, azaz parlament által elfogadott, mindenki számára megismerhető, a jogszabályi hierarchia csúcsán lévő jogszabályban való szabályozása napjainkban természetesnek, sőt magától értetődőnek tűnik, azonban szem előtt kell tartani, hogy a jelenlegi állapot igen hosszú történelmi fejlődés eredménye. A demokrácia szülőhazájának tekinthető Egyesült Királyságban - mely a leghosszabb idő óta folyamatosan működő nemzetbiztonsági szolgálattal is rendelkezik - például csak a múlt század nyolcvanas éveiben került sor a tevékenység és annak végzésére hivatott szervezetek működésének törvényi szintű szabályozására.

Természetesen a magyar szabályozásnak más előképei is voltak, egyfelől az autochton magyar fejlődésben a nemzetbiztonsági szolgálatok működését alacsonyabb szintű jogszabályokkal szabályozták, melyek gyakran titkos minősítésűek voltak. A nemzetközi trendeket vizsgálva elmondható, hogy az úttörő szerepet az Egyesült Államok nemzetbiztonsági törvénye játszotta. Újabb mozzanatként említhető - már csak a Magyarországra gyakorolt hatása miatt is - a Német Szövetségi Köztársaság, illetve tartományai alkotmányvédelmi törvénykezése. Ezekben számos, a mai magyar gyakorlatot meghatározó mozzanat (pl.: a rendőri és a nemzetbiztonsági szolgálati jelleg és szervezet következetes elválasztása) is megtalálható. Következő fázisként a kelet- közép- európai (és a dél-afrikai) rendszerváltások említhetők, melyek során általánosnak mondható, hogy a korábbi, diktatórikus, antidemokratikus rezsimek titkos szolgálatainak helyére az állam és a nemzet egészének érdekeit védő és szolgáló nemzetbiztonsági szolgálatok léptek, melyek működését törvény szabályozza.[1]

A rendszerváltás Magyarországán tehát kézzel fogható igényként jelentkezett az új nemzetbiztonsági szolgálatok alapítása, tevékenységük törvényi szabályozása. Utóbbira, egy átmeneti időszakot követően -, melynek során az információgyűjtés egyes mozzanatainak engedélyezési rendjét törvényben szabályozták[2] - 1995-ben került sor.[3] Elmondható, hogy ezen szolgálatok létét, tevékenységét és működését rendkívül átfogóan - talán kissé túlzott mértékű nyíltsággal - bemutató szabályozás született. Az úgynevezett 2/3-os csoportba sorolt törvény napjainkig meghatározza a nemzetbiztonsági jellegű szervezetek működését, biztosítva a kellő stabilitást, ugyanakkor alkalmas a társadalmi politikai környezetben bekövetkezett változások követésére is (pl.: a kormányzati irányítás rendjében és az egyes szervezetek tevékenységében bekövetkezett változások).[4]

Külső ellenőrzés

A titkos információgyűjtésre feljogosított nemzetbiztonsági szervezetek sohasem tevékenykedtek légüres térben, azokat a politika mindig is szoros ellenőrzés alatt tartotta, azonban ez az ellenőrzés informális jellegű volt, szóbeli utasításokon és hagyományokon alapult, az ellenőrzésre, irányításra jogosultak köre pedig rendkívül szűk volt, az csak néhány személyre terjedt ki.

Az AH és a magyar nemzetbiztonsági közösség[5] ellenőrzése ehelyett intézményesült és széleskörű. Az ellenőrzés egyben pedig része a fékek és ellensúlyok rendszerének, és nem csak egyes személyekre, hanem testületekre vonatkozik, átível valamennyi hatalmi ágon.

A szolgálat működését a mindennapokban leginkább érzékelhető módon a kormányzati irányítás és ellenőrzés határozza meg. Ennek módja 2010-ben jelentősen megváltozott. A rendszerváltás után a túlzott hatalomkoncentrációtól való félelem volt a meghatározó szempont, ennek megfelelően a szervezetek irányítását külön tárca nélküli miniszter vagy államtitkár látta el, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi törvény tételesen tiltotta azt, hogy a belügyminiszter lássa el e szolgálatok irányítását.[6] 2010-ben viszont a hatékony munkavégzés szempontjai kerültek előtérbe, és az említett törvény módosítását is lehetővé tették a parlamenti erőviszonyok, így a szolgálatok irányítását a Belügyminisztérium látja el.[7]

A törvényhozó hatalom szintén részt vesz a szervezet mű-

ködésének ellenőrzésében ennek legfontosabb szervezete az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága[8], mely rendszeres, illetve ad hoc tájékoztatók révén folyamatosan tájékozódik a nemzetbiztonsági szervezetek működéséről. A törvényhozó hatalom által végzett ellenőrzésekhez sorolható az országgyűlési biztosok tevékenységének nemzetbiztonságot érintő szegmense is.

A végrehajtó hatalom bizonyos szervezetei is ellenőrzik az Alkotmányvédelmi Hivatalt. Újszerűsége miatt első helyen említendő a 2010-ben felállított Nemzeti Védelmi Szolgálat, mely a Belügyminisztérium irányításával tevékenykedik ellátva szinte valamennyi rendvédelmi testület bűnmegelőzési célú védelmét.[9] Emlékezetes, hogy korábban ezt a feladatot egyes szolgálatok saját belbiztonsági részlegei látták el, azonban a központosított bűnmegelőzésnek is vannak előzményei az 1990 és 1995 közötti gyakorlatban. Újabb kitüntetett helyzetben levő állami szervezetként a Nemzeti Biztonsági Felügyelet említhető, mely a szolgálatok titokvédelmével, iratkezelési gyakorlatával stb. kapcsolatban látja el ellenőrzési jogkörét.[10]

A harmadik hatalom, a bírói hatalom ellenőrzési tevékenysége sajátos módon a titkos információgyűjtés bizonyos, az állampolgárok információs önrendelkezését leginkább sértő eszközeinek és módszereinek engedélyezése révén valósul meg.[11] Ehelyütt érdemes rámutatni, hogy a human intelligence eszköztárának működését a jogalkotó általános törvényi felhatalmazás alapján a nemzetbiztonsági szervezetek saját hatáskörébe utalta.[12] Az információs önrendelkezést sértő egyéb módszerek alkalmazására (pl.: levél, telefon ellenőrzése, lakásnak minősülő helységek lehallgatása, stb.) külső, azaz a nemzetbiztonsági szervezetektől elkülönülő szervezet által végzett engedélyezést követően, meghatározott ideig, és konkrét cél elérése érdekében van mód.

A klasszikus hatalmi ágak mellett a legfiatalabb hatalmi ág, az ellenőrzés, melynek a szervezetei is részt vesznek a hivatal működésének ellenőrzésében, ehelyütt elég az Állami Számvevőszék ellenőrzési jogosultságára utalnunk.[13]

Hatósági jogkörök hiánya

Mint a törvényi szabályozás fejlődésének bemutatása során érintettük, az AH nem rendelkezik úgynevezett hatósági jogosítványokkal, azaz nem hozhat az állampolgárok életét és javait közvetlenül érintő döntéseket.[14] Bizonyos, rendkívül ritka kivé-

teleket leszámítva nem korlátozhatja az állampolgárok személyi szabadságát. Tevékenysége kihívások, fenyegetések és veszélyek azonosítására és felderítésére irányul, nem pedig konkrét bűncselekmények felderítésére.

Ez a néhány alapvető sajátosság döntően meghatározza az információgyűjtés és -hasznosítás gyakorlatát. Ehelyütt hangsúlyozhatjuk, hogy a titkos kapcsolati pozíciók létesítésének folyamatából hiányoznak az úgynevezett vizsgálati szak által természetesen adódó lehetőségek, mely tény módszertanilag igen jelentős eltérés a rendszerváltást megelőző időszak gyakorlatához képest.

Az információk hasznosítását érintve leszögezhetjük, hogy a keletkezett ismeretek alapján viszonylag ritkán kerül sor büntetőeljárás kezdeményezésére. (Szakmai zsargonnal élve: ritka a realizálás büntetőeljárásban.) A törvényben meghatározott elhárítási feladatokat a hivatal egyéb módon, pl.: kormányzati tájékoztatás révén látja el. A kialakult gyakorlat igazodik a lényegében már a múlt század hatvanas éveire visszavezethető hagyományokhoz, és lehetővé teszi a műveleti erők, eszközök és módszerek alkalmazásának konspirált kezelését. Ugyanakkor azonban hiányzik a büntető eljárások révén elérhető elrettentő hatás a közvélemény egészére vonatkozóan. Ez az ellentmondás a jövőben a rendőrséggel, illetve más rendvédelmi szervezetekkel kialakítandó szorosabb együttműködés révén oldható fel.

Tevékenység

Az AH felderítő és elhárító tevékenységét a törvényben, illetve annak alapján készített kormányzati feladat-meghatározásban a kihívások, veszélyek és fenyegetések vonatkozásában folytatja. E tevékenysége tehát nagyon is körülhatárolt, semmiképpen sem eredményezheti a lakosság széles köreinek kiterjedt és öncélú megfigyelését.

A törvényben nevesített kihívásokat[15] jellemezve elmondható, hogy azok emberi eredetűek és leplezett jellegűek. (Kissé ironikus példával élve: illegális migránsokkal, embercsempészekkel a hivatal soha nem találkozik, új hazát kereső menekültekkel néha igen.) A leplezett jelleg miatt a felderítésben megkerülhetetlen a titkos információgyűjtés eszköztárának alkalmazása. A kihívásokat csoportosítva megállapítható, hogy azok lehetnek állami eredetűek, ilyen az ellenérdekelt hírszerző tevékenység, amely érintheti az állami működés alapelveit - mint a szoro-

sabb értelemben vett alkotmányvédelem -, illetve fenyegetheti az állam és a nemzet létének alapját képező gazdaság, ezen belül a felértékelődött pénzügyi- pénzpiaci szektor működését.

A kihívások következő csoportja nem köthető államokhoz, ezeket transznacionális vagy új típusú kihívásokként emlegethetjük. Ezek között nevesíthető az illegális migráció, illetve a szervezet bűnözés tevékenységének felderítése és elhárítása. E területet érinti az AH működésével összefüggő egyik legjelentősebb változás is: a terrorfelderítő feladatrendszer egészét a 2010-ben felállított Terrorelhárítási Központ vette át.[16]

Értékelés, elemzés és tájékoztatás

Mint valamennyi modern nemzetbiztonsági szolgálat, így az AH esetében is igen jelentős és egyre fontosabb az értékelő, elemző és tájékoztató tevékenység, melyben a kormányzat tájékoztatása játssza a meghatározó szerepet. A kormányzati tájékoztatás történhet időszakos, rendszeres vagy alkalomhoz, konkrét feladat meghatározáshoz kötődően, ad hoc jelleggel.

A megnövekedett kormányzati igényeknek a szakterület állandó és meglehetősen alacsony létszámmal tesz eleget. Működésében ezért meghatározó a hatékonyság és a kreativitás igénye. Hasonlóképpen megkerülhetetlen, modern sajátosság az információszerzésben a technika adta lehetősége mind szélesebb körű kihasználása. A szakterület munkájában bevett gyakorlattá vált a különböző relációelemző szoftverek használata. Valódi, minőségi előrelépést azonban az intelligens kereső motorok alkalmazása jelentett.

Nyílt forrású információgyűjtés

A nemzetbiztonsági szervezet tevékenysége nem feltétlenül és nem minden esetben jár az információs önrendelkezési jogok megsértésével.[17] A nemzetbiztonsági munkában, elsősorban költséghatékonyság okán, hosszú múltra tekint vissza az állampolgárok által nyíltan (mélységbe menően és önként) közzétett ismeretek tervszerű és rendszerelvű gyűjtése és felhasználása. Hangsúlyozni kell, hogy a nyílt forrású információgyűjtés során a nemzetbiztonsági szolgálatokat az egyes állampolgárokhoz képest különleges jogosultságok nem illetik meg, speciális lehetőségekkel nem rendelkeznek. A nyílt forrású (*„open source”*) információk felhasználása törvényi kötelesség is.

A módszer jelentőségének ugrásszerű növekedése természetesen az internet robbanásszerű elterjedésével járt és jár együtt. Mára a nyílt forrású információgyűjtés nemcsak a tájékoztató munkának képezi megkerülhetetlen alapjait, hanem konkrét műveleti intézkedések első fázisát, lépcsőjét is képezi, sőt, terjedőben van a szerepe bizonyos potenciálisan kockázatot hordozó események előrejelzésében is.

Nemzetközi együttműködés

Jóllehet a nemzetbiztonsági munka az egyes államok szuverenitásának, önrendelkezésének legbelsőbb köréhez tartozik, az állami szuverenitás elengedhetetlen kellékének tekinthető, a nemzetközi együttműködés nélkül napjainkban ez a tevékenység sem gyakorolható a siker reményében.

Visszatekintve a történelmi előzményekre megállapítható, hogy korábban az együttműködés meglehetősen egyirányú volt, másként fogalmazva, egy konkrét partner (*„szövetséges”*, *„nagytestvér”*) igényeinek egyoldalú kiszolgálását jelentette, viszonzásra az alárendelt partner nem, vagy csak alig számíthatott.[18]

Napjainkra az együttműködésben meghatározó az egyenrangúság és a kölcsönösség. Hasonlóképpen - igazodva az integrációs folyamatokhoz - egyre fokozódó mértékben teret nyernek a több partner szervezetszerű együttműködésére és információcseréjére épülő multilaterális együttműködési fórumok. Emellett természetesen tovább folytatódnak a különböző kétoldalú bilaterális együttműködések is.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az AH nemzetközi együttműködésében a kölcsönös előnyök biztosításával kizárólag az össznemzeti érdeket tartja szem előtt.

Összegzés, kitekintés

Amennyiben az AH-t mint korszerű keretek között működő nemzetbiztonsági szervezet tevékenységét a modernitás szempontjából értékeljük, úgy az alábbi - szándékosan kissé provokatív - megállapításokat tehetjük.

A szakmai munka elvégzésére fokozódó társadalmi és állami figyelem mellett kerül sor, annak során újabb és újabb - eddig nem, vagy csak alig érzékelt - szempontoknak kell eleget tenni úgy, hogy a szakmai munka hozadéka, annak mennyisége és minősége iránti elvárások is egyre fokozódtak. Mindez folyamatos

alkalmazkodást, előre gondolkozást követel a szervezet munkatársaitól. Elmondható tehát, hogy *a szakmai munka összességében nehezebb lett*.

Az új körülmények között a felderítő és elhárító munka elvégzésének konkrét részletei, konspiráltságának megőrzése egyre inkább előtérbe helyez olyan megoldásokat, melyek korábban inkább a külső hírszerzés tevékenységében fordultak elő. Az elhárítás és a hírszerzés között korábban hangsúlyozott markáns különbségek errodálódni látszanak, *az elhárítás tevékenysége módszertanilag egyre közelebb kerül a hírszerzés teendőihez*.

Jegyzetek:

1 DEZSŐ - HAJAS

2 1991/X.tv.

3 1995/CXXV.tv.

4 Ezek közül a legfontosabb az Alkotmányvédelmi Hivatal belügyminisztériumi irányítás alá helyezése, illetve a Terrorelhárítási Központ felállítása.

5 Nemzetbiztonsági közösség = a magyar állam azon szervezetei, amelyek a magyar nemzet és a magyar állam biztonsága érdekében törvényi felhatalmazás alapján a titkos és nylt adatgyűjtést végzik, az adatok tárolását, rendszerezését és kiértékelését megvalósítják, továbbá - az idegen haderő támadásának a kivételével - a magyar állam és nemzet ellen irányuló tevékenység feltárására, illetve a lehetőségek és igények szerinti megakadályozására hivatottak.

6 1995/CXXV.tv. : op.cit.

7 2010/XLII.tv.

8 1995/CXXV.tv. : op.cit. 14-19.§.

9 293/2010. (XII.22.) korm.r.

10 2009/CLV.tv.

11 1995/CXXV.tv. : op.cit. 58.§.

12 Loc.cit. 54.§. c.

13 2011/LXVI.tv.

14 1995/CXXV.tv. : op.cit. 31-32.§.

15 Loc.cit. 5.§. c.

16 295/2010. (XII.22.) korm.r.

17 Implicit módon erre utal a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló többször módosított törvény.
1995/CXXV.tv. 53.§. 2.bek.

18 KRAHULCSÁNY

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MNOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

DEZSŐ - HAJAS	DEZSŐ Lajos - HAJAS Gábor: *A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok.* Budapest, 1997, HVG-ORAC - Boncza. 520 p. HU-ISBN 963 82 1375 2.

JOGSZABÁLYOK

1991/X.tv.	1991/X.tv. a Magyar Köztársaság 1991. évi állami költségvetéséről és az államháztartás vitelének 1991. évi szabályairól szóló 1990. évi CIV. törvény módosításáról.
1995/CXXV.tv.	1995/CXXV.tv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
2009/CLV.tv.	2009/CLV.tv. a minősített adat védelméről.
2010/XLII.tv.	2010/XLII.tv. a Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról.
2011/LXVI.tv.	2011/LXVI.tv. az Állami Számvevőszékről.
293/2010. (XII.22.) korm.r.	293/2010. (XII.22.) korm.r. a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról.
295/2010. (XII.22.) korm.r.	295/2010. (XII.22.) korm.r. a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól.

VILÁGHÁLÓ-HIVATKOZÁSOK

KRAHULCSÁNY	KRAHULCSÁNY Zsolt: KGB és III. Főcsoportfőnökség - egy kapcsolat vége . . . (?) A szovjet és a magyar állambiztonsági együttműködés szabályozása 1989-ben. *Betekintő,* I.évf. (2007) 4.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón: http://www.betekinto.hu/2007_4_krahulcsan Letöltés ideje: 2012.XI.30.

ARADI Flórián

Rendszerváltás a polgári hírszerzésnél.

Az Információs Hivatal 1990. III. 1-jei megalakulásával teremtődött meg a lehetősége hazánkban a jogállami követelményeknek megfelelő hírszerző szolgálat létrehozásának. Az új szervezet akkor még kényszerűen - döntő részben - személyi állományában, technikai eszközeiben, alapvető infrastruktúrájában és egyéb műveleti erőiben és eszközeiben a korábbi külföldi hírszerzésre, a BM III/I. Csoportfőnökségére támaszkodott. Alapvető változás következett be azonban a működési módszerekben, az új, az ország nemzeti érdekeit szolgáló irányok kijelölésében, az államigazgatásban elfoglalt helyében és a külső parlamenti ellenőrzés megteremtésében is. Jogi értelemben a megalakuló Információs Hivatal nem volt utódja a volt BM szervezeteknek, hanem demokratikus elkötelezettségű új szervezetként kezdte meg tevékenységét. A hírszerző szolgálat átállítása az új körülményekre - az elején tapasztalható kisebb-nagyobb bizonytalanságok és zökkenők ellenére - viszonylag problémamentesen sikerült.

A hírszerzés intézményrendszere és irányítása a nyolcvanas évek elejéig-közepéig szinte teljesen megegyezett a többi állambiztonsági szervezetével. A nyolcvanas években a szervezeti felépítés a III/I. Csoportfőnökségen is a Varsói Szerződéshez való tartozást tükrözte vissza. Az 1980-ban végrehajtott átszervezés után a szervezeti keretek, minimális *„finomhangolástól”* eltekintve, gyakorlatilag a rendszerváltásig érintetlenek maradtak. Kiemelt helye és szerepe volt a III/I-1. Amerikai Osztálynak, továbbá nagyobb jelentőséggel bírt az NSZK elleni politikai, gazdasági hírszerzéssel, a Vatikánnal, a nemzetközi egyházi szervezetekkel és a NATO-val foglalkozó III/I-3. Osztály. A rendszerváltást megelőző évtizedben egyre fontosabb szerepet játszott a tudományos-műszaki és a gazdasági, gazdaságpolitikai hírszerzéssel foglalkozó III/I-5. Osztály is.[1]

A NATO központja elleni munka végzése, amelyet szovjet követelésre kellett felvenni a célok közé, kezdettől fogva vita tárgyát képezte a felettes belügyminisztériumi szervekkel. A csoportfőnökség vezetésének többsége szerint olyan kis szervezet számára, mint a magyar polgári hírszerzés, a katonai hírszerzéssel, párhuzamosan a NATO-t célobjektumként, kijelölni nem volt

reális feladat. Hasonló megfontolásból kitértek - anyagi okokra hivatkozva - a harmadik világgal foglalkozó III/I-11. Osztály feladatainak a szovjet érdekek szerinti kibővítése elől is. *„Ez a sok szempontból pragmatikus formálódás ugyanakkor nem feledtetheti azt a tényt, hogy - a titkos-szolgálatok mindenkori helyzetéből adódóan - a hírszerzés működési kereteit alapvetően a politikai vezetés, az államszocialista diktatúra igényei szabták meg”*.[2]

Magyarország külpolitikájában végbemenő fokozatos változások azonban egyre inkább eltérő feladatrendszert igényeltek. A nyolcvanas évek elejétől az akkori kormányzó párton - a Magyar Szocialista Munkáspárton - belüli véleménykülönbségek is óhatatlanul fokozatosan befolyásolták a célok hierarchiáját, illetve a feladatok végrehajtásához megválasztott eszközöket és módszereket. Bár a (kül)politika fordulatai nyomán a rendszerváltásig nem változott lényegesen a hírszerzés célországainak köre, tevékenysége egyre inkább a nem hagyományos *„területek”* irányába (pl. gazdasági, gazdaságpolitikai hírszerzés, műszaki, tudományos információszerzés, terrorizmus) folytatott felderítő munkával bővült ki.[3]

Megállapítható, hogy az Információs Hivatal megalakulása előtt működő BM III/I. Csoportfőnökség nem járult hozzá tevőlegesen a rendszerváltás folyamatához, azonban a Belügyminisztérium egykori III. Főcsoportfőnöksége többi szervezetéhez képest hamarabb vált számára világossá a magyar érdekek erőteljesebb képviseletének szükségessége. Ez a felismerés a nyolcvanas években fokozatosan kezdett teret nyerni a hírszerző csoportfőnökség akkori vezetésének gondolkodásában és cselekvésében is. Az egykori III. Főcsoportfőnökség valamennyi csoportfőnökségén jelenlévő szovjet tanácsadók részére a hírszerzésnél már nem kerültek automatikusan átadásra információk. Magyarország érdekeit közvetlenül érintő értesülések megmaradtak a hazai párt- és állami vezetés közvetlen tájékoztatására. (Az persze nem ismert, hogy a dokumentumok címzettjei köréből történt-e kiszivárogtatás az akkori *„nagy szövetségesnek”*.) A tanácsadók műveleti ügyekbe sem kaphattak - csak engedéllyel - betekintést. A nyolcvanas évek elejétől korlátozták a szovjet tanácsadók és beosztotti állomány közötti közvetlen kapcsolattartást. Kizárólag a csoportfőnökség osztály- és ennél magasabb beosztású vezetői adhattak tájékoztatást a

a szovjeteknek, míg korábban közvetlenül is megkeresheték az egyes munkatársakat.[4] A tudományos-technikai területen megszerzett, a magyar gazdaság által is hasznosítható ismeretek sem kerültek automatikusan átadásra. Az akkori személyi állomány meghatározó többségénél kedvező fogadtatásra találtak a jelzett intézkedések, mert a mindennapi munkában a szovjet tanácsadókról szerzett tapasztalatok alapvetően kedvezőtlenek voltak. A magyar hírszerzést és munkatársait alárendeltként kezelő, parancsolgató stílusuk kevesek szimpátiáját nyerte el.

Negatív megítélésükhöz hozzájárult, hogy rendkívül népszerűtlenek voltak az egykori Szovjetunióban megtartott fél éves, egy éves szakmai továbbképzések is. A részvételre kötelezettekben nem hagyott jó benyomást - néhány érdekesebb szakmai előadást kivéve - a bánásmód, a tanfolyamon oktatott tantárgyak ideológiailag meghatározott, a valóság tényeit figyelmen kívül hagyó tematikája sem. A tanfolyam miatti hosszabb távollét pedig sokaknál családi problémát is előidézett. Különösen egy-egy nyugat-európai külszolgálat után tűnt még nagyobbnak a kontraszt a *„reálisan létező szocializmus”* és a polgári demokráciák között. A személyi állomány körében ezért, különösen a nyolcvanas években, egyre gyakoribbá vált a moszkvai továbbképzések előli különböző indokkal történő kitérés.

A Varsói Szerződés többi hírszerző szervezetével ekkor már a kapcsolatot - miként a többi magyar állambiztonsági szervezet esetében is - erősen befolyásolta az együttműködő szervezetek országaiban meglévő társadalmi, politikai viszonyok egyre inkább növekvő különbözősége.[5] 1987-ben a szovjet állambiztonsági szervezet, a KGB sürgetése ellenére sem kötelezte el a BM III/I. csoportfőnökség magát az úgynevezett *„baráti országok”* állambiztonsági szervezeteivel folytatandó szorosabb együttműködés mellett.

1989-ben pedig sor került a szovjet tanácsadók visszatelepítésére a budapesti nagykövetségük épületébe. A csoportfőnökség akkori vezetése elzárkózott a lejáró együttműködési megállapodás megújításától a szovjet partnerrel, a demokratikus választások utáni újonnan választott kormány felhatalmazásától téve függővé a további kapcsolatok formáját és tartalmát.[6] 1989 októberében a hírszerzés vezetése véleményezte a szovjet féllel kötendő állambiztonsági együttműködési megállapodás tervezetét. A tervezett egyezményről megállapították, hogy sem formáját,

sem tartalmát tekintve nem felel meg a magyar fél érdekeinek. Nem tükrözte a Magyarországon végbement politikai, állami, társadalmi, intézményi változásokat és nem vette figyelembe a közeljövőben várható hasonló jellegű folyamatokat. (Többpártrendszerű politikai struktúra, koalíciós kormány, az állami szervezetek társadalmi ellenőrzöttsége.)[7] Alapvetően kétoldalú, a szerződő felek kormányainak egyeztetett külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai érdekeivel összhangban álló megállapodás megkötését javasolták. A jövőbeni együttműködést a célok, és *„irányok"* egyeztetésével, a kölcsönös és egyenrangú információcsere alapján látták elképzelhetőnek, valamint hangsúlyozták a nemzeti szuverenitást és az ország nemzetközi presztizsének fontosságát is.[8] 1989 decemberében a csoportfőnökség vezetése ismételten úgy foglalt állást, hogy bármiféle egyezmény megkötése *„a politikai, államapparátusi, belügyi-szakszolgálati struktúrában történő változásokat megelőzve időszerűtlen és indokolatlan"*.[9]

Az új szakmai felfogás számára az első komoly próbatételt a nyolcvanas évek végén lezajlott romániai események jelentették. A CEAUSESCU-rendszer a nemzetiségek elnyomásával, az erdélyi magyarlakta településeken végrehajtott és végrehajtani szándékozott célzott falurombolással óriási felháborodást váltott ki Európában, de főként, érintettsége miatt, Magyarországon. A két ország között kialakult konfliktust a két pártvezetés 1988. VIII. 28-i aradi személyes találkozója sem tudta rendezni. A magyar tárgyalófél felkészítése nem valósult meg kielégítően, így a kudarc magyar részről még inkább érzékelhető volt. Egyre világosabbá vált, hogy a magyar politika nem térhet ki a *„proletár internacionalizmus"* ürügyén a trianoni békediktátum következtében a szomszédos országokban rekedt magyar kisebbségek érdekeinek képviselete elől. Mivel a román politikára a nemzeti kisebbségek ügyében nem sikerült semmilyen befolyást gyakorolni, ezért megnőtt az útiokmány és engedély nélkül Magyarországra érkező romániai magyar menekültek száma, akik 1989 márciusában már 14 003 főt tettek ki.[10] Magyarországnak ezután nem maradt más választása, mint 1989. III. 14-én csatlakozni az 1951-es genfi menekültügyi egyezményhez, amelyet augusztus 30-án a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi ja-

nuár hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1989. évi törvényerejű rendelettel hirdettek ki.[11] A magyar állambiztonsági szervezeteknek ennek következményeként addig korábban nem tapasztalt szakmai kihívással kellett szembesülniük.

Az 1980-as évek végére a hírszerzés vezetésében egyre inkább megérett a felismerés, hogy a szocialista rendszer sem politikai, sem gazdasági szempontból nem tartható fenn. A volt BM III/I. Csoportfőnökség keretén belül megindult a nemzeti érdekeknek megfelelő tevékenység szervezeti kereteinek fokozatos megteremtése.[12]

Az akkori fiatalabb vezetők - dr. KOCSIS Kálmánnal az élen - felismerték, hogy a várható politikai változások az ország nemzetközi kapcsolataira is jelentősen kihatnak. 1988. XII. 9-én BOGYE János rendőr altábornagy, csoportfőnök részére készítettek a hírszerzés feladatainak, szervezetének újragondolására vonatkozó javaslatot. Eszerint a legfontosabb feladat a vezetés, a népgazdaság és nemzetbiztonság információs igényeinek kielégítése, a *„Magyarországgal kapcsolatos külső folyamatok pozitív befolyásolása. Ezen belül nagyobb súlyt kell fektetni a gazdaságpolitikai információk (ideértve a kereskedelempolitikai és pénzügyi értesüléseket) megszerzésére”*. Az Egyesült Államokra nem mint fő ellenségre, hanem mint az egyik szuperhatalomra kell tekinteni, ugyanakkor a NATO helyett Nyugat-Európára kell koncentrálni, míg Kínának *„nem mint ideológia ellenfél, de mint szuperhatalom”* a hírszerzés fókuszában kell maradnia. Izraelt - a javaslat szerint - úgy kell kezelni, mint egyet a közel-keleti országok közül. Az új feladatok a csoportfőnökségen ebben a *„Feljegyzésben”* már dokumentum formájában is megjelennek.[13]

A következő évi, a III/I. Csoportfőnökség 1989. évi tevékenységéről szóló, 1989. XII. 19-én készített jelentésben már megtalálhatóak az idézett javaslatban megfogalmazott egyes elemek. A hírszerzés *„. . . dokumentum- és információszerző, valamint tájékoztató munkájában egyaránt figyelembe vette a nemzetközi helyzetben bekövetkezett változásokat és a hazánkban zajló belpolitikai folyamatokat.”*[14] Az információszerzés céljaiban bekövetkezett változás abban állt, hogy meglévő hírforrásokat már a volt szocialista országokkal kapcsolatos nyugati értékelések megszerzésére használták fel. A jelentés szerint a tudomá-

nyos műszaki és gazdasági adatoknál növekedett *„a népgazdasági felhasználók konkrét igényei alapján megszerzett információk aránya . . .”* Eredményes lépések történtek még az ügynöki hálózat felhasználásával a hazánkba irányuló működő tőke beáramlásának felgyorsítására is. Az operatív munka területén az új koncepcióban meghatározott fő irányokban azonban csak *„szerény fejlődést”* tudtak elérni.[15]

A dokumentumban egyértelmű utalás található a kisebbségvédelmi tevékenység mellett más feladatok végrehajtására is, így a magyar nemzeti érdeket jobban figyelembe vevő külpolitikai törekvések támogatására.[16] A jelentés személyzeti területen lényeges változásokról is beszámol. 40 fő nyugállományba került, 26 főt elbocsátottak, 7 fő más szervekhez került. 24 főt vettek fel, 23 személyt helyeztek át, összességében a létszám 26 fővel csökkent.[17]

A hírszerzés fiatalabb generációját képviselő vezetők szükségesnek tartották a szerveződő többpártrendszer szereplőinek folyamatos tájékoztatását. Megindult a kapcsolatfelvétel a megalakuló félben lévő politikai pártokkal. Több alkalommal ismertették velük a hírszerzés céljait és megváltozó - a nemzeti érdekek védelmének elsőbbséget adó - feladatait, továbbá elkötelezettséget a demokratikus jogállamba történő átmenet feltétel nélküli támogatására. Kezdeményezésüket különbözőképpen fogadták az érintettek, a tájékoztatás meghallgatása elől általában nem zárkóztak el.[18]

1989. VI. 30-ára az Ellenzéki Kerekasztal már kész javaslatcsomaggal rendelkezett. *„Javasolták a megtárgyalandó kérdések körébe felvenni a munkásőrség megszüntetését; az állambiztonsági szolgálat elválasztását a közbiztonsági, bűnüldöző és igazgatásrendészeti feladatot ellátó rendőri szervezettől; az állambiztonsági szolgálatnak közvetlenül a Minisztertanács alá rendelését; a fegyveres erők belföldi bevethetőségének újraszabályozását; a fegyveres erők pártirányításának megszüntetését is . . .”*[19] A Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon négy munkabizottság tárgyalásai is - közvetlenül vagy közvetve - érintették az állambiztonsági szervezetek tevékenységét. Végül is azonban az előzetes tárgyalásokon, de az Ellenzéki Kerekasztal ülésein sem merült fel közvetlenül az állambiztonság kérdése.[20] Egyes pártok képviselői - különösen a Szabaddemokraták Szövetsége - a nemzetbiztonsági szolgálatok teljes megszüntetését

és új alapokon történő újjászervezését szorgalmazták.

A hírszerzés személyi állományának körében bizonytalanság kezdett eluralkodni, mivel nem rendelkeztek megbízható ismeretekkel a szakmai szervezet és személyes sorsuk jövőbeni alakulásáról. Néhányuk esetében, karhatalmista múltjuk miatt, a büntetőjogi felelősségrevonástól való félelem is megjelent. A külföldi hálózati személyek jövője is kérdésessé vált. A szervezet teljes megszűnésekor a külföldi kapcsolatok élete, személyes szabadsága is veszélybe kerülhetett volna. Néhány hálózati kategóriánál pedig célszerűnek tartották volna a további foglalkoztatást a demokratikus Magyarország nemzetbiztonságának védelmében. A bizonytalanságból fakadóan a hírszerzésnél is iratmegsemmisítésekre került sor.

A hírszerzés személyi állományán belül a demokratikus Magyarország érdekében a további szolgálatot vállalók voltak döntő többségben, akik hamar elfogadták a rendszerváltás szükségességét. A nemzeti érdek gyorsabb felismerésének egyik fő oka a csoportfőnökség személyi állományának összetételében gyökerezett. Az 1970-1980-as évektől a belügyminisztérium és a nemzetbiztonsági szolgálatok átlagánál lényegesen több munkatárs került polgári felsőoktatási intézményekből a hírszerzéshez, jórészük egy vagy több idegen nyelv, főleg *„nyugati”* nyelvek, ismeretével. Sokan közülük külügyes vagy külkereskedő, (esetleg azóta nyugállományba vonult egykori hírszerző) szüleikkel több évet külföldön töltöttek és tanultak. Ennek következtében a kifogástalan nyelvtudás megszerzése mellett többségük - az átlag magyar állampolgárhoz vagy állambiztonsági munkatárshoz képest - lényegesen objektívebb képet kapott a polgári demokráciák működéséről. Adott volt a lehetőségük külföldi akciók és tartós kiküldetések során is tájékozódni. *„hivatásuk révén ők rendelkezhettek a legpontosabb ismeretekkel arról, hogy a magyar gazdaság és társadalom állapota miként értékelhető világviszonylatban.”* **21**

Az állomány szerkezetének átrendeződéséhez az is hozzájárult, hogy a gazdaságpolitikai és tudományos-technikai információk megszerzése az 1970-1980-as években egyre nagyobb szerepet kapott az akkori III/I. csoportfőnökség tevékenységében. Az e területen elért *„sikerekhez”* nagymértékben hozzájárultak a polgári egyetemekről, főiskolákról a hírszerzéshez bekerült fiatal műszaki és gazdasági szakemberek. A műszaki, gazdasági ér-

telmiség beáramlása részben a más szemléletmód megjelenését is ösztönözte. A korábbi - csaknem kizárólagosan ideológia alapú - gondolkodás mellett, ha nem is meghatározó mértékben, de azért érzékelhetően, lassan teret nyert bizonyos *„technokrata"* szemlélet is.

A rendszerváltás után, az akkori logika szerint nem indokolatlanul, a III/I-5. Műszaki-tudományos és Gazdasági Információszerző Osztály felszámolásra került, mivel tevékenységét csaknem kizárólag - nem teljesen alaptalanul - a COCOM-listán szereplő termékek megszerzésével azonosították. A szabadon választott új kormány 1990-ben úgy gondolta, hogy hazánk az új szövetségi rendszerbe történő integrálódásával ezekhez a termékekhez a világpiacon is hozzá tud majd jutni. A piacgazdaság viszonyai között pedig, az állami tulajdonú vállalatok megszűnésével, az ebbe az irányba folytatott információszerző tevékenység elveszti létjogosultságát. A korábbi célországok, a leendő szövetségesek is, erősen ösztönözték a magyar vezetést e lépésre. A nyugati hírszerző szervezetek a szorosabb együttműködés kialakulása során szóban többször utaltak rá, hogy esetenként komoly gondot okozott nekik az e területen folytatott magyar aktivitás. A *„klasszikus"* politikai információszerzésben - véleményük szerint - magyar részről csak érzékelhetően kisebb eredményeket tudtak elérni.

1990. I. 25-én az Országgyűlés elfogadta *„A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról"* szóló 1990. évi törvényt.[22] A jogszabály kimondta, hogy a nemzetbiztonsági feladatokat a belügyminisztériumtól és a rendőrségtől elkülönítve kell ellátni. Az új struktúrát illetően több elképzelés is körvonalazódott, az egységes polgári és katonai szolgálatok mellett a belügyminisztériumon kívül vagy a BM alárendeltségében lévő önálló szervezetek, a HM alárendeltségébe tartozó katonai szolgálatok stb.[23] A kormány a nemzetbiztonsági szervezetek létrehozásáról szóló 1990. évi határozatával[24] február 14-i hatállyal létrehozta az új titkosszolgálatokat. Megszűnt a belügyminisztérium III. főcsoportfőnöksége. Négy titkosszolgálat alakult, az Információs Hivatal mellett a Nemzetbiztonsági Hivatal (részeként az 1995-től önálló későbbi Nemzetbiztonsági Szakszolgálat), továbbá a honvédelmi miniszter alárendeltségébe helyezett Katonai Felderítő Hivatal és Katonai Biztonsági Hivatal. A Minisztertanács a tit-

kos információszerző tevékenység szabályozásáról, illetve annak módosításáról szóló rendeleteiben ugyancsak részletszabályokat fogalmazott meg a titkos információszerző tevékenységre nézve.[25] Ettől kezdve a nemzetbiztonsági, valamint titkos információszerzéssel összefüggő feladatokat ellátó polgári szolgálatok irányítását a Miniszterelnöki Hivatal e feladatokkal megbízott politikai államtitkára látta el. (Ez a rendelet volt a választások után megalakult új, ANTALL-kormány első szabályozása a nemzetbiztonsági feladatok körében.)[26]

Az Információs Hivatal az új nemzetbiztonsági struktúra részeként 1990. III. 1-jén alakult meg. Működésének alapját a már említett különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi törvény, valamint a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi minisztertanácsi rendelet képezte.[27] A hivatal 1990. évi megalakulásával jött létre a jogállami követelményeknek megfelelő polgári hírszerző szervezet, amely feladatait és személyi állományát tekintve is a demokratikus értékeknek és a szociális piacgazdaságnak elkötelezetten működött.

Az 1990.VII. 12-13-i értekezletén a Hivatal tevékenységéről szóló referátumában dr. DERCZE István ezredes, elnök az alábbiakat emelte ki: A szervezet hosszabb, több éves folyamat végén két fontos kérdéssel szembesült a rendszerváltás után a hírszerzés legitimációjáért és fennmaradásáért folytatott küzdelemben. A legitimáció, amely feltétele volt a további működésnek, a jogszabályokban elismert, tehát a társadalmilag elismert tevékenységet jelentette. Emellett a nyilvánosság megteremtésével próbálták meg a közvélemény bizalmát vagy legalább megértését elnyerni a hírszerző munka végzéséhez, hangsúlyozva, hogy 1988 decemberétől, 1989 tavaszától már a nemzeti célok kerültek előtérbe. A hírszerzés - a NÉMETH-kormány számára korábban készített javaslatában - az ideológiai meghatározottság elhagyását, a professzionalitást, a parlamenti ellenőrzés megteremtését és a nemzetközi kapcsolatokban az egyenlőséget jelölte meg a működés alapjaként. A javaslatot kormányzati szinten, az aktualitás hiányára hivatkozva, végül is nem tárgyalták meg.[28]

Az Információs Hivatal megalakulása után az új feladatoknak és kihívásoknak megfelelő struktúra jött létre. A magyar érdekek abszolút elsőbbsége határozta meg a munka irányát is.

Az ország demokratikusan választott új kormánya, az ANTALL-kormány a hírszerzés személyi állományából a demokratikus rend szolgálatára hajlandó munkatársakat megtartotta. Az Információs Hivatalba átvett és a további szolgálatot vállaló személyi állomány megtiszteltetésnek érezte, hogy hazájáért demokratikus keretek között, a magyar érdekeknek megfelelően a jövőben is dolgozhat.

A rendszerváltás utáni első szabadon választott kormánynak a szolgálatok további működésével összefüggő döntését befolyásolták a nemzetközi helyzetben, így hazánk környezetében végbement gyors és sok esetben kiszámíthatatlan változások. Magyarország átmenetileg a Varsói Szerződés felbomlása következtében szövetségesek nélkül maradt. Nem lehetett a szintén önállósodott szomszédos országok társadalmi és politikai fejlődését a rendszerváltás idején még teljes bizonyossággal megítélni. Soviniszta erők felülkerekedése ezekben az államokban fenyegetést jelentett volna Magyarországra és a trianoni határokon kívül rekedt magyar kisebbségekre nézve egyaránt. Az előrelátást sajnálatosan igazolta közvetlen Magyarországra és a délvidéki magyar nemzeti kisebbségre nézve egyaránt biztonsági kockázatot jelentő délszláv háború is, amely öt éven át (1991-1995) dúlt hazánk déli határainál.

Az Információs Hivatal személyi állományának létszáma a feladatoknak megfelelően 1989-1990-ben jelentősen csökkent. Meg kellett válni azoktól a munkatársaktól, akik az 1956-os forradalom utáni megtorlásokban szerepet játszottak. E kategóriában - életkori okokból - csak kevés személyről volt szó. Sokan távoztak önként vagy felszólításra a KÁDÁR-rendszer ismertebb politikai káderеinek hozzátartozói közül. A hírszerzés körükben - magas belügyminisztériumi elismertsége miatt - népszerű volt, bár ebben a szolgálati ágban a BM és a nemzetbiztonság többi területéhez képest (például a kémelhárításhoz viszonyítva) - a nehezebben elérhető nyelvtudás és polgári végzettség miatt - kevesebben tudtak fontosabb vezetői beosztásokat elérni. Az 1989. év kezdetén meglévő 965 fős állomány (ebből 797 hírszerzéssel közvetlenül vagy közvetve foglalkozó tiszt) 1990 végére 296 fővel (31,7%) csökkent. (A tisztek körében a létszámcsökkenés százalékban kifejezve elérte a 38,3%-ot.) *„a külföldi státuszok száma is a célországokban 1989-re a felére redukálódott."* [29]

A távozók közül sok úgynevezett szigorúan titkos tiszt (SZT-tiszt) választásra kényszerült addigi *„fedőmunkahelye”* és az Információs Hivatalban folytatandó *„nyílt”* hírszerző munka között. Ők döntő többségükben - a hírszerzéssel minden kapcsolatukat megszakítva - az akkori polgári munkahelyüket választották további élethivatásul. A rendszerváltás kezdeti időszakában az Információs Hivataltól saját kérelmére távozott 114 fő, a szolgálat felső korhatárának elérésével 49 fő ment nyugdíjba, míg a saját kezdeményezésre vagy felszólításra nyugállományba vonulók száma 143 főt tett ki.

Az új kormány a szükséges ellenőrző lépések megtétele után fokozatosan meggyőződött az Információs Hivatal munkatársainak hazafias és demokratikus elkötelezettségéről és igyekezett a hivatal munkáját támogatni. A nemzetbiztonsági szolgálatok akkori politikai irányítóinak elévülhetetlen érdemei voltak abban, hogy a hírszerzés eredményesen működhetett. E tevékenységnek elengedhetetlen feltétele volt, hogy az újonnan jelentkező szövetségesek határozott kérése ellenére sem volt hajlandó az ANTALL-kormány - hazánk nemzeti érdekeinek megfelelően - a külföldön dolgozó hírszerző kapcsolatok listájának egyoldalú, viszonosságot nélkülöző kiszolgáltatására. Egy ilyen lépés hosszú évekre-évtizedekre tette volna lehetetlenné a szervezet munkáját.

Az új feladatoknak megfelelően alakult ki az Információs Hivatal szervezete. A *„klasszikus”* politikai, gazdasági, gazdaságpolitikai, biztonságpolitikai információk megszerzése mellett aktív szerepet vállal a terrorizmus elleni küzdelemre irányuló titkosszolgálati együttműködésben.[30] A gazdaságbiztonsági hírszerző tevékenysége olyan információkra irányult, melyek előmozdíthatják az ország gazdasági érdekeinek érvényesülését, vagy amelyek a gazdasági-pénzügyi helyzetet fenyegető veszélyek felismeréséhez és elhárításához szükségesek. A szervezett bűnözés elleni küzdelem terén arra terjednek ki feladatai, hogy hírszerzési információkkal támogassa a belföldi illetékességgel működő nemzetbiztonsági szolgálatokat és a bűnüldöző szervezeteket. A hivatal szervezete 1990-ben alapvetően már tükrözte a változásokat, az elmúlt huszonkét év során pedig a jelentkező aktuális igényekhez igazodott.[31]

„A hírszerzés nemzeti intézmény, mely az ország érdekeinek érvényesítésében és védelmében működik közre, tevékenysé-

ge a kül- és biztonságpolitikához, a Nemzeti Biztonsági Stratégia megvalósításához kapcsolódik. Feladatai és funkciói stratégiaiak, s nem változnak kormányzati ciklusonként. A stratégiai célok viszonylagos állandósága mellett a mindenkor hivatalban levő kormány programja és igényei szolgálnak a Hivatal időszerű feladatai meghatározásának alapjául."[32] Az Információs Hivatal munkáját, ha nem is teljesen egyenlő mértékben, a mindenkori kormányok elismerték.

Az Információs Hivatal a rendszerváltás óta eltelt több mint két évtizedben bizonyította, hogy méltó volt a bizalomra. Az öt éves előkészítés után 1995-ben elfogadott és azóta is kisebb módosításokkal hatályos Nemzetbiztonsági Törvényben meghatározott feladatait ellátja. 1990 után rövid időn belül demokratikus elkötelezettségének és munkájának eredményeként elismert tagjává vált a demokratikus államok nemzetközi, így a NATO, titkosszolgálati közösségének is. Jelenleg több mint 60 ország nemzetbiztonsági szolgálataival, valamint a NATO és az EU biztonsági szerveivel áll a kölcsönösségen, a közös érdekeken és az egyenjogúságon alapuló kapcsolatban.[33]

Az Információs Hivatal személyi állománya a rendszerváltás óta több mint kilencven százalékban kicserélődött. Az utóbbi években a fiatalok körében vonzóbbá vált a hírszerző hivatás. Az Információs Hivatal tisztjeinek 61%-a 40 év alatti, 15%-a még nem töltötte be a 30. életévét.[34] Személyük jelenti a garanciát Magyarország nemzetbiztonságának további védelméhez.

Jegyzetek:

1 TÓTH
2 Loc.cit.
3 Loc.cit.
4 KENDE: 58.p.
5 Emlékeztető a BM III/3. Csoportfőnökség 1989. május 2-i parancsnoki értekezletéről.
ABTL. 1.11.1.47.d.
6 KENDE: op.cit. 58.p.
7 A III/1. Csoportfőnökség észrevételei a szovjet-magyar állambiztonsági egyezmény tervezetéről, 1989. október.
KRAHULCSÁNY
8 Loc.cit.
9 Loc.cit.
10 JOBST
11 1989/15.tvr.
12 Dr. KOCSIS Kálmán nyá.vörgy. szóbeli közlése.
(A szóbeli közlések általában nem hivatkozásértékűek, hacsak arról nem készül valamilyen feljegyzés, emlékeztető stb., amelyet közgyűjteményben visszakereshető módon elhelyeztek. *a szerk.*)
13 ABTL. 1.11.4.67-91-256/1989. ; TÓTH: op.cit.
14 Jelentés a BM III/.1. Csoportfőnökség 1989. évi tevékenységéről. (DERCZE István aláírásával.) 45.p.
ABTL. 1.11.129.d.
15 Loc.cit. 46.p.
16 A jelentés az „X-300”-as vonalon elért eredményekről tájékoztat az aktív intézkedések területén. „X”-el jelölték az akkori szövetségesek, a Varsói Szerződés tagállamai, egyéb *„baráti”* országok ellen folytatott tevékenységgel foglalkozó szervezeti egységeket. Létezésük és feladataik a leginkább védett titkok közé tartoztak még a hírszerzésen belül is. (A hasonló elnevezésű és faladatú részlegek a III/II. Kémelhárító Csoportfőnökségen - III/II.-12. Osztály - is működtek.)
Loc.cit. 47.p.
17 Loc.cit. 49.p.
18 Dr. KOCSIS Kálmán nyá.vörgy. szóbeli közlése.
(A szóbeli közlések általában nem hivatkozásértékűek, hacsak arról nem készül valamilyen feljegyzés, emlékeztető stb., amelyet közgyűjteményben visszakereshető módon elhelyeztek. *a szerk.*)
19 RÉVÉSZ
20 Loc.cit.
21 TABAJDI
22 1990/X.tv.
23 BARÁTH: 30-32.p.
24 3 039/1990.MT.r.
25 26/1990.MT.r. ; 98/1990.MT.r.
26 BARÁTH: op.cit.
27 1990/X.tv. ; 26/1990. (II.14.) MT.r.

28 Dr. DERCZE István szóbeli közlése.
(A szóbeli közlések általában nem hivatkozásértékűek, hacsak arról nem készül valamilyen feljegyzés, emlékeztető stb., amelyet közgyűjteményben visszakereshető módon elhelyeztek. *a szerk.*)

29 A nemzetbiztonságról. A Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági struktúrájáról és a szolgálatok feladatairól Budapesten 2000. október 26-27-én rendezett konferencián elhangzott előadások. Polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító miniszter. 121.p. A kiadvány ISBN szám nélküli, úgynevezett belső kiadványként jelent meg, amelynek a példányai nem kerültek be az Országos Széchenyi Könyvtár Hungarológiai Gyűjteményébe.

30 Információs Hivatal felépítése.

31 - Információs Hivatal szervezete.
- Információs Hivatal gazdaságbiztonsági feladatai.

32 Információs Hivatal története.

33 1995/CXXV.tv.

34 Információs Hivatal külkapcsolatok.

35 Információs Hivatal személyi állomány.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

BARÁTH	BARÁTH Magdolna: Az állambiztonságtól a nemzetbiztonságig. In OKVÁTH Imre (szerk.): Állambiztonság és rendszerváltás. Budapest, 2010, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - L'harmattan. 11-33.p. HU-ISBN 978 963 23 6297 7. /Közelmúltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.
KENDE	KENDE Péter: Titkos magyar szolgálatok: rege róka rejtem. Budapest, 2004, Hibiszkusz. 318 p. HU-ISBN 963 82 3311 7.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ABTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

JOGSZABÁLYOK

1990/X.tv.	1990/X.tv. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról
1995/CXXV.tv.	1995/CXXV.tv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
	26/1990 (II.14.) MT.r. a nemzetbiztonsági feladatok ellátésének átmeneti szabályozásáról
1989/15.tvr.	1989/15.tvr. a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről.
26/1990. (II.14.) MT.r.	26/1990. (II.14.) MT.r. a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról.

98/1990. (VI. 11.) MT.r. 98/1990. (VI. 11.) MT.r. a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. (II. 14.) MT rendelet módosításáról.

3 039/1990.MT.r. 3 039/1990.MT.r. a nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozásáról és működési feltételeiről

VILÁGHÁLÓ-HIVATKOZÁSOK

Információs Hivatal felépítése. Információs Hivatal honlapjának „hivatal felépítése" rovata.
Világhálón:http://www.ih.gov.hu/hivatal_felepites.shtml

Információs Hivatal gazdaságbiztonsági feladatai. Információs Hivatal honlapjának „gazdaságbiztonság" rovata.
Világhálón:http://www.ih.gov.hu/feladatkorok_gazdasag.shtml

Információs Hivatal külkapcsolatok. Információs Hivatal honlapjának „Kül- és biztonságpolitika" rovata.
Világhálón:http://www.mkih.hu/feladatkorok_biztonsag.shtml

Információs Hivatal személyi állomány. Információs Hivatal honlapjának „A Hivatal személyi állománya" rovata.
Világhálón: http://www.mkih.hu/hivatal_allomany.shtml

Információs Hivatal Szervezet Információs Hivatal honlapjának „szervezet" rovata.
Világhálón:http://www.ih.gov.hu/feladatkorok_szervezet.shtml

Információs Hivatal története. Információs Hivatal honlapjának „a hivatal története" rovata.
Világhálón: http://www.mkih.hu/hivatal_tortenete.shtml

JOBST JOBST Ágnes: Az állambiztonság és a keletnémet menekültügy. Dokumentumok a genfi menekültügyi egyezményhez való magyar csatlakozásról. *Betekintő,* IV.évf. (2010) 3.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón:http://www.betekinto.hu/2010_3_jobst

KRAHULCSÁNY KRAHULCSÁNY Zsolt: KGB és III. Főcsoportfőnökség - egy kapcsolat vége . . . (?) A szovjet és a magyar állambiztonsági együttműködés szabályozása 1989-ben. *Betekintő,* I.évf. (2007) 4.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón:http://www.betekinto.hu/2007_4_krahulcsan

RÉVÉSZ RÉVÉSZ Béla: „Itt tudás- és ismeretzavar van." Pallagi Ferenc meghallgatása az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának 1990. július 19-i ülésén. *Betekintő,* V.évf. (2011) 1.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón:http://www.betekinto.hu/2011_1_revesz

TABAJDI — TABAJDI Gábor: A hírszerzők mindennapjai 1974-1983. *Betekintő,* IV.évf. (2010) 1.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón: http://www.betekinto.hu/2010_1_tabajdi

TÓTH — TÓTH Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete 1945-1990. *Betekintő,* V.évf. (2011) 2.sz. A folyóirat csak a világhálón jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569.
Világhálón: http://www.betekinto.hu/2011_2_toth_e

NAGY Ákos Péter

Adalékok a rendvédelmi szervezetek feddhetetlenségét ellenőrző szolgálatok történeti áttekintéséhez, az RSZVSZ tevékenységének folyamatában az NVSZ megalakulásáig.

A feldolgozás a magyarországi belügyi ellenőrzéssel foglalkozó szervezetek, ezen belül is a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának (RSZVSZ) történetét, felépítését, munkáját és a munkához szükséges jogszabályi hátteret, illetve a szervezet tevékenységében közreműködő személyi állományt igyekszik bemutatni, ehhez felhasználtam a témában már megjelent publikációimat és az újabb kutatási eredményeket is. Dolgozatomban kitérek a rendszerváltás előtti időszakban működő szervezetekre is, majd bemutatom a rendszerváltozás után létrejött szervezet tevékenységét egészen 2010-ig, annak *„kvázi”* megszűnéséig, a Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ) megalakulásáig.

A belügyi ellenőrzéseket folytató szolgálatok létével, tevékenységével mindeddig csak néhány rövid tanulmány foglalkozott, ezért is nagyon fontos az itt-ott fellelhető különféle dokumentumok összegyűjtése és publikálása.

Jómagam korábban az RSZVSZ-nél dolgoztam, belülről is megismertem a szervezetet. Mivel a szervezet történetéről és tevékenységéről még nem készült átfogó, tudományos igényű munka, ezért akkori vezetőim és korábbi tanáraim javaslatára kezdtem meg a szervezet történetének doktori iskola keretei közötti feldolgozását.

Néhai FRANKBERGER Ferencnek, PARÁDI Józsefnek, KISS Benedek Józsefnek és HÉJJA Istvánnak - tanáraimnak -, valamint korábbi kollégáimnak ezúton is köszönöm a bíztatást és kutatásaimban a szakmai segítséget.

Az RSZVSZ történeti előzményei

A II. világháború befejezésekor Európa két befolyási övezetre esett szét, Magyarország ettől az időponttól az 1989-1990-es rendszerváltoztatásig a szovjet zóna történelmének a része.

Magyarországon a belügyi ellenőrzés feladatait - az 1989-1990-es rendszerváltoztatást megelőzően - több szervezet is ellátta. Az 1950-es években elsőként -még általános hatáskörrel - az Állami Ellenőrzés Minisztériuma volt a belső ellenőrzésért felelős, 1958-ban a BM Fegyelmi Osztálya, 1959-1962-ig a BM

Fegyelmi Osztálya, 1959-1962-ig a BM Belső Elhárító Csoportja, 1962-1971-ig a belügyminisztérium II/3 csoportja. A belügyminisztérium radikális átszervezését követően, 1971-től 1991-ig pedig a Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztálya látta el a feladatot. A rendszerváltoztatást követően a belügyi belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatot az ORFK Biztonsági Főosztálya folytatta 1995-ig, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának megalakulásáig.

Szerettem volna ugyan ezen történeti egységek mindegyikét a tanulmányomban részletesen elemezni, de erre terjedelmi korlátok miatt sajnos nem tudtam sort keríteni (viszont olvasható a *Rendvédelem-történeti Füzetekben*).

Ezúttal ott kezdeném talán, hogy az 1956-os forradalmat követő megtorlások után 1962-ben ismételten átszervezték a belügyminisztériumot. Az átszervezés célja az úgynevezett *„totális elhárítás”* szervezeti maradványainak felszámolása volt, melynek során a minisztérium szervezetét igyekeztek a megváltozott kül- és belpolitikai viszonyokhoz alakítani. A hírszerzés és a kémelhárítás a belügyminisztérium belső biztonságának fenntartásában is fontos tényezővé vált. Az enyhe nyugati nyitás miatt ugyanis az imperialista aknamunkára a belügyminisztériumi állomány körében is fokozottabban számítani lehetett.

A belügyminisztérium átalakításával megváltozott a korábbi szervezeti struktúra. A belügyi belső bűnfelderítés feladatköre a II. főcsoportfőnökséghez került. A személyi állomány összetételében a legfontosabb elv a rendszerhez való mindenek feletti lojalitás volt, s a módszer a totális elhárítás rendszerének kialakítása. Majd újabb átszervezés következett.

De miért is került erre sor?

Egész Európa II. világháborút követő történelmében kiemelkedően fontos törekvések realizálódnak a XX. század hetvenes éveiben. Hosszas előkészítés után, 1972. XI. 22-én a finnországi Helsinkiben megkezdődtek az Európai Biztonsági és Együttműködési értekezletek az együttműködés elveiről és a tárgyalandó napirendi pontokról az előkészítő tárgyalások. 1973. VI. 3-án - 33 európai állam, valamint az USA és Kanada részvételével - megnyílt Helsinkiben az az értekezlet, amely az európai enyhülési folyamat csúcspontjaként értékelendő.

A kül- és belpolitikai változások hatására tehát ismételten átszervezéssel reagált a belügyminisztérium. A szervezeti struktúra megváltoztatásával megszüntették a BM II/3 csoportját. A felszámolt csoport munkájára azonban továbbra is szükség volt, ezért - annak jogutódjaként - 1971-ben létrehozták a belügyminisztériumon belül a Belbiztonsági Osztályt.[1]

A BM Belbiztonsági Osztály a számára meghatározott feladatot a BM Belbiztonsági Osztály hatásköréről és feladatairól szóló „SZT/ÁT" minősítésű belügyminiszteri parancs alapján látta el, melyhez a szintén szigorúan titkos minősítésű ügyrend társult.[2]

Amennyiben azonban olyan személy került az osztály látómezejébe, aki a miniszter, illetve a miniszterhelyettesek kinevezési hatáskörébe tartozott, úgy nevezettel szemben az adatgyűjtést csak felsőbb engedély alapján folytathatták.[3]

Tudjuk, minden politikai rendszer működőképességének egyik feltétele az adminisztráció elitjének színvonala. A szovjet rendszeren belül országonként és ágazatonként is különböző jelenségek figyelhetőek meg. Magyarországon a politikai nomenklaturában egyszerre voltak jelen az 1957-ben visszaszivárgott ortodox kommunisták, a *„vonalhű"* szocialisták és a fiatal reformerek, akiket már a 1960-as évek konszolidációja nevelt fel. Az első két csoport képezte KÁDÁR János politikájának legszilárdabb bázisát.[4] A szomszédos országokban ekkor hasonló volt a helyzet, és nem volt meglepő a polgári ellenzék jelentkezése sem.

Ez időben egyszerre volt tapasztalható egyfajta gazdasági fejlődés, és ugyanakkor a gondolkodás szabadságának korlátozott volta. Folyamatos problémát jelentettek a diktatúra számára az értelmiségiek akciói, ezek közül is kiemelkedett az 1985 júniusában tartott monori ellenzéki értelmiségi találkozó, az 1986. őszi úgynevezett *„Lánchídi-csata",* valamint az 1987-ben megszervezett lakiteleki találkozó, amely a többpártrendszer előkészítését is már magában hordozta. Az a gyarmati helyzet, amelyben a mozgásteret a Szovjetunió szabta meg, Közép-Kelet-Európa népei számára már nem volt tolerálható. Az egymást követő agg szovjet vezetők tehetetlenségükkel aktivitásra késztettek, s ezt az aktivitást segítették az amerikai és nyugat-európai diplomaták is.[5]

A különféle reform-értelmiségi kezdeményezések révén 1989

őszére módosításra került a Magyar Népköztársaság Alkotmánya,[6] amely már tartalmazta a demokratikus alapjogokat. Mindezzel egy időben a legfontosabb alaptörvények is módosításra kerültek. 1989. X. 23-án SZŰRÖS Mátyás kikiáltotta a Magyar Köztársaságot.

A rendszerváltoztatás folyamatában mérföldkövet jelentett az 1989-es év végi *„Duna-gate"*-ügy, amely gyakorlatilag felrobbantotta az addigi állambiztonsági struktúrát, hiszen a RÁKOSI és KÁDÁR-rendszer állambiztonsági és részben a rendvédelmi szervezetei diktatórikus alapon, csak a bennfentesek által megismerhető titkos belső parancsok és utasítások alapján, a jogállamiság szellemiségétől idegen módon működtek.[7]

Az országgyűlés, interpelláció nyomán, a *„Duna-gate"*-botrányt a Nemzetbiztonsági Bizottságban tárgyalta, és jelentést készített a BM belső biztonsági szolgálatának tevékenységéről: *„A bizottság vizsgálódása szempontjából fordulópontnak tekintette 1989. október 23-át, a köztársasági alkotmány kihirdetésének napját: megszűnt az egypártrendszer, szertefoszlott az ellenzék- - ellenségkép; egyértelmű megfogalmazásban jelentek meg az alaptörvényben az emberi jogok és alkotmányos védelmük. Az állambiztonsági szolgálatnál azonban nem következtek be a szükséges változások."* [8]

A bizottság megállapította a belügyminisztérium politikai felelősségét és rögzítette mulasztását, amelynek értelmében nem intézkedtek a belső, törvénysértő és alkotmányellenes jogszabályok hatályon kívül helyezéséről. A tényfeltárás során az is kiderült, hogy a belügyminiszter az országgyűlést az interpellációra adott válaszában nem a valóságnak megfelelően tájékoztatta, ezért lemondásra kényszerült. Az országgyűlés a BM belső biztonsági szolgálatának tevékenységéről készült jelentést határozatban fogadta el[9], és ezzel a BM jogállami kereteinek átalakítását kikényszerítette.

1990 tavasza az első demokratikus választásoktól volt eufórikus, a demokratikus államrend kialakítása, a hatalmi ágak szétválasztása és a jogállami normák kialakítása, a sarkalatos törvények elfogadtatása kemény munkával és vitákkal telt. 1991. IV. 15-én, a belügyminisztériumi, állambiztonsági és rendőrségi hatáskörök szétválását követően felállításra került - akkor már az ORFK Biztonsági Főosztálynak nevezett, elődjéhez hasonlóan szintén belbiztonsági munkát végző - speciális

bűnügyi egység. Ezen - az ORFK szervezetébe integrált és közvetlenül a főkapitánynak alárendelt - egységnek a tevékenységét[10] a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyeztetésének átmeneti szabályozásáról szóló törvény[11] mellett a mai napig szigorúan titkos, államtitok minősítésű BM utasítás[12] és a már törölt minősítésű ideiglenes ügyrend szabályozta.[13]

A főosztály alapvető feladata volt ezek szerint: *„. . . az állami és szolgálati titok, az objektumok preventív védelme, szakszolgálati feladatainak ellátása, valamint a hivatali tevékenységgel összefüggő bűncselekmények felderítése, megelőzése, megszakítása."* [14]

A főosztály feladatát - rendőrségi törvény hiányában - alapvetően a már említett törvényben meghatározottak, illetve belügyminiszteri utasításokban foglaltaknak megfelelően kellett ellátnia.

A feladatok között új elemként jelent meg az ellenőrzött személy tájékoztatásának kötelezettsége.[15] A főosztály feladatát - az 1992-es utasítás kiadásáig - kizárólagosan a belügyminiszter és a BM által irányított rendvédelmi testületeknél és egyéb szervezeteknél, valamint a háttérintézményeiknél látta el.[16]

A főosztály legfontosabb feladata a rendőrök által elkövetett bűncselekmények felderítése, illetve annak megakadályozása, hogy a szervezett bűnözés pozíciókat építhessen ki a rendőrségen belül.[17]

Az előzőekben ismertetett struktúrával és megismerhetőséggel szemben az európai normákhoz igazodó és minden tekintetben a jogállami kereteket biztosító változást a Belügyminisztérium Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatát létrehozó kormányrendelet[18] jelentette. A jogszabálynak a Magyar Köztársaság hivatalos lapjában történt kihirdetésével minden érdeklődő számára hozzáférhetővé vált és közérthető módon szabályozásra került a szervezet alaptevékenysége és hatásköre. Nyilvánossá vált a tevékenység, személyi és módszertani feltételrendszerének határai, a felhasználható eszközök jellege.[19]

A belügyminiszter feladat- és hatásköréről szóló 1994. évi kormányrendelet a belügyminiszter részére konkrét feladatot[20] határozott meg a rendvédelmi szervezetek belső bűnmegelőzési ellenőrzésével kapcsolatban. Ennek megvalósítása érde-

kében a 1990-es évek elején a belügyminisztériumban megkezdődött az a munka, amely a feladat végrehajtásához szükséges jogszabályi feltételek megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges volt.[21]

A belügyminisztérium részéről a jogszabályi háttér kidolgozásával párhuzamosan elindultak a társminisztériumokkal (Honvédelmi Minisztérium, Pénzügyminisztérium, Igazságügyi Minisztérium) az egyeztetések, hiszen a felállításra kerülő szervezet elődjével - az ORFK kötelékében működő Biztonsági Főosztállyal - ellentétben alanyi jogon, a jogszabályelőkészítők szándéka szerint - már nem csak a belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó szervezetekre terjedt ki a belső bűnmegelőzési célú ellenőrzés és a bűnfelderítés.[22]

Az újonnan létrejött jogállami keretek az állomány szemléletváltoztatását, képzését, át- és továbbképzését tették szükségessé. A rendszerváltozással együtt járó polgári értékrendhez illesztés, valamint az európai normák figyelembevétele a struktúra- és szerkezetváltozást is szükségessé tették.

Ekkor, 1991 elején a BM Belső Ellenőrzési Szolgálatát alárendelték a Rendőrségnek,[23] azonban bizonyos irányítási jogokat a miniszter fenntartott magának, hiszen *„. . . a belső bűnmegelőzési ellenőrzési tevékenység kiterjedt a minisztérium apparátusára is, valamint az igazságügyi és pénzügyminiszterrel együttesen hozott döntés alapján a büntetés-végrehajtási testületre és a vám- és pénzügyőrségre is.”* [24]

A megfelelő jogszabályok hiányában még nem volt lehetőség olyan szervezet felállítására a rendőrség szervezetén kívül, amely megfelelő hatáskörrel rendelkezett volna. A rendőrségről szóló törvény megalkotása és a parlament által történő elfogadása azonban rendezte az eddig hiányzó, a rendeletek és utasítások megalkotásához szükséges alapvető törvényi hátteret.[25]

Ezzel együtt, az RSZVSZ felállításának - a közhiedelemmel ellentétben - nem az szolgáltatott alapot, hogy több bűncselekményt követtek volna el a rendvédelmi dolgozók, mint a korábbi években, hanem az volt az oka, hogy a fegyveres testületek tagjai tevékenységüket a demokrácia alapjaihoz tartozó nyilvánosság keresztttüzében végezték, s ezáltal az állomány által elkövetett bűncselekmények a testületek társadalmi megítélését és elfogadottságát, illetve ezen testületek működőképességét veszélyeztették.[26]

Mi indokolta az RSZVSZ létrehozását?

A rendvédelmi szervezetek jogszabályok által garantált és hatékony működéséhez szükséges közbizalom fenntartásának fontossága szükségessé tette - a rendvédelmi szervek hierarchikus szervezetén kívül álló és megfelelő hatáskörrel rendelkező, szakképzett - bűnmegelőző és bűnfelderítő szervezet létrehozását.

Mivel e tevékenységet a törvényben a kormány részére határozta meg, ezért fontos volt, hogy az újonnan felállításra kerülő szervezet ne legyen egyik fegyveres testületnek sem része.[27]

A rendőrség működési felügyeletét, illetve a rendvédelmi szervezetek belső bűnmegelőzési ellenőrzését, valamint a bűnfelderítést garanciális okokból, illetve a feladat jellege miatt szervezetileg is szét kellett választani. A belügyminisztérium rendészeti igazgatása, továbbá a hatáskör és illetékesség hiánya miatt csakis a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervezetek, illetve minisztérium és háttérintézmények működését felügyelhette volna.

Egy hierarchián kívül lévő szervezet azonban - melynek semmiféle függőségi viszonya sincs az általa ellenőrzött szervezetekkel - nem volt ilyen korlátok közé szorítva.Hatásköre és illetékessége alapján a más minisztériumok által irányított rendvédelmi szervezetek bűnmegelőzési célú ellenőrzését is folytathatta volna.

Az 1994. évi rendőrségi törvény felhatalmazó rendelkezései alapján a kormány jogosult volt ilyen, bűnmegelőzési ellenőrző, illetve bűnfelderítő szervezet rendelettel történő létrehozására.[28] Az irányítási jogkör az 1994. évi rendőrségi törvény által leírtak alapján, illetve a belügyminiszter feladat- és hatásköréről szóló 1994. évi kormányrendeletben[29] foglaltak szerint a belügyminisztert illette meg.

A belügyminiszter elé terjesztett tervezet kitért a későbbiekben felállításra kerülő RSZVSZ hatáskörére és illetékességére is. Megfelelően elhatárolta a fentiekben leírt feladatokat a nemzetbiztonsági szolgálatok, illetve a nyomozó hatóságok törvényben leírt feladataitól, ezáltal a hatásköri összeütközést nagyrészt kizárta.

1995. V. 4-én - a közigazgatási egyeztetést követően - a tervezetet a kormány elfogadta,[30] így a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának létrehozásáról szóló kormányrendelet[31] hatályba lépésével 1995. VII. 1-jén a RSZVSZ megalakult.

Az újonnan felállított szervezet, jogelődjeivel ellentétben, már - nem titkos utasítások, parancsok vagy ideiglenes törvény alapján fejthette ki a tevékenységét, hanem - az 1994. évi rendőrségi törvény, illetve a létrehozó kormányrendelet alapján működhetett. A kormányrendelet röviden és tömören, mindössze 6 pontba foglalva fogalmazta meg az RSZVSZ jogállását, feladatát és tevékenységét, személyi állományának körét, illetve utalt az 1995. évi ügyrendre is, amely a részletes szabályokat tartalmazta.[32]

Az RSZVSZ alapító okirata szerint a szervezet a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság Biztonsági Főosztály jogutódjaként, a Magyar Köztársaság területén a belügyminisztérium szervezeti egységeként, annak közvetlen alárendeltségében, önálló költségvetési szervezeteként működik. Az RSZVSZ vezetését és képviseletét - a vonatkozó jogszabályi keretek között - a belügyminiszter által kinevezett vezető önállóan látta el.[33]

Az RSZVSZ feladatául - utalva az 1994. évi rendőrségi törvény 94.§.-ra - a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési ellenőrzését, továbbá a bűncselekmények felderítését határozta meg. Hatásköre az Rtv. ide vonatkozó pontjában felsorolt szervezetek hivatásos, köztisztviselői és közalkalmazotti állománya, illetve a határőrségnél hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítő sor- és tartalékos állományra terjedt ki.[34]

Az ügyrend mellékletében megfogalmazottak szerint az RSZVSZ felderítést végez ezen állomány által elkövetett hivatali, hivatalos személyként elkövetett, illetve szolgálati helyen vagy hivatali tevékenységgel összefüggésben elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban. Kivételt jelent az olyan eset, amely a nemzetbiztonsági szolgálatok vagy a rendőrség kizárólagos hatáskörébe tartozik.[35]

Az RSZVSZ-nek nem tartozik feladat-, illetve hatáskörébe a rendvédelmi szervek feladatai ellátásával kapcsolatos szakmai és vezetési témák vizsgálata. Az RSZVSZ ezen kívül belső bűnmegelőzési feladatokat is foganatosíthat.[36]

Büntetőeljárási cselekményeket nem végezhet, felderítő tevékenységét az 1994. évi rendőrségi törvény VII. fejezetében - a titkos információgyűjtésre vonatkozó részben - leírtak szerint végezhet.[37] Felderítést az alapos gyanú megállapításáig vagy a kizárásig folytatja. Az alapos gyanú esetén feljelentést tesz az

illetékes nyomozó hatóságnál, fegyelmi eljárás elrendelés feltételeinek fennállása esetén pedig a beszerzett adatokat átadja az illetékes vezetőnek.[38]

A munkamódszerek felsorolása során az ügyrend melléklete részletesen felsorolja azon rendvédelmi szervezeteket, melyekkel az RSZVSZ együttműködhet, továbbá megemlíti, hogy az RSZVSZ munkatársai mely adatokhoz férhetnek hozzá, illetve, hogy hova és mikor léphetnek be.

A tárgyalt időszakban a RSZVSZ vezetése a következő gondolatot fogalmazta meg: *„Az elmúlt időszakban fő stratégiai célunk az volt, hogy a védett szervek bűnügyi operatív helyzetéből kiindulva, elsősorban azokat a jogsértéseket helyezzük felderítő munkánk középpontjába, amelyek fokozott mértékben befolyásolták, illetve befolyásolhatták a szervezet társadalmi megítélését, törvényes, szakszerű és eredményes működését. Nagy hangsúlyt fektetünk azoknak a bűncselekményeknek, bűncselekmény sorozatoknak a felderítésére, amelyek a rendvédelmi szervek tevékenységével szemben a lakosság nagyfokú elégedetlenségét váltották ki, illetve a megnövekedett idegenforgalom révén hazánkba látogató külföldiek negatív tapasztalatai miatt az ország megítélését kedvezőtlenül befolyásolták. Bővítettük bűnmegelőzési tevékenységünket és folyamatosabb, tervszerűbb kapcsolattartásra törekedtünk a védett szervek parancsnokaival és állományával. Alapvető álláspontunk, hogy az állománnyal való foglalkozás elsősorban parancsnoki feladat, amely nem hárítható át más szervezetre.”* [39]

Az RSZVSZ élén megalakulásától 2010. év végéig - gyakorlatilag a más szervezeti keretekbe történő átalakításáig - öt vezető tevékenykedett.[40]

Az RSZVSZ vezetőinek személyisége és szemlélete rányomta bélyegét az RSZVSZ működési filozófiájának alakulására. Megítélésem szerint BENE László és FRANKBERGER Ferenc vezetői tevékenysége és a szolgálat számára kialakított új működési filozófiája nemzetközileg is elismertté tette az RSZVSZ működését.

A történeti tények azt mutatják, hogy a szervezet működése nem volt egyenletes. Az egymást követő kormányok szakminisztereinek és államtitkárainak elképzeléseivel szemben - a szervezet önállóságáért, a szervezeti struktúra és működési keretek kialakításáért és megtartásáért - folyamatosan küzdelmet

kellett folytatniuk a mindenkori testületi vezetőknek.

A tárgyalt időszakra tehető az is, hogy az RSZVSZ korrekt és meglehetősen szerteágazó kapcsolatokat tudott kialakítani az Európai Unió illetékes szakbizottságaival és néhány meghatározó ország társszervezeteivel. Az RSZVSZ e körben való megbecsültségét mutatja többek között az is, hogy az évtized közepétől mentori feladatokat kapott a közép-kelet-európai és a nyugat-balkáni országok hasonló szervezeteinek kialakításához és a szakemberek képzéséhez. Dr. FRANKBERGER Ferencet a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetőjét, az EPAC vezetésére is felkérték. Így több nemzetközi konferenciának Magyarország vált a házigazdájává.[41]

A nemzetközi elismertség azonban nem jelentette azt, hogy itthon eltűnt volna az RSZVSZ-t körüllengő misztikum. Hazánk polgárai a harmadik évezred elején - amennyiben tudtak arról, hogy létezik ez a szervezet - még mindig nem ismerték azt, hogy mire terjed ki a tevékenysége és nem láttak különbséget az RSZVSZ és a titkosszolgálatok között sem. Sokszor az illetékes kormányzati vezetők sem voltak tisztában az RSZVSZ működésének lényegével.

A különböző kormányzati költségvetések összeállításakor meglehetősen sajátos helyzet alakult ki. A takarékossági kritériumok esetenként oly erőteljes szerepet kaptak, hogy az csaknem az RSZVSZ megszűntetését eredményezte. Példának okáért egy pénzügyminisztériumi előterjesztés kis híján az RSZVSZ megszüntetését jelentette. Az előterjesztők ismerethiányából fakadóan - nem ismerve az RSZVSZ feladatait - azt a Nemzetbiztonsági Hivatallal gondolták összevonni.

A törvényi szabályozás

Az 1995-ben megalakult RSZVSZ működését azonban - a XXI. század elején is - még mindig csak az 1994. évi rendőrségi törvény néhány bekezdése az RSZVSZ megalakításáról szóló kormányrendelet, illetve miniszteri utasítások szabályozták, holott a munkavégzés során számos esetben nyilvánvalóvá vált, hogy az eredményesség érdekében részletes törvényi felhatalmazásra volna szükség.[42]

A kérdés fontosságát például az alábbi esettel lehet illusztrálni. Bírósági eljárást vont maga után azon újságcikk, amely az RSZVSZ tevékenységével kapcsolatosan megjelent a médi-

ában. A bírósági tárgyaláson kimondták, hogy nem történt bűncselekmény, mert fogalmilag ugyan a cikk írója elkövette az államtitok sértést, de amire elkövette, az formailag viszont nem volt államtitok. Az indoklás szerint azért, mert egy olyan szervezet vezetője minősítette államtitokká az anyagot, amely szervezet nem is létezett jogilag. Volt ugyan olyan, hogy Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata, de a normában az szerepelt, hogy Megelőzési Szolgálat. Namármost ilyen, hogy Megelőzési Szolgálat, nem létezett. RSZVSZ volt csak, viszont nem volt olyan jogszabály, amely kimondta volna, hogy a kettő ugyanaz.[43]

A szervezet működésének továbbfejlesztése céljából elengedhetetlennek látszott a jogi alapok megszilárdítása. Különösen indokolttá tették mindezt a társadalmi folyamatok negatív változásai is. E változások körébe tartozott az egyre erősebbé váló korrupció, amely begyűrűzött a rendvédelmi szervek mindennapjaiba is, valamint az elhatalmasodó és megerősödő szervezett bűnözés, továbbá a fehérgalléros bűnözés is.

Az 1994. évi rendőrségi törvény inkoherenes szabályozását kívánta feloldani az 1999. évi szervezett bűnözésről szóló törvény[44] első változatának beterjesztése. Az alkotmánybíróság határozata szerint[45] az RSZVSZ-re vonatkozó speciális hatáskörök elvetésre kerültek. Emiatt az RSZVSZ feladat- és hatásköre, valamint az erre vonatkozó törvényi szabályozás közötti ellentmondások nem oldódtak, hanem még növekedtek is.

Mindezen közben a szervezet hatáskörét tovább bővítette a bűnüldöző szervezetek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi törvény.[46]

Miközben az RSZVSZ feladat- és hatásköre nagymértékben bővült, tevékenységének tartalma és irányításának módja következtében a rendőrségtől számtalan vonatkozásban eltávolodott. Ugyanakkor a működésének megfelelő szintű jogi szabályozottsága nem történt meg.

Erre az alkotmánybíróság határozatában körültekintően rámutatott. Másrészt ugyanezen határozat részletesen kifejti az RSZVSZ-re vonatkozó törvénykezés esetében a 2/3-osság megkerülésének tilalmát is.[47]

Az adatvédelmi biztos már korábban kifejtette, hogy *„. . . az RSZVSZ működéséhez szükséges adatkezeléseket a hatályos jogszabályok és egyéb jogi normák igen ellentmondásosan, adatvé-*

delmi szempontból, több vonatkozásban, az alkotmányos követelmények figyelmen kívül hagyásával szabályozzák".[48]

Mindezekből összegezhető tehát, hogy az RSZVSZ feladatainak szerteágazottsága és jelentősége, valamint a megnövekedett feladat- és hatásköre - tekintettel tevékenységének jogi alapjaival kapcsolatos alkotmányossági kifogásokra - indokolttá tette a szervezet jogállásának és működése szabályozásának alapvető rendelkezéseit 2/3-os törvényben rögzíteni.

Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a 2/3-os törvény parlamenti elfogadtatásának nincs realitása, a belügyminiszter egy kormányhatározat kidolgozására kérte fel az RSZVSZ-t, amely a joghézagok megszüntetést célozta volna meg.

A 2006-os választásokat követően a belügyminisztérium és az igazságügyminisztérium összevonására került sor. Az RSZVSZ irányítása így átkerült az újonnan létrehozott Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumhoz.

A 2007-től 2009-ig tartó időszakban végképp nyilvánvalóvá vált, hogy ezt a törvényjavaslatot már csak a következő választások után egy esetlegesen létrejövő 2/3-os többséggel lehet elfogadtatni.

A rendőrségről készült törvényt az idők folyamán többször is módosították, de az RSZVSZ jogállását ezen módosítások nem érintették. Az RSZVSZ megalakításáról szóló 1995. évi kormányrendelet létrejötte után a tárgyalt időszakban (2000-2010) összesen 8 alkalommal került sor minimális változásra, ezek azonban elsődlegesen formai jellegűek voltak.

Az RSZVSZ vezetői számára a szakmai etika kialakítása és elfogadtatása az RSZVSZ feladatának ethoszává vált. Különösen figyelemre méltó ez a törekvés akkor, amikor tudjuk, hogy az értékek bizonytalansága és válsága gyengíti a társadalom egészében a bűnhöz való viszonyt. A rendvédelmi testületekben szolgálatot teljesítő munkatársak esetében pedig mindezek mellett a visszaélések elkövetése nem csupán az értékek bizonytalanságából fakad. Az elbizonytalanodáshoz járult hozzá a rendvédelmi testületek személyi állománya társadalmi, erkölcsi és anyagi megbecsültségének mérséklődése is. A paradigmaváltás az RSZVSZ tekintetében nyilvánvaló volt.

Szólnunk kell néhány szót arról a nemzetközi szervezetekkel és a szomszédos országok szakmai szervezeteivel létrehozott együttműködésekről is, amelyek az RSZVSZ működését

nemzetközi színtéren elismertté tették.

Természetes,hogy az RSZVSZ - a megalakulását követően egészen 2004. V. 1-ig, az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig - a nemzetközi együttműködési megállapodásait a kormányközi vagy hasonló tárcaközi keretszerződésekre hivatkozva kötötte meg. A nemzetközi tevékenységét a bűnüldöző szervezetek nemzetközi együttműködéséről szóló törvény rendelkezéseinek figyelembevételével végezte.[49]

Az EU-hoz történő csatlakozást követően - az egyébként jól működő kapcsolatok mellett - igény mutatkozott arra is, hogy szükség lenne a belügyi védelmi szolgálatokat érintő konkrét és közvetlen együttműködési megállapodásra is.

E helyzetből fakadóan az RSZVSZ kiemelt figyelmet fordított a szomszédos országok, valamint az EU tagállamok társszervezeteivel meglévő kapcsolatainak fejlesztésére. Ezért az RSZVSZ az együttműködés gyakorlati szinten történő elmélyítésére, a kölcsönös bizalom erősítésére és az információcserék napi gyakorlattá tételére törekedett.

Az RSZVSZ mentori feladatokat kapott Románia, Bulgária, Montenegró hasonló szervezeteinek szakmai felkészítésében. Az Európai Unió felkérte arra is, hogy az EPAC keretein belül nemzetközi konferenciát szervezzen.[50]

Összegzés

A rendszerváltozás hajnalán megfogalmazódott egy eszmény a demokrácia megteremtéséről és ehhez kapcsolódóan a jogállamiság kereteinek kialakításáról.

Ebbe a társadalmi összképbe tartozott bele a legális erőszakszervezetekről alkotott felfogás alapjaiban való megváltoztatása, ezért került sor a rendvédelem gyökeres átalakítására és az ehhez szükséges sarkalatos törvények kidolgozására.

Ez egy hosszú és gyötrelmes folyamat volt, amelynek véghezvitelére nem csak társadalmi közmegegyezésre volt szükség, hanem a parlamenti pártok egyetértésére is.

A rendszerváltozással együtt járó nyitás nem csak az erkölcsi értékek stabilitását eredményezte, hanem az értékek relativizálását és az értékvesztést is magával hozta. Mindezek közben vált nyilvánvalóvá, hogy a sarkalatos törvények mellé a fékek és ellensúlyok rendszerében újabb alaptörvények meghozatala lett volna szükséges, de abban a polarizálódó világban, amely

Magyarországot a XXI. század első évtizedében jellemezte, mindez már csak szórványosan volt lehetséges.

A rendvédelem területén a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának jogállását ebben az időszakban nem sikerült körültekintően szabályozni. Ez az RSZVSZ személyi állományának mindennapi munkájára is rányomta a bélyegét. Megítélésem szerint ez a helyzet nem segítette elő a testületben szolgálatot teljesítők szakmai felkészültségének gyarapodását és ezzel összefüggésben a valóban hatékony és eredményes munkavégzést. Ugyanakkor a tárgyalt időszak egyik következményeként értelmezhető, hogy az évtized második felére mindezek hiányában is az RSZVSZ nemzetközi elismertséget szerzett magának.

Jegyzetek:

1 NAGY: A magyar rendvédelem belbiztonsági szolgálata 1945-1995. ; NAGY: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata 2000-210.

2 008/1972.BM.pcs.

3 - Az ügyrendet RÁCZ Sándor r.vörgy. a miniszter első helyettese fogalmazta meg, az ügyrend kiadásával egyidejűleg megszűnt 1962.IX.21.-ei BM II/3. csoport ügyrendje.
BM.I. 10-732/1972. ügyrend a belbiztonsági osztály tevékenységéről.
- A BM belbiztonsági osztály hatáskörének és feladatának módosításáról szóló 1981.I.1.-én hatályba lépő parancs annyiban változtatta meg az osztály hatáskörét, hogy hatáskörét kiterjesztette az állami tűzoltóságra és annak területi szerveire is.
24/1983.BM.pcs.

4 A belügyminiszter első helyettesének engedélye alapján, akkor ez a személy RÁCZ Sándor r.vörgy. volt.

5 GLATZ

6 Kiemelkedő jelentőségű volt Mark PALMER amerikai nagykövet és Alexandro ARNO nyugat-német nagykövet szerepe az ellenzéki gondolkodók megerősítésében.

7 1949/XX.tv.

8 NAGY: A rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és tevékenységének kialakulása a rendszerváltás folyamatában.

9 29/1990. (III.13.) Ogy.hat. melléklet I.fejezet. 2.p.

10 Loc.cit.

11 1990/X.tv.

12 Az 1990/X.tv.-ben foglaltak egységes megvalósítása érdekében az ORFK vezetője és az ORFK Biztonsági Főosztályának a vezetője is egy-egy normát adott ki a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek egységes végrehajtásáról.
13/1992.ORFK.ut. ; 7/1992.ORFK.BFO.int.

13 12/1991.BM.ut.

14 - Az Országos Rendőr-főkapitányság ügyrendjét - dr. SZABÓ Győző országos rendőr-főkapitány egyetértésével - dr. BOROSS Péter belügyminiszter hagyta jóvá. Az Országos Rendőr-főkapitányság Biztonsági Főosztályának első vezetője dr. KAZÁN István r.ezds. volt.
BM.I. 10-21/13/1991. az ORFK ideiglenes ügyrendje.

- Az ORFK 1991. évi ideiglenes ügyrendjét 1995-ben a belügyminiszternek a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról ügyrendjéről szóló utasításával helyezték hatályon kívül.
18/1995.BM.ut.

15 BM.I. 10-21/13/1991. : op.cit. 1.p. 1.bekezdés.

16 7/1992.ORFK.BFO.int. : op.cit. 18.p.

17 BM.I. 10-21/13/1991. : op.cit. 1.p. 3.bekezdés.

18 Loc.cit. 2.p. 6.bekezdés.

19 49/1995. (V.4.) korm.r.

20 147/1994. (XI.17.) korm.r.

21 *„ . . . a belügyminiszter a közbiztonsággal kapcsolatos feladatkörében irányítja a rendvédelmi szervek belső bűnmegelőzési célú ellenőrzéseivel és bűnfelderítésével kapcsolatban a kormány részére meghatározott feladatokat."*
Loc.cit.

22 Mivel a feladatszabás a határőrséget is érintette, ezért a készülő tervezetet a honvédelemről szóló 1993/CX.tv. 6.§-nak 3. bekezdése értelmében Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának is bemutatták, a 7.§. 3. bekezdésében foglaltak alapján pedig tájékoztatásul a köztársasági elnöknek is megküldték.

23 12/1991.BM.ut.

24 BM RSZVSZ honlap.

25 1994/XXXIV.tv.

26 A BM. Biztonsági Főosztály (BM-IM-PM.) egyeztetéseket kö9vetően 1992-től ellenőrizte a VPOP és a BV állományát is.

27 Ezt a célt tükrözte a *„védelmi szolgálat"* elnevezés is.

28 1994/XXXIV.tv. op.cit.

29 147/1994. (XI.17.) korm.r. op.cit.

30 BM előterjesztés az RSZVSZ-ről.

31 49/1995. (V.4.) korm.r. op.cit.

32 1994/XXXIV.tv. op.cit. ; 18/1995. (V.4.) BM.ut.

33 A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának első vezetője dr. DEZSŐ Gyula r.ezds. volt. A szervezet első osztályvezetői MAKAI Ferenc r.ezds., BEKŐ Géza r.alez. és LÉVAI János r.alez voltak.

34 BM.I. 6-539/1995. BM. RSZVSZ Alapító Okirat 1.p.

35 18/1995. (V.4.) .BM.ut. melléklet 1.p.

36 Loc.cit. melléklet 3.bekezdés c.

37 Loc.cit. melléklet 4.bekezdés

38 Loc.cit. melléklet 5.bekezdés c.

39 Csak azon adatokat adhatja át a vezetőnek, amelyek a fegyelmi eljárást megalapozzák és nem titkos információgyűjtés során kerültek a birtokába.
Loc.cit. melléklet 6.bekezdés d.

40 Dr. DEZSŐ Gyula (1995-1998) - SZABÓ Péter r.ddtbk. (1998-2001) - EGRESSY Pál r.szds. (2001-2002) - dr. BENE László r.altbgy. (2002-2004) - dr. FRANKBERGER Ferenc r.ddtbk. (2005-2010).
BM.RSZVSZ honlap. 1.p. 4.bekezdés.

41 Az EPAC általános célkitűzései között szerepel az Európai Unió tagállamainak korrupcióellenes szervezetei tevékenysége során szerzett tapasztalatok cseréje és a testületek egymás közötti együttműködésének az elmélyítése. Az RSZVSZ kiemelt figyelmet fordított az EPAC által szervezett konferenciákon megfogalmazott korrupcióellenes tapasztalatok és iránymutatások megtartására.
NAGY: Az Európai korrupcióellenes kapcsolattartói hálózat. ; Contact and communication, [Kapcsolat és kommunikáció] Az Európai Unió tagállamai a rendőrségeiket felügyelő és ellenőrző testületeinek és korrupcióellenes szervezeteinek VI. konferenciája. A konferenciára 2006. november 22-24.-én Budapesten került sor az RSZVSZ szervezésével.

42 1994/XXXIV.tv. op.cit. ; 49/1995. (V.4.) korm.r. op.cit.

43 Interjú az RSZVSZ-ről

44 1999/LXXXV.tv.

45 1/1999. (II.24) AB.hat.

46 2002/LIV.tv.

47 1/1999. (II.24) AB.hat. op.cit.

48 A rendőrségi törvényben megállapított titkos információgyűjtési és adatkezelési szabályokat kormányrendelet "*viszi át*" egy rendőri szervezetnek nem tekinthető struktúrába, ez viszont ellentmond az alkotmány 40/A.§.2.bekezdésében megfogalmazottaknak.
1994/XXXIV.tv. op.cit. ; 49/1995. (V.4.) korm.r. op.cit.

49 31/2001. (VII.11.) AB.hat.

50 2005-ben az RSZVSZ hat szomszédos ország társszolgálatával rendelkezett érvényben lévő és a gyakorlati munkában is élő kétoldalú államközi bűnügyi együttműködési megállapodással.
NAGY: Az Európai korrupcióellenes kapcsolattartói hálózat.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

GLATZ	GLATZ Ferenc (szerk.): *A magyarok krónikája*. Budapest-Pécs, 2006[4], Helikon-Alexandra. 839 p. HU-ISBN 963 22 7070 3.

TANULMÁNYOK

NAGY: Az Európai korrupcióellenes kapcsolattartói hálózat.	NAGY: Az Európai korrupcióellenes kapcsolattartói hálózat. *Rendvédelmi Füzetek,* XI.évf. (2009) 2.sz. 90-95.p. HU-ISSN 1585-1249
NAGY: A rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és tevékenységének kialakulása a rendszerváltás folyamatában.	NAGY Ákos Péter: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat megalakulása és tevékenységének kialakulása a rendszerváltás folyamatában. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), XXII.évf. (2012) 25.sz. 58-66.p. HU-ISSN 1216-6774.
NAGY: A magyar rendvédelem belbiztonsági szolgálata 1945-1995.	NAGY Ákos Péter: A magyar rendvédelem belbiztonsági szolgálata 1945-1995. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), XXII.évf. (2012) 26.sz. 44-58.p. HU-ISSN 1216-6774.
NAGY: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata 2000-2010.	NAGY Ákos Péter: A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata 2000-2010. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), XXII.évf. (2012) 26.sz. 59-65.p. HU-ISSN 1216-6774.

KÉZIRATOK

BM előterjesztés az RSZVSZ-ről.	BM előterjesztés az RSZVSZ-ről. A BM előterjesztése a kormány részére a Rendvédelmi szervek Védelmi Szolgálatáról szóló rendeletről. Belügyminisztérium. Budapest, 1995 február. Az előterjesztés duplikátuma a szerző birtokában.
Interjú az RSZVSZ-ről	Interjú az RSZVSZ-ről SZABÓ Csaba nyá.r.ezds.-el 2012.I. Kézirat a szerző birtokában.

LEVÉL- IRAT- és DOKUMENTUMTÁRAK

BM.I.	Belügyminisztérium Irattára.

JOGSZABÁLYOK

1949/XX.tv.	1949/XX.tv. a Magyar Köztársaság alkotmánya.
1990/X.tv.	1990/X.tv. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról.
1994/XXXIV.tv.	1994/XXXIV.tv. a Rendőrségről.
1999/LXXXV.tv.	1999/LXXV.tv. A szervezett bűnözés, valamint az azzal

	összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról.
2002/LIV.tv.	2002/LIV.tv. a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről.
147/1994.korm.r.	147/1994.korm.r. a belügyminiszter feladat- és hatásköréről.
49/1995.korm.r.	49/1995.korm.r. az RSZVSZ megalakulásáról.
29/1990.OGY.hat.	29/1990.OGY.hat. a belügyminisztérium belső biztonsági szolgálatának tevékenységéről.
008/1972.BM.pcs.	008/1972.BM.pcs. a Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály hatásköréről és feladatáról.
24/1983.BM.pcs.	24/1983.BM.pcs. a Belügyminisztérium Belbiztonsági Osztály hatásköréről és feladatáról szóló 008/1972.BM.pcs. módosításáról.
12/1991.BM.ut.	12/1991.BM.ut. az ORFK Belbiztonsági Főosztály feladatköréről.
13/1992.ORFK.ut.	13/1992.ORFK.ut. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásának végrehajtása tárgyában.
18/1995 (V.4.) BM.ut.	18/1995. (V.4.) .BM.ut. a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról.
7/1992.ORFK.BFO.int.	7/1992.ORFK.BFO.int. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásának végrehajtásáról szóló 13/1992.ORFK.ut.-ban foglaltak megvalósításának normatíváiról.
1/1999.AB.hat.	1/1999.AB.hat. maffiatörvény.
31/2001. (VII.11.) AB.hat.	31/2001. (VII.11.) AB.hat. jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítvány alapján az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal egyes feladatairól szóló egyes törvényekről.

VILÁGHÁLÓ-HIVATKOZÁSOK

BM.RSZVSZ honlap. 1.p. 4. bekezdés.	BM.RSZVSZ honlap. 1.p. 4.bekezdés. Világhálón: http://www.rszvsz.hu/rolunk/tortenet (Az RSZVSZ átszervezése nyomán a honlap megváltozott, ezért a hivatkozott tartalom már nem érhető el. *a szerk.*)

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet
Válogatott jogszabályok, fontosabb szabályozók.

I.sz. melléklet

Válogatott jogszabályok, fontosabb szabályozók.

1992/LXIII.tv. a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról.

2002/LIV.tv. a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről.

1955/28.tvr. a fegyveres erők és fegyveres testületek ellenőrzéséről.

147/1994.Korm.r. a belügyminiszter feladat- és hatásköréről. (XI.17.)

6007/1956.MT.hat. a fegyveres erők és a belügyminisztérium testületeinek állami ellenőrzéséről.

533 900/1946.BM.r. az új államvédelmi szervezet irányításáról, felügyeletéről és ellenőrzéséről.

17/1956.BM.ut. a fegyveres erők és fegyveres testületek ellenőrzéséről. (VI.2.)

24/1956.BM.pcs. a BM Határőrség és a Belső Karhatalom átszervezéséről.

28/1958.BM.h.ut. a BM Fegyelmi Osztály felállításáról. (V.8.)

33/1958.BM.pcs. a BM állambiztonsági szervek ügynöki munkájának az alapelvei.

8/1959.BM.pcs. a Belső Elhárító Csoport létrehozásáról (V.13.)

BM.I. 10-290/1959. a BM. Belső Elhárító Csoport ügyrendje.

003/1960.BM.pcs. a BM. Belső Elhárító Csoport 10-290/1959. számú ügyrendjének a módosító parancsa.

BM.I. 10-32/1962.BM.titk.hat. a belső elhárítási csoport létszámfejlesztéséről.

BM.I. 10-32/12/1962. összefoglaló jelentés a belső elhárítási csoportról.

BMI. 101-89/2/1972. Szabályzat a BM Belbiztonsági Osztály hálózati munkájának sajátosságairól és az operatív, valamint a társadalmi kapcsolatok kialakításának alapelveiről.

BMI. 101-89/4/1972. Szabályzat a BM Belbiztonsági Osztály operatív anyagainak kezeléséről.

BM.I. 10-1880/1962. a BM.II/3 csoport ügyrendje.

24/1983.BM.pcs. a BM. Belbiztonsági Osztály hatásköreiről és feladatairól szóló 008/ 1972.BM.pcs. módosításáról.

I/1987.BM.ÁT.pcs. a BM. Belbiztonsági Osztály hálózati munkájáról.

211-11/1981.BM.BBO.-BM.MSZ.CSF.int. osztályvezető közös intézkedése a megyei rend-

őr-főkapitányságokon szolgálatot teljesítő belbiztonsági tisztek rendkívüli időszaki feladatairól.

20/1990.BM.ut. a titkos információgyűjtésről.

21/1990.BM.ut. a titkos információgyűjtésről.

37/1991.BM.ut. a belügyminisztérium szervezeti és működési szabályzatának kiadásáról.

25/1992.BM.IM.PM.ut. a bűncselekmények megelőzéséről (BM.I.10-19/2/1992.)

25/1992.BM.ut. az ORFK Biztonsági Főosztály ügyrendjét szabályozó 12/1991.BM.ut. módosítása.

BODA József

Magyar nemzetbiztonsági szolgálatok 2010 után.

A téma feldolgozásainak gyarapodásához nyilván több időnek kell eltelnie, azonban a szakterület szabályozását megvalósító joganyag lényegi megújuláson esett át, illetve a rendszerváltás után keletkezett szabályozások - módosításokkal ugyan-, de tovább éltek.[1]

A 2010-es kormányváltás mélyreható változásokat hozott a nemzetbiztonsági szolgálatok* életében is. Megszűnt az a rendszerváltás óta bevett gyakorlat, hogy a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok* irányítását egy tárca nélküli miniszter vagy államtitkár felügyelte. A Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) a Belügyminisztérium (BM) irányítása alá került, az Információs Hivatal (IH) irányítását pedig a Külügyminisztérium (KM) vette át. Az NBH a BM-hez kerülése után Alkotmányvédelmi Hivatal (AH) elnevezéssel új nevet és plusz feladatokat kapott. Az irányítás átalakításával szinte egy időben mindhárom polgári szolgálat élére új vezető került kinevezésre. A szervezeti és személyi változások magukkal hozták a jogszabályi környezet változtatásának igényét is. A miniszterek rendeletekben és utasításokban határozták meg a szolgálatok működésének általános kereteit, működését és feladatkörét.

Az Országgyűlés 2011-ben elfogadta Magyarország *Alaptörvényét*, amely meghatározza a nemzetbiztonsági szolgálatok* alapvető feladatát:

„(3) A nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladata Magyarország függetlenségének és törvényes rendjének védelme, nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése.*

(4) A nemzetbiztonsági szolgálatok működését a kormány irányítja."* [2]

Előzmények

A XIX-XX. századi magyar állam biztonságáról különböző időszakokban különböző szervezetek gondoskodtak. E szervezetek a mindenkori társadalmi berendezkedéssel és az állam jellegével szoros összefüggésben működtek.[3]

*Glosszárium

Az Országgyűlés 1990. I. 25-én fogadta el a különleges titkosszolgálati* eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi törvényt,[4] valamint a nemzetbiztonsági* feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló minisztertanácsi rendeletet.[5] Ez utóbbi hatályba lépését követően két polgári (IH, NBH) és két katonai szolgálat (Katonai Biztonsági Hivatal KBH, Katonai Felderítő Hivatal KFH) kezdte meg a működését.

A NBSZ elődszervezetének tekinthető BM III/V. (operatív-technikai) Csoportfőnökséget a főcsoportfőnökség szintén operatív-technikai feladatokat ellátó önálló osztályaival együtt beleillesztették a BM III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség jogutódjaként létrejött NBH szervezetrendszerébe Szakszolgálati és Technikai Igazgatóság néven, melynek első igazgatója dr. FINSZTER Géza r.ezds.[6] volt.

1995. XII. 19-én fogadta el az Országgyűlés a nemzetbiztonsági szolgálatokról* szóló törvényt. A jogszabály a NBH-ról leválasztotta a titkos információgyűjtéshez* technikai hátteret biztosító Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot (NBSZ), amelynek kormányzati irányítását - hasonlóan a polgári hírszerzéshez és elhárításhoz - 1996 és 2002, valamint 2007 és 2010 között tárca nélküli miniszter, 2002 és 2007 között a Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszter látta el.[7]

2010 nyarától - a nemzetbiztonsági törvény módosítását követően - az AH és az NBSZ a belügyminiszter, az IH pedig a külügyminiszter irányítása alá került. A KFH és a KBH maradt a honvédelmi miniszter vezetése alatt.[8]

2012. I. 1-vel a két katonai szolgálat, azaz a KFH és a KBH egyesülésével megalakult a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ).

2012. IX. 01-től az IH a miniszterelnökség irányítása alá került.

Felügyelet és ellenőrzés

A szolgálatok felügyeletét az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága, a KNBSZ esetében a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság is ellátja. Jogosult még a szolgálatok ellenőrzésére a költségvetésük tekintetében az Állami Számvevőszék,[9] az állampolgári jogok betartásának ellenőrzésére az Alapvető Jogok

*Glosszárium

Biztosának Hivatala,[10] az adatvédelemi előírások betartásának vonatkozásában pedig a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság.[11]

A kormány 2011-ben határozattal hozta létre a miniszterelnök irányításával működő Nemzetbiztonsági Kabinetet (NBK) és a titkos információgyűjtéssel* foglalkozó nemzetbiztonsági, honvédelmi és rendvédelmi szervek vezetőiből álló Nemzetbiztonsági Munkacsoportot (NBMCS). A NBMCS-ot a belügyminiszter és a honvédelmi miniszter közösen vezetik. A NBK szükség szerint, de általában kéthetente, a NBMCS szükség szerint, de legalább havonta ülésezik.[12]

A nemzetbiztonsági törvénnyel összhangban az AH[13] és az NBSZ[14] működése felett a kormányzati irányítási jogkört a belügyminiszter gyakorolja, az IH[15] irányításáért a miniszterelnöki hivatalt vezető államtitkár a felelős, a KNBSZ-t pedig a honvédelmi miniszter felügyeli. A miniszterek (államtitkár) hatásköre kiterjed az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságával és a parlamenti pártok frakcióvezetőivel való kapcsolattartásra.[16]

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat* irányító minisztert (államtitkárt) jogkörének ellátásában a belügyminisztérium és a miniszterelnöki hivatal hivatali apparátusa segíti. Munkatársai egyrészt a belügyminisztérium és a miniszterelnöki hivatal állományába tartozó kormánytisztviselők, másrészt a szolgálatoktól berendelt hivatásos állományú tisztek.

A NEMZETBIZTONSÁGI BIZOTTSÁG FELADATAI

- Kivizsgálhatja a nemzetbiztonsági szolgálatok* jogellenes tevékenységére utaló panaszokat.
- Ha valamely nemzetbiztonsági szolgálat* jogszabályellenes vagy nem rendeltetésszerű tevékenységét feltételezi, vizsgálat lefolytatására felkérheti a minisztert.
- Ha valamely nemzetbiztonsági szolgálat* jogszabályellenes működését észleli, ténymegállapító vizsgálatot folytathat le.
- Ha bármely módon valamely nemzetbiztonsági szolgálat* jogszabályellenes vagy nem rendeltetésszerű működését észleli, felhívhatja a minisztert a szükséges intézkedés megtételére, és kezdeményezheti a felelősség megvizsgálását.
- Véleményezi a nemzetbiztonsági szolgálatok* költségvetésének részletes tervezetét, a titkos információgyűjtésre* jogo-

*Glosszárium

sult egyéb szervezetek költségvetésének e tevékenységgel kapcsolatos tételeit, illetve az éves költségvetési törvény végrehajtásáról szóló részletes beszámoló tervezetét, a törvényjavaslatok tárgyalása során az elfogadásra vonatkozóan javaslatot tesz az Országgyűlésnek.

- Kinevezésük előtt meghallgatja a főigazgatói tisztségre jelölt személyeket, alkalmasságukról állást foglal.[17]

A nemzetbiztonsági szolgálatok*

ALKOTMÁNYVÉDELMI HIVATAL (AH)

Az AH működésének célja az állampolgárok és Magyarország alkotmányos rendjének védelme, biztonságuk garantálása. Az AH a belügyminiszter irányításával hajtja végre a nemzetbiztonsági törvényben számára meghatározott feladatokat. Együttműködik a belügyminisztérium rendvédelmi szerveivel, a nemzetbiztonsági szolgálatokkal* és az államigazgatás más területeivel. Széles körű együttműködést folytat, döntően a NATO-tagországokkal és az Európai Unió partnerszolgálataival.

A rendelkezésére álló - törvényi felhatalmazással alkalmazott - eszközökkel és módszerekkel felismeri és azonosítja a nemzet biztonságát fenyegető rejtett és nyílt kihívásokat, az azokat megjelenítő szervezeteket és személyeket, s hatékonyan lép fel mindezekkel szemben. Kiemelt feladata, hogy Magyarország kormánya számára biztosítsa a döntéshozatalhoz szükséges - más módon be nem szerezhető - információkat.

Feladatai: kémelhárítás, alkotmányvédelem, gazdaságbiztonság, nemzetbiztonsági védelem, nemzetbiztonsági ellenőrzések, közreműködés az idegenrendészeti eljárásokban, nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítése, megelőzése, megakadályozása és legális forgalmának ellenőrzésében közreműködés (Proliferáció), iparbiztonsági ellenőrzések.[18]

Vezetője: GÖBÖLÖS László ddtbk.
Létszáma: 1180 fő.
Költségvetése: 6.980 millió (M) Ft. (2012-es adatok).

*Glosszárium

INFORMÁCIÓS HIVATAL (IH)

2012-ben törvény módosította az IH irányítását. A törvény az alábbiak szerint változott: *„Ha a kormány az Információs Hivatalt a miniszterelnök útján irányítja, az irányítással összefüggő egyes hatásköröket a miniszterelnök a miniszterelnökség szervezeti és működési szabályzatában a miniszterelnökséget vezető államtitkárra átruházhatja”*.[19] Az államtitkárságon belül egy helyettes államtitkár vezetésével létrejött egy szakapparátus, amely az államtitkár és a miniszterelnök munkáját segíti a nyílt és titkos információgyűjtés eszközeivel és módszereivel megszerzett adatok feldolgozásával, értékelésével, elemzésével és a kormányzati hírigények megfogalmazásával.

Az IH polgári hírszerző szolgálat, mely elsődlegesen az országhatáron kívül tevékenykedik.

Általános rendeltetése, hogy a külföldre vonatkozó vagy külföldi eredetű bizalmas információk megszerzésével segítse elő a magyar nemzeti érdekek érvényesülését, működjék közre Magyarország függetlenségének biztosításában és törvényes rendjének védelmében.

A hírszerzési információk a kormányzati döntések megalapozását szolgálják. A kormány meghatározza azokat a témákat, amelyekről a hírszerzés útján tájékozódni kíván. E hírigények alapulvételével az IH - különleges eszközrendszere révén - olyan adatokat, értesüléseket, dokumentumokat szerez, amelyek a hivatalos csatornákon egyáltalán nem vagy csak korlátozottan ismerhetők meg.

Feladata teljesítése érdekében az IH műveleti tevékenységet folytat. Humán és műszaki-tudományos eszközökkel létrehozott forrásokból titkos és bizalmas adatokat ismer meg, emellett nyilvános forrásokat is felhasznál, s kiaknázza a nemzetközi együttműködésben rejlő lehetőségeket is. A megszerzett információkat elemzi, a már rendelkezésre állókkal összeveti és értékeli, majd hírszerző jelentéseket készít, amelyeket a döntéshozóknak továbbít.

Az IH a miniszterelnökséget vezető államtitkár intenciói szerint, az országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottság jegyzőkönyvében foglaltak alapján profilváltást kell, hogy végrehajtson, és a továbbiakban felderítő tevékenységének új iránya az ország pénzügyi-gazdasági biztonságának garantálása, az ehhez szükséges információk beszerzése kell legyen. Az államtitkár fon-

tos témaként jelölte meg az IH nemzetstratégiai feladatait. Közölte, a kettős állampolgárság bevezetése komoly feladatot és felelősséget jelent a nemzetbiztonsági szolgálatok* számára, hiszen magyar állampolgárok érdekeit kell a határon túl védeni a környező országokkal való partneri viszony tiszteletben tartása, megtartása és építése mellett. Arra hívta fel a figyelmet, hogy 2014-re várhatóan a jelenlegi 320 ezerről 500 ezerre nő a Kárpát-medencében a határon túl élő magyar állampolgárok száma, és ez komoly többletfeladatot és felelősséget ró az IH-ra.[20]

Vezetője: PÁSZTOR István ddtbk.
Létszáma: 720 fő
Költségvetése: 13.920,7 M. Ft. (2012-es adatok).

KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT (KNBSZ)
A KNBSZ a kormány irányítása alatt álló, az ország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szerv. A KNBSZ 2012. I. 1-vel jött létre a honvédelmi miniszter utasításával, amely a Katonai Felderítő Hivatal (KFH) megnevezést Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) megnevezésre változtatta, míg az Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) megszűnt mint önálló költségvetési szerv, szervezeti egységei pedig beolvadtak a KNBSZ-be.[21]

Rendeltetése: a KNBSZ a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi törvényben meghatározott - hírszerző, elhárító, védelmi és ellenőrzési - feladatok elvégzésével, a nyílt és a titkos információgyűjtés* eszközrendszerével működési területén elősegíti Magyarország nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítését, ezáltal közreműködik az ország függetlenségének és törvényes rendjének védelmében.

A szolgálat működésének jogi alapjait, feladatait, a hozzá kötődő szervezeti- és eszközrendszert, az irányítási és az ellenőrzési jogosultságot, a jogi és politikai garanciákat a nemzetbiztonsági szolgálatokról* szóló a 2011. évi módosított törvény biztosítja.[22]

A KNBSZ-t a kormány a honvédelmi miniszteren keresztül irányítja. A miniszter irányítási jogköre átfogja a KNBSZ-szel kapcsolatos államigazgatási és költségvetési irányítási jogok

*Glosszárium

teljes körét. A szolgálat működésének általános kereteit, szervezeti felépítését, konkrét feladatkörét a honvédelmi miniszter rendeletekben és utasításokban határozza meg. A KNBSZ élén a főigazgató áll, akit a honvédelmi miniszter előterjesztésére a miniszterelnök nevez ki és ment fel. A főigazgató a törvények, jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei által meghatározott keretek között önálló felelősséggel vezeti a szolgálatot.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról* szóló törvényben meghatározottak szerint a KNBSZ felett két országgyűlési bizottság ellenőrzési jogkörrel rendelkezik:

- az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága;
- az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága.

A Nemzetbiztonsági Bizottság a KNBSZ alkotmányos, törvényes működését ellenőrzi a törvényhozás politikai eszközeinek alkalmazásával, a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság pedig az ország védelmi képessége szempontjából ellenőrzi a speciális feladatokat ellátó szolgálat általános tevékenységét. A Nemzetbiztonsági Bizottság megkapja a szolgálat által a kormány számára készített - nemzetbiztonsági kérdéseket érintő - értékeléseket, jelentéseket. A bizottságokat a honvédelmi miniszter rendszeresen tájékoztatja a szolgálat tevékenységéről, az ország és a honvédelmi szféra biztonsági helyzetéről, illetve a KNBSZ törvényben előírt feladatainak teljesítéséről.[23] A KNBSZ főigazgatója évente kétszer köteles beszámolni mindkét parlamenti bizottság előtt.

Feladatai:

- Felderíti és elhárítja a Magyarország elleni, támadó szándékra, külföldi titkosszolgálati* tevékenységre, a törvényes rend jogellenes eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására, terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseket.
- Megszerzi a kormányzati döntéseket megalapozó katonapolitikai, hadiipari és katonai információkat, valamint a honvédelmi minisztérium, illetve a honvéd vezérkar hadászati-hadműveleti, információvédelmi tervező munkájához szükséges adatokat.
- Információkat gyűjt a működési területét érintő szervezett bűnözésről, az nemzetbiztonsági törvény által hatáskörébe utalt, valamint a honvédelmi minisztérium és a magyar honvédség törvényes feladatainak végrehajtását veszélyeztető bűncselekmé-

*Glosszárium

nyekről, a honvédelmi érdeket sértő kibertevékenységről, továbbá a műveleti területén lévő alakulatok és azok állománya ellen irányuló törekvésekről és tevékenységekről.

- Ellátja a honvédelmi minisztérium és a magyar honvédség szervezeteinél folytatott hadiipari kutatással, fejlesztéssel, gyártással és kereskedelemmel összefüggő, valamint a nemzetközileg ellenőrzött termékekhez és technológiákhoz, továbbá a haditechnikai eszközök és szolgáltatások jogellenes forgalmának felderítéséhez, megelőzéséhez, megakadályozásához és legális forgalmának ellenőrzéséhez kapcsolódó nemzetbiztonsági* feladatokat.
- Elvégzi az illetékességébe tartozó fontos és bizalmas munkakört betöltő személyekhez, gazdálkodó szervezetekhez, a speciális beszerzésekhez, katonai rendezvényekhez és gyakorlatokhoz kötődő minősítési, ellenőrzési és védelmi feladatokat.
- Végrehajtja a katonadiplomáciai tevékenységből a KNBSZre háruló feladatokat. A véderő-, katonai és légügyi attasék útján biztosítja a honvédelmi minisztérium és az magyar honvédség külföldön tartózkodó vezetői delegációinak programelőkészítését, lebonyolítását és a feladataik végrehajtásához szükséges támogatást.[24]

VEZETŐJE: KOVÁCS József altbgy.
Létszám: 860 fő
Költségvetése: 10.319,7 M Ft. (2012-es adatok)

A NEMZETBIZTONSÁGI SZAKSZOLGÁLAT (NBSZ)

Hazánk legnagyobb költségvetésű, legnagyobb létszámú, tevékenységében a legösszetettebb, legtagoltabb nemzetbiztonsági szolgálat.*

A Nemzetbiztonsági Szolgálatok* címszó alatt a kormány hivatalos honlapján az alábbi megfogalmazás olvasható: *„A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat a magyar állam belső rendjének védelme érdekében, szigorú jogszabályi keretek között nyílt és titkos információgyűjtést végez az erre felhatalmazott szervek kérésére."* [25]

Az NBSZ a kormány irányítása alatt álló, az ország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szerv.

*Glosszárium

Nem *„hagyományos”* nemzetbiztonsági szolgálat*:
- Önálló hatáskörben titkos adatgyűjtést nem folytat.
- Tevékenysége túlmutat a nemzetbiztonsági érdekkörön.

Az NBSZ feladatai:
- Jogosult a jogszabályok keretei között a titkos információgyűjtés*, illetve a titkos adatszerzés* eszközeivel és módszereivel - írásbeli megkeresésre - szolgáltatást végezni a titkos információgyűjtésre*, illetve a titkos adatszerzésre* feljogosított szervezetek titkos információgyűjtő*, valamint titkos adatszerző* tevékenységéhez;
- A törvény által titkos információgyűjtésre*, illetve a titkos adatszerzésre* feljogosított szervezetek igényei alapján biztosítja az e tevékenységhez szükséges különleges technikai eszközöket és anyagokat;
- Speciális távközlési összeköttetést biztosít a kormány által meghatározott felhasználók részére;
- Ellátja a biztonsági okmányok védelmével összefüggő hatósági felügyeletet;
- Szakértői, illetve - külön jogszabály rendelkezései szerint - igazságügyi szakértői tevékenységet végez;
- Végzi a hatáskörébe tartozó személyek, valamint a 68.§ (4) bekezdésének f) pontjában meghatározott személyek nemzetbiztonsági ellenőrzését, illetve ellátja az objektumai műveleti védelmét;
- Elvégzi a minősített adatot, az ország alapvető biztonsági, nemzetbiztonsági érdekeit érintő vagy a különleges biztonsági intézkedést igénylő beszerzések sajátos szabályairól szóló kormányrendelet szerinti kiegészítő ellenőrzést.[26]

Vezetője: Dr. BODA József ddtbk.
Létszám: 2061 fő.
Költségvetése: 15.200 M. Ft. (2012-es adatok).

A titkos információgyűjtésre jogosult egyéb szervezetek

A 2010-es év számos változást hozott a rendvédelmi* szervek életében. Új szervezetek alakultak, mint például a Terrorelhárítási Központ. Más szervezetek pedig kibővült és módosított feladatrendszerrel működnek tovább úgy, mint például a Nemzeti Védelmi Szolgálat és a Nemzeti Adó -és Vámhivatal.

*Glosszárium

NEMZETI ADÓ- ÉS VÁMHIVATAL (NAV)

A NAV-ot, a magyar állami adóztatási szervezetet 2011. I. 1-jén, hozták létre az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal és a Vám- és Pénzügyőrség összevonásával.[27]

A Bűnügyi Főigazgatóság különös hatásköri szabályai:

33. § A Bűnügyi Főigazgatóság hatáskörébe tartozik, országos illetékességgel a Be. által a NAV hatáskörébe utalt bűncselekmények tekintetében:

a) az 500 millió forintot meghaladó értékre üzletszerűen (Btk. 137. § 9. pont) vagy bűnszövetségben (Btk.137. § 7. pont) elkövetett bűncselekmények nyomozása,

b) a bűnszervezet (Btk. 137. § 8. pont) tagjaként elkövetett bűncselekmények nyomozása,

c) az a) és a b) pontokba nem tartozó olyan bűncselekmények nyomozása, amelyeket az elkövető személye vagy az elkövetés körülményei, illetve a bűncselekmény társadalomra való veszélyességének kiemelkedő foka miatt a Bűnügyi Főigazgatóság főigazgatója vagy a NAV elnöke a Bűnügyi Főigazgatóság hatáskörébe von, illetve utal.

34. § A Bűnügyi Főigazgató egyedi ügyekben a 33. § a) és b) pontjában meghatározott nyomozó hatósági jogkörét regionális bűnügyi igazgatóságra ruházhatja át, amennyiben ezt a nyomozási cselekmények hatékonyabb elvégzése indokolja.

35. § A Bűnügyi Főigazgatóság ellátja a Be. által a NAV hatáskörébe utalt bűncselekmények tekintetében a NAV törvényben meghatározott fedett nyomozati tevékenységgel kapcsolatos feladatokat.

16. § A regionális bűnügyi igazgatóságok a 33. §-ban meghatározott kivétellel végzik a Be. 36. § (2) bekezdésében meghatározott bűncselekmények megelőzését, felderítését, valamint nyomozását az erre vonatkozó jogszabályok rendelkezései szerint.[28]

Vezetői: Dr. VIDA Ildikó elnök,
Dr. SORS László bűnügyi elnökhelyettes,
VANKÓ László pü. ddtbk. bűnügyi főigazgató.
Létszám: 22 483 fő. Bü. Főig: 1248 fő.
Költségvetése: Bü. Főig. 6 951,4 M. Ft. (2012-es adatok).

NEMZETI VÉDELMI SZOLGÁLAT (NVSZ)

2011. I. 1-én jött létre az NVSZ, mely a belügyminiszter irányítása alatt működik. Közel százezer fő az általuk védendő állomány létszáma a három nagy szakmai területen: a rendvédelmi* szervezetek, a polgári titkosszolgálatok és közigazgatási szervezetek területén.

Cél a szervezetek állományának megvédése a nem odavaló, sok kárt okozó tisztességtelen munkatársak ellen. A rendvédelmi* szervezetek közös harcaként fogalmazza meg a korrupcióellenes fellépést, amelynek eszközeit az országgyűlés törvény formájában az NVSZ rendelkezésére bocsátotta.

A kifogástalan életvitel ellenőrzése olyan eszköz számukra, amely már a jelentkezés során is lehetőséget biztosít arra, hogy valóban megvédelmezhessék a védett állományt azoktól, akik nem valóak közéjük.

A megbízhatósági vizsgálat - amelynek jogi garanciája az ügyészi jóváhagyás - nem a tisztességesen szolgálók zaklatását jelenti, hiszen azoknak nem kell ettől tartaniuk.

Az NVSZ célja:

- Az államhatalom végrehajtó szervezetei iránti bizalom helyreállítása.
- A hatáskörünkbe tartozó szerveknél dolgozók védelme.
- Az állami szolgálat tekintélyének visszaállítása.

Az NVSZ törvényességi, ügyészi felügyelete:

Az ügyészség a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározott feltételek szerint nyomozást végeztet és nyomoz; ha a nyomozó hatóság önállóan végez nyomozást vagy egyes nyomozási cselekményeket, az ügyészség felügyel arra, hogy azt a törvény rendelkezéseit megtartva végezzék, törvényben meghatározott egyéb jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a vádat a bírósági eljárásban, továbbá felügyeletet gyakorol a rendőrségről szóló törvényben meghatározott megbízhatósági vizsgálat, valamint a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.

Az NVSZ által védett szervezetek:

- Alkotmányvédelmi Hivatal;
- Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal;
- BM Nemzetközi Oktatási Központ;
- BM Oktatási Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság;
- Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága;

*Glosszárium

- Nemzeti Adó- és Vámhivatal;
- Nemzetbiztonsági *Felügyelet;
- Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar;
- Nemzetbiztonsági* Szakszolgálat;
- Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság;
- Rendőrség;
- Terrorelhárítási Központ.[29]

Vezetője: Dr. BOLCSIK Zoltán r.ddtbk.
Létszám: 415 fő.
Költségvetése: 3 525,5 M. Ft. (2012-es adatok).

A RENDŐRSÉG

„1. § (1)3 A rendőrség feladata az Alaptörvényben meghatározott feladatok mellett a határforgalom ellenőrzése, a terrorizmus elleni küzdelem és az e törvényben meghatározott bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzés.

*VII. Fejezet: Titkos információgyűjtés**

63. § (1) 217. A rendőrség bűncselekmény elkövetésének megelőzése, megakadályozása, felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, körözött személy felkutatása, tartózkodási helyének megállapítása, bizonyítékok megszerzése, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme, valamint az e törvényben meghatározott költségvetési szervek bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzése érdekében - törvény keretei között - titokban információt gyűjthet.

(3) Az (1)-(2) bekezdés alapján tett intézkedések, az abban érintett természetes és jogi személyek, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek adatai nem hozhatók nyilvánosságra.

(5) A rendőrség erre felhatalmazott szerve, valamint a beszerzett adat és az információgyűjtés ténye tekintetében az ügyész és a bíró a titkos információgyűjtés során külön engedély nélkül megismerheti a minősített adat tartalmát. A (2) bekezdésben meghatározott adatok és információk nemzetközi egyezmény, nemzetközi szerződés vagy megállapodás, ennek hiányában viszonosság alapján, ha a továbbítás súlyos és közvetlen veszély

*Glosszárium

elhárításához, vagy súlyos bűncselekmény megelőzéséhez szükséges - amennyiben a személyes adatok kezelésének feltételei a külföldi adatkezelőnél minden egyes adat tekintetében teljesülnek - nemzetközi és külföldi bűnüldöző, igazságszolgáltatási szervek részére átadhatók." [30]

Vezetője: Dr. HATALA József r.altbgy.
Főkapitány helyettes: PAPP Károly r.vőrgy.
Bűnügyi főigazgató: Dr. TAKÁCS Tibor r.ddtbk.
Létszám: 48 148 fő.
Költségvetése: 222 808,1 M. Ft. (2012-es adatok).

TERRORELHÁRÍTÁSI KÖZPONT (TEK)

A Terrorelhárítási Központot kormányrendelet hozta létre 2010. IX. 1-ei hatállyal mint a belügyminiszter irányítása alá tartozó országos hatáskörű állami szervezetet. Központja a budapesti MALÉTER Pál laktanyában, a Zách utcában van. Feladatai közé tartozik Magyarország terrorfenyegetettségének elemzése-értékelése, a kormányfő és az államfő személyi biztosítása, a Magyarország területén történt terrorcselekmények, emberrablások felderítése.

A szervezet részben a Köztársasági Őrezredből, a megyei bevetési osztályokról, az Országos Rendőr Főkapitányság Nemzeti Nyomozó Iroda (ORFK NNI) teljes Terrorizmus és Extrémizmus Elleni Osztályából, a Készenléti Rendőrségen belüli Terrorelhárító Szolgálattól (TESZ) és az AH-tól átcsoportosított állományból alakult meg.

A terrorizmust elhárító szervezet személyi állománya jelenleg az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervezettől a hivatásos szolgálati viszonyra vonatkozó jogszabály szerint berendelt rendőrökből és vezényelt hivatásos állományúakból, valamint közalkalmazottakból áll.[31]

Vezetője: HAJDÚ János r.ddtbk.
Létszám: 858 fő.
Költségvetése:10 465,8 M. Ft. (2012-es adatok).

ÜGYÉSZSÉG

Magyarország Alaptörvénye szerint a legfőbb ügyész és az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként az állam büntetőigényét érvényesíti. Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését.

A legfőbb ügyész és az ügyészség törvényben meghatározottak szerint jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a közvádat a bírósági eljárásban, felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett, törvény által meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.

Az Országgyűlés az ügyészség tevékenységét kétféle módon: az éves legfőbb ügyészi beszámoló, illetve a legfőbb ügyésznek a rendelkező rész szerinti korlátozott válaszadási kötelezettségén keresztül ellenőrzi.

Jelenleg a Legfőbb Ügyészség irányítása alatt fellebbviteli főügyészségek, főügyészségek és járási ügyészségek működnek.[32]

Az ügyészségi törvény 18. §-a rendelkezik a titkos információgyűjtés*szabályozásáról:

„(1) Az ügyészségi nyomozás elrendeléséig - a rendőrségi törvényben meghatározott okokból és szabályok szerint - titokban információ gyűjthető. Ahol a rendőrségi törvény a titkos információgyűjtés* körében a rendőri szerv vagy annak vezetője számára állapít meg jogokat és kötelezettségeket, ott az ügyészségi nyomozást végző ügyészi szervet vagy annak vezetőjét kell érteni.*

(2) Ha a rendőrségi törvény a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés keretében végzett cselekményhez az ügyész engedélyét (hozzájárulását, jóváhagyását) írja elő, az engedélyezés jogkörét a felettes ügyész gyakorolja.*

(3) Az ügyész (felettes ügyész) a titkos információgyűjtés elvégzése érdekében - a feljelentés elutasításának, vagy a nyomozás megszüntetésének kilátásba helyezése, valamint az adatkérés kivételével - a nyomozó hatóságot utasítja vagy titkos információgyűjtés* végzésére jogosult más szolgálatot (hivatalt) megkeresi.*

(4) Ha a titkos információgyűjtés szükségessége a nemzetbizbiztonsági szolgálatok* (hivatalok) hivatásos állományú tagját*

*Glosszárium

érintően merül fel, az ügyész e tényről tájékoztatja azon szolgálat főigazgatóját, amelynek állományába az érintett személy tartozik. A titkos információgyűjtés elvégzésére ilyen esetben az ügyész az érintett nemzetbiztonsági szolgálatot* (hivatalt) is felkérheti.*

(5) Az ügyészségi nyomozás során a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzésre a büntetőeljárási törvény rendelkezései az irányadók." [33]

Vezetője: Dr. POLT Péter
Létszám: 4616 fő.
Költségvetése: 31 574,3 M. Ft. (2012-es adatok).

A nemzetbiztonsági* tevékenységet segítő és támogató szervezetek:

NEMZETBIZTONSÁGI FELÜGYELET (NBF)
Az NBF-et, mint a NATO minősített adatok védelméért és szakmai felügyeletéért felelős szervezetet, a NBF-ről szóló 1998. évi törvény hozta létre.[34] Az azóta eltelt időszakban az NBF feladatköre folyamatosan kibővült, elsőként az EU mi-nősített adatok, majd később a nemzeti minősített adatok védelmével és szakmai felügyeletével. Ebben a folyamatban mérföldkövet jelentett a minősített adat védelméről szóló 2009. évi törvény elfogadása,[35] amely alapjaiban szabályozta újra a honi titokvédelem struktúráját. Ily módon, a jogszabály 2010. IV. 1-ei hatályba lépése óta a NBF egyfajta *„titokvédelmi főhatóságként"* működik a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium szervezeti keretében.

A Nemzeti Biztonsági Felügyelet:

„a) a minősített adatot kezelő szervnél engedélyezi a minősített adatok kezelését, jogosult a kiadott engedély módosítására vagy visszavonására;

b) engedélyezi a minősített adatok kezelésére szolgáló elektronikus rendszerek használatba vételét, jogosult a kiadott engedély módosítására vagy visszavonására;

c) nyilvántartja az a) és b) pontban meghatározott engedéllyel rendelkező minősített adatot kezelő szerveket nevük és székhelyük feltüntetésével;

*Glosszárium

d) a minősített adatot kezelő elektronikus rendszerekről megfelelőségi igazolások alapján tanúsítványt ad ki;

e) ellátja a rejtjeltevékenység hatósági engedélyezését és felügyeletét;

f) egyetértési jogot gyakorol a minősített adatot kezelő szervek biztonsági vezetőinek kinevezésével kapcsolatban;

g) ellenőrzi a minősítők minősítési gyakorlatát, ennek eredményeként egyedi vagy általános ajánlást bocsáthat ki az egységes minősítési gyakorlat kialakítása érdekében, illetve kezdeményezheti a minősítés felülvizsgálatát;

h) ellátja a minősített adatot kezelő szervnél a minősített adat kezelésének hatósági felügyeletét, ellenőrzi a minősített adat védelmére vonatkozó jogszabályok, valamint a személyi, fizikai, adminisztratív és elektronikus biztonsági szabályok betartását;

i) az arra jogosult gazdálkodó szervezetek részére telephely biztonsági tanúsítványt ad ki, jogosult a telephely biztonsági tanúsítvány módosítására vagy a már kiadott tanúsítvány visszavonására;

j) kivizsgálja a minősített adatok védelmét érintő bejelentéseket;

k) a minősített adatot kezelő szervnél kivizsgálja a minősített adatok elvesztésével, illetéktelen személy tudomására jutásával, valamint a biztonság megsértésével kapcsolatos eseményeket;

l) gondoskodik a jogutód nélkül megszűnt szervek által keletkeztetett minősített adatok felülvizsgálatának elvégzéséről;

m) ellátja az Európai Unió Tanácsa, az Európai Bizottság, az EURATOM, az EUROPOL, az EUROJUST (a továbbiakban együtt: EU), a NATO, a NYEU, valamint vonatkozó szabályzataiban és a minősített adatok védelme tárgyában kötött nemzetközi szerződésekben a nemzeti biztonsági hatóságok számára előírt feladatokat;

n) kapcsolatot tart a NATO, a NYEU, az EU és a tagállamok illetékes szervezeteivel, és tevékenységéről - a szükséges mértékben - tájékoztatja azokat;

o) ellátja a nemzeti érdekérvényesítést a minősített adatok védelmét érintő nemzetközi bizottságokban és munkacsoportokban;

p) részt vesz a minősített adatok cseréjével járó két- vagy többoldalú biztonsági megállapodások, továbbá valamennyi olyan nemzetközi szerződés előkészítésében, amely minősített adatokat is érint;

q) gondoskodik a biztonsági vezetők részére tartandó képzésről és továbbképzésről;

r) együttműködik az adatvédelmi biztossal a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő alkotmányos jog tiszteletben tartása és az információszabadság érvényesülése érdekében;

s) végzi az elektronikus adatkezelő rendszerek vagy azok elemeinek elektromágneses kompromittáló kisugárzásának méréseit, és ezek alapján meghatározza azok zónabesorolását;

t) végzi a helyiségek elektromágneses kompromittáló kisugárzásának védelmével összefüggő méréseket, ezek alapján meghatározza azok zónabesorolását;

u) elvégzi az elektronikus információbiztonságról szóló jogszabályokban számára meghatározott feladatokat." [36]

Vezetője: ZALA Mihály
Létszám: 55 fő.
Költségvetése: 587, 4 millió Ft. (2012-es adatok).

SZERVEZETT BŰNÖZÉS ELLENI KOORDINÁCIÓS KÖZPONT (SZBKK)

A SZBKK-ot a kormány az egyes miniszterek, valamint a miniszterelnökséget vezető államtitkár feladat- és hatásköréről szóló 2010. évi kormányrendelet alapján a belügyminiszter irányítja.[37]

Az SZBKK tehát a belügyminiszter vezetése alatt működő központi hivatal, amely a szervezett bűnözés megelőzésének, megszakításának elősegítése érdekében - jogszabályban meghatározott együttműködők által megküldött - adatokat gyűjt, felelős ezek felhasználásáért, ellenőrzéséért és koordinációjáért. A SZBKK az ország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező, központi költségvetési szerv.

A SZBKK a szervezett bűnözés elleni tevékenység támogatása, koordinációja érdekében az SZBKK-ról szóló törvény alapján 2001. I. 1-jei hatállyal került megalapításra.[38]

„*Feladata:* a szervezett bűnözés megelőzésének, megszakításának, felderítésének elősegítése céljából a szervezett bűnözés elleni fellépés céljából feldolgozott adatok gyűjtésének, felhasználásának és ellenőrzésének koordinációja.

Alaptevékenysége:

- a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló törvényben[39] meghatározott együttműködő szervezetekről, bűncselekményekről küldött ada-

tok gyűjtése, elemzése és értékelése, az igénylő együttműködő szervezethez továbbítása, illetve hatáskörrel és illetékességgel rendelkező együttműködő szervezethez történő megküldése, továbbá az adathoz kapcsolható, azt kiegészítő vagy azzal összefüggő adatokról az érintett együtt-működő szervezetek értesítése,

- hatáskörébe utalt bűncselekmények gyanúja miatt elrendelt felderítésekről küldött adatok alapján annak figyelemmel kísérése, hogy az együttműködő szervezeteknél nem folyik-e párhuzamos felderítés, ennek észlelése esetén az érintett szervezetek értesítése,
- az elemző-értékelő tevékenység alapján felderítési, nyomozási cselekményre, intézkedésre történő javaslattétel,
- az illetékességébe tartozó bűncselekmények megalapozott gyanúja miatt indult büntetőeljárásokról küldött adatok figyelemmel kísérése, a felderítésekről küldött adatokkal történő összevetése, elemzése, értékelése,
- az együttműködő szervezetek a szervezett bűnözésben és terrorszervezetben szerepet játszó bűnöző csoportok elleni fellépésének segítése a csoportok alakulásának és megszűnésének, egymáshoz való viszonyának figyelemmel kísérésével, jogellenesen szerzett javaik legalizálását szolgáló vállalkozásaik elemzésével,
- a szervezett bűnözés és terrorizmus elleni kormányzati döntésekhez történő segítségnyújtás a rendelkezésre álló adatok elemzésével készített helyzetértékelések és statisztikai adatok szolgáltatásával,
- a hatáskörébe utalt bűncselekmények terén jelentkező tendenciák, új jelenségek, biztonsági kockázatok figyelemmel kísérése, ezekről elemzések, tanulmányok készítése,
- az adatkezelési rendszeréből az együttműködő szervezet, illetve a Legfőbb Ügyészség kérésére adatszolgáltatás,
- közreműködés az együttműködő szervezetek vezetői által kijelölt központi szervezetek és a SZBKK közötti adatátviteli rendszer tervezésében, működtetésében, fejlesztésében." [40]

Vezetője: Dr. TÓTH Szabolcs ddtbk. főigazgató helyettes (megbízottként).
Létszám: 16 fő
Költségvetése: 196,1 M Ft. (2012-es adatok).

Képzés és oktatás a nemzetbiztonsági szervezeteknél

Az AH és az NBSZ belügyminisztériumi irányítás alá kerülése a két szolgálatnál a képzés, továbbképzés rendszerének átalakítását is magával hozta. A BM alárendeltségében lévő szervezeteknél kialakításra került az egységes három hónapos alapképzési rendszer, mely kötelező érvényű a testületekhez bekerülő valamennyi személy számára.

Mindkét szervezetnél átalakításra került a szakmai alapképzés rendszere, amely 2012-től szintén három hónapot vesz igénybe.

A következő fontos változás a nemzetvédelmi szolgálatok vonatkozásában, hogy 2012-ben a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen belül a Nemzetbiztonsági* Intézet részeként megalakult a Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék.

A KÉPZÉS SZINTJEI ÉS FORMÁI

- nemzetbiztonsági szaktanfolyam (alapképzés, 3+3 hónap)

Képzési célok:

- Általános belügyi rendvédelmi ismeretek nyújtása (a rendészeti alapvizsga követelményeinek történő megfelelés).
- A szervezeti beilleszkedés, integráció elősegítése.
- Fegyelmezett, felkészült és biztonságtudatos humán utánpótlási forrás biztosítása.
- Tanulási készségek és más szakmai kompetenciák továbbfejlesztése.
- Tervezhető, strukturált képzési rendszerek megteremtése.
- A belügyi oktatás-igazgatási elvárásoknak való megfelelés.
- Az együttműködésből fakadó gazdaságos működés kialakítása.

A rendészeti szakvizsga és a vezetőképzés:

A BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatósággal folyamatban van az együttműködési megállapodás megkötése, amely a belügyi továbbképzési programok integrációját hivatott rendezni. Ennek következtében a rendészeti szakvizsga rendszerében megjelenik a nemzetbiztonság mint önálló stúdium, és a vezetőképzések házon belüli lebonyolításával egyszerűbbé, gyorsabbá és adekvátabbá válik a vezetőképzés. A tananyag az érintett szervezetek bevonásával elkészült.

*Glosszárium

Az NBSZ felsővezetői állománya részére az eltelt három évben 2-4 napos belső és külföldi oktatók általi (FBI) vezetői képzéseket szerveztünk.

Munkáltatói támogatást igénylő képzések:

A nemzetbiztonsági szolgálatok számára stratégiai kérdés az egyes szaktudást igénylő szakszolgálati feladatokat ellátó munkatársak folyamatos specifikus továbbképzése. A munkáltatói támogatást igénylő képzések esetén differenciált támogatási szempontrendszert vezettünk be, amely pályázati jelleggel működik.

További fejlesztések folynak a belső nyelvi képzések, az NBSZ egészségmegőrzései programjának és sportéletének megvalósítása terén. Ezeket már a megnövelt nyugdíjkorhatárra tekintettel dolgoztuk ki.

A képzéshez és továbbképzéshez kapcsolódó megállapodásokat kötöttünk az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetemmel, a Budapesti Corvinus Egyetemmel, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemmel, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel és a Zsigmond Király Főiskolával.

Kihasználjuk a hazai (Európai Rendőr Akadémia -CEPOL, Nemzetközi Rendészeti Akadémia -ILEA, Közép-Európai Rendőr Akadémia -KERA) és a külföldi (NATO Iskola, George C. MARSHALL Központ) nyújtotta továbbképzési lehetőségeket. Résztvevői vagyunk a fejlesztési és műveleti témákban szervezett hazai és külföldi szakmai konferenciáknak.

A XXI. század információ technológiai kihívásainak megfelelése érdekében két munkatársunk mesterképzését 100 %-ban támogatjuk a Dublini Egyetemen zajló *„számítógépes szakértés és nyomozás”* (Forensic Computing & Cybercrime Investigation) képzésében.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE)

Az NKE a nemzetbiztonsági* szakmai képzések felsőoktatási terepe. Az egyetemen nemrég létrehozott Nemzetbiztonsági Intézeten belül két tanszék alakult: a polgári és a katonai nemzetbiztonsági tanszék.

A tanszék által kidolgozott szakirány megfelelően testre szabott felsőoktatási tartalmat nyújt majd az egyetemi képzésben 2013-tól részt vevő munkatársaknak. Az AH, az IH, a KNBSZ

*Glosszárium

és a NBSZ támogatást nyújt a tanszékek munkájához annak érdekében, hogy a kor elvárásainak megfelelő színvonalas képzés valósulhasson ott meg. Az NKE lehetőséget biztosít a szolgálatok állománya számára a kutató munkára és a tudományos fokozat megszerzésére.

A KÉPZÉS ÉS OKTATÁS JÖVŐBENI FELADATAI

A szolgálatoknál szervezett belső szakmai nemzetbiztonsági* képzésekkel kapcsolatban jövőbeni cél, hogy megfelelési eljárással a tanfolyamon elsajátított ismeretek a későbbi egyetemi tanulmányokba beszámítható kreditpontoknak, illetve bemeneti követelményeknek feleljenek meg.

A szolgálatok hatékony képzési rendszerének megvalósításához elengedhetetlen egy hosszú távú, komplex, az alaptevékenység ellátásához igazodó, annak fényében szervezendő karriertervezési rendszer bevezetése (különös tekintettel a szolgálati nyugdíj eltörlésére). Ennek során valamennyi újonnan belépő munkatárs kompetenciáit, készségeit pontosan fel kell térképezni és az állományilletékes parancsnokoknak azt meg kell ismerniük. Az úgynevezett kompetenciatükör segítségével és a parancsnokok tevékeny részvételével összeállítható az egyénre szabott karrier-modell, amely tartalmazza a lehetséges és szükséges fejlesztési irányokat, továbbképzési területeket.

A NBSZ-nél a részletes munkakörelemzések megtörténtek. Ez módszertanát és tartalmát illetően komoly szervezetfejlesztési lehetőség, amely a hosszú távú emberi erőforrásgazdálkodási stratégiára épülő karriertervezési rendszer kiinduló pontja.

A karriertervezés segítségével fel lehet készülni azokra az átképzési, illetve továbbképzési igényekre, amelyek a munkakörök változásaiból, illetve megváltoztatásaiból fakadnak. A szakterületek aktív közreműködésével úgynevezett szakterületi tudásbázis hozható létre, ami megkönnyíti a munkakörök közötti átjárhatóságot.

Meg kell teremtenünk a nemzetbiztonsági* szolgálatoknál a szakmai elvárásokhoz igazodó, az egész életen át tartó tanulás lehetőségét. Ide értve a vezetői kiválasztás és vezetővé képzés rendszerét.

*Glosszárium

Az Európai Unió hírszerző-információs rendszere

Az Európai Uniónak megalakulása óta szüksége van az időben rendelkezésre álló, megbízható, az EU biztonságára befolyással bíró hírszerzési információkra ahhoz, hogy a szükséges politikai katonai döntéseket képes legyen kellő időben meghozni.

Ezért az EU tagállamai megalkották a szükséges dokumentumokat, létrehozták azokat a szervezeteket és mechanizmusokat, amelyek biztosítják a szövetség számára a nélkülözhetetlen információkat.

Az első ilyen okmány az európai biztonsági stratégia volt, amelyet 2003 decemberében fogadtak el a tagállamok, és azóta az uniós kül- és biztonságpolitika fejlődésének mérföldkövévé vált. Az EU tagállamai első alkalommal állapodtak meg - alapértékeikből kiindulva - közös fenyegetésértékelésről, és tűztek ki egyértelmű célokat az EU biztonsági érdekeinek erősítésére vonatkozóan. Jól tükrözi a megfogalmazott célokat, a stratégia címe. *„Biztonságos Európa egy jobb világban”.*

Fontos mérföldkő volt a Tanácsának a határozatával[41] 2010. VI. 26-án létrehozott Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) megalapítása. A tanácsi határozat megszabja az EKSZ szervezetének és működésének rendjét. Az EKSZ az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének (továbbiakban főképviselő) irányítása alatt működik. Az EKSZ támogatja a főképviselőt alábbi megbízatásai teljesítésében:

- az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának (KKBP) - beleértve a közös biztonság- és védelempolitikát (KBVP) is - irányítása és kidolgozása;
- a Külügyek Tanácsa elnöki tisztének az ellátása;
- a Bizottságban betöltött alelnöki tiszt ellátása külügyi kapcsolatok területén.

Az EKSZ hozzájárul továbbá a Tanács Főtitkárságának, a Bizottságnak és a tagállami diplomáciai szolgálatoknak a munkájához az európai külső tevékenységek koherenciájának biztosítása érdekében.

Végezetül: az EKSZ támogatja a Bizottságot az EU külső tevékenysége pénzügyi programjainak és eszközeinek kidolgozásában és végrehajtásában.[42]

Az Unió nem rendelkezik saját hírszerző képességgel, ezért a hírszerző szervezetek elsősorban a tagállamoktól megkapott hírszerzési információkat dolgozzák fel.

AZ EU-N BELÜL A HíRSZERZÉSSEL ÉS INFORMÁCIÓ-SZERZÉSSEL FOGLALKOZÓ SZERVEZETEK[43]

Az EU Katonai Törzs, Hírszerző Igazgatóság:

- az EU Katonai Törzs és az EU Katonai Bizottság munkájának hírszerző támogatása;
- korai előrejelző és helyzetértékelő feladat;
- részt vesz az EU katonai és polgári műveleteinek tervezésében;
- válsághelyzetben speciális munkacsoportok munkáját segíti;
- rendszeres helyzetértékelések és kockázatelemzések készítése;
- gyakorlatok hírszerző/felderítő támogatása;
- együttműködik az EU más szervezeteivel.

Az EU Helyzetelemző Központ (EU INTCEN):

- az EU érdekszférájába eső körzetek eseményeinek nyomon követése;
- a korai előrejelző és helyzetértékelő feladat;
- válsághelyzetben speciális munkacsoportok munkáját segíti;
- rendszeres helyzetértékelések és kockázatelemzések készítése;
- együttműködés az EU más szervezeteivel, (például EUMS INT DIR);
- kapcsolattartás az EU országok polgári szolgálataival;
- hírszerzési kérdésekben közvetlen jelent a Főképviselőnek.

Az Európai Unió Műholdas Központja (European Union Satellite Centre - SATCEN):

Az Európai Unió saját műholdas felderítői (képszerzői) és elemzői (Immagery Intelligence - IMINT) képességgel bír, azonban saját felderítő műholdakkal nem rendelkezik, ezért a kereskedelmi műholdak felvételeit vásárolja meg, illetve ezen felvételeket elemzi jól felkészült képelemzői állománya. A központ legfontosabb szervezeti eleme a műveleti osztály.

A műveleti osztály felépítése:

- Adatfeldolgozó és adattovábbító alosztály;
- Válsághelyzet támogató és helyzetértékelő alosztály;
- Térképfeldolgozó alosztály;
- Nonproliferációs alosztály.

A Központtól érkező információk legfontosabb felhasználói az EKSZ különböző szervezetei, mindenekelőtt az EU Helyzetelemző Központ és a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága, valamint az EU tagállamok IMINT képességekkel nem vagy korlátozott mértékben rendelkező hírszerző szolgálatai. Az Euró-

pai Unió Műholdas Központja az elmúlt időszakban az EUFOR Chad/RCA és az EU NAVFOR Somalia - Operation Atalanta EU műveletekhez nyújtott közvetlen hírszerzői támogatást.

Az utóbbi idő legnagyobb eredménye az Egységes Hírszerző Elemző Képesség (Single Intelligence Analysis Capability - SIAC) létrehozása. Kialakításával a katonai és polgári hírszerző szolgálatok által közösen biztosított, előzetesen értékelt hírszerzési információk így egységes formában jutnak az EU vezetői, döntéshozói elé.

A SIAC alapját az Európai Biztonsági Stratégia által prioritásként kezelt közös fenyegetés-értékelések képezik. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a két szervezet elemzői együtt dolgoznak egy-egy előzetesen jóváhagyott és igényelt téma kidolgozásában, a végtermék pedig egy közös jelentés, amely a tagállamok és partnerek polgári és katonai hírszerzési információit együttesen tartalmazza. Összességében a SIAC az utóbbi évek legfontosabb, legnagyobb jelentőségű újítása a polgári és katonai hírszerzés egymáshoz történő közelítése szempontjából.[44]

Ahogy az ebből a rövid bemutatásból is kitűnik az EU hírszerzési rendszere sem tökéletes, folyamatos fejlesztésre, megújításra szorul. Ugyanakkor fontos előrelépés az Egységes Hírszerző Elemző Képesség létrejötte, hatékony működése, valamint a polgári és katonai hírszerzés további közelítése, esetleges jövőbeni egyesülése.

A magán titkosszolgálatok szerepe

Az állami nemzetbiztonsági* szolgálatok mellett a magán titkosszolgálatok is megjelentek a rendszerváltoztatás után Magyarországon. A cégek, ahol elsősorban a szolgálatok állományából kivált vagy eltávolított volt elhárítási és hírszerzési szakemberek dolgoznak - kapcsolataikat felhasználva - az állami adatbázisokból is információkhoz* juthatnak, hogy a megfigyeltekről felhasználható adatokat gyűjtsenek. Mind gyakoribb, hogy a magán titkosszolgálatok állami, kormányzati alapfeladatokat is elvállalnak: például személyi biztosítást vagy informatikai rendszerek védelmét, üzemeltetését látják el természetesen piaci alapon. Sőt a nevesebb magyar magánhírszerzők és elhárítók - a Magyarországon működő multinacionális vállalatok megbízására - egyre gyakrabban külföldön is munkát vállalnak.

*Glosszárium

Napjainkra komoly igény jelentkezik a magánszféra területén elsősorban az informatikai, gazdasági, üzleti hírszerzésben és elhárításban jártas szaktudásra. Ennek az alábbi okai vannak:

- a technikai fejlesztések hatalmas költségigénye az állami takarékossági intézkedések és a kormányzati túlszabályozás együttes hatása,
- a jogi szabályozás hiányosságai,
- az állami gazdasági és üzleti hírszerzés, elhárítás gyengesége,
- a gazdasági hírszerzés és elhárítás jelentőségének növekedése,
- az úgynevezett *„titkosszolgálati eszközök”* a szabad piacon olcsón beszerezhetőek.

A téma egyik hazai szakértője a magán titkosszolgálatok jövőbeni szerepével kapcsolatban így fogalmaz: *„A hazai piacgazdaság erősödésével, a magán titkosszolgálatok megjelenésével azok tevékenységére, számuk gyarapodására lehet számítani. A hazai biztonsági szférában megjelenő magán titkosszolgálati vállalkozások egyre gyakrabban és egyre nagyobb mértékben vállalják fel - elsősorban anyagi megfontolásból (tudniillik az óriási üzlet) - a magánszféra érdekeit szolgáló komplett hírszerzést, elhárítást.”* **45**

Összegezve, a 2010. év óta bekövetkezett változásokat áttekintve láthatóvá válik, hogy - a korábbi időszakokhoz viszonyítva - sok minden módosult. Az alaptörvény elfogadásán túl számos jogszabály is változott (például a nyugdíjtörvény, a szolgálati törvény stb.), melyek természetesen hatással voltak a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységére is. A szervezeti és vezetői változások (az NBSZ kivételével minden nemzetbiztonsági szolgálatnál volt vezető váltás 2011-ben, vagy 2012-ben) szintén éreztették hatásukat a szolgálatok életében. A robbanásszerű információ-technológiai fejlődés pedig a technikai fejlesztések terén állította kihívások elé ezen szervezeteket. A gazdasági válság elhúzódó hatása nemcsak a nemzetbiztonsági szervezetek költségvetésére hatott és hat még ma is negatívan, hanem a hivatásos és a közalkalmazotti személyi állomány megélhetését is jelentősen nehezítette, illetve nehezíti napjainkban is. Pozitív tendenciaként értékelhető, hogy az eltelt időszakban lehetőség volt Európai Uniós pályázatokon indulni és közel 2 milliárd forintnyi összegben technika beszerzésére és fejlesztésére pályázati pénzeket bevonni.

Természetesen a nemzetbiztonsági szolgálatok technikai fejlődésének, szervezeti fejlesztésének, képzési rendszerének mindig igazodnia kell a kormányzati elvárásokhoz, és figyelembe kell vennie a tudomány és technika vívmányait.

Jegyzetek:

1 Magyarország Alaptörvénye. ; 1994/XXXIV.tv. ; 1995/CXXV.tv. ; 1996/XXXVIII.tv.; 1998/XIX.tv. ; 1999/LXXV.tv. ; 2002/LIV.tv. ; 2003/C.tv. ; 2003/CI.tv. ; 2003/CXXX.tv.; 2005/XLVII.tv. ; 2010/CXXII.tv. ; 2011/CLXXI.tv. ; 2011/CLXXXVIII.tv. ; 1/1996 (VI.19.) TNM.r. ; 86/1996 (VI.14.) korm.r. ; 5/1999 (X.27.) TNM.r. ; 180/2004. (V.26.) korm.r. ; 9/2005 (I.19.) korm.r. ; 210/2005 (X.5.) korm.r. ; 282/2007 (X.26.) korm.r. ; 31/2008 (XII.31.) IRM.r. ; LAKATOS ; *A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat jövőképe. ; A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Etikai Kódexe.*

2 Magyarország Alaptörvénye. : op.cit. 45.cikk. 3-4.p.

3 BARÁTH ; CSEH ; CSERÉNY - ZSITNYÁNYI ; DEÁK: Államrendőrségi információs hálózat Magyarországon 1849-1867. ; DEÁK: Államrendőrség Magyarországon a Schmerling-provizórium időszakában. ; DEÁK: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. 352-353.p. ; HERMANN: A polgári hírszerzés 1848-1849-ben. ; HERMANN: Katonai hírszerzés 1848-1849-ben - képzelet és valóság. ; MÜLLER ; NÁNÁSI ; PALASIK: A Hírszerző Osztály szervezete és állománya, 1956-1962. ; PALASIK: A politikai rendőrség háború utáni megszervezése. ; PARÁDI; PERÉNYI ; PILCH ; TÓTH; URBÁN Aladár ; URBÁN Attila ; VARGA

4 1990/X.tv.

5 26/1990 (II.14) MT.r.

6 PALATIN

7 1995/CXXV.tv. : op.cit.

8 PALATIN: op.cit.

9 2011/LXVI.tv.

10 2011/CXI.tv.

11 2011/CXII.tv.

12 1308/2011 (IX.6.) korm.hat.

13 1990/X.tv. : op.cit. ; 26/1990 (II.14) MT.r. : op.cit. ; 1995/CXXV.tv. : op.cit.

14 1995/CXXV.tv. : op.cit.

15 2012/XCVI.tv.

16 128/2011 (XII.2.) HM.ut.

17 1995/CXXV.tv. : op.cit.14.§.4.bekezdés.

18 1990/X.tv. : op.cit. ; 26/1990 (II.14) MT.r. : op.cit. ; 1995/CXXV.tv. : op.cit.

19 2012/XCVI.tv. : op.cit. ; 1995/CXXV.tv. : op.cit. 4.§.3.

20 PAPP

21 128/2011 (XII.2.) HM.ut. : op.cit.

22 1995/CXXV.tv. : op.cit. ; 2011/CLXXI.tv. : op.cit.

23 1995/CXXV.tv. : op.cit. 17.§.

24 1995/CXXV.tv. : op.cit.

25 Loc.cit.

26 1995/CXXV.tv. : op.cit. 8.§.1. és 68.§.4.bekezdés.f pont.

27 2010/CXXII.tv. : op.cit.

28 1998/XIX.tv.op.cit. 16.§. , 33.§ , 34.§. 35.§.
29 293/2010 (XII.22.) korm.r.
30 1994/XXXIV.tv. : op.cit.
31 232/2010 (VIII.19.) korm.r.
32 2011/CLXIII.tv. 8.§.
33 Loc.cit.
34 1998/LXXXV.tv.
35 2009/CLV.tv.
36 Loc.cit.
37 212/2010 (VII.1.) korm.r. 37.§.f.
38 2000/CXXVI.tv.
39 1999/LXXV.tv. : op.cit. 4/A.§.
40 A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ Alapító Okirata. BM.I.A-176/2/2010.
41 2010/427.EU.hat.
42 Loc.cit.
43 Loc.cit.
44 2011/297/CFSP. ET.dönt.
45 LÉNÁRT

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

PILCH	PILCH Jenő (szerk.): *A hírszerzés és kémkedés története.* I-III.köt. Budapest, 1936, Franklin Társulat.
VARGA	VARGA László: *Világ besúgói egyesüljetek! Az állambiztonság átmentése.* Budapest, 2006, Polgart Kiadó. 502 p. HU-ISBN 963 93 0693 2.

TANULMÁNYOK

CSEH	CSEH Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata 1945-1990. In GYARMATI György (szerk.): *Trezor 1. A történeti Hivatal Évkönyve 1999*. Budapest, 1999, Történeti Hivatal. 73-90.p. HU-ISSN 1585-3993.
DEÁK: Államrendőrségi információs hálózat Magyarországon 1849-1867.	DEÁK Ágnes: Államrendőrségi információs hálózat Magyarországon 1849-1867. In CSÓKA Ferenc (szerk. et al.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011*. Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 81-89.p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.

DEÁK: Államrendőrség Magyarországon a Schmerling-provizórium időszakában.	DEÁK Ágnes: Államrendőrség Magyarországon a Schmerling-provizórium időszakában. *Századok*, CXLII.évf. (2008) 3.sz. 727-771.p. HU-ISSN 0039-8098.
DEÁK: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867.	DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle,* XLIX. évf. (2007) 3. sz. 351-372. p. HU-ISSN 0040-9634.
HERMANN: Katonai hírszerzés 1848-1849-ben - képzelet és valóság.	HERMANN Róbert: Katonai hírszerzés 1848-1849-ben - képzelet és valóság. *Új Honvédségi Szemle*, LI.évf. (1997) 11.sz. 132-136.p. HU-ISSN 1216-7436.
HERMANN: A polgári hírszerzés 1848-1949-ben.	HERMANN Róbert: A polgári hírszerzés 1848-1949-ben. In CSÓKA Ferenc (szerk. et al.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011.* Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 43-70.p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.
PALASIK A politikai rendőrség háború utáni megszervezése.	PALASIK Mária: A politikai rendőrség háború utáni megszervezése. In GYARMATI György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről.* Budapest-Debrecen, 2000, Történeti Hivatal - Alföldi Nyomda. 33-57.p. HU-ISBN 963 00 5092 7. /Közelmúltunk hagyatéka./ HU-ISSN 1586-9784.
PALATIN	PALATIN János: A nemzetbiztonsági szakszolgálat szervezeti fejlődéstörténete 1990-2001. In CSÓKA Ferenc (szerk. et al.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011.* Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 473-486.p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.
PARÁDI	PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), XI.évf. (2005) 14.sz. 91-94.p. HU-ISSN 1216-6774.
PERÉNYI	PERÉNYI Roland: A „figyelő, felfedező és megelőző" rendőrség. *Budapesti Negyed*, XIII.évf. (2005) 3-4.sz. 63-92.p. HU-ISSN 1217-5846.
URBÁN Aladár	URBÁN Aladár: Az Országos Rendőri Hivatal megszervezése 1848 májusában. *Századok,* CXLIII.évf. (2009) 3.sz. 657-668.p. HU-ISSN 0039-8098.

URBÁN Attila — URBÁN Attila: A Belügyminisztérium III (Állambiztonsági) Főcsoporfőnöksége operatív-technikai tevékenységének szervezeti háttere és működési rendje 1962-1990. In CSÓKA Ferenc (szerk. et al.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011*. Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 261-290.p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.

KÉZIRATOK

LAKATOS — LAKATOS Zsolt: A*z EU hírszerzés jelenlegi helyzete és kihívásai.* Budapest, 2012, Kézirat. A szerző tulajdonában.

ÉRTELMEZŐ SZÓTÁRAK

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Etikai Kódexe. — *A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Etikai Kódexe*. Budapest, 2011, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat ISBN szám nélküli úgynevezett belső kiadványa.
Világhálón:http://www.nbsz.gov.hu/

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

BM.I. — Belügyminisztérium Irattára

JOGSZABÁLYOK

1990/X.tv. — 1990/X.tv. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról.

1994/XXXIV.tv. — 1994/XXXIV.tv. a Rendőrségről.

1995/CXXV.tv. — 1995/CXXV.tv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

1996/XXXVIII.tv. — 1996/XXXVIII.tv. a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről.

1998/XIX.tv. — 1998/XIX.tv. a büntetőeljárásról.

1999/LXXV.tv. — 1999/LXXV.tv. a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról.

1998/LXXXV.tv. — 1998/LXXXV.tv. a Nemzeti Biztonsági Felügyeletről.

2000/CXXVI.tv. — 2000/CXXVI.tv. a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központról.

2002/LIV.tv. — 2002/LIV.tv. a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről.

2003/C.tv. — 2003/C.tv. az elektronikus hírközlésről.

2003/CI.tv. — 2003/CI.tv. a postáról.

2003/CXXX.tv. — 2003/CXXX.tv. az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről.

2005/XLVII.tv.	2005/XLVII.tv. az igazságügyi szakértő együttműködésről.
2009/CLV.tv.	2009/CLV.tv. a minősített adat védelméről.
2010/CXXII.tv.	2010/CXXII.tv. a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról.
2011/LXVI.tv.	2011/LXVI.tv. az Állami Számvevőszékről.
2011/CXI.tv.	2011/CXI.tv. az alapvető jogok biztosáról.
2011/CXII.tv.	2011/CXII.tv. az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról.
2011/CLXIII.	2011/CLXIII.tv. az ügyészségről.
2011/CLXXI.tv.	2011/CLXXI.tv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összevonásával kapcsolatos módosításáról, valamint az azzal összefüggő további törvénymódosításokról.
2011/CLXXXVIII.tv.	2011/CLXXXVIII.tv. Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről.
2012/XCVI.tv.	2012/XCVI.tv. az egyes törvényeknek a polgári hírszerzési tevékenység irányításával kapcsolatos módosításáról.
Magyarország Alaptörvénye.	Magyarország Alaptörvénye. (2012.I.1)
26/1990 (II.14.) MT.r.	26/1990 (II.14.) MT.r. a magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról.
1/1996 (VI.19.) TNM.r.	1/1996 (VI.19.) TNM.r. a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok létesítményeibe történő belépés rendjéről.
86/1996 (VI.14.) korm.r.	86/1996 (VI.14.) korm.r. a biztonsági okmányok védelmének rendjéről.
5/1999 (X.27.) TNM.r.	5/1999 (X.27.) TNM.r. a szolgálati fegyvernek a polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknál történő rendszeresítéséről, viseléséről, használatáról és tárolásáról.
180/2004. (V.26.) korm.r.	180/2004. (V.26.) korm.r. az elektronikus hírközlési feladatokat ellátó szervezetek és a titkos információgyűjtésre, illetve titkos adatszerzésre felhatalmazott szervezetek együttműködésének rendjéről.
9/2005 (I.19.) korm.r.	9/2005 (I.19.) korm.r. a postai szolgáltatók, a postai közreműködők és a titkos információgyűjtésre, illetve titkos adatszerzésre felhatalmazott szervezetek együttműködésének részletes szabályairól.
210/2005 (X.5.) korm.r.	210/2005 (X.5.) korm.r. az igazságügyi szakértői névjegyzék vezetéséről.
282/2007 (X.26.) korm.r.	282/2007 (X.26.) korm.r. a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről.
31/2008 (XII.31.) IRM.r.	31/2008 (XII.31.) IRM.r. az igazságügyi szakértői működésről.

212/2010 (VII.1.) korm.r.	212/2010 (VII.1.) korm.r. az egyes miniszterek, valamint a Miniszterelnökséget vezető államtitkár feladat- és hatásköréről.
232/2010 (VIII.19.) korm.r.	232/2010 (VIII.19.) korm.r. a Terroelhárítási Központról.
293/2010 (XII.22.) korm.r.	293/2010 (XII.22.) korm.r. a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról.
1308/2011 (IX.6.) korm.hat.	1308/2011 (IX.6.) korm.hat. a Nemzetbiztonsági Kabinetről.
128/2011 (XII.2.) HM.ut.	128/2011 (XII.2.) HM.ut. a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összevonásával kapcsolatos egyes feladatokról.
2010/427.EU.hat.	2010/427.EU.hat. az Európai Külügyi Szolgálat szervezetének és működésének a megállapításáról.
2011/297/CFSP. ET.dönt.	2011/297/CFSP. ET.dönt. az Európai Műhold Központ alapításáról.

VILÁGHÁLÓ HIVATKOZÁSOK

BARÁTH	BARÁTH Magdolna: Az államvédelem az egységes Belügyminisztériumban. *Betekintő,* IV.évf. (2010) 3.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón:http://www.betekinto.hu/2010_3_barath
CSERÉNYI - ZSITNYÁNYI	CSERÉNY - ZSITNYÁNYI Ildikó: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai (1950-1953). *Betekintő,* II.évf. (2009) 2.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón:http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi
LÉNÁRT	LÉNÁRT Ferenc: Magán titkosszolgálatok hazai megjelenése és működése. *Hadtudomány,* XVIII.évf. (2008) 3.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1215-4121. Világhálón http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_5.pdf
MÜLLER	MÜLLER Rolf: Az operatív technikai osztály, 1956-1962. *Betekintő*, V.évf. (2011) 3.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón:http://www.betekinto.hu/2011_3_muller
NÁNÁSI	NÁNÁSI László: Különleges nyomozó szerv a második világháború idején: az Államvédelmi Központ ügyésze 1942-1944. *Betekintő*, V.évf. (2011) 2.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldal-számozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón:http://www.betekinto.hu/2011_2_nanasi
A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat jövőképe.	*A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat jövőképe.* Budapest, 2011, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 24 p. HU-ISBN - Világhálón:http://www.nbsz.gov.hu/docs/jovokep.pdf

PALASIK: A Hírszerző Osztály szervezete és állománya, 1956-1962.	PALASIK Mária: A Hírszerző Osztály szervezete és állománya, 1956-1962. *Betekintő,* V.évf. (2011) 2.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón:http://www.betekinto.hu/2011_2_palasik
PAPP	PAPP Zsolt: Magyarország hitelezői is Lázár hírszerzőinek célkeresztjében. *Napi Gazdaság,* X.évf. (2012) október 24. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN ISSN 1217-5501. Világhálón: http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/magyarorszag_hitelezoi_is_lazar_hirszerzoinek_celkeresztjeben.534942.html?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201304
A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ Alapító Okirata.	*A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ Alapító Okirata.* Világhálón: http://www.kormany.hu/download/0/78/20000/SZBKK_alap%C3%ADt%C3%B3%20okirat.pdf
TÓTH	TÓTH Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezet-története, 1945-1990. *Betekintő,* V.évf. (2011) 2.sz. A folyóirat csak a világháló jelenik meg, oldalszámozás nélkül. HU-ISSN 1788-7569. Világhálón:http://www.betekinto.hu/2011_2_toth_e

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet.
Nemzetbiztonsági és titkos információgyűjtésre jogosult szervezetek 2012.

Glosszárium:

NEMZETBIZTONSÁG:

1. Olyan - külső és belső körülmények által determinált - állapot, amelyben az adott állam zavartalanul, a teljes szuverenitás alapján gyakorolhatja funkcióit.

2. Adott társadalmi rendszer alapja és felépítménye, összességében az államrend egésze stabilitásának, zavartalanságának megléte.

3. Egy adott ország határain belül található valamennyi anyagi és humán jellegű értékek fenyegető támadástól történő összefogott, többirányú megvédése illetve ezek érvényesülése a határon belül és azon kívüli tevékenységgel.

4. Adott nemzet azon képessége, hogy megvédje nemzeti értékeit, érdekeit minden külső és belső fenyegetés ellen.

5. Adott ország (nemzet) szuverenitásának, alkotmányos rendjének, biztonsági érdekeinek titkosszolgálati eszközökkel fenntartott, támogatott külső és belső veszélyektől, fenyegetettségektől mentes állapota.[1]

Nemzetbiztonság címszó alatt a BM Honlapján az alábbi fogalom meghatározást található: *„A nemzetbiztonság egy adott állam szuverenitásának és alkotmányos rendjének biztonságát je-*

[1] BEREGNYEI József (szerk.): *Rendészeti szószedet.* Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság. 2008, 276-277.p. HU-ISBN -
Világhálón: http://www.rendeszet.hu/rendeszeti-szoszedet
Letöltés ideje: 2002.V.17.

lenti. Komplex kategória, amely nemcsak a katonai, de a politikai, gazdasági társadalmi, emberjogi, környezeti és informatikai biztonságot is magában foglalja, szorosan összefügg az adott állam szűkebb és tágabb környezete, valamint szövetségesei biztonságával" [2]

NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT:
A Magyar Köztársaságban a Minisztertanács 26/1990 (febr. 14.) Mt rendeletével létrehozott, titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazására feljogosított titkosszolgálat.[3]

RENDVÉDELEM:
A rendvédelmi szerveknek (rendőrség, katasztrófavédelem, vám-és pénzügyőrség, büntetésvégrehajtás, nemzetbiztonsági szervek) a közrend-közbiztonság védelme fenntartása céljából folytatott tevékenységeinek összessége.

(A rendvédelem fogalmának a *„Rendészeti szószedet"*-ben megjelentetett meghatározása szűkített megközelítés. A rendvédelem tartalma ennél lényegesen tágabb. Az emberi fejlődés során - tértől és időtől függetlenül - a rend fenntartásának valamennyi formája beletartozik. A fogalom nem kirekesztő, hanem befogadó jellegű. Nem csupán a XXI. századi magyar rendvédelmet megvalósító testületekre és tevékenységükre terjed ki. A rendvédelem fogalmát létrehozó és tudományos munkásságuk során alkalmazó Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, illetve tagsága helyteleníti a témának a jelenlegi időszakra való beszűkítését. Ezt a megközelítést politikai prekoncepciótól terheltnek tartják. Álláspontjuk szerint helytelen a jelent a múlttól elszakítani, bármely térség országának rendvédelmét a fejlődési folyamatából kiragadva vizsgálni. *a szerk.*)[4]

TITKOS SZOLGÁLAT:
A nemzetbiztonsági szolgálat, amely az 1990. évi X. tv. alapján jogosult titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazására a hatáskörébe utalt bűncselekmények megelőzése, megakadályozása, felderítése, bizonyítása érdekében.[5]

TITKOS ADATSZERZÉS:
A büntetőeljárásról szóló 1998. évi törvény (Be.) határozza meg a titkos adatszerzés szabálya-

[2] http://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/szabalyozasi-es-koordinacios-helyettes-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek/nemzetbiztonsag

[3] SZABÓ József et al. (szerk.): *Hadtudományi Lexikon.* Budapest - Szeged, 1995, Magyar Hadtudományi Társaság - Akadémiai Nyomda - Scriptum. 966.p. HU-ISBN 963 04 5226 X.

[4] - BEREGNYEI József (szerk.): *Rendészeti szószedet.* Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság. 2008, 310.p. HU-ISBN -
Világhálón: http://www.rendeszet.hu/rendeszeti-szoszedet
Letöltés ideje: 2002.V.17.

- FINSZTER Géza: Rendészet vagy rendvédelem. *Belügyi Szemle*, XLIX.évf. (2001) 2.sz. 86-96.p. HU-ISSN 1789-0689.

- PARÁDI József: A rendvédelmi diszciplína Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), X.évf. (2000) 12.sz. 23-26.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999 október 6.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *„A közigazgatás a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában"* című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI József: Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi Szemle,* XLIX.évf. (2001) 2.sz. 97-108.p. HU-ISSN 1789-0689.

- PARÁDI József: Rendvédelem kontra rendészet. 7-12.p. In HAUTZINGER Zoltán: *Tanulmányok a „Határőrség és rendészet" című tudományos konferenciáról.* Pécs, 2002, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport. 190 p. HU-ISBN - /Pécsi határőr tudományos közlemények, I./ HU-ISSN 1589-1674.

- PARÁDI József: Viszontválasz FINSZTER Géza: "Honvédelem-rendvédelem" válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), XIV.évf. (2008) 17.sz. 51-56.p. HU-ISSN 1216-6774.

- PARÁDI József: A rendvédelem védelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), XVI.évf. (2009) 19.sz. 88-89.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. október 6.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában."* című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

[5] SZABÓ József et al. (szerk.): *Hadtudományi Lexikon.* Budapest - Szeged, 1995, Magyar Hadtudományi Társaság - Akadémiai Nyomda - Scriptum. 1331.p. HU-ISBN 963 04 5226 X.

it.[6] Az ügyész és a nyomozóhatóság bírói engedély alapján, az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak megismeréséig az érintett tudta nélkül:

- a magánlakásban történteket technikai eszközzel megfigyelheti, rögzítheti,
- levelet, egyéb postai küldeményt, valamint telefonvezetéken vagy más hírközlési rendszer útján továbbított közlés tartalmát megismerheti, és azt technikai eszközzel rögzítheti,
- a számítástechnikai rendszer útján továbbított és tárolt adatokat megismerheti és felhasználhatja.[7]

A fentiek alapján a titkos adatszerzés alapvetően igazságszolgáltatási célokat szolgál az elkövető, valamint a bizonyítási eszközök felderítéséhez.[8]

TITKOS FELDERÍTÉS:

A titkos felderítés az ismeretek megszerzésére irányuló speciális, az érintett személy elől rejtett, szigorú szabályok közé szorított, állami szervek által végzett megismerési folyamat. A humán erőkkel, a technikai és műveleti eszközökkel és módszerekkel folytatott titkos felderítés egyszerre a nemzetbiztonsági szolgálatok nélkülözhetetlen jellemzője és a bűnüldöző szervek hatékony segítője.[9] A titkos felderítés nem öncélú tevékenység, hanem különleges, kivételes *„eszköz egy cél, a biztonság megteremtése érdekében”*, vagyis pontosabban az állam által konkrétan meghatározott nemzetbiztonsági és bűnüldözési feladatok végrehajtása érdekében.[10]

Titkos Információgyűjtés: fogalmának meghatározását több forrásban is megtalálhatjuk. Foglalkozik vele a az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi törvény, a *Rendészeti Szószedet*, és találunk egy részletes magyarázatot az IH honlapján is.

Az elektronikus hírközlő hálózaton és elektronikus hírközlő eszközökkel az elektronikus hírközlési tevékenység során, illetve azzal összefüggésben keletkezett, továbbított információk, adatok kiválasztása, kicsatolása, technikai eszközzel történő rögzítése és megismerése.[11]

Bűncselekmény elkövetésének megelőzésére, felderítésére, megszakítására, az elkövető kilétének megállapítására, elfogására, körözött személy felkutatására, tartózkodási helyének megállapítására, bizonyítékok megszerzésére, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme érdekében - a törvény keretei között - titokban végzett információgyűjtés.[12]

Az Információs Hivatal honlapján az alábbi meghatározást találjuk: *„***A titkos információgyűjtés** *és az ilyen módon beszerzett adatok kezelése különösen súlyos beavatkozást jelenthet a magánszférába, s természeténél fogva súlyosan korlátozhatja a személyiségi jogokat. Lényegét tekintve az adatfelvétel, illetve adatkezelés különleges módja, amely minden fázisában (felvétel, tárolás, kiigazítás, adattovábbítás, törlés) az érintett tudta nélkül történik.”* [13]

---

[6] 1998/XIX.tv. a büntetőeljárásról. V. cím, Bírói engedélyhez kötött tikos adatszerzés.

[7] BEREGNYEI József (szerk.): *Rendészeti szószedet.* Budapest, 2008, Magyar Rendészettudományi Társaság. 341.p. HU-ISBN -
Világhálón: http://www.rendeszet.hu/rendeszeti-szoszedet
Letöltés ideje: 2002.V.17.

[8] FINSZTER Géza: „A titkos felderítés kriminalisztikája”. In: BÓCZ Endre (szerk.): *Kriminalisztika I-II.* Budapest, 2004, BM. Kiadó. 972.p. HU-ISBN 963 80 3683 4.

[9] HETESY Zsolt: *A titkos felderítés.* Ph.D. disszertáció (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola) Kézirat. Pécs, 2011. 4.p.

[10] GILL Peter - PHYTIAN Mark: *Intelligence in an Insecure World.* [Hírszerzés egy bizonytalan világban.] United Kingdom, Cambridge, 2006, Polity Press. 1.p. UK ISBN 074 56 3244 0.

[11] 2003/C.tv. az elektronikus hírközlésről.

[12] BEREGNYEI József (szerk.): *Rendészeti szószedet.* Budapest, 2008, Magyar Rendészettudományi Társaság. 342.p. HU-ISBN -
Világhálón: http://www.rendeszet.hu/rendeszeti-szoszedet
Letöltés ideje: 2002.V.17.

[13] http://www.mkih.hu/alkotmanyos_adatkezeles.shtml
Letöltés ideje: 2012. 05. 17.

I.sz. melléklet.

Nemzetbiztonsági- és titkos információgyűjtésre jogosult egyéb szervezetek 2012.

Ssz	Szervezet neve	Létszám fő	Költségvetés Ft.	A vezető(k)
1.	Alkotmányvédelmi Hivatal	1 180	6 980 000 000	**Göbölös László** ddtbk.
2.	Információs Hivatal	720	13 970 700 000	**Pásztor István** ddtbk.
3.	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat	860	10 319 700 000	**Kovács József** altbgy.
4.	Nemzetbiztonsági Szakszolgálat	2 061	15 200 000 000	**Dr. Boda József** ddtbk.
5.	Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatóság	1 248	6 951 400 000	**Dr. Vida Ildikó** *elnök* **Dr. Sors László** *bűnügyi elnökhelyettes* **Vankó László** pü.ddtbk. *bűnügyi főigazgató*
6.	Nemzeti Védelmi Szolgálat	415	3 525 500 000	**Dr. Bolcsik Zoltán** r.ddtbk.
7.	Rendőrség	48 148	222 808 100 000	**Dr. Hatala József** r.altbgy. *országos főkapitány* **Papp Károly** r.vörgy. *országos főkapitány helyettes* **Dr. Takács Tibor** r.ddtbk. *bűnügyi főigazgató*
8.	Terrorelhárítási Központ	858	10 465 800 000	**Hajdú János** r.ddtbk.
9.	Ügyészség	4 616	31 574 300 000	**Dr. Polt Péter**
10.	Nemzetbiztonsági Felügyelet	55	587 400 000	**Zala Mihály**
11.	Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ	16	196 100 000	**Dr. Tóth Szabolcs** ddtbk.
ÖSSZESEN		**60 177**	**322 579 000 000**	**15 FŐ VEZETŐ**

Források ! 1990/X.tv. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról ; **26/1990 (II.14.) MT.r.** a magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról; **1995/CXXV.tv.** a nemzetbiztonsági szolgálatokról ; **2012/XCVI.tv.** az egyes törvényeknek a polgári hírszerzési tevékenység irányításával kapcsolatos módosításáról ; **128/2011 (XII.2.) HM.ut.** a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összevonásával kapcsolatos egyes feladatokról ; **2011/CLXXI.tv.** a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV.tv. katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összevonásával kapcsolatos módosításáról, valamint az azzal összefüggő további törvénymódosításokról.

ZÁRÓGONDOLATOK

Munkatársaimmal és a téma kutatóival együtt nagy örömmel fogtunk neki 2010. év őszén a Szakszolgálat és az elődszervezetei által végzett titkos információgyűjtő munkát bemutató konferencia és kiadvány elkészítéséhez. A kötet *„Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011”* címmel a tavalyi évben megjelent.

A nagy érdeklődésre tekintettel úgy határoztunk, hogy folytatjuk a megkezdett munkát, és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (továbbiakban: Társaság) szakavatott kutatói és szerzői gárdájára támaszkodva 2012-ben is rendeztünk egy konferenciát a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok történetével kapcsolatban. Olyan megtiszteltetés ért bennünket, hogy a konferencia fővédnöki feladatát és a bevezető előadást Dr. Boross Péter miniszterelnök - a rendszerváltás utáni első, a nemzetbiztonsági szolgálatokat felügyelő államtitkár - vállalta. Áttekintést kaptunk tőle az átalakítás nehézségeiről és buktatóiról. A délelőtt folyamán a Társaság kutatói előadásában a polgári magyar állam nemzetbiztonsági szolgálatainak történetével és tevékenységével ismerkedhettünk meg. A délután első részében a pártállami időszak államvédelmi szervezeteinek, titkosszolgálatainak történetét mutatták be a témában jártas kutatók. A konferencia utolsó szakaszában napjaink nemzetbiztonsági szolgálatainak - Alkotmányvédelmi Hivatal, Információs Hivatal, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat - és a Nemzeti Védelmi Szolgálat bemutatására került sor.

Ma, amikor a hazai és a nemzetközi sajtóból a titkosszolgálatokkal kapcsolatban legtöbbet az ügynökügyekről írnak, és közvéleményben még mindig a pártállami titkosszolgálatok mindenhatóságáról kialakult kép él, akkor fontos, hogy legyenek olyan fórumok és kiadványok, amelyek híven és korabeli dokumentumokra alapozva ábrázolják a szolgálatok múltját és jelenlegi tevékenységét. Kifejezi ezt egyébként az NBSZ jelmondata is: *„A Haza minden előtt!”*. Ezt a nemes célt szolgálja ez a kiadvány is.

Budapest, 2013. I. 24.

Dr. Boda József
dandártábornok

Szerkesztői tájékoztató
a tanulmányok hivatkozásainak speciális részéről

A világhálós hivatkozásokat nem tartjuk a hagyományos, papír alapú hivatkozásokkal azonos értékűnek.

Csak a világhálón megjelenő kiadványok esetében ugyanis általában nem biztosított a lehetősége annak, hogy egy publikáción belül oldalakra is hivatkozhasson a hivatkozó, mivel ezen virtuális kiadványok többnyire nélkülözik az oldalszámozást.

Csak a világhálón megjelenő kiadványok - az illékonyságukból fakadóan - nem biztosítják egyértelműen a visszakeresés lehetőségét. Mivel az érintett honlapok fennmaradása, illetve tartalma nem a fennmaradás fizikai törvényszerűségeitől függ - mint a nyomtatott kiadványok esetében - hanem a honlapot fenntartó szervezet vagy személy helyzetétől. Ezért nem biztosítható az adott információhordozó felület fennmaradása, illetve változatlansága. Ez alól ugyan némi üdítő kivételt jelent az Országos Széchényi Könyvtár, Elektronikus Dokumentum Központjának, Elektronikus Periodika Adatbázis és Archívuma. Az ide beérkező periodikákat rendszeresen karbantartják és azok az adatbázis honlapján bármikor bárki által térítésmentesen megtekinthetők, illetve letölthetők. Összességében azonban nincs objektív garancia arra, hogy a világháló szolgáltatás terheit a honlapok fenntartói meddig fogják finanszírozni. Összességében tehát alapvetően garantálhatatlan - néhány kivételtől eltekintve - a világhálós hivatkozások visszakereshetőségének objektív, hosszú távú biztosítása.

Mivel csak a világhálón megjelenő hivatkozások illékonyak, ezért az azokra történő hivatkozások sem tekinthetők szilárdnak. A visszakereshetőség tekintetében nem jelent garanciát a letöltés idejének a rögzítése sem. A hivatkozott felület *„lefényképezése”* ugyan már közelít a visszakereshetőséghez, azonban ezen anyagok tárolása újabb instabil elemeket hoz felszínre. Ezért a világhálós hivatkozásokat - mint a hagyományos, papír alapú alkotásokra történő hivatkozásoknál jóval kevésbbé megbízható hivatkozásokat - tanulmányonként külön csoportba foglalva jelentettük meg.

Ugyancsak nem tekintettük teljes értékű hivatkozásnak a két ember között elhangzott azon beszélgetést, amely *„csupán”* a beszélgetőpartnerek emlékezetében él, valamint az olyan iratokat, amelyek - mivel nem kaptak ISBN számot, illetve más formában sem kerültek be a közgyűjtemények anyagaiba, továbbá nem is levéltári anyagok - lényegében elérhetetlenek, a visszakeresésük szinte lehetetlen. Ezekre a sajátos hivatkozásokra általában a tanulmányok jegyzeteiben reagáltunk. *„Rendszerváltás a polgári hírszerzésnél”* című alkotás 25. számú hivatkozását azonban - annak sajátos jellege miatt - ehelyt kommentáljuk.

Ezt a forrást nem tekintjük hivatkozás értékűnek, mivel nem ellenőrizhető vissza. A szerző eredetileg hiányos bibliográfiai adatokat jelölt meg. Ezért - miután az alkotóval nem sikerült kontaktust teremteni és a szóban forgó kiadvány nyomát a közgyűjteményekben valamint a világhálós adatbázisokban sem sikerült fellelni - az érintett szervezethez fordult SIMON F. Nándor szerkesztőtársunk a bibliográfiai adatok kiegészítése céljából. A válaszlevélben javaslatot kaptunk a hivatkozás által érintett szövegrész módosítására, amit nem vettünk figyelembe, mivel a szerzőtől ilyen tartalmú kérés a szerkesztőkhöz nem érkezett. Ezen túlmenően a hozzánk érkező válasz tartalmazta azt is, hogy a hivatkozott kiadvány nem rendelkezik ISBN számmal, az tehát az úgynevezett *„belső kiadványok”* csoportjába sorolható. Emellett e kiadvány nem tanulmánykötet, hanem hangfelvétel nyomán létrehozott előadásszövegeket tartalmaz 154 oldalon. Nem tudtuk meg azonban, hogy a kiadványt személy szerint ki(k) szerkesztett(e/ék), illetve csupán arról értesültünk, hogy az érintett előadást PETŐ Tibor tartotta, amelynek az írott változata 7 oldal, és a kiadvány Budapesten készült a szervezet gondozásával. Sajnos azonban a tól-ig terjedő oldalszámot és az előadás címét sem tudtuk meg. Ezután a további információkéréstől eltekintettünk. (*a szerk.*)

A tanulmányok hivatkozásaiban található jelölések oldásai

AB	=	Alkotmánybíróság
alez	=	alezredes
altbgy	=	altábornagy
av	=	államvédelmi
ÁVH	=	Államvédelmi hatóság
bek	=	bekezdés
BM	=	belügyminisztérium(i)
Bv	=	büntetés-végrehajtás(i)
ddtbk	=	dandártábornok
évf	=	évfolyam
ezds	=	ezredes
hat	=	határozat
h	=	helyettes
HM	=	honvédelmi miniszter(i)
IM	=	igazságügyi miniszter(i)
In	=	innen
int	=	intézkedés
korm	=	kormány
KV	=	Központi vezetőség
Loc.cit.	=	Loco citato (ugyanott)
ME	=	miniszterelnök(i)
MH	=	Magyar Honvédség
MT	=	Minisztertanács(i)
MSZMP	=	Magyar Szocialista Munkáspárt
OGY	=	Országgyűlés
op.cit.	=	opus citatum (idézett mű)
ORFK	=	Országos Rendőr-főkapitányság
p	=	pagina (oldal)
PB	=	pártbizottság
pcs	=	parancs
PM	=	pénzügyminisztérium
r	=	rendelet
RSZVSZ	=	Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata
sz	=	szám
szds	=	százados
tc	=	törvénycikk
tv	=	törvény
tvr	=	törvényerejű rendelet
ut	=	utasítás
vez	=	vezető(i)
VPOP	=	Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokság

RECENZIÓK

PARÁDI József
22 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában

A magyar rendvédelem-történet gondozási feltételeit és a művelés eredményeit, illetve nehézségeit ismerteti a tanulmány az 1990 és 2012 közötti időszakban. A szerző igyekezett a témát több oldalról bemutatni, melynek során foglalkozott a szervezeti keretekkel, a financiális helyzettel, a személyi feltételekkel, a szakterület és az oktatás kapcsolatával, valamint a szakirodalom alakulásának helyzetével. Egyértelmű következtetésként az vonható le, hogy a szakterület elhanyagolt mostohagyermek helyzetében van annak ellenére, hogy társadalmi területen - a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság - minden lehetséges módon igyekszik a téma művelését elősegíteni. Egy társadalmi szervezet azonban nem pótolhatja az állam teendőit. A szerző felveti a szakterület miniszteriális vezetőinek az etikai felelősségét is, abban a tekintetben, hogy a rájuk bízott szakterület története ápolásának a témáját elhanyagolták.

PARÁDI József
Az Evidenzbüro

Az Osztrák-Magyar Monarchiában a hírszerzés egyetlen szervezete az Evidenzbüro volt.

Az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság hagyományai is amellett szóltak, hogy a haderőhöz kell telepíteni a hírszerző tevékenységet. Voltak ugyan más - későbbi keletű - hagyományok is, ezek azonban az abszolutikus kormányzati metódushoz kapcsolódtak, amelyek a kiegyezés után nem tartoztak a példaértékű megoldások közé.

Az Evidenzbüro a véderő főparancsnoksága vezérkarának felderítő irodájaként működött. A haderő hadműveleti irányaiba telepített hadsereg-parancsnokságok vezérkari osztályainak a részeként működtek az Evidenzbüro szakmai felügyelete alatt álló felderítő főállomások, akik az adott hadműveleti irányokban fejtettek ki hírszerző tevékenységet. E térségekben rezidentúrákat tartottak fenn. Az Evidenzbüro több osztályból állt, amelyek egyes szakterületeket fedtek le, mint például erődítési, tüzérségi. Az Evidenzbüro beszerezte a célterületekről az összes legális kiadványt és a szakembereivel tanulmányoztatta át azokat a kinyerhető információk érdekében. E mellett ide futottak be az ügynöki felderítés adatai is valamennyi hírszerző főállomásról. Az Evidenzbüro-nál ezen adatokat rendszerezték, összegezték és kiértékelték, valamint - összefoglaló jelentések formájában - eljuttatták a vezérkarhoz és a hadsereg hadműveleti szintű magasabb parancsnokságaihoz. Az Evidenzbüro a XX. század kezdetén együttműködési megállapodást kötött a német Nachrichtenbüreau-val. Ez jelentős mértékben hozzájárult a két szervezet munkamegosztásához, amire a permanens pénzhiánnyal küszködő Evidenzbüro-nak nagy szüksége volt. Az Evidennzbüro működésekor hozták létre a HABSBURG-birodalom történetében a felderítés első szolgálati szabályzatát is, amely az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamai hírszerző szolgálatainak a szervezeteihez és a tevékenységeihez is mintát nyújtott.

ZEIDLER Sándor
POKORNY Hermann kitüntetései és ami mögötte van

A kiemelkedően dekorált szakember ordói jóval túlmutatnak rendfokozatán, tükrözve tevékenysége hadműveletekre gyakorolt hatását. POKORNY Hermann morvaországi születésű, német anyanyelvű ifjúként a katonai pályát választotta. Kiemelkedő nyelvtehetségű fiatalember volt. Megfejtett orosz rejtjelkulcsai iskolateremtőnek bizonyultak, amely segítségével az orosz gőzhengert sikerült megállítani.

Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása után a Felszámoló Hivatal állományába került, innen önként választotta a magyar szolgálatot. A Magyar Köztársaság, majd Tanácsköztársaság alatt lojálisan szolgált. Debrecenbe került csapatszolgálatra. 1920-ban álnéven a Krímbe utazott a VRANGEL-hadsereghez. Hazatérése után 1920-1925- között a magyar hírszerzés X csoportját vezette. Ezután csapatparancsnoki beosztásokat töltött be, melynek végén a

miskolci VII. vegyesdandár parancsnokává nevezték ki, amely pályája betetőzését jelentette. Innen GÖMBÖS Gyula miniszterelnök 1935 májusában altábonagyi rangban nyugdíjazta. Budapest ostroma alatt 1945 januárjában átment a szovjet csapatokhoz, ahol igyekeztek szakmai tapasztalatait hasznosítani. A Debreceni Ideiglenes Kormányhoz került, ahol vezérezredessé nevezték ki, majd a hadifoglyok ügyét bízták rá. Kiváló orosz nyelvtudása segítette feladata jó ellátásában. 1949-ben elbocsátották a külügyminisztériumtól, majd a nyugdíját is elvették. Feleségével fordításaiból és tolmácsolásaiból éltek, majd néhány évvel a halála előtt ismét nyugdíjat állapítottak meg számára. Emlékiratait az Abwehr még a háború előtt megvette, de nem publikálta, a szovjetek is hasznosították munkáját. A kódolás, illetve kódfejtés zsenijeként vonult be a hadtörténelembe. Emlékiratai *„Emlékeim, a láthatatlan hírszerző”* címmel 2000-ben jelentek meg.

SZAKÁLY Sándor
Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása
1918-1922

Az Osztrák-Magyar Monarchia I. világháborús veresége teremtette meg a lehetőségét az önálló magyar haderő létrehozásának. Az addig létező Magyar Királyi Honvédségből és a Császári és Királyi Hadsereg alakulataiból, illetve azok személyi állományából indult meg a magyar haderő szervezése. Az új magyar hadseregnek olyan, addig Magyar Királyi Honvédségben nem létező szervezeteket, parancsnokságokat is létre kellett hoznia, amely komoly erőfeszítést kívánt. Az egyik ilyen szervezet a katonai hírszerzés- és kémelhárítás szervezete volt. A Tanácsköztársaság bukását követően a hírszerzés és kémelhárítás egy rövid ideig a hadügyminisztérium osztályaként működött, majd - a minden európai haderőben jellemző módon - a vezérkar egyik legfontosabb osztályává vált. Elnevezése - ugyanazon feladatokkal - többször változott. A szervezet kiépítése és az alárendeltségébe tartozó katonai attasé szolgálat létrehozása az 1920-as évekre esett, amikor is a tiltó rendelekezések miatt a katonai attaséi beosztások a magyar külképviseleteken *„fedett”* beosztásokat jelentettek. 1927-től változott a helyzet, amikor is a Szövetségközi Katonai Bizotság megszűnte és távozása Magyarországról a katonai diplomáciai szervezet nyílt működését lehetővé tette. Az 1920-as évek elejére kiépült hírszerző és kémelhárító szolgálat alapvetően 1945-ig ugyanazon rendszerben és részben azonos állománnyal látta el faladatait.

KOVÁCS Tamás
A Magyar Királyi Csendőrség
és a Magyar Királyi (Állami) Rendőrség politikai osztálya(i)
1919. augusztus - 1944. március 19.

A két világháború közötti politikai rendészet tevékenysége nemcsak az államellenes csoportok, hanem a legálisan működő politikai pártok és társadalmi szervezetek megfigyelését, illetve szemmel tartását is magában foglalta. E feladatot eleinte csak a rendőrség erre specializálódott szervezeti egysége látta el. Mai fogalmaink szerint alkalmazták a titkos és nyílt nyomozati módszereket, s vették igénybe a korabeli technikai vívmányokat. Az 1929-1933-as nagy gazdasági válság évei alatt munkájuk megnőtt, a gyanúsnak vélt pártok és mozgalmak pedig immár az ország bármelyik pontján, bármely településén megjelenhettek. Ebben az időben szerveződött meg a csendőrség keretein belül is az önálló politikai nyomozó alosztály, azzal a céllal, hogy a bonyolultabb, politikai jellegű ügyek nyomozásába bekapcsolódjon és vidéken abban vezető szerepet játsszon. A két hasonló feladatokkal működő szervezet között egyaránt találunk példát az együttműködésre és a konkurenciaharcra. 1942-ben az Államvédelmi Központ volt hivatott egyfajta központi szerepet játszani a politikai jellegű nyomozásokban, de a két szervezet önállósága megmaradt és ekkorra viszonyuk már sok szempontból feszültségekkel volt terhes. Azonban a német megszállás mindent felülírt, hisz 1944. III. 19-e után a politikai nyomozások tekintetében mindkét szervezet a német kívánságoknak megfelelően tevékenykedett.

KOVÁCS Zoltán András
Állambiztonság a SZÁLASI-kormány idején

A tanulmány bemutatja, hogy a hungaristák németek általi hatalomra jutását követően miként épültek ki a magyarországi totális szélsőjobboldali diktatúra belső biztonsági szervezetei. Kiépültek és nem átalakultak. Azaz jól látható az a politikai szándék, hogy 1944. X. 15-e után nem a meglévő hírszerző és kémelhárító szervezetekben gondolkodtak, nem tettek kísérletet ezek személyi, szerkezeti átalakítására, hanem a rendszerben jelenlévő kádereikre - azaz a lojális csendőrökre és rendőrökre - támaszkodva gyakorlatilag egy új apparátust hoztak létre, miközben a *„régiek”* (2.vkf. osztály, Államvédelmi Központ) a háttérbe szorultak. A korszak, azon belül annak állambiztonsági intézményrendszere vizsgálata különös hangsúlyt kap akkor, ha hozzátesszük, 1944. X. 16-ával - a Magyar Királyi Belügyminisztérium által végrehajtott, sajátos jogalkotási folyamat következtében - létrejött a magyar történelem első, totális egypárti diktatúrája. A nyomozások nemcsak a kiugrásban érintett személyekre terjedtek ki, intenzívebbé váltak a rendszer ellenségeivel szembeni eljárások is. A módszer nem változott, de a hatalom (párt) beavatkozása és irányítása, valamint egyes esetekben a nyomozások brutalitása igen. A háttérben csaknem mindenhol tetten érhető a közvetlen német befolyás, irányítás.

MÜLLER Rolf
Politikai rendőrség a második világháború utáni években 1945-1948

A tanulmány a politikai rendőrség II. világháború utáni megszervezésével, működésének első négy évével foglalkozik. Szervezettörténeti szempontból a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztályát, illetve a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát, továbbá az egységes Államvédelmi Osztályt mutatja be a dolgozat. A vezetők, a struktúrális sajátosságok és az állomány jellemzőinek áttekintése mellett a szerző foglalkozik e szervezetek létrehozásával, illetve tevékenységével kapcsolatos pártharcokkal, valmint politikai elképzelésekkel is. Az alkotás azt is nyomon követi, hogy miként került a kommunisták kezébe a politikai rendőrség, hogyan növelték abban befolyásukat és milyen hatással volt ez a szervezet működésére.

ÖTVÖS István
Harc az elsőbbségért. Adalékok az ÁVH a Katpol és a BM szervek küzdelmeihez 1947-1949

A II. világháború utáni időszak két meghatározó rendvédelmi-hírszerzési szevezete, a Katonai Politikai Osztály és a közkeletű nevén csak ÁVO-nak emlegetett szervezet egymás ellen is folytatott akciókat. Az ellenségeskedés nem egyszerűen a két szervezet között zajlott. Amikor a harc eldőlt, PÁLFFY György, valamint politikus támogatója RAJK László már elindult a halálos ítélet felé vezető úton. A tanulmány bemutatja, hogy a BM felügyelete alatt álló rendőrség milyen formában vett részt a küzdelemben, végül pedig a kommunista párton belül működő Katonai Bizottság tevékenységére is kitér, valamint néhány példával bemutatja a Katpol. ügynökhálózatát érintő 1947-1949 közötti átalakulás egyes elemeit.

BANK Barbara
A Börtönügyi Osztály(ok) története 1945-1957

A tanulmányban változatos módon kerülnek bemutatásra az 1945-1962 közötti *„államvédelem”* történetének különböző időszakai. Hogyan lett a Politikai Rendőrség, mint osztály 1950-re a *„párt ökle”,* erőszakszervezete, majd 1950 nyarától hogyan került átszervezésre, illetve az 1956-os forradalom alatti *„megrokkanását”* követően, miként szervezték újjá 1962-ig. Részletesen az 1950-1953 közötti időszak, különösen az ÁVH VI. Jogi- és Börtönügyi, majd Vizsgálati Főosztályának a szervezettörténete kerül bemutatásra, melynek a felügyelete alá az 1950-1953 közötti internálótáborok is tartoztak.

TAKÁCS Tibor

A KÁDÁR-i poltikai rendőrség létrehozása 1956-1962

A magyarországi bolsevik diktatúra titkosrendőrsége iránt már a rendszerváltás idején nagy érdeklődés mutatkozott, a RÁKOSI-korszak államvédelmének, illetve a KÁDÁR-korszak állambiztonságának kutatása a szükséges levéltári források hiányában sokáig nem volt lehetséges. A párt- (MDP és MSZMP) iratok, majd méginkább a politikai rendőrség iratainak hozzáférhetővé tétele változtatott ezen a helyzeten. Megkezdődhettek a szervezettörténeti kutatások, melynek eredményeképpen ma már többé-kevésbé részletes képet alkothatunk az 1956-os forradalom után újjászerveződő állambiztonsági szolgálat felépítéséről is. A szerző tanulmányában a KÁDÁR János nevével fémjelzett időszakban működő politikai rendőrség felépítését és szervezetét ismerteti. Azon belül elsősorban a Politikai Nyomozó Főosztály forradalom utáni reorganizációját, szervezeti megszilárdulását és az első időszak vezetői állományát mutatja be a dolgozat.

TÖMÖSVÁRY Zsigmond

A katonai felderítés / hírszerzés története a rendszerváltástól napjainkig

A tanulmány a rendszerváltás utáni Magyar Honvédség hírszerző és elhárító testületének szervezetmódosulásait ismerteti. E folyamatot Magyarországnak a különböző katonai tömbökhöz tartozása tükrében, illetve a haderőátalakítás folyamatába ágyazva vizsgálta a szerző.

REGÉNYI Kund

Alkotmányvédelmi Hivatal mint modern nemzetbiztonsági szolgálat

A szerző a magyar Alkotmányvédelmi Hivatal szabályozásának a helyzetét a nemzetközi tendenciák és a magyarországi körülmények fejlődésének az eredményeként értékeli. Ennek keretében foglalkozik a szervezet működését szabályozó jogszabályokkal, a szervezet ellenőrzésének a formáival, valamint az Alkotmányvédelmi Hivatal tevékenységének a lényegével, illetve a nemzetközi kapcsolatainak elvi alapjaival. A szerző azzal a figyelemre méltó gondolattal zárja sorait, hogy *„Az elhárítás és a hírszerés közötti - korábban hangsúlyozott markáns - különbségek erodálni látszanak, az elhárítás tevékenysége módszertanilag egyre közelebb kerül a hírszerzés tevékenységéhez.”*

ARADI Flórián

Rendszerváltás a polgári hírszerzésnél

A tanulmány a rendszerváltás időszakában a magyar polgári hírszerzés állapotát főbb vonalaiban ismerteti. Ebből a helyzetből kiindulva vezeti le a hírszerzés terén bekövetkezett változásokat, amelyek hazánk társadalmi, gazdasági helyzetében és a magyar jogkörnyezetben, illetve Magyarország szövetségrendszerében bekövetkezett változásokkal szoros összhangban jöttek létre. Név szerint is megemlíti a polgári magyar hírszerző szervezetek azon vezető munkatársait, akik a polgári magyar hírszerzés átalakításának a folyamatában jelentős szerepet vállaltak. A szerző kitért arra a reális veszélyre, amely a magyar hírszerzés teljes felszámolását eredményezhette volna, azonban mégsem jöhetett létre - megítélése szerint - a korabeli politikai vezetés nemzeti elkötelezettségéből fakadón. Ezzel egyben - implicite ugyan, de - rámutatott arra az elvi irányra, amely a magyar hírszerzés jövőjét alkotja, és amely szerint napjainkban már igyekszik működni.

NAGY Ákos Péter

Adalékok a rendvédelmi szervezetek feddhetetlenségét ellenőrző szolgálatok történeti áttekintéséhez az RSZVSZ tevékenységének folyamatában az NVSZ megalakulásáig

A szerző az ötvenes évek második feléig vezeti vissza a rendvédelmi szervek védelmét megvalósító szervezet gyökereit, amely szervezet azonban a jogállami körülményeknek megfelelően a rendszerváltás után alakult ki. A szervezet létrehozását célzó intézkedések sorában kezdeti lépésnek tekinthető, hogy 1991. IV. 15-én belügyminisztériumi, állambiztonsági és rendőrségi hatáskörök szétválasztása nyomán felállításra került az Országos Rendőr-főkapitányság Biz-

tonsági Főosztálya. Utasítások sora és az azokhoz kapcsolódó változások után a BM működését csak a belügyminiszter feladat- és hatásköréről szóló 1994. évi kormányrendelet, valamint a rendőrségről szóló 1994. évi törvény helyezte koherens szabályozottsággal jogállami alapokra. 1995 februárjában a belügyminiszter a kormány elé terjesztette az RSZVSZ létrehozásáról szóló tervezetét, melyet a kormány 1995. V. 4-én elfogadott és 1995. VII. 1-vel hatályba léptetett. 2010 újabb mérföldkő a szervezet életében, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata (RSZVSZ) helyébe lépő Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ) munkája már új szervezeti keretek között zajlik.

BODA József

Magyar nemzetbiztonsági szolgálatok 2010 után

A nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladata Magyarország függetlenségének és törvényes rendjének védelme, nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése. A nemzetbiztonsági szolgálatok működését - speciális feladatkörükből fakadóan - a Magyar Országgyűlés a Honvédelmi és Rendészeti Bizottságon, illeteve a Nemzetbiztonsági Bizottságon keresztül kiemelten ellenőrzi. A szolgálatok demokratikus és alkotmányos működésének további garanciája, hogy a nemzetbiztonsági bizottság elnöke mindig az aktuális ellenzék padsoraiból kerül ki. E helyzetbe ágyazva ismerteti a szerző a nemzetbiztonsági tevékenységet végző szervezetek legfontosabb feladatait, költségvetésüket, az ott szolgálatot teljesítő személyi állomány felkészítésének rendjét.

A KONFERENCIA KÉPEKBEN

1. A konferencia résztvevői .....382.p.

2. SIMON F. Nándor a kitüntetettek érdemeit ismerteti (*fent*) .....383.p.

3. Az elnökség tagjai (balról jobbra) dr. DOMBRÁDY Lóránd, dr. GÁLSZÉCSY András, dr. BOROSS Péter.(*lent*) .....383.p.

4-5. Dr. GÁLSZÉCSY András és Dr. BOROSS Péter, akik a rendszerváltás nemzetbiztonsági szolgálatait vezették .....384.p.

6. Rendvédelem-történetért Érdemkereszt és adományozó okirata .....385.p.

7. Rendvédelem-történetért kitüntetések .....386.p.

8-9. Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet kiváló művelőjének (*fent*) és Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának (*lent*) .....387.p.

10. Dr. DOMBRÁDY Lóránd átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet kiváló művelőjének fokozatú kitüntetését (*fent*) .....388.p.

11. Dr. SZAKÁLY Sándor átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet kiváló művelőjének fokozatú kitüntetését (*lent*) .....388.p.

12. A szolgálatilag távol lévő dr. RAVASZ István számára a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitüntetését munkatársa dr. SUBA János veszi át (*fent)* .....389.p.

13. Dr. PAPP Antal a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Társaság új tagjaként átveszi tagsági jelvényét és igazolványát (*lent*) .....389.p.

14. Dr. KOVÁCS Zoltán András átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitüntetését (*fent*) .....390.p.

15. KOVÁCS Tamás átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitűntetését (*lent*) .....390.p.

16. SOM Krisztián átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitűntetését (*fent*) .....391.p.

17. A szolgálatilag távol lévő RÉTI Rezső a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Társaság új tagjának tagsági jelvényét és igazolványát munkatársa BERKI Imre veszi át (*lent*) .....391.p.

1. A konferencia résztvevői

2. SIMON F. Nándor a kitüntetettek érdemeit ismerteti (*fent*)
3. Az elnökség tagjai (balról jobbra) dr. DOMBRÁDY Lóránd, dr. GÁLSZÉCSY András, dr. BOROSS Péter (*lent*)

4-5. Dr. GÁLSZÉCSY András és Dr. BOROSS Péter,
akik a rendszerváltás nemzetbiztonsági szolgálatait vezették

6. Rendvédelem-történetért Érdemkereszt és adományozó okirata

A Szemere Bertalan
Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

Dr. Dombrády Lóránd úrnak

a rendvédelem-történet kimagasló művelőjének
a

Rendvédelem-történetért
érdemkeresztet

adományozza,
az érdem nyilvános elismeréseként.
Kelt Budapesten, 2012 év október 27-én.

7. Rendvédelem-történetért kitüntetések

8-9. Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet kiváló művelőjének (*fent*) és Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának (*lent*)

10. Dr. DOMBRÁDY Lóránd átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet kiváló művelőjének fokozatú kitüntetését (*fent*)

11. Dr. SZAKÁLY Sándor átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet kiváló művelőjének fokozatú kitüntetését (*lent*)

12. A szolgálatilag távol lévő dr. RAVASZ István számára a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitüntetését munkatársa dr. SUBA János veszi át (*fent)*

13. Dr. PAPP Antal a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Társaság új tagjaként átveszi tagsági jelvényét és igazolványát (*lent*)

14. Dr. KOVÁCS Zoltán András átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitüntetését (*fent*)
15. KOVÁCS Tamás átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitüntetését (*lent*)

16. SOM Krisztián átveszi a Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának fokozatú kitüntetését (*fent*)

17. A szolgálatilag távol lévő RÉTI Rezső a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Társaság új tagjának tagsági jelvényét és igazolványát munkatársa BERKI Imre veszi át (*lent*)

PARÁDI Ákos - ZEIDLER Sándor

A borítóhoz

Magyarországon az utóbbi bő másfél évszázad alatt - többnyire erőteljes külső hatások nyomán - több rendszerváltás valósult meg. A rendszerváltások többnyire országcímer módosítással jártak. Ez abból fakadt, hogy a rendszerváltók egy része az ország címerét nem a haza, hanem egy rendszer jelképének tekintette. Ebből fakadóan úgy gondolták, hogy a saját rendszerüket kifejező jelképet kell az ország címerévé tenniük. Voltak, akik ezt a magyar hagyományokat többé-kevésbé tisztelve tették meg, míg mások a nemzeti hagyományainkat mellőzve hozták létre címerüket. Az 1990-ben hatályba lépett és a népakaratot kifejező régi-új jelenlegi címer bevezetése azért is lényeges, mert nem csupán a pártállami rendszer jelképének a kiiktatása történt meg. Közvetve arról is döntött a nemzet, hogy az ország címere a hagyományainkat tükrözve szilárd nemzeti jelkép legyen, ne csupán egy rendszerhez kötődjön.

Az új rendszerek - amelyek címert is létrehoztak - nem mindig a címerük létrehozásával kezdték tevékenységüket. Az új címerek jogszabályban történő meghatározása többnyire némi késéssel követte az új rendszer hatalomra kerülését. Előfordult az is, hogy Magyarország egy részén még a korábbi rendszer címerét használták, míg az új rendszer által uralt területen már másik címer használata volt érvényben, ami éppenséggel az előző rendszer előtti címer volt. Ez a helyzet állt elő 1945-ben amikor a nyilasok a Dunántúlon még hatalmon voltak, ám Magyarország többi része már az ideiglenes nemzeti kormány fennhatósága alá tartozott.

A kiegyezéstől napjainkig számos címerrel rendelkezett ugyan Magyarország, azonban a címerek elemei - az úgynevezett RÁKOSI és KÁDÁR címerek kivételével - lényegében azonosak voltak.

A dualizmus időszakában kezdetben meglehetősen bizonytalan helyzet jött létre a címerábrázolást illetően, bár a témával az országgyűlés 1868-ban foglalkozott.[1] E témát - hasonlóan az államalakulat 1868. XI. 4-én már rendezett hivatalos elnevezéséhez[2] - az uralkodó legfelsőbb elhatározással 1874. II. 9-én szabályozta.[3] Ekkor került be a középcímerbe Fiume címere. Ennek ellenére azonban - elsősorban a középcímer ábrázolása tekintetében - zűrzavaros megjelenítések keletkeztek. Ekkor a címerek közül az úgynevezett közös címereket - azaz a két társország egyesített címereit - nem bolygatták, mivel annak ábrázolásával nem keletkeztek gondok. A magyar közép- és kis-címert azonban részletesen leírták és ábrázolták.[4] A magyar kormány 1897-ben a magyar címerek hiteles leírását és rajzát önálló kiadvány formájában eljuttatta a törvényhatóságokhoz, valamint a rendezett tanácsú városokhoz és községekhez azzal a céllal, hogy az önkormányzatok a

a magyar címerhasználatra vonatkozó igények elbírálásakor irányadó leírással és ábrával rendelkezzenek.[5] 1915-ben - a közös címerre vonatkozóan, az uralkodó legfelsőbb elhatározásához csatlakozva - ismét rendeletben tette közzé a magyar miniszterelnök valamennyi címert. Ezek voltak a közös címer (azaz az Osztrák-Magyar Monarchia közös címere, amelynek volt nagy- és kis-címer változata is, azonban mindkét címer a két társország közép- , illetve kis-címereiből állt) - melyet a közös intézmények használtak - *(a borítón az 1. és 2. címer-kép)* a Magyar Királyság közép-címere (azaz a Magyar Szent Korona alá tartozó területek egyesített címere), amelyet úgynevezett alakos és lombos változatban is hivatalosnak tekintettek *(a borítón a 3. és 4. címerkép)* és végül a Magyar Királyság kis-címere, melyet ugyancsak alakos és lombos változatban is hivatalosnak tekintettek *(a borítón az 5. és 6. címerkép)*.[6] A magyar közép- és kis-címerről külön rendelet is megjelent, amelynek a tartalma összhangban állt a közös címerek leírását is magába foglaló rendeletben rögzítettekkel.[7] 1916-ban a magyar or--országgyűlés törvényt hozott arra vonatkozóan, hogy a közös közép-címer magyar címer részében Horvát-Szlavon-Dalmátország címereinek azon része tüntethető fel csupán kivételesen, amely ezüsttel és vörössel sakkolt mezőt mutat.[8] 1916-ban az uralkodó újra megállapította a közös kis-címert, amely a magyar miniszterelnök 1916. évi vonatkozó rendeletében foglaltaktól nem tért el ugyan, azonban az uralkodó ezen legfelsőbb elhatározását is rendeletbe foglalta a magyar miniszterelnök.[9]

Magyarország címere az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után változott. A Magyar Népköztársaság kormánya 1918. XI. 28-án rendeleti úton változtatta meg az ország címerét, amely lényegében a korábbi kis-címernek korona - a Magyar Szent Korona és a hármas halom középső részén a nyílt korona, amely az apostoli kettős kereszt talpazata - nélküli változata volt. Az országcímert úgy mint korábban, alakos és lombos formában, illetve azok nélkül is lehetett használni. *(A borítón a 7. címerkép.)*[10]

1919. III. 21-től a Tanácsköztársaság alatt Magyarországnak nem volt címere. A Korábbi törvényeket a tanácshatalom eltörölte, a címerről pedig nem intézkedett. A tanácshatalom egyes intézményei ugyan a vörös csillag jelképét használták, azonban ez nem terjedt ki minden szervezetre.

A két világháború közötti időszakban - a jogfolytonosság elvéből fakadóan - Magyarország hivatalos címerei a dualizmuskori közép- és kis-címer voltak, azonban az alakos formát nem használták. A területvisszacsatolásokig pedig a kis-címer, később pedig a közép-címer használata volt a domináns. *(A borítón a 8. és 9. címerkép.)*

Magyarország címerét a nyilas hatalomátvétel után 1945. I. 27-től úgy módosították, hogy az ország kis-címerét helyezték a nyilas jelké-

pekre. Ezt a címert használták az állami szervezetek ott, ahol a nyilas hatalom érvényesült.[11] *(A borítón a 10. címerkép.)*

Az ideiglenes kormány 1946. februárjáig a nyilasok előtti kis címert használta az alakos, a lombos és azok nélküli formációban egyaránt.[12] *(A borítón a 11. címerkép.)*

1946. II. 20-tól az ország címere megegyezett az 1918-1919. évi Magyar Népköztársaság címerével azzal a különbséggel, hogy a hármas-halom tetején az apostoli kettős-kereszt talpazatát alkotó nyitott korona a címer részét képezte.[13] *(A borítón a 12. címerkép.)*

1949. VIII. 20-án elfogadott új alkotmány tartalmazta azt a címert, amely nélkülözte a nemzeti hagyományokat.[14] Ezt nevezte a köznyelv RÁKOSI-címernek. *(A borítón a 13. címerkép.)*

1956. novemberében az Elnöki Tanács - a forradalom hatására - visszaállította az 1946-1949 közötti országcímert. Ez volt a hivatalos címer az alkotmány 1957. évi módosításáig.[15] *(A borítón a 14. címerkép.)*

1957. V. 23-án módosították az alkotmányt, melynek részeként az ország címerét is megváltoztatták.[16] Ez volt az úgynevezett KÁDÁR-címer. *(A borítón a 15. címerkép.)*

1990-ben az országgyűlés visszatért a hagyományos magyar címerhez a kis-címer formájában, melyet törvényalkotási úton emelt vissza a helyére 1990. VII. 11-től az alkotmány módosításának a részeként.[17] *(A borítón a cím feletti címerkép.)*

A 2011-ben létrehozott Alaptörvény az 1990-ben elfogadott címert átvette.[18]

Az úgynevezett RÁKOSI-, illetve KÁDÁR-címert megelőzően valamennyi korban elfogadott volt, hogy az országcímer jogszabályokban rögzített mértani alakjától, a címerelemek kihangsúlyozottságának a mértékétől és a jellegétől el lehetett térni. Ezek az eltérések azonban nem ölthettek a címer méltóságát negatívan befolyásoló jelleget. Épületek homlokzatán, az egyenruhákon, zászlókon gyakran felbukkantak az országcímer stilizált változatai. Ezek a változatok tartalmazták a címer valamennyi elemét, azonban annak szélesebb, vagy keskenyebb, illetve dúsan, vagy kevésbé gazdagon díszített adaptációját valósították meg.[19] Külön törvények szabályozták az országcímer használatát, amelyek nem akadályozták a tiszteletteljes és felismerhető adaptációt, azonban kizárták a méltatlan alkalmazást. E törvényekben foglaltak alapján engedélyezte a közigazgatás a kérelmezők számára az országcímer használatát.[20]

Jegyzetek:

1 1868/XXX.tc.
2 GALÁNTAI: 120-121.p.
3 KURECSKÓ
4 3755/1895.ME.r.
5 86 674/1897.ME.r.
6 3969/1915.ME.r.
7 3970/1915.ME.r.
8 1916/XV.tc.
9 842/1916.ME.r.
10 5746/1918.ME.r.
11 23/1945.ME.r.
12 SELMECZI
13 Loc.cit.
14 1949/XX.tv.
15 26/1956.NET.hat.
16 1957/II.tv.
17 1990/XLIV.tv.
18 Magyarország Alaptörvénye.
Magyar Közlöny, LXVII.évf. (2011) 43.sz.
19 A-26. szabályzat.
20 61 071/1904.KM.r.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIA ÉS KISMONOGRÁFIA JELLEGŰ KIADVÁNYOK

GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 386 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.

TANULMÁNYOK

SELMECZI — SELMECZI KOVÁCS Attila: A Kossuth-címer és 1956. In BARTHA Elek - KEMÉNYFI Róbert - MARINKA Melinda (szerk.): *1956 a néphagyományokban*. Debrecen, 2009, s.n. 600 p. HU-ISBN 978 963 47 3332 4. /Studia folkloristica et ethnographica, 53./ HU-ISSN 0138-9882.

SZABÁLYZATOK

A-26. szabályzat. — Szabályzat a Magyar Királyi Nemzeti Hadsereg új egyenruházatáról. A-26. 3.sz.melléklet, 20.sz. ábra „Címeres forgó." Budapest, 1920, Központi Sajtóvállalat.

JOGSZABÁLYOK

1868/XXX.tc. — 1868/XXX.tc. a Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény beczikkelyezéséről.
Országos Törvénytár, II.évf. (1868)

1916/XV.tc. — 1916/XV.tc. Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közti közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény beczikkelyezéséről szóló 1867/XXX.tc. 62.§-ának kiegészítéséről.
Országos Törvénytár, L.évf. (1916)

1949/XX.tv. — 1949/XX.tv. a Magyar Népköztársaság alkotmánya.
Magyar Közlöny, V.évf. (1949)

1957/II.tv. — 1957/II.tv. a Magyar Népköztársaság alkotmánya.
Magyar Közlöny, XIII.évf. (1957)

1990/XLIV.tv. — 1990/XLIV.tv. a Magyar Köztársaság alkotmányának módosításáról.
Magyar Közlöny, XLVI.évf. (1990)

3755/1895.ME.r. — 3755/1895.ME.r. Magyarország külön címerének és a magyar korona országai egyesített címerének leírása és rajza.
Rendeletek Tára, XXIX.évf. (1895) I.kötet. 671-676.p.

86 674/1897.ME.r. — 86 674/1897.ME.r. az ország külön- és egyesített címerek hiteles rajzának és leírásának közlése tárgyában.
Rendeletek Tára, XXXI.évf. (1897) I.kötet. 399-401.p.

61 071/1904.KM.r. — 61 071/1904.KM.r. a magyar címernek vagy koronának iparcikkeken ékítményként való használhatása tárgyában.
Rendeletek Tára, XXXVIII.évf. (1904) I.füzet. 1540-1541.p.

3969/1915.ME.r. — 3969/1915.ME.r. az Osztrák-Magyar Monarchia közös intézményeinek használatára szolgáló címerről.
Rendeletek Tára, XLIX.évf. (1915) I.kötet. 1712-1718.p.

3970/1915.ME.r. — 3970/1915.ME.r. az állami közép és kis címer, valamint az állampecsét új leírásáról és rajzáról.
Rendeletek Tára, XLIX.évf. (1915) I.kötet. 1719-1723.p.

842/1916.ME.r. 842/1916.ME.r. az Osztrák-Magyar Monarchia közös intézményeinek használatára új alakban megállapított kis címer tárgyában.
Rendeletek Tára, L.évf. (1916) I-V.füzet. 136-139.p.

5746/1918.ME.r. 5746/1918.ME.r. a köztársaság címeréről és az állampecsétről.
Rendeletek Tára, LII.évf. (1918) I-IV.füzet. 2293-2294.p.

23/1945.ME.r. 23/1945.ME.r. a magyar állami címer és az állampecsét leírásáról szóló 3970/1915.ME.r. kiegészítése tárgyában.
Hivatalos Közlöny, II. évf. (1945) 6.sz. 1-2.p.

26/1956.NET.hat. 26/1956.NET.hat. a Magyar Népköztársaság címere a „Kossuth-címer".
Magyar Közlöny, XII.évf. (1956) 93.sz. 1.p.

VILÁGHÁLÓS-HIVATKOZÁSOK

KURECSKÓ KURECSKÓ Mihály: *A soha nem használt magyar nagycímer nyomában.*
Világhálón: stud-theol.blogspot.hu/2010/07/soha-nem-hasznalt-magyar-nagycimer.html

ANNOTÁCIÓ

A gyűjteményes kötet - amely a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság közös szervezésével *„A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei”* címmel szervezett konferencián elhangzott előadások tanulmánnyá fejlesztett változatait tartalmazó - 14 szerző 15 alkotásából áll.

A magyar nemzet történelmének négy korszaka: a dualizmus, a két világháború közötti időszak, a pártállam és a rendszerváltást követő csaknem negyed évszázad állambiztonsági szervezeteinek történetét ölelik fel a publikált tanulmányok. Az alkotások híven tükrözik a vizsgált időszakok állambiztonsági testületeinek az állam működésében betöltött eltérő helyét és szerepét, valamint szellemiségét.

A szerzők között a szakterület történetének ismert művelői mellett nemzetbiztonsági szakterületen tevékenykedő kortársak is helyet kaptak.

Felelős kiadó
Boda József
a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat főigazgatója
H-1399 Budapest, 62. Pf. 710.
foigazgato@nbsz.gov.hu

Műszaki szerkesztő
Parádi Ákos

Illusztrációk
Konferenciafotók 17 ; arcképfotók 19 ; táblázatok 3 ;
szervezeti felépítések elvi vázlatai 7 ; kitüntetésfotók 25 ;
dokumentumfotók 10 ; életképfotók 8 ; Emblémák 4 ;
Glosszárium 1 ; szervezetnév azonosítójegyzék 1 ;
jogszabályjegyzék 1.

Papír minősége: 80 grammos ofszetpapír
és 150 grammos matt műnyomókarton

Betűtípus: Times New Roman

HU-ISBN 978 963 89 8280 3

Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)
HU-ISSN 1216-6774

Alapítva 1990-ben, 2012. év végéig publikálva XXII évfolyam 26 számában 379 tanulmány. A publikált tanulmányok összesített jegyzéke - a 18. számmal kezdődően - megtalálható a számok végén, az összesített tartalomjegyzékben.

A periodikában - amely általában évente kétszer jelenik meg - a nemzeti rendvédelem-történetünk témakörébe tartozó tartalmú és a tudományos közléssel szemben támasztott igényeknek megfelelő tanulmányok jelennek meg.

Az egyetlen magyar nyelvű folyóirat, amely a nemzeti rendvédelem-történet témakörében készített tudományos alkotások publikálását tekinti hivatásának.

A XV.évf. (2008) 18. számmal kezdődően a periodika - letölthető formában - elérhető a világhálón a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság honlapján

http://www.szbmrtt.atw.hu

vagy az Országos Széchenyi Könyvtár Elektronikus Dokumentum Központjának Elektronikus Periodika Adatbázis és Archívum honlapján

http://www.epa.oszk.hu

A számok visszamenőleges digitalizálása elkezdődött.

A periodikát a Magyar Tudományos Akadémia szakbizottsága 2008-ban a szakterület mérvadó folyóiratává nyilvánította.

A Magyar Tudományos Akadémia által szerkesztett Magyar Tudományos Művek Tára a folyóiratot a törzsanyagába felvette.

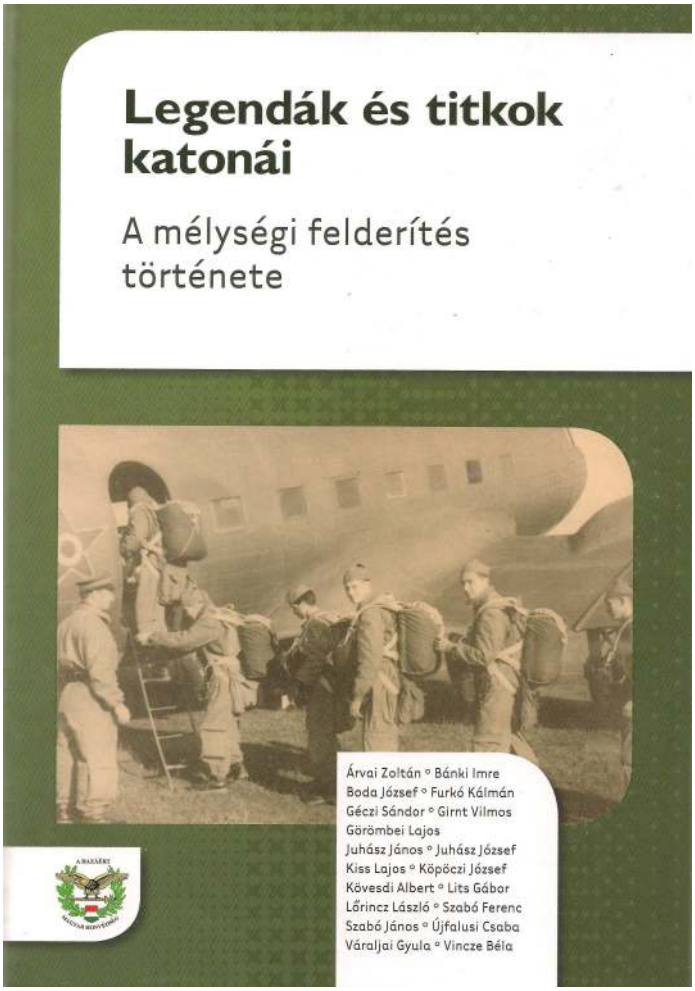
A periodika a XV.évf. (2008) 18. számmal kezdődően 8 index-el rendelkezik. Az *indexek*: Citációs index publikációk és kéziratok ; Citációs index periodikák ; Citációs index levél-, irat- és dokumentumtárak ; Citációs index jogszabályok ; Index nominum ; Index geographicus ; Index chronologicus ; Index organicus.

Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis)
HU-ISSN 1785-3257

Alapítva 1995-ben, 2012 végéig XXI évfolyamban 38 száma publikálva. A periodika - amely évente két alkalommal, az utóbbi években összevont számok formájában jelenik meg - a magyar rendvédelem-történet művelése során létrejött operatív eseményekről (konferenciák, könyvbemutatók, tudományos- és oktatói fokozatvédések stb.) nyújt tájékoztatást.

A periodika 10 állandó - Társasági élet ; Figyelő ; Szemle ; Rendezvények ; Személyi hírek ; Műhely (amely kisebb tanulmányokat fogad be) ; Edukáció ; Scientia ; Dokumentumok és munkásságok ; Emlékhelyek és tárgyak - és két ideiglenes - Pályázatok ; Fórum - rovattal rendelkezik. A Rendvédelem-történeti Hírlevél elérhetősége megegyezik a Rendvédelem-történeti Füzetekével. Mindkét periodikát a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság adja ki.

SZERKESZTŐSÉG
szbmrtt@gmail.hu
H-1037 Budapest, Haránt utca 12.
rtf@gmail.hu (+36/06-1) 250-6199 rth@gmail.hu

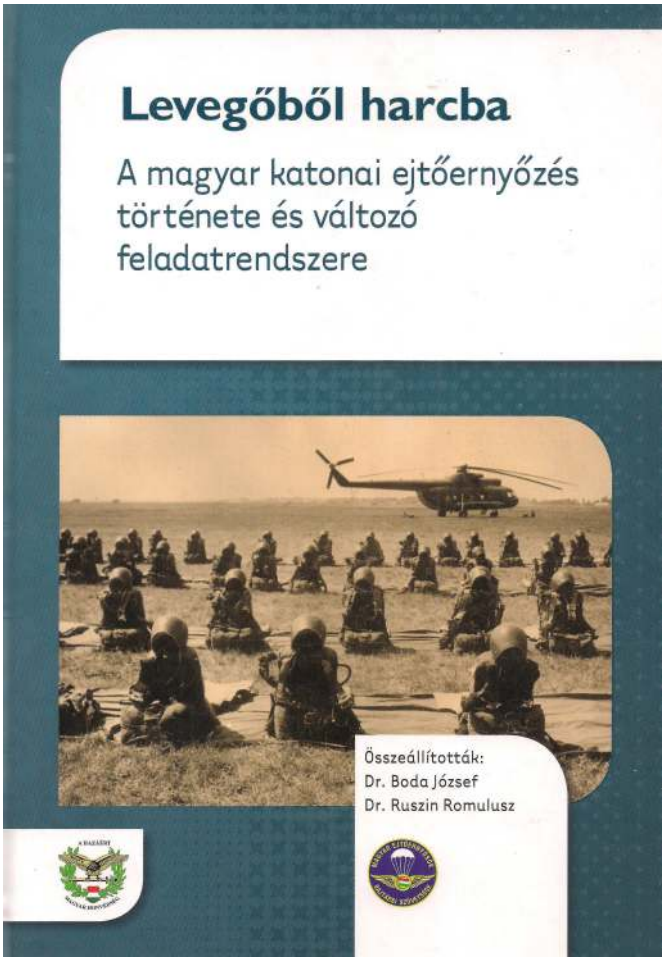
BODA József et al. (szerk.):

Legendák és titkok katonái.
A mélységi felderítés története.

Budapest, 2012, Zrínyi.
HU-ISBN 978 963 32 7537 5

/Katonák békében és misszióban, 2./ HU-ISSN 2063-3106

A mű a magyar mélységi felderítés történetét ismerteti
a tevékenységben résztvevők szemszögéből
311 oldalon.

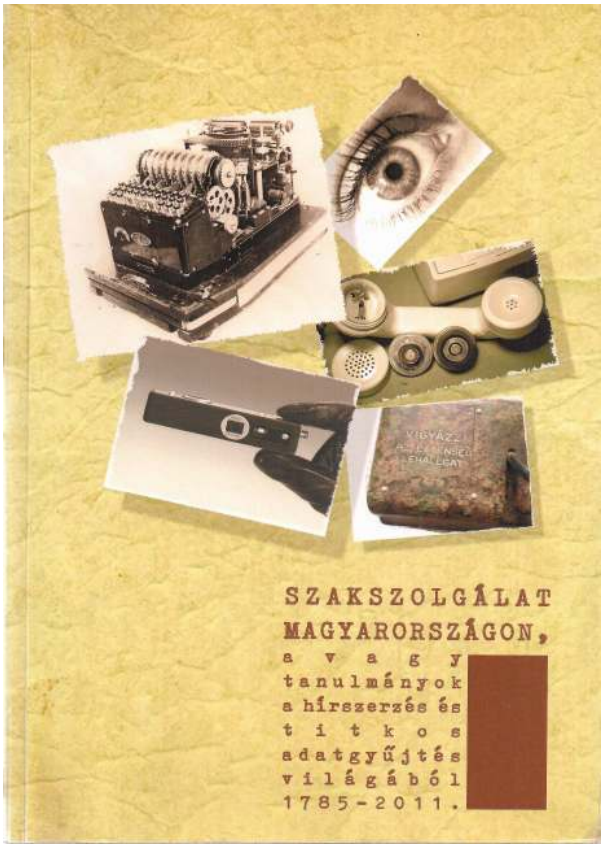
BODA József et al. (szerk.):

Levegőből harcba.
A magyar katonai ejtőernyőzés története
és változó feladatrendszere.

Budapest, 2012, Zrínyi.
HU-ISBN 978 963 32 7636 8

/Katonák békében és misszióban, 3./ HU-ISSN 2063-3106

A mű a magyar katonai ejtőernyőzés történetét ismerteti
186 oldalon.

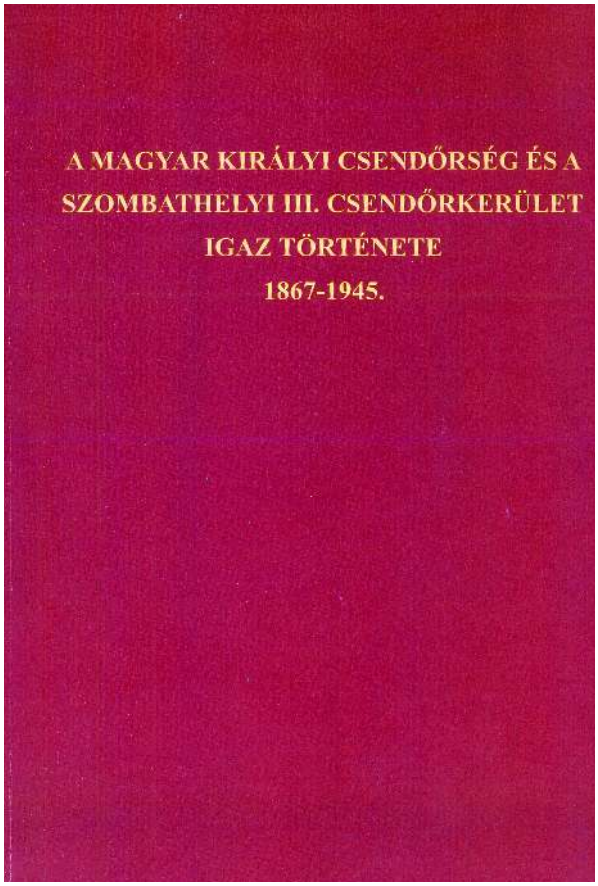

CSÓKA Ferenc (főszerk.):

Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából (1785-2011).

Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.
HU-ISBN 978 963 08 6211 3

A mű három évszázad
magyar hírszerzésének és titkos adatgyűjtésének
történetébe nyújt betekintést
497 oldalon.

KOCSIS Tibor - ifj. KOCSIS Tibor:

A magyar királyi csendőrség és a szombathelyi III. csendőrkerület igaz története 1867-1945.

Szombathely, 2012, DOC Hungary Kft..
HU-ISBN 978 963 08 6046 8

A mű a Magyar Királyi Csendőrség szombethelyi kerületének történetét ismerteti 554 oldalon.

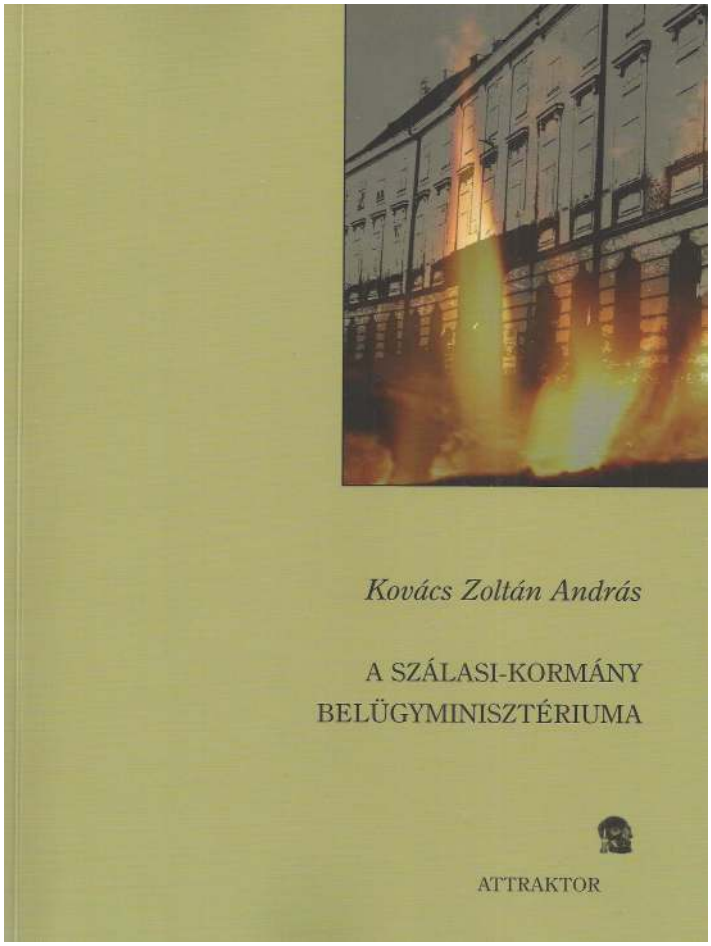
KOVÁCS Tamás:

Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb.
Dr. SOMBOR-SCHWEINITZER József
rendőr-főkapitány helyettes fejegyzése
a szélsőjobboldali mozgalmakról 1932-1943.

Budapest, 2009, Gondolat Kiadó.
HU-ISBN 978 963 69 3167 4

/Pártok és politika./ HU-ISSN 1589-911X

A mű a két világháború közötti magyar rendőrség politikai részlegének a szélsőjobboldali mozgalmakról készített összesítő elemzését és KOVÁCS Tamás kommentárját, valamint jegyzetapparátusát tartalmazza
157 oldalon.

KOVÁCS Zoltán András:

A SZÁLASI-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.

Budapest, 2009, Attraktor.
HU-ISBN 978 963 98 5733 9

/Studia Militaria Hungarica, 5./ HU-ISSN 1787-6796

A mű a magyar belügyi tárca nyilas átalakítását és működtetését mutatja be 374 oldalon.

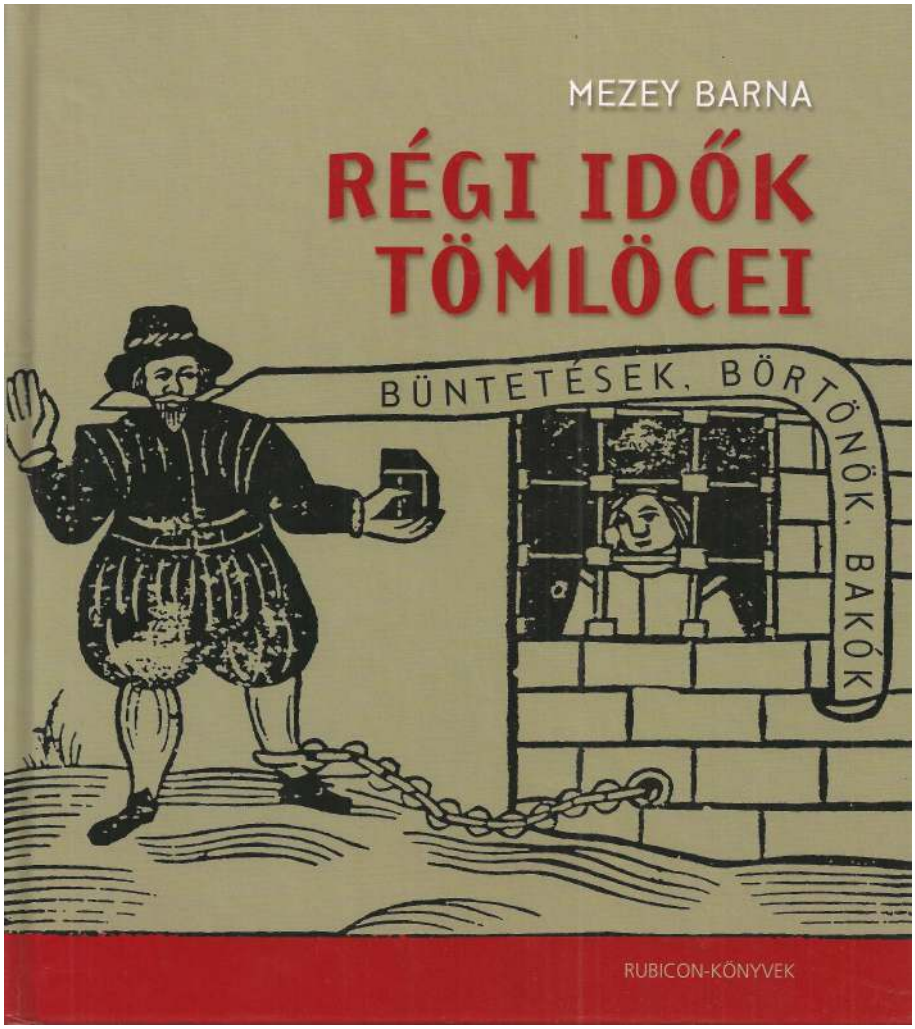

LŐRINCZ József:

Büntetőpolitika és börtönügy.

Budapest, 2009, Rejtjel Kiadó.
HU-ISBN 978 963 72 5559 5

A mű a XX. századi magyar büntetés-végrehajtás történetét mutatja be 223 oldalon.

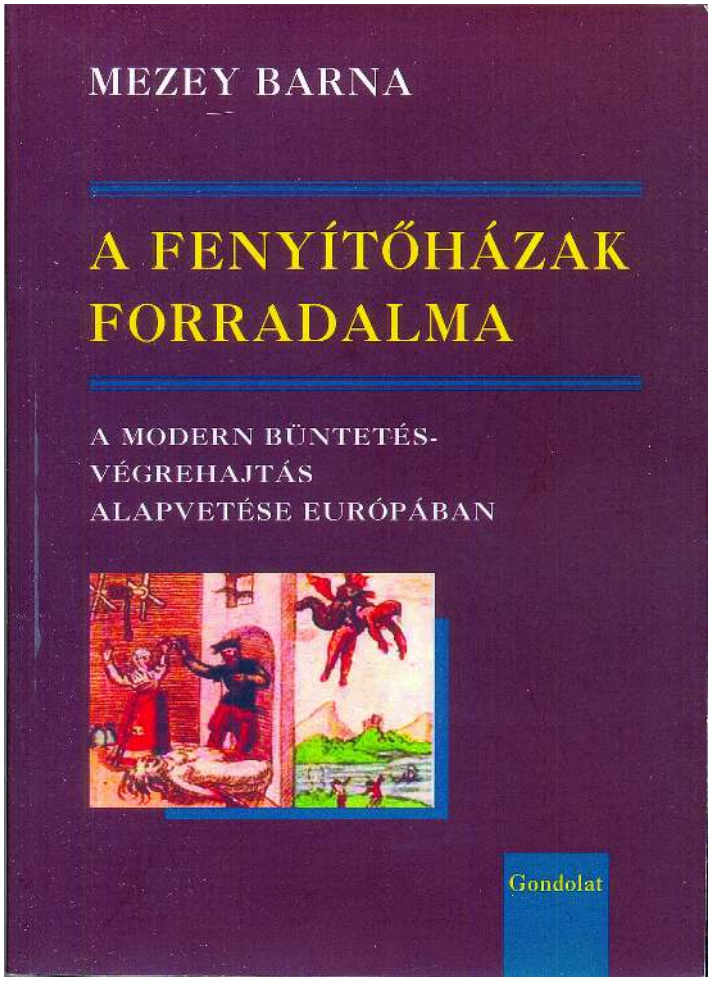
MEZEY Barna:

Régi idők tömlőcei.
Büntetések, börtönök, bakók.

Budapest, 2010, Rubicon-Ház Bt.
HU-ISBN 978 963 98 3906 9

/Rubicon-könyvek./

A mű a börtön-büntetés történetét mutatja be
175 oldalon.

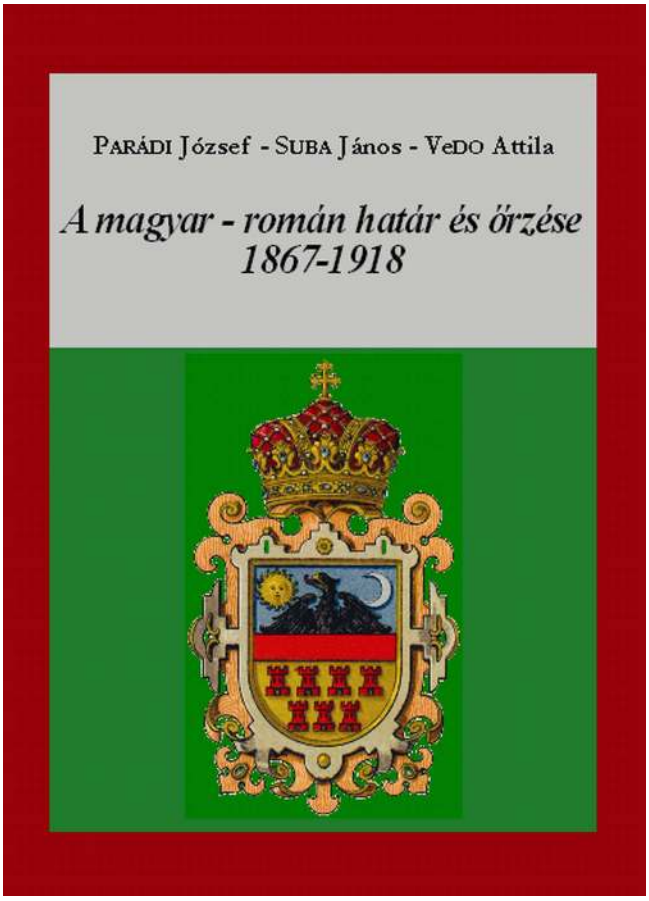

MEZEY Barna:

A fenyítőházak forradalma.
A modern büntetés-végrehajtás alapvetése Európában.

Budapest, 2013, Gondolat Kiadó.
HU-ISBN 978 963 69 3438 5

A mű a XVII-XIX. terjedő időszakban a nyugat-európai büntetés-végrehajtás fejlődéstörténetét mutatja be
157 oldalon.

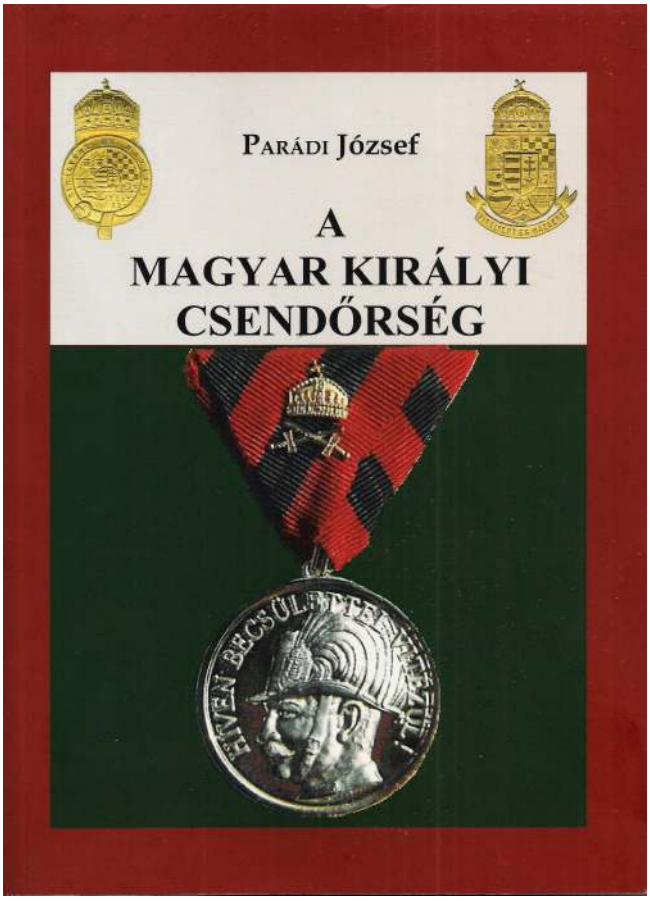
PARÁDI József - SUBA János - VEDO Attila:

A magyar-román határ és őrzése 1867-1918.

Budapest, 2011, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság.
HU-ISBN 978 963 08 1708 0.

/A magyar rendvédelem-történet öröksége, 1./ HU-ISSN 2062-8442.

A mű a dualizmuskori magyar-román határ
pontosításának és őrzésének történetét mutatja be
138 oldalon.

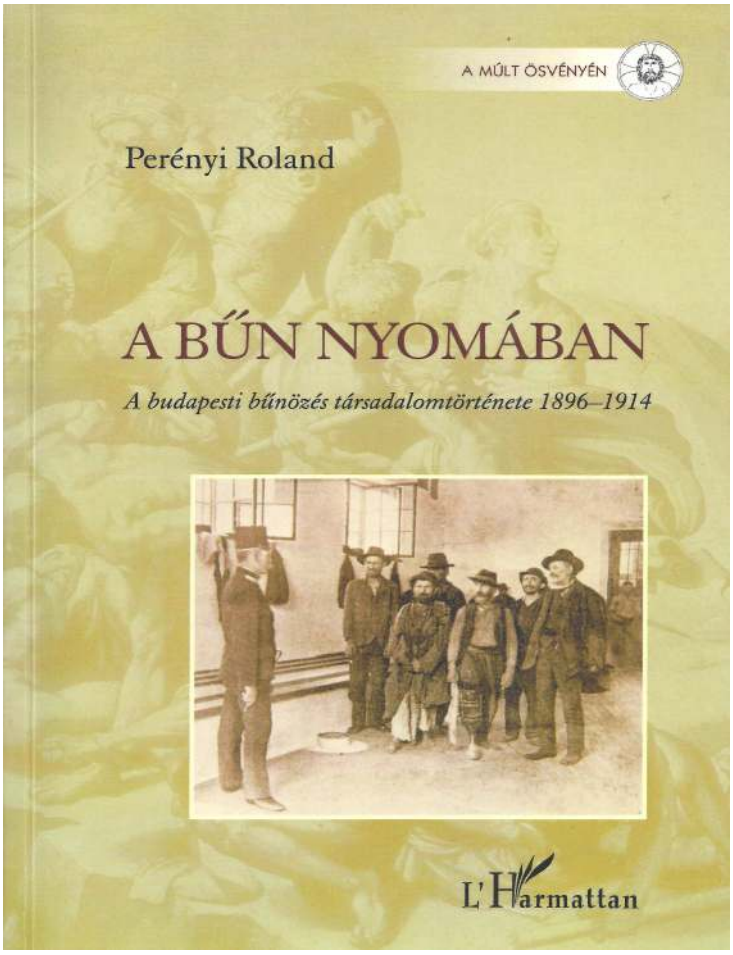
PARÁDI József:

A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.

Budapest, 2012,
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.
HU-ISBN 978 963 08 4794 0

/A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447

A mű a Magyar Királyi Csendőrség történetét mutatja be
281 oldalon.

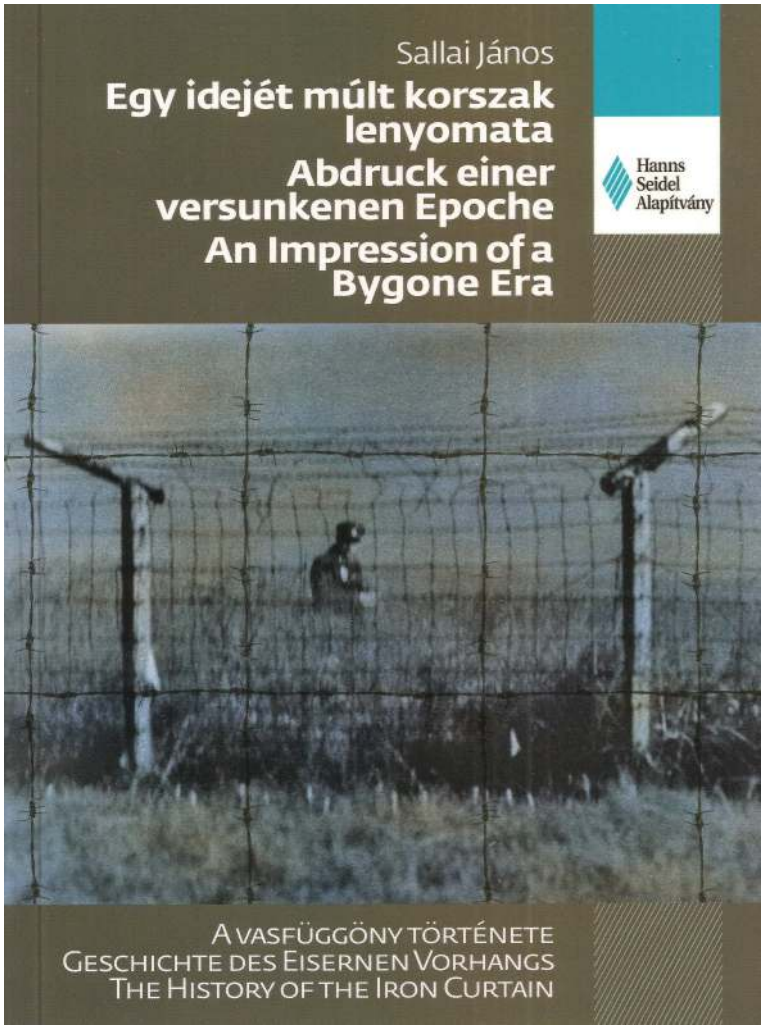
PERÉNYI Roland:

A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896-1914.

Budapest, 2012, Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány-L'Harmattan.
HU-ISBN 978 963 23 6554 1

/A múlt ősvényén, 20./ HU-ISSN 1587-3153

A mű a XIX-XX. század fordulóján Budapest nagyvárosi bűnözésének társadalomtörténeti elemzését mutatja be
318 oldalon.

SALLAI János:

Egy idejét múlt korszak lenyomata.
A vasfüggöny története.

Budapest, 2012, Hanns Seidel Alapítvány.
HU-ISBN 998 973 88 4843 7

A mű a magyar pártállam úgynevezett puha diktatúrája nyugati határvonalának őrzését ismerteti 103 oldalon, egyben a könyv tartalmazza újabb kétszer 103 oldalon a magyar szöveg angol és német nyelvű fordítását,
valamint 40 oldalon az illusztrációt.

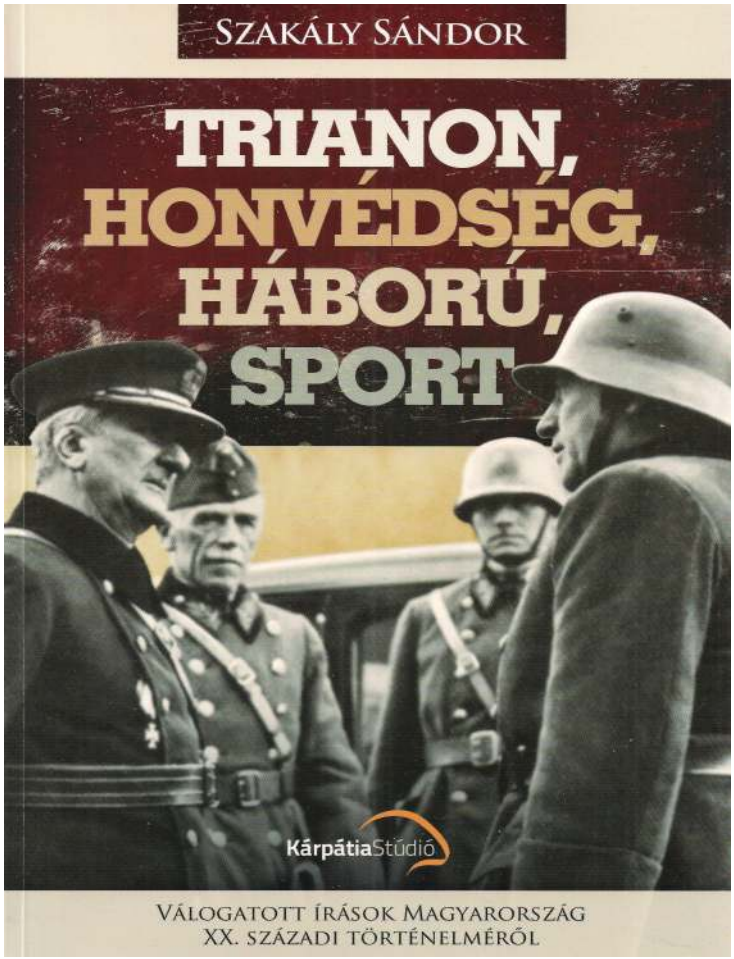

SZAKÁLY Sándor:

Akik a Magyar Királyi Csendőrséget
1919 és 1945 között vezették.
Történelmi-statisztikai áttekintés
a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetőiről.

Budapest, 2013, Magyar Napló Kiadó.
HU-ISBN 978 963 99 6127 2

A mű a szerzőnek a két világháború közötti
magyar katonai felső vezetés feltárására irányuló munkásságába illeszkedik.
A szerző a Magyar Királyi Csendőrség 1919-1945 közötti
vezetőinek az életútját mutatja be
200 oldalon.

SZAKÁLY Sándor:

Trianon, honvédség, háború, sport.
Válogatott írások
Magyarország XX. századi történelméről.

Budapest, 2013, Kárpátia Stúdió.
HU-ISBN 978 615 53 7401 2

A szerző művében több évtizedes magyar sporttörténeti kutatómunkájának eredményeit rögzítette, egyben pedig rámutatott azokra az összefüggésekre, amelyek a sport és a nemzet alkotóerejének a megőrzése, illetve fejlesztése terén megvalósultak a magyarság nehéz történelmi körülményei között is. Az alkotó mondandóját 212 oldalon fejtette ki.